

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. Ф. ПОТУШНЯКА»
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЗАКАРПАТТЯ НА 2026 РІК

Рекомендаційний
бібліографічний посібник

УДК 015(477.87)(059)«2026»

К 17

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат Закарпаття у 2026 році. Основу календаря складають ґрунтовні розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними науковцями з різних галузей знань. Окремим розділом подано календар знаменних дат і подій, які відзначатиме в 2026 році громадськість України та світу.

Представлені матеріали можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональних медіа, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

Укладачі:

О. О. Шелак, І. В. Когутич-Гаврош, М. Б. Бадида

за участі

Є. Й. Слуцької

Відповідальна за випуск **О. А. Канюка**

*В оформленні обкладинки використано фрагмент репродукції картини
Павла Бедзіра з циклу «Життя дерев» (1993 р.)*

ISBN 978-617-8596-26-2

© Закарпатська ОУНБ
ім. Ф. Потушняка, 2025

© ТОВ «РІК-У», 2025

ВІД УКЛАДАЧІВ

«Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття» видається Закарпатською обласною універсальною науковою бібліотекою імені Федора Потушняка з 1964 року, в розширеному варіанті – з біографічними матеріалами – з 2003 року.

Видання покликане надати бібліотекарям та читачам довідковий матеріал про важливі події з історії області, ювілей уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані із Закарпаттям.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2026 року. (Можливі неточності пояснюються тим, що друковані джерела, якими укладачі користувались при підготовці видання, не завжди розрізняють старий і новий стилі). Якщо у минулорічних випусках вже містилась розширена довідка про цьогорічного ювіляра чи знаменну подію, то у переліку вказано відповідне посилання («Текстова довідка...»). Відбір літератури та документів закінчено в основному в серпні 2025 р.

Основу календаря складають ґрунтовні розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними науковцями, фахівцями з різних галузей знань. Цьогоріч це 39 статей про військових, письменників, художників, музикантів, науковців, лікарів, бібліотекарів, а також матеріали про історичні постаті краю, перші літературні альманахи на Закарпатті, ювілей Закарпатської організації Національної спілки письменників України, Закарпатського обласного центру дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» тощо.

Авторами статей до цього рекомендаційного бібліографічного посібника, за що їм щира вдячність, є:

Евеліна Балла – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету та доцент кафедри української мови та культури Ниредьгазького університету;

Наталія Вакула – бібліотекар, бібліограф, краєзнавець;

Тетяна Вашаргелі – заслужений журналіст України;

Вікторія Воробець – заступник директора Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Оксана Гаврош – кандидат мистецтвознавства, проректор з наукової, виховної та творчої роботи, доцент кафедри культури та

соціально-гуманітарних дисциплін Закарпатської академії мистецтв;

Олександр Гаврош – письменник, журналіст, драматург, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України;

Маргарита Гайсак – кандидат медичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Державної установи «Науково-практичний медичний центр "Реабілітація" МОЗ України» (до 2025 року).

Олеся Данилець – театрознавець;

Дана Данко – кандидат педагогічних наук, доцент Ужгородського національного університету;

Іванна Когутич-Гаврош – головний редактор науково-методичного відділу Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка;

Марія Комарницька – головний бібліограф Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Світлана Кривова – бібліотекар, завідувач сектору Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Василь Кухта – письменник, журналіст, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України, заступник головного редактора журналу «Зелені Карпати»;

Костянтин Куцов – доктор філософії в галузі історії та археології, член Національної спілки краєзнавців України;

Оксана Люта – завідувач відділу книгозберігання Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Олександр Масляник – письменник, заслужений журналіст України, видавець, головний редактор журналу «Гуцульщина»;

Марія Медведь – кандидат філологічних наук, директор Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Лариса Мельник – провідний фахівець в галузі бібліотечної справи, завідувач довідково-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Володимир Мороз – кандидат історичних наук, релігієзнавець, науковий співробітник Інституту історії Церкви Українського католицького університету;

Микола Олашин – кандидат історичних наук, доцент кафедри античності, середньовіччя та історії України домодерної доби Ужгородського національного університету. Член національних спілок журналістів та краєзнавців України;

Наталія Ребрик – кандидат філологічних наук, літературознавець, завідувач, доцент кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти;

Тетяна Росул – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри археології, етнології та культурології факультету історії та міжнародних відносин Ужгородського національного університету, член Національної спілки композиторів України;

Крістіна Сабо – завідувач відділу літератури іноземними мовами Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Людмила Санько – бібліотекар I категорії Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Михайло Сирохман – художник-графік, мистецтвознавець, дослідник дерев'яних церков Закарпаття, викладач Закарпатської академії мистецтв;

Наталія Толочко – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Ужгородського національного університету;

Павло Федака – доктор історичних наук, професор кафедри соціокультурної діяльності Академії культури і мистецтв, почесний голова Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства «Просвіта»;

Петро Ходанич – письменник, кандидат педагогічних наук, скульптор-різьбяр, член Національної спілки письменників України та Національної спілки майстрів народного мистецтва України;

Мирослава Черленяк – методист Закарпатського обласного центру дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН»;

Марія Чорній – завідувач сектору відділу краєзнавчої літератури «Карпатика» Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету;

Ксенія Шокіна – журналістка.

До кожної статті додано бібліографію, яка має переважно рекомендаційний характер для легшого пошуку додаткової інформації до теми. Тому джерельні приписи в цьому виданні оформленні у вигляді бібліографічного опису, відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ 3582:2013.

Назви населених пунктів подаються відповідно до адміністративно-територіального поділу, що існував у висвітлені роки, а також в дужках вказано за сучасним адміністративно-територі-

альним поділом. Написання власних назв, іншомовних прізвищ, імен, країн подано за чинним «Українським правописом».

Окремим розділом у виданні вміщено календар дат і подій, які відзначатиме в 2026 році громадськість України та світу.

Представлені матеріали можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо, а також стати джерелом для пізнання неординарних постатей Закарпаття.

ЗНАМЕННІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ЗАКАРПАТТЯ 2026 РОКУ

Січень

- 1 – 130-річчя від дня народження Івана Федоровича Парканія, громадсько-політичного діяча, доктора права, освітянина, головного радника чотирьох президентів Чехословаччини Т. Масарика, Е. Бенеша, Е. Гахи та К. Готвальда. Народився у с. Тарасівка Тячівського р-ну (1896–1997)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 1 – 65-річчя від дня народження Анастасії Іванівни Вегеш, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови філологічного факультету Ужгородського національного університету. Народилася в с. Калинівка (нині с. Жовчів Івано-Франківської обл.) (1961)
- 2 – 70-річчя від дня народження Тетяни Олександрівни Задорожної, кандидата медичних наук, доцента кафедри медико-біологічних дисциплін Ужгородського національного університету. Тривалий час працювала в науково-практичному об'єднанні «Реабілітація» МОЗ України старшим науковим співробітником. Народилася у м. Харків (1956)
- 3 – 90-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Керчі, вченого-хіміка у галузі високомолекулярних сполук, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента НАН України, академіка Української технологічної академії. Він є автором та співавтором близько 400 наукових праць та 20 винаходів. Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1936–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 3 – 80-річчя від дня народження Тараса Івановича Гарагонича, режисера, театрознавця, педагога, заслуженого працівника культури України, члена Національної спілки театральних діячів України. Народився в м. Мукачево (1946)
- 5 – 65-річчя від дня народження Івана Михайловича Ребрика, поета, журналіста, редактора, директора видавництва «Граж-

да». Народився в с. Боржавське Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Степана Павловича Бунди, скрипаль-методиста, педагога, ансамбліста, оркестранта і музично-громадського діяча. Народився в м. Ужгород (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Василя Петровича Марка, літературознавця, критика, доктора філологічних наук, професора. Народився в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1936–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 7** – 105-річчя від дня народження Зірки Василівни Гренджі-Донської (Аліси Гренджі-Донської, Аліси Данилюк), журналіста, громадського діяча, почесного члена товариства «Просвіта». Народилася в м. Ужгород в родині відомого закарпатського письменника Василя Гренджі-Донського. Після смерті батька (1974) зайнялася впорядкуванням і каталогуванням його творів. Видала 12 томів його творів. Є автором численних критичних статей, нарисів, які з 1970-х рр. публікувалися в україномовних виданнях Америки (1921–2017)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 7** – 75-річчя від дня народження Василя Юрійовича Лоя, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народився в с. Зняцьово Мукачівського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 10** – 95-річчя від дня народження Василя Ілліча Софілканича, педагога, голови Мукачівської організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, учасника Другої світової війни, почесного громадянина Мукачеве. Народився в с. Лецовиця Мукачівського р-ну (1931)

- 12** – 110 років від дня народження Золтана Степановича Баконія, художника-педагога, заслуженого вчителя України, засновника студії образотворчого мистецтва в Ужгороді, лауреата

премії ім. К. Ушинського. Народився в с. Невицьке Ужгородського р-ну (1916–1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 14** – 65-річчя від дня народження Василя Юрійовича Керецмана, доктора наук з державного управління, доцента, педагога вищої школи. Народився в с. Мирча Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1961–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 15** – 105 років тому відбулося святкове відкриття першого професійного українського театру на Закарпатті – Руського театру Товариства «Просвіта» в м. Ужгород (1921–1929)

- 16** – 90-річчя від дня народження Йосифа Шрамла, кандидата філологічних наук, мовознавця-діалектолога. Заклав наукові засади дослідження німецьких говірок (етнічний німець). Народився в с. Німецька Кучава (нині с. Кучава) Мукачівського р-ну (1936–1989)

- 17** – 65-річчя від дня народження Юлії Василівни Юсип-Якимович, кандидата філологічних наук, доцента кафедри словацької філології Ужгородського національного університету. Народилася в с. Руське Поле Тячівського р-ну (1961)

- 18** – 90-річчя від дня народження Степана Ілліча Жупанина, доктора педагогічних наук, професора, поета, заслуженого працівника народної освіти України, лауреата премії ім. Лесі Українки. Народився в м. Іршава (нині Хустського р-ну) (1936–2005)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 19** – 95-річчя від дня народження Івана Івановича Губалю, прозаїка, літературознавця. Народився в с. Липча Хустського р-ну (1931–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 19** – 75-річчя від дня народження Василя Васильовича Сочки, художника декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України. Народився в м. Ужгород (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 19** – 70-річчя від дня народження Наталії Андріївни Тесовської, художниці-кераміка. Народилася в с. Петрівка Ужгородського р-ну (1956)
- 20** – 90-річчя від дня народження Василя Степановича Габорця, заслуженого працівника культури України, впродовж 20 років очолював управління культури облдержадміністрації, поета. Народився в с. Липча Хустського р-ну (1936–2025)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 21** – 285-річчя від дня народження Івана Пастелія, історика, церковного діяча. Народився в с. Мала Пастіль (нині с. Пастілки) Перечинського р-ну (тепер Ужгородського р-ну) (1741–1799)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 21** – 85-річчя від дня народження Марії Георгіївни Бочко, фольклориста, літературознавця, кандидата філологічних наук. Народилася в с. Тур'ї-Ремети Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1941)

- 22** – 85-річчя від дня народження Йосипа Васильовича Зупка, заслуженого тренера України, відомого наставника жіночих гандбольних команд. Народився в м. Берегове (1941–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 22** – 80-річчя від дня утворення Закарпатської області у складі України (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 23** – 85-річчя від дня народження Наталії Петрівни Маньо-Хрипак, кандидата хімічних наук, науковця Ужгородського національного університету. Вона є автором близько 40 наукових праць, співавтором двох винаходів, навчального посібника «Органічна хімія». Народилася в с. Тур'ї-Ремети Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 24** – 135-річчя від дня народження Михайла Андрійовича Рощахівського, вчителя, керівника і засновника музично-драматичного товариства «Кобзар» в м. Ужгород. У 1946 р. заснував і став першим директором Виноградівської дитя-

чої музичної школи. Народився в с. Концеба Одеської обл. (1891–1952)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 24** – 85-річчя від дня народження Наума Захаровича Репкіна, художника, громадського діяча, благодійника. Народився у м. Ужгород (1941–2013)
- 26** – 235-річчя від дня народження Івана Івановича Чурговича, педагога, релігійного діяча, організатора шкільної справи та підготовки вчителів для народних шкіл. Народився в с. Новоселиця Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1791–1862)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 27** – 100-річчя від дня народження Павла Юрійовича Бездіра, художника-графіка. Народився в с. Калини Тячівського р-ну (1926–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 27** – 70-річчя від дня народження Володимира Володимировича Базана, живописця. Народився в м. Ужгород (1956)
- 28** – 65-річчя від дня народження Віри Василівни Мадяр-Новак, кандидата мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України, фольклориста-етномузиколога, музикознавця, викладача-методиста Ужгородського музичного фахового коледжу ім. Д. Є. Задора. Народилася в м. Станіслав (нині м. Івано-Франківськ) (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 29** – 150-річчя від дня народження Сіона Сільвая, художника, драматурга, композитора, збирача народних пісень. Народився в с. Сусково Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1876–1932)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 29** – 75-річчя від дня народження Андрія Васильовича Пастеляка, лікаря-отоларинголога, експертного лікаря Перечинської центральної районної лікарні. Народився в м. Перечин (нині Ужгородського р-ну) (1951)
- 29** – 70-річчя від дня народження Василя Васильовича Шершуна, заслуженого артиста України, провідного майстра сце-

ни Закарпатського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. братів Шерегіїв, режисера-постановника, драматурга, сценариста. Народився у м. Ужгород (1956)

у січні відзначається:

25 років тому на базі спорткомплексу «Драгобрат», що в смт Ясіня Рахівського р-ну, вперше в Україні проведено Всеукраїнські змагання з гірськолижних видів спорту (дорістайл та могул) в рамках I Всеукраїнських зимових спортивних ігор (2001)

Лютий

- 1** – 95-річчя від дня народження Антона Михайловича Копинця, журналіста, поета, прозаїка. Народився в с. Імстичово Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1931–1980)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 1** – 95-річчя від дня народження Володимира Васильовича Микити, живописця, народного художника України, академіка Академії мистецтв України, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Народився в с. Ракошино Мукачівського р-ну (1931–2025)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 75-річчя від дня народження Івана Михайловича Рогача, доктора медичних наук, заслуженого лікаря України, організатора та очільника кафедри громадського здоров'я на факультеті післядипломної освіти Ужгородського національного університету. В 1994–1999 рр. працював головним лікарем обласної клінічної лікарні, був депутатом обласної ради кількох скликань. Народився у с. Киблярі Ужгородського р-ну (1951–2023)

- 4** – 110-річчя від дня народження Олександра Блистіва, громадсько-політичного діяча, учасника бою на Красному полі. Народився у м. Хуст (1916–1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 4** – 105-річчя від дня народження Івана Антоновича Маргітича, єпископа, громадсько-релігійного діяча. Брав активну участь у відродженні громад і парафій Мукачівської греко-католицької єпархії. Народився в с. Велика Чингава (тепер с. Боржавське) Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1921–2003)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 7** – 90-річчя від дня народження Михайла Петровича Тиводара, науковця-етнолога, доктора історичних наук, професора, громадського діяча. Народився в с. Бедевля Тячівського р-ну (1936–2017)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 7** – 80-річчя від дня народження Михайла Федоровича Потушняка, вченого-археолога. Народився в м. Ужгород (1946–2009)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 8** – 130-річчя від дня народження Всеволода Володимировича Коломацького (архімандрита Андрія), архітектора, релігійного діяча. Народився в с. Саражинці Київської губернії (нині Вінницька обл.) (1896–1980)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 9** – 120-річчя від дня народження Семена Васильовича Петрашка, освітянина, громадсько-культурного і театрального діяча, члена «Пласту» та «Просвіти», управителя театру «Нова сцена» (1935–1937 рр.). Народився в с. Імстичево Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1906–1994)

- 9** – 75-річчя від дня народження Василя Васильовича Тегзи, художника, громадсько-культурного діяча, засновника народного історико-етнографічного музею «Сріберна земля» у с. Грушово Тячівського р-ну. Народився у с. Березово Хустського р-ну (1951–2006)

- 9** – 45 років тому відкрито меморіальний музей художника Федора Манайла в Ужгороді (1981)

- 11** – 75-річчя від дня народження Надії Михайлівни Ващиліної, судді, заслуженого юриста України, багаторічного голови Господарського суду Закарпатської області. Народилася в м. Ужгород (1951)

12 – 85-річчя від дня народження Семена Васильовича Фізера, самодіяльного композитора. Майже все, що написано протягом років С. Фізером, у свій час отримало схвалення Д. Задора, С. Мартона, О. Кобулея. І майже все увійшло до репертуару художніх хорових колективів, якими він у цей час керував. Народився в м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1941)

14 – 85-річчя від дня народження Ореста Дмитровича Климпуша, державного і громадського діяча, першого міністра транспорту незалежної України, Надзвичайного і Повноважного посла України, професора, академіка, висококваліфікованого інженера та науковця. Народився в смт Ясіня Рахівського р-ну (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

17 – 105-річчя від дня народження Йосипа Олексійовича Дзендзелівського, доктора філологічних наук, відомого науковця-діалектолога, дослідника народних говорів Закарпаття, професора кафедри української мови УжДУ, дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові. Народився в с. Мазурове нині Миколаївської обл. (1921–2008)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

17 – 70-річчя від дня народження Людмили Олександрівни Бандуриної, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народилася в Тюменській обл. (росія). 1963 р. переїхала в м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

19 – 80-річчя від дня відкриття Закарпатської обласної філармонії (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

20 – 115-річчя від дня народження Катерини Іллівни Шелепець, педагога, художниці. Народилася в смт Великий Березний нині Ужгородського р-ну (1911–1988)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

20 – 90-річчя від дня народження Миколи Івановича Мушинки, доктора філологічних наук, фольклориста, українознавця,

мистецтвознавця, літературознавця, бібліографа, етнографа, журналіста і культурного діяча, іноземного члена Національної академії наук України. Його діяльність тісно пов'язана із Закарпаттям. Народився у с. Курів Бардіївського округу Пряшівського краю (Словаччина) (1936–2024)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 20** – 80-річчя від дня народження Івана Ілліча Погойди, науковця Ужгородського національного університету, кандидата фізико-математичних наук. У 1986 р. був призначений старшим науковим співробітником Ужгородського відділення Інституту ядерних досліджень АН України. Є автором 53 наукових праць, шести винаходів. Народився в с. Великий Раковець Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1946)
- 23** – 80-річчя від дня народження Лариси Олександрівни Качали, кандидата медичних наук, доцента кафедри соціальної медицини та гігієни Ужгородського національного університету. Народилася в м. Луцьк Волинської обл. (1946)
- 24** – 105-річчя від дня народження Антона Михайловича Кашая, живописця, народного художника України. Народився в с. Дубриничі Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1921–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 24** – 80-річчя від дня відкриття Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 25** – 70-річчя від дня народження Маргарити Олександрівни Гайсак (дівоче прізвище – Ксаверій), кандидата медичних наук, старшого наукового співробітника, вченого секретаря Державної установи «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (до 2025 р.). У її доробку – 157 наукових публікацій, у т. ч. вона є співавтором 5 монографій, 90 раціоналізаторських пропозицій, 2 винаходів. Народилася в м. Ужгород (1956)
- 25** – 80-річчя від дня народження Петра Володимировича Слюсарчука, кандидата фізико-математичних наук, доцента кафедри теорії ймовірності і математичного аналізу математичного факультету Ужгородського національного університету. Народився у с. Клепачі Хмельницької обл. (1946)

- 26** – 85-річчя від дня народження Івана Михайловича Вашкеби, заслуженого журналіста України, дипломата. Народився в м. Виноградів (нині Берегівського р-ну) (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 27** – 95-річчя від дня народження Юрія Дмитровича Герца, народного художника України, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. Народився в с. Лохово Мукачівського р-ну (1931–2012)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 27** – 65-річчя від дня народження Владислава Васильовича Габди, живописця, заслуженого художника України. Народився в м. Ужгород (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 28** – 105-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Боролича, прозаїка. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородського р-ну) (1921–1973)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

Березень

- 1** – 125-річчя від дня народження Петра Михайловича Світлика, народного вчителя, фольклориста, етнографа, самодіяльного композитора. Народився в с. Імстичово Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1901–1973)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 100-річчя від дня народження Василя Івановича Комендара, доктора біологічних наук, професора, соросівського професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, прозаїка. Народився в смт Буштино Тячівського р-ну (1926–2015)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 3** – 60-річчя від дня народження Віктора Чепинця, живописця. Народився в м. Хуст (1966)

- 4** – 130-річчя від дня народження Павла Кукурузи, видавця, державного бібліотекаря та директора архіву Карпатської України, редактора журналу «Пчолка». Народився в м. Нова Ушиця Кам'янець-Подільської губернії (нині Хмельницька обл.) (1896–1978)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 4** – 85-річчя від дня народження Василя Юлійовича Скакандія, народного художника України. Народився в с. Середнє Ужгородського р-ну (1941–2020)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 4** – 80-річчя від дня народження Алли Максимівни Садляк, кандидата біологічних наук. Працювала на біологічному факультеті Ужгородського національного університету, була старшим науковим співробітником Закарпатського територіального центру з карантину рослин Української академії аграрних наук, нині викладає в Ужгородському торговельно-економічному інституті КНТЕУ. Народилася у с. Ягодинка Житомирської обл. (1946)

- 4** – 75-річчя від дня народження Магдаліни Іванівни Белень-Пуглик, художниці, керамістки, члена Національної спілки художників України. Народилася в с. Невицьке Ужгородського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 5** – 100-річчя від дня народження Степана Васильовича Сігетія, художника, заслуженого працівника культури України. Народився в с. Олешник Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1926–2014)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 6** – 80-річчя від дня народження Володимира Федоровича Дуди, оператора, кінематографіста ОДТРК «Тиса». Народився в м. Ужгород (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 7** – 85-річчя від дня народження Йосифа Йосифовича Лечиги, доцента кафедри фінансів і кредиту Ужгородського національного університету, завідувача кафедри фінансів і банківської

справи, заслуженого економіста України. Ним опубліковано понад 50 наукових праць у різних виданнях України, один навчальний посібник та близько 20 навчально-методичних розробок, вказівок, порад тощо. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородського р-ну) (1941)

- 8** – 60-річчя від дня народження Вікторії Семенівни Сухан, кандидата медичних наук, лікаря-пульмонолога Науково-практичного медичного центру «Реабілітація». Вона є автором монографії, 37 наукових праць, 6 патентів на винаходи. Народилася в м. Ужгород (1966)
- 9** – 120-річчя від дня народження Вартоломея Юрійовича Гаджеги, педагога, краєзнавця, громадсько-культурного діяча. Збирав і публікував фольклорний матеріал на сторінках журналу «Пчолка», газети «Свобода». Частина його рукописних робіт передана до музею Мукачівського замку «Паланок». Народився в с. Вишні Ремети Берегівського р-ну (1906–1998)
- 9** – 65-річчя від дня народження Мирослави Михайлівни Качур, кандидата педагогічних наук, заслуженого працівника освіти України, доцента кафедри співу, диригування і музично-теоретичних дисциплін Мукачівського державного університету. Народилася в с. Ділове Рахівського р-ну (1961)
- 10** – 55-річчя від дня народження Сергія Івановича Романа, вчителя-методиста, організатора освіти, директора Ужгородського ліцею ім. А. Волошина, заслуженого працівника освіти України. Народився в с. Заболотне Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1971)
- 11** – 75-річчя від дня народження Івана Івановича Опачка, доктора фізико-математичних наук, професора, завідувача кафедри електронних систем інженерно-технічного факультету Ужгородського національного університету, відмінника освіти України. Народився в м. Берегове (1951–2021)
- 12** – 145-річчя від дня народження Володимира Івановича Бірчака, письменника, публіциста, січового стрільця, інспектора гімназій і семінарій Карпатської України, діяча Пласту. Народився в с. Любинці Львівської обл. (1881–1952)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 13** – 285-річчя від дня народження Йосипа II Габсбурга, австрійського імператора, співправителя своєї матері Марії-Терезії, імпе-

ратора Священної Римської імперії з 1765 р. Неодноразово відвідував Ужгород і Мукачево, а в м. Мукачево побував у замку та в Мукачівському монастирі на Чернечій горі (1741–1790)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 15** – 100-річчя від дня народження Миколи Миколайовича Крилова, лікаря, відомого організатора охорони здоров'я Мукачівщини. У 1970–1986 рр. був головним лікарем Мукачівської ЦРЛ. Народився в с. Жденієво Воловецького р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1926–2019)

- 15** – 87-річчя проголошення незалежності Карпатської України (1939)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2009 рік»

- 15** – 75-річчя від дня народження Фабіана Ласла Варі, поета, вчителя. Народився в с. Вілок Виноградівського р-ну (нині смт Вилки Берегівського р-ну) (1951)

- 16** – 105-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Гарані, графіка. Народився в с. Вузлове (нині смт Батьово) Берегівського р-ну (1921–2009)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 16** – 60-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Перести, лікаря-хірурга, доктора медичних наук, заслуженого лікаря України. У 2007–2013 рр. був деканом стоматологічного факультету Ужгородського національного університету. Нині – Почесний консул Словацької Республіки у Львові, професор кафедри хірургії приватного вишу «Львівський медичний університет», головний лікар медичного центру «Діамед». Народився у м. Мукачево (1966)

- 17** – 90-річчя від дня народження Олени Іванівни Почекутової, заслуженого працівника культури України, директора найбільшої в краї книгозбірні – Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету (1978–2007), бібліографа. Під її керівництвом бібліотеку переведено до вищої категорії подібних закладів. Народилася в с. Липча Хустського р-ну (1936–2012)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 18** – 145-річчя від дня народження Іренея Михайловича Кондратовича (Контратовича), священника, історика, культурно-освітнього діяча. Народився в м. Ужгород (1881–1957)

- 18** – 55-річчя від дня народження Галини Василівни Шумицької, мовознавця, доктора філологічних наук, декана філологічного факультету Ужгородського національного університету (2013–2021), професор кафедри соціології та соціальної роботи УжНУ. Народилася в м. Самбір Львівської обл. (1971)
- 20** – 105-річчя від дня народження Івана Ілліча Бубряка, вченого-біолога, доктора сільськогосподарських наук, дослідника чаю і субтропічних культур. Народився в Росвигові, передмісті м. Мукачево (1921–1997)
- 20** – 105-річчя від дня народження Андрія Глуханича, почесного члена товариства «Просвіта», голови Карпатського союзу в Мельбурні (Австралія), мецената. Народився в с. Мирча Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1921–2016)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 20** – 100-річчя від дня народження Деже (Дезидерія) Гавриловича Ченгері, письменника, вчителя, перекладача, автора підручників. Народився в с. Павлово Мукачівського р-ну (1926–1982)
- 21** – 75-річчя від дня народження Василя Петровича Густі, поета, публіциста, літературознавця, очільника Закарпатської організації Національної спілки письменників України (2012–2019), завідувача філіалу Закарпатського обласного художнього музею ім. Й. Бокшая «Народний літературний музей Закарпаття», заслуженого працівника культури України. Народився в смт Королево Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 22** – 95-річчя від дня народження Миколи Васильовича Рішка, письменника-публіциста, журналіста. Народився в с. Драгово Хустського р-ну (1931–2009)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 23** – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Бідзілі, вченого-археолога, кандидата історичних наук. Народився у с. Сасово Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1936–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 25** – 240-річчя від дня народження Івана Фогорашія (Бережанина), мовознавця, історика і громадського діяча. Народився в с. Великі Ком'яти Виноградівського р-ну (нині Березівського р-ну) (1786–1834)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік»

- 25** – 155-річчя від дня народження Ігоря Еммануїловича Грабаря, народного художника СРСР, академіка АН і АМ СРСР, сина вихідців з нашого краю. Народився в м. Будапешт (Угорщина) (1871–1960)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 25** – 145-річчя від дня народження Бейли Бартока, композитора, етнографа і музикознавця. Окремі періоди життя та мотиви творчості композитора тісно пов'язані з Закарпаттям. Народився в с. Нодьсентміклош (нині Синніколау-Маре, Румунія) (1881–1945)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 25** – 70-річчя від дня народження Маргарити Вільмошівни Берец, художниці декоративно-прикладного мистецтва, майстрині гобелену, члена Національної спілки художників України. Народилася в м. Ужгород (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 25** – 65-річчя від дня народження Василя Ласловича Раца, футболіста, чемпіона СРСР, срібного призера чемпіонату Європи. Народився у с. Фанчиково Виноградівського р-ну (нині Березівського р-ну) (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 26** – 80-річчя від дня народження Мирослава Дмитровича Сополги, етнографа, культурного діяча, доктора наук, іноземного члена НАН України, ексдиректора Музею української культури у Свиднику (Пряшівщина), автора понад 20 монографій та 500 статей. Народився у м. Свидник (Словаччина) (1946)

- 26** – 55-річчя від дня народження Олександра Дюловича Гавроша, журналіста, письменника, драматурга. Його повість «Врятувати Тараса Шевченка» увійшла до Почесного списку Міжна-

родної ради з книг для молоді (IBBY) в 2024 році. Народився в м. Ужгород (1971)

- 27** – 350-річчя від дня народження Ференца II Ракоці, князя, сина Ференца Ракоці та Ілони Зріні. Оголосив визвольну війну угорського народу проти Габсбургської монархії 1703–1711 рр. З 1704 р. резиденцією Ференца II Ракоці стає Мукачівський замок. Саме ним були проведені великі роботи з реконструкції і зміцнення замку, а біля його підніжжя був заснований монетний двір (1676–1735)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 27** – 115-річчя від дня народження Олексі Петровича Бокшая, футболіста. 16-річним юнаком став у ворота футбольної команди ужгородських вчителів СК «Русь» (1927–1937), був її головною опорою, з ним команда виграла першість Підкарпатської Русі. Він – почесний громадянин м. Ужгород. Народився в с. Великі Лази Ужгородського р-ну (1911–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 27** – 75-річчя від дня народження Степана Васильовича Віднянського, професора, доктора історичних наук, члена-кореспондента НАН України, завідувача відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, заслуженого діяча науки і техніки, відмінника освіти. Народився в м. Ужгород (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 28** – 95-річчя від дня народження Василя Васильовича Шепи, доктора економічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Національної академії аграрних наук. Народився в с. Бовтрадь (нині с. Батрадь) Берегівського р-ну (1931–2011)

- 28** – 75-річчя від дня народження Федора Дмитровича Гамора, професора, доктора біологічних наук, заслуженого природоохоронця України, багаторічного директора, а нині заступника директора Карпатського біосферного заповідника, шеф-редактора журналу «Зелені Карпати». У його доробку близько 350 наукових та науково-популярних публікацій в галузі агрофітоценології, заповідної справи та проблем ста-

лого розвитку Карпатського регіону. Народився в с. Верхнє Водяне Рахівського р-ну (1951)

- 29** – 145-річчя від дня народження Марійки Підгірянки (Марії Омелянівни Домбровської (Ленерт)), письменниці і педагога. У 1919–1929 рр. жила і вчителювала на Перечинщині. Народилася в с. Білі Ослави Івано-Франківської обл. (1881–1963)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 29** – 55-річчя від дня народження Оксани Юріївни Сухаревої, кандидата хімічних наук, доцента кафедри аналітичної хімії Ужгородського національного університету. Народилася у м. Стебник Львівської обл. (1971)

- 29** – 25 років тому відбулося організоване крайовим товариством «Просвіта» перепоховання перевезених в Ужгород з Чехії останків видатної української піаністки Софії Дністрянської (2001)

у березні відзначається:

80-річчя відкриття Ужгородського художньо-промислового училища. Нині – Фаховий коледж мистецтв ім. А. Ерделі Закарпатської академії мистецтв (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

35 років від дня заснування в м. Ужгород Товариства музичної культури ім. Д. Задора (1991)

20-річчя від часу проведення першого фестивалю мистецтва та любові в Ужгороді «Березневі коти». Авангардний фестиваль поезії, художнього мистецтва, перформансів проводився впродовж 2006–2017 років Асамблеєю митців «Ротонда», зокрема Віктором Ковреєм, Андрієм Любкою, Валентином Кузаном, Інною Мочарник, Олегом Хавачаком, Мар'яною Хемій, Ірисею Ликович, Лесем Белеєм, Антоном Варгою, Петром Ряскою та ін.

Квітень

- 1** – 165-річчя від дня народження Іринєя Йосиповича Леґези (псевдонім – Іван Лоцуга), священника, прозаїка, публіциста. Народився в с. Тур'я Бистра (нині Ужгородського р-ну) (1861–1922 чи 29)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 65-річчя від дня народження Володимира Івановича Смо-
ланки, нейрохірурга, доктора медичних наук, професо-
ра, ректора Ужгородського національного університету,
заслуженого лікаря України, члена правління Всесвітньої
асоціації нейрохірургів. Він є автором більше 100 наукових
робіт, 8 методичних рекомендацій, 2 патентів. Народився в
м. Ужгород (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 2** – 60-річчя від дня народження Вікторії Григорівни Кудик, кан-
дидата медичних наук, працює в Науково-практичному об'єд-
нанні «Реабілітація». Народилася у м. Рава-Руська Львівської
обл. (1966)
- 4** – 120-річчя від дня народження Миколи Бобака, педагога, цер-
ковного діяча, першого директора Греко-католицької руської
гімназії у Пряшеві (1936–1944). Народився у с. Вісло (Угорщи-
на) (1906–1986)
- 4** – 105-річчя від дня народження Кирила Йосиповича Галаса,
вченого-мовознавця, кандидата філологічних наук, педагога,
поета. Народився в с. Іза Хустського р-ну (1921–1995)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 5** – 110-річчя від дня народження Юрія Друляка, просвітянина,
пластуна, члена Карпатської Січі. Народився в с. Луг Рахів-
ського р-ну (1916–1997)
- 5** – 90-річчя від дня народження Бориса Михайловича Єршова,
кандидата хімічних наук, доцента кафедри фізичної та колоїд-
ної хімії хімічного факультету Ужгородського національного
університету. Він був відомим спеціалістом у галузі каталізу,
автором 85 наукових праць, 5 винаходів, 2 підручників з фі-
зичної та колоїдної хімії для студентів біологічних і медичних
факультетів. Народився в м. Кінешма (росія) (1936–2021)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 5** – 75-річчя від дня народження Надії Степанівни Пономаренко,
графіка, живописця, заслуженого художника України. Наро-
дилася в м. Ужгород (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Юлія Юлійовича Боршоша, лікаря-хірурга, першого анестезіолога і проктолога області. Народився в м. Рахів (1936–2003)
- 7** – 150-річчя від дня народження Іларіона Семеновича Свенціцького, вченого-мовознавця, дослідника історії Закарпаття. Народився в м. Буськ Львівської обл. (1876–1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 9** – 65-річчя від дня народження Мирослави Петрівни Фабіан, доктора філологічних наук, професора кафедри англійської філології Ужгородського національного університету. Народилася в м. Ужгород (1961)
- 11** – 105-річчя від дня народження Петра Петровича Поповича, громадсько-політичного діяча, доцента кафедри економіки і планування Ужгородського університету, науковця. П. П. Попович став безпосереднім свідком і творцем величі й трагедії Карпатської України. Народився в с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1921–2004)
- 12** – 90-річчя від дня народження Петра Михайловича Гудивока, доктора фізико-математичних наук, фундатора кафедри алгебри математичного факультету Ужгородського національного університету, академіка Академії наук вищої школи України. Народився в с. Лавки Мукачівського р-ну (1936–2012)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 14** – 115-річчя від дня народження Теодора Ромжі, єпископа Мукачівської греко-католицької церкви, блаженного Католицької церкви. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1911–1947)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 15** – 65-річчя від дня народження Василини Василівни Свистак, кандидата медичних наук, доцента кафедри факультетської терапії медичного факультету Ужгородського національного університету. Народилася в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1961)
- 16** – 70-річчя від дня народження Ярослава Рудольфовича Базеля, доктора хімічних наук, професора кафедри аналітичної хімії. Народився у с. Великий Березний (нині Ужгородського р-ну (1956)

- 16** – 70-річчя від дня народження Ольги Іванівни Лемко (діво-че прізвище – Гранчак), доктора медичних наук, професора кафедри факультетської терапії медичного факультету Ужгородського національного університету. Вона є автором 177 наукових праць, співавтором 3 монографій, 3 навчальних посібників, 7 патентів. Народилася в м. Ужгород (1956)
- 17** – 65-річчя від дня народження Марії Романівни Баяновської, кандидата педагогічних наук, доктора філософії, доцента, відмінника народної освіти України, завідувача кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Народилася в м. Ужгород (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 18** – 130-річчя від дня народження Анди Яківни Остапчук, оперної та камерної співачки. З 1914 р. її життя тісно пов'язане із Закарпаттям. Проводила велику роботу як популяризатор української народної пісні. Народилася в с. Тарасівка Тернопільської обл. (1896–1949)
- 19** – 80-річчя від дня народження Олександра Каміловича Шуаїбова, доктора фізико-математичних наук, професора кафедри квантової електроніки фізичного факультету Ужгородського національного університету. Він є автором понад 200 наукових праць, 14 патентів на винаходи. Народився в смт Ясіня Рахівського р-ну (1951)
- 20** – 90-річчя від дня народження Григорія Васильовича Павленка, вченого-германіста, доктора історичних наук, професора. Народився в с. Новий Мир Київської обл. (1936–2001)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 85-річчя від дня народження Марії Василівни Басараб, художниці. Народилася в с. Нове Давидково Мукачівського р-ну (1941)
- 20** – 85-річчя від дня народження Івана Васильовича Хланти, літературознавця, фольклориста, заслуженого діяча мистецтв України. Народився в с. Копашново Хустського р-ну (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 20** – 80-річчя від дня народження Надії Станіславівни Ференц, літературознавця, кандидата філологічних наук, доцента

кафедри української літератури філологічного факультету Ужгородського національного університету. Народилася в м. Рогатин на Івано-Франківщині (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 25-річчя від часу створення приватного закладу вищої освіти в Ужгороді, який нині має назву Карпатський університет імені Августина Волошина (2001)
- 21** – 80-річчя від дня народження Марії-Ірини Іллівни Суховій, вченої-біофізика, кандидата біологічних наук, доцента кафедри твердотільної електроніки та інформаційної безпеки Ужгородського національного університету. Тематика її наукових досліджень пов'язана із вивченням первинних фізичних механізмів впливу низькоенергетичних випромінювань на біогенетичні структури. Авторка понад 100 наукових публікацій. Народилася в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1946)
- 22** – 90-річчя від дня народження Георгія Ілліча Калитича, доктора економічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, професора Київського університету ім. Т. Шевченка. Народився в с. Біласовиця Воловецького р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1936–2012)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 23** – 75-річчя від дня народження Олександра Івановича Андялоші, заслуженого архітектора України, графіка, живописця. Народився у с. Вилон Виноградівського р-ну (нині смт Вилон Берегівського р-ну) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 23** – 70-річчя від дня народження Василя Васильовича Кухти, журналіста, поета, публіциста, члена Національної спілки письменників України. Народився у м. Рахів (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 24** – 380 років тому була укладена Ужгородська церковна унія (1646)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 24** – 115-річчя від дня народження Лідії Василівни Орендовської, скульпторки. Народилася в м. Житомир (1911–2003)

- 24** – 105-річчя від дня народження Василя Васильовича Вальо, генерал-майора армії Чеської Республіки, першого заступника міністра оборони Чехословаччини. Народився у с. Приборжавське Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1921–1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 25** – 90-річчя від дня народження Юрія Васильовича Бадзя, політолога-публіциста, літературознавця, радянського дисидента-політв'язня. Народився у с. Копинівці Мукачівського р-ну (1936–2018)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 25** – 80-річчя від дня народження Василя Васильовича Станковича, фехтувальника, 5-кратного чемпіона світу, дворазового срібного призера Олімпійських ігор, багаторазового чемпіона Європи та колишнього Радянського Союзу, капітана збірної рапіристів СРСР, заслуженого майстра спорту СРСР. Народився у с. Доробратово Іршавського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 25** – 65-річчя від дня народження Лідії Петрівни Повх (у заміжжі Ходанич), письменниці, літературознавця, кандидата педагогічних наук, члена Національної спілки письменників України, доцента кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Народилася в с. Кушниця Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 28** – 80-річчя від дня народження Золтана Золтановича Торича, кандидата фізико-математичних наук, секретаря Інституту електронної фізики НАН України. Народився в м. Тячів (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 30** – 130-річчя від дня народження Юліанії Іванівни Прокоп (схиігуменя Параскева), засновниці Липчанського монастиря. Народилася в с. Іза Хустського р-ну (1896–1967)

у квітні відзначається:

80-річчя заснування одного з перших державних професійних музичних закладів Закарпаття, який нині має назву Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д. Є. Задора (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

Травень

- 1** – 90-річчя від дня народження Мар'яна Івановича Долішнього, доктора економічних наук, професора Ужгородського національного університету, академіка НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, вченого у галузі регіональної економіки. Автор більше 500 наукових праць. Народився в м. Львів (1936–2006)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 2** – 90-річчя від дня народження Василя Михайловича Бори, кандидата медичних наук, доцента, заслуженого лікаря України, завідувача кафедри дитячих хвороб у 1997–2002 рр., декана медичного факультету Ужгородського державного університету у 1992–1999 рр. Народився в с. Велика Копаня Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1936–2002)
- 4** – 90-річчя від дня народження Олександра Васильовича Пакана, лікаря-отоларинголога Хустської ЦРЛ, директора Хустського медичного училища у 1970–1996 рр. Народився в м. Хуст (1936–2001)
- 4** – 75-річчя від дня народження Євгена Юрійовича Ремети, доктора фізико-математичних наук, завідувача відділу плазмової та квантової електроніки Інституту електронної фізики НАН України, лауреата Премії НАН України імені Івана Пулюя. Народився у м. Хабаровськ (росія) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 4** – 60-річчя від дня народження Єви Бернатівни Кіш, вченого-гунгаролога, доктора історичних наук. Народилася у м. Ужгород (1966)

- 7** – 115-річчя від дня народження Гізели Дравої, педагога, перекладачки, авторки підручників з угорської мови та літератури. Народилася в с. Квасово Берегівського р-ну (1911–1981)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 9** – 155-річчя від дня народження Володимира Михайловича Гнатука, визначного українського етнографа, літературознавця, фольклориста, дослідника народної культури Закарпаття. Народився у с. Велеснів Тернопільської обл. (1871–1926)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 9** – 70-річчя від дня народження Володимира Войтеховича Росохи, історика, економіста, директора Природничо-гуманітарного фахового коледжу ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Відмінник освіти України. Народився в м. Ужгород (1956)

- 11** – 70-річчя від дня народження Людмили Андріївни Корж-Радько, художника-монументаліста, заслуженого художника України, декана факультету образотворчого мистецтва Закарпатської академії мистецтв. Народилася в м. Печенга (росія) (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 13** – 60-річчя від дня народження Степана Михайловича Чобеля, лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора кафедри хірургічних хвороб Ужгородського національного університету. Народився в м. Ужгород (1966)

- 14** – 90-річчя від дня народження Катерини Євгенівни Маркуш, учителя-методиста, заслуженого вчителя України, відмінника народної освіти, Соросівського вчителя. Народилася в м. Ужгород (1936–2010)

- 16** – 95-річчя від дня народження Віталія Борисовича Звенигородського, живописця. Народився в с. Денисівка Кіровоградської обл. (1931–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 16** – 70-річчя від дня народження Ростислави Богданівни Джумурат, дикторки, телеведучої, заслуженої журналістки України, керівниці медійного проєкту «Ранок на Тисі», що 15 років

виходив на обласному телебаченні. Народилася на Львівщині (1956)

17 – 25 років тому відкрито пам'ятну дошку президентові Карпатської України Августинові Волошину в м. Ужгород на будинку на вул. А. Волошина, 36, де він жив і працював (2001)

19 – 105-річчя від дня народження Михайла Шпонтака, громадсько-політичного і культурного діяча, голови Карпатського Союзу США, почесного члена Закарпатського крайового товариства «Просвіта». Народився в с. Дубрівка Ужгородського р-ну (1921–2003)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

19 – 90-річчя від дня народження Івана Івановича Голяни, заслуженого лікаря України, хірурга-травматолога, завідувача травматологічного відділення у 1984–2010 рр. Ужгородської міської лікарні. Народився в с. Арданово Іршавського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1936–2010)

19 – 85-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Туниці, доктора економічних наук, професора, президента Лісівничої академії наук, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився в с. Онок Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1941)

19 – 80-річчя від дня народження Михайла Івановича Талапканича, педагога, доцента, організатора освіти та науково-методичної роботи, директора Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (1988–2012). Народився в с. Репинне Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1946–2021)

19 – 75-річчя Михайла Олексійовича Беленя, скульптора, члена Національної спілки художників України. Автор багатьох пам'ятників та меморіальних дошок на честь визначних закарпатських діячів історії та культури, зокрема Ф. Корятовича, О. Духновича, А. Волошина, Т. Ромжі, Й. Бокшая, Ф. Манайла та інших. Народився в с. Лісковець Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

20 – 95-річчя від дня народження Михайла Михайловича Ганича, акушера-гінеколога, доктора медичних наук, професора, організатора та завідувача кафедри охорони материнства і дитинства факультету післядипломної освіти Ужгородсько-

го національного університету в 2001–2005 рр., академіка Української академії наук. Народився в смт Малий Березний Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1931–2021)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 21** – 140-річчя від дня народження Франтішека Тішого, чеського філолога, літературознавця, невтомного дослідника закарпатоукраїнської культури. Народився в Хіняві поблизу Бєроуна (Чехія) (1886–1968)
- 23** – 115-річчя від дня народження Андрія Андрійовича Коцки, живописця, народного художника України. Народився в м. Ужгород (1911–1987)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 23** – 100-річчя від дня народження Олександра Максимовича Кишка, доктора медичних наук, професора. Він є автором понад 120 наукових праць, довідника інфекційних хвороб, рац-пропозицій, підручників, навчальних задач з епідеміології. Народився в м. Ужгород (1926–1986)
- 25** – 135-річчя від дня народження Адальберта Михайловича Ерделі, художника, фундатора закарпатської школи живопису. Народився в с. Загаття (нині Хустського р-ну) (1891–1955)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 25** – 125-річчя від дня народження Івана Івановича Туряниці, першого голови Народної Ради Закарпаття. Народився в с. Ряпідь (нині с. Бистриця) Мукачівського р-ну (1901–1955)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 26** – 130-річчя від дня народження Івана Івановича Ільтя, казкаря. Народився в с. Доробратово Іршавського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1896–1972)
- 30** – 105-річчя від дня народження Івана Олексика, громадсько-політичного діяча, члена Братства «Карпатська Січ» в м. Рочестер (США). Народився в с. Залужжя Мукачівського р-ну (1921–?)
- 30** – 80-річчя від дня народження Івана Петровича Мегели, літературознавця, перекладача, доктора філологічних наук, профе-

сора Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Народився в с. Малий Березний Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 31** – 75-річчя від дня народження Івана Михайловича Дідика, художника-живописця, члена Національної спілки художників України, заслуженого художника України. Народився в с. Кострина Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

у травні відзначається:

80-річчя від дня створення обласної організації Національної спілки письменників України (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

Червень

- 1** – 85-річчя від дня народження Петра Петровича Добри, кандидата медичних наук, доцента, завідувача кафедри курортології, медичної реабілітації та фізіотерапії факультету післядипломної освіти Ужгородського національного університету (2004–2013), голови Закарпатського осередку Всеукраїнської асоціації фізіотерапевтів та курортологів. Він є автором понад 80 наукових праць. Народився в с. Імстичово Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1941)
- 2** – 110-річчя від дня народження Елемира Євгеновича Ортутая, греко-католицького священника, викладача, доктора теології. Народився в м. Ужгород (1916–1997)
- 4** – 90-річчя від дня народження Петра Петровича Сокача, музиканта і диригента, заслуженого працівника культури України. Народився в м. Мукачево (1936–2012)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 4** – 70-річчя від дня народження Надії Михайлівни Гораль-Пономаренко, заслуженої артистки України. З 1978 р. –

артистка Закарпатського народного хору. Народилася в с. Завишень Львівської обл. (1956–2023)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 4** – 65-річчя від дня народження Оксани Миколаївни Ліби, педагога, науковця Мукачівського державного університету. Народилася в м. Мукачево (1961)
- 5** – 115-річчя від дня народження Івана Івановича Гриць-Дуди, письменника, педагога, просвітянина, громадсько-культурного діяча Закарпаття. Народився с. Рудлов (Словачина) (1911–1999)
- 5** – 90-річчя від дня народження Катерини Юріївни Секереш-Кеслер, науковця Ужгородського національного університету, кандидата хімічних наук. Вона є спеціалістом у галузі фізичної та колоїдної хімії, хімічної кінетики і каталізу. К. Ю. Секереш є автором понад 110 наукових праць, 8 винаходів. Народилася в с. Нижній Коропець Мукачівського р-ну (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 6** – 70-річчя від дня народження Василя Васильовича Рішка, хірурга, доктора медичних наук, заслуженого лікаря України. Працював в Іршаві та на кафедрі хірургічних дисциплін факультету післядипломної освіти Ужгородського національного університету. Народився в м. Ужгород (1956–2006)
- 6** – 60-річчя від дня народження Мар'яни Іванівни Нейметі, журналістки, поетеси. Народилася у м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1966)
- 7** – 90-річчя від дня народження Хоми Михайловича Олексика, юриста, адвоката, історика, професора, заслуженого працівника освіти України. Народився у с. Доробратово Іршавського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1936–2018)
- 7** – 50-річчя від дня народження Юлії Єгорової-Рогової, художниці. Народилася в м. Ужгород (1976)
- 8** – 70-річчя від дня народження Вадима Віталійовича Крижевського, лікаря-хірурга, доктора медичних наук, У 2014–2016 рр. був головним хірургом м. Київ, нині – директор Київської міської клінічної лікарні № 18. Народився в м. Тячів (1956)
- 8** – 60-річчя від дня народження Галини Петрівни Біланич, кандидата історичних наук, доцента кафедри соціокультурної ді-

яльності Академії культури і мистецтв (Ужгород). Народилася у с. Угля Тячівського р-ну (1966)

- 9** – 160-річчя від дня падіння найбільшого в Європі Княгинського метеориту на Великоберезнянщині (нині Ужгородщині) (1866)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 10** – 140-річчя від дня народження Павла Павловича Яцка, педагога, краєзнавця, громадсько-політичного і культурно освітнього діяча Народився у с. Дубриничі Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1886–1938)

- 10** – 75-річчя від дня народження Ярослава Васильовича Свиди, кандидата у майстри спорту СРСР з легкої атлетики (стрибки у висоту), почесного працівника фізичного виховання і спорту України. Народився в м. Ужгород (1951–2020)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 11** – 90-річчя від дня народження Олексія Михайловича Корсуна, історика, дослідника та ініціатора реабілітації громадян області, репресованих радянською владою. Народився в с. Олександрівка Харківської обл. (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 14** – 85-річчя від дня народження Івана Івановича Поповича, закарпатського археолога. Народився у м. Перечин (нині Ужгородського р-ну) (1941–2003)

- 14** – 75-річчя від дня народження Марії Няхай (псевдонім Маруся Няхай), науковця, української поетеси Словаччини. Народилася в м. Кошиці (Словаччина) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 14** – 65-річчя від дня народження Станіслава Михайловича Аржевітіна, громадсько-політичного діяча, заслуженого економіста України. Народився в с. Переселення Київської обл., дитячі і шкільні роки пройшли в с. Колочава Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 17** – 95-річчя від дня народження Івана Івановича Дудича, заслуженого раціоналізатора України, колишнього начальника

Закарпатського відділення державного науково-дослідного інституту метрології вимірювальних і управляючих систем, кандидата технічних наук. Він був членом ради Західного центру АН України. Оpubлікував понад 150 праць, у т. ч. 14 книг і брошур. Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1931–2009)

- 17** – 80-річчя від дня першого виступу Закарпатського ансамблю пісні і танцю (нині – Заслужений академічний Закарпатський народний хор) в м. Ужгород (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 18** – 95-річчя від дня народження Інни Володимирівни Лєснік, скрипальки, оркестрантки, ансамблістки і педагогині. Народилася в м. Київ (1931)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 18** – 95-річчя від дня народження Івана Васильовича Іваня, літературознавця, філософа. Народився в с. Дунковиця Іршавського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1931–1982)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 18** – 60-річчя від дня народження Вадима Харабарука, художника та педагога. Народився у м. Надвірна Івано-Франківської обл. Живе і працює в м. Ужгород (1966)

- 19** – 105-річчя від дня народження Михайла Михайловича Ленчура, лікаря-рентгенолога, організатора рентгенрадіологічної служби, доцента медичного факультету Ужгородського національного університету. Народився в с. Тросник Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1921–2016)

- 20** – 115-річчя від дня народження Олексія Олексійовича Фаринича, прозаїка, поета. Народився в с. Бехеров (Словаччина) (1911–1991)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 90-річчя від дня народження Дмитра Миколайовича Щербана, педагога, організатора освіти, завідувача відділу освіти Мукачівського міськвиконкому (1968–1998), депутата Мукачівської міської ради. Народився в с. Черевці Мукачівського р-ну (1936–2025)

21 – 70-річчя від дня народження Михайла Івановича Турянчика, лікаря-хірурга, заслуженого лікаря України. Народився в смт Чинадійово Мукачівського р-ну (1956–2008)

23 – 130-річчя від дня народження Петра Петровича Милославського, фольклориста і музикознавця, засновника професійного хорового мистецтва на Підкарпатській Русі. Народився у м. Санкт-Петербург (росія). У 1933 р. переїхав до м. Ужгород (1896–1954)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

24 – 100-річчя від дня народження Борбали Миколаївни Салаї (Баран), поетеси, перекладачки. Народилася в м. Ужгород (1926–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

26 – 105-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Керекеша, письменника, перекладача. Народився в с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1921–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

27 – 115-річчя від дня народження Володимира Івановича Неточаєва, кандидата історичних наук, бібліографа. Певний час працював у Закарпатській ОУНБ. Народився в м. Київ (1911–1968)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

27 – 65-річчя від дня народження Наталії Йосифівни Ребрик, кандидата філологічних наук, літературознавця, педагога, завідувача кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Народилася в м. Ужгород (1961)

28 – 75-річчя від дня народження Петра Михайловича Ходанича, письменника, літературознавця, різьбяр, кандидата педагогічних наук, доцента Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, голови Закарпатської організації Національної спілки письменників України (2005–2012). Народився в с. Раково Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

30 – 155-річчя від дня народження Оскара Мендлика, графіка, живописця, художника-мариніста, учасника мистецької спілки «Pulchri Studio» (Гаага), артклубу «Kunst zij ons doel» (Гаага) та

клубу «Rotary», засновника фонду ім. Оскара Мендлика в Амстердамі. Народився в м. Ужгород (1871–1963)

30 – 105-річчя від дня народження Юлії Михайлівни Янчик (дівоче прізвище – Опаленик), педагога початкової школи, вчительки-ветеранки, секретаря науковця Івана Гарайди. Народилася в с. Холмці Ужгородського р-ну (1921–1997)

30 – 100-річчя від дня народження Всеволода Леонтіювича Майданного, заслуженого працівника культури України, режисера. За роки творчої діяльності народний театр у м. Хуст, де режисером був В. Майданний, підготував і поставив 55 вистав за п'єсами української класичної та сучасної вітчизняної і зарубіжної драматургії. Народився в с. Ляшківка Дніпропетровської обл. (1926–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

Липень

1 – 75-річчя від дня народження Віталія Івановича Ніколайчука, доктора біологічних наук, професора, завідувача кафедри генетики, фізіології рослин та мікробіології біологічного факультету Ужгородського національного університету (1988–2018), заслуженого діяча науки і техніки України. Науковець-селекціонер є автором двох патентів та 6 раціоналізаторських пропозицій. Народився в с. Веселівка Хмельницької обл. (1951–2021)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

1 – 55-річчя від дня народження Аттілі Тиберійовича Коприви, живописця, педагога, кандидата мистецтвознавства, члена Національної спілки художників України. Народився в м. Мукачево (1971)

3 – 70-річчя від дня народження Віри Іллівни Томашевської, художниці декоративно-прикладного мистецтва. Народилася в с. Нересниця Тячівського р-ну (1956)

4 – 80-річчя від дня народження Івана Васильовича Іванча, заслуженого економіста України, політичного діяча, голови Закарпатської обласної ради (1998–2001), народного депутата України IV скликання. Народився в м. Мукачево (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 5** – 80-річчя від дня народження Павла Павловича Пуги, професора, доктора фізико-математичних наук. Працює на посаді завідувача відділу оптичних матеріалів квантової електроніки Інституту електронної фізики НАН України. Автор 166 друкованих праць, 8 патентів на винаходи. Народився в с. Нова Бовтрадь (нині с. Батрадь) Берегівського р-ну (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 6** – 90-річчя від дня народження Володимира Івановича Шелепця, ученого, художника, просвітянина, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився в с. Ставне Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 6** – 50-річчя від дня народження Едуарда Вячеславовича Приходька, живописця. Народився в м. Ужгород (1976)

- 7** – 110-річчя від дня народження Василя Вереша, учасника подій Карпатської України, співорганізатора Всепросвітянського з'їзду в м. Ужгород у 1939 р., генерального секретаря Карпатського дослідного центру ім. Ю. Ревая, заступника голови Братства «Карпатська Січ». Народився в с. Сірма нині Берегівського р-ну (1916–1993)

- 8** – 70-річчя від дня народження Володимира Ілліча Волонтира, диригента, композитора, заслуженого діяча мистецтв України, засновника Мукачівського хору хлопчиків і юнаків, Хорової школи, камерного хору «Гармонія». Народився у с. Кузьмино Мукачівського р-ну (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 8** – 70-річчя від дня народження Тетяни Михайлівни Сопільняк, художниці. Народилася у м. Поті (Грузія) (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 10** – 90-річчя від дня завершення будівництва будинку Земського уряду (нині приміщення обласної адміністрації і облради); автор проєкту чеський інженер-архітектор Франтішек Крупка (1936)

- 10** – 75-річчя від дня народження Людвіга Степановича Пала, диригента, музичного редактора, фольклориста, заслуженого

працівника культури України. Народився в с. Вишково (нині смт) Хустського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 11** – 135-річчя від дня народження Дьєрдя Річеї, піаніста, органіста, композитора, диригента. Народився в м. Берегове (1891–1950)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 11** – 80-річчя від дня народження Ельдара Бахрам-огли Ефендієва, художника. Проживав і творив в м. Ужгород та м. Мукачево. Народився у м. Баку (Азейбарджан) (1946–2016)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 13** – 175-річчя від дня народження Едмунда Еґана, угорського економіста, громадського діяча, благодійника, фахівця з організації сільського господарства Закарпаття. Народився в м. Чаковець (Хорватія) (1851–1901)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 14** – 170-річчя від дня народження Корнелія Фенцика, одного з перших професійних художників краю, іконописця. Народився у м. Мукачево (1856–1897)

- 15** – 105-річчя від дня народження Петра Михайловича Баєра, активіста Братства «Карпатська Січ». Він є членом багатьох українських організацій Канади, зокрема таких, як КУК, УНО, Пласт та інших. Народився в с. Нижні Ремети Берегівського р-ну (1921–?)

- 16** – 80-річчя від дня народження Каталін Кадош, художниці. Народилася в м. Берегове (1946)

- 17** – 155-річчя від дня народження Філарета Михайловича Колеси, дослідника музичного фольклору, в тому числі народного мелосу Закарпаття. Народився в с. Татарське Львівської обл. (1871–1947)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 18** – 115-річчя від дня народження Юліана Химинця, громадсько-політичного діяча, учасника подій Карпатської України, автора трьох книг та багатьох статей з історії Закарпаття. Народився в с. Підгоряни, нині передмістя м. Мукачево (1911–1994)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 20** – 205-річчя від дня народження Кароя Мейсароша, історика, журналіста й публіциста, адвоката. Народився в м. Гайдудорог (Угорщина) (1821–1890)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 50-річчя від дня народження Вікторії Кузьми, художниці декоративно-прикладного мистецтва. Народилася в м. Ужгород (1976)
- 21** – 140-річчя від дня народження Віктора Юлійовича Желтвая, журналіста, громадсько-політичного, культурно-освітнього та релігійного діяча. Був вчителем та директором Ужгородської учительської семінарії, був редактором газет «Наука», «Свобода», був співзасновником товариств «Просвіта» та «Учительська громада». Народився у с. Руські Комарівці Ужгородського р-ну (1886–1963)
- 21** – 75-річчя від дня народження Валентина Миколайовича Гвоздяка, кандидата філософських наук, доцента, завідувача кафедри філософії Ужгородського національного університету. Народився в м. Мукачево (1951)
- 22** – 95-річчя від дня народження Івана Івановича Долгоша, письменника. Народився в с. Доманинці Ужгородського р-ну (1931–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 26** – 105-річчя від дня народження Мойсея Йосиповича Шпіцера, поета. Народився в с. Іза Хустського р-ну (1921–1944)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 27** – 35-річчя від дня народження Олександра Васильовича Капуша, Героя України, старшого солдата 128-ї окремої гвардійської гірсько-піхотної бригади Сухопутних військ Збройних сил України, почесного громадянина Ужгорода. Народився в м. Ужгород (1991–2015)
- 28** – 100-річчя від дня народження Бориса Олександровича Гвардіонова, книговидавця, літератора, журналіста, заслуженого працівника культури України. Народився в м. Дніпропетровськ (1926)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 28** – 90-річчя від дня народження Іллі Сергійовича Алексахіна, доктора фізико-математичних наук, професора Ужгород-

ського національного університету, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Робське (росія) (1936–2003)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

у липні відзначається:

120-річчя від дня народження Михайла Михалевича, художника-графіка, головного художника Карпатської України, іконописця, театрального декоратора, громадсько-політичного діяча. Народився у м. Київ (1906–1984)

Серпень

- 1** – 65-річчя від дня народження Людмили Георгіївни Романової, кандидата хімічних наук, доцента, працює в Інституті електронної фізики НАН України. Народилася у м. Київ (1961)
- 3** – 195-річчя від дня народження Германа-Ігнатія Бідермана, австрійського державознавця, правника, історика, етнографа, статистика, економіста, політичного публіциста, дослідника минувшини Закарпаття і тогочасного життя його населення, автора першої комплексної монографії з цієї тематики – «Угорські русини. Територія, заняття, історія» (Інсбрук, 1862-67, у 2-х томах). Народився в м. Відень (Австрія) (1831–1892)
- 3** – 105-річчя від дня народження Іллі Гавриловича Шульги, доктора історичних наук, професора, прозаїка. Жив і працював в м. Ужгород з 1958 по 1972 рік. Народився в с. Верещаки Черкаської обл. (1921–1993)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 4** – 130-річчя від дня народження Івана Георгійовича Рибара (ієромонах Іларіон), засновника монастиря в Дубовому. Народився в с. Дубове, нині селище Тячівського р-ну (1896–1969)
- 5** – 70-річчя від дня народження Олександра Івановича Масляника, письменника, заслуженого журналіста України, видавця, генерального директора Львівської облдержтелерадіокомпанії (1996–2002), головного редактора журналу «Гуцульщина». Народився в м. Рахів (1956)
- 6** – 145-річчя від дня народження Кирила Феделеша, священника, письменника, педагога. Працював у Берегівській гімназії

разом з Василем Пачовським, Корнилом Заклинським. Був членом культурно-освітньої комісії Союму Карпатської України. Народився в с. Тополя (Словаччина) (1881–1949)

7 – 85-річчя від дня народження Бейли Кечкеша, поета. Народився в с. Берегшом (нині с. Шом) Берегівського р-ну (1941)

8 – 100-річчя від дня народження Лілі Орсаг (Остеррайхер Лівія Єва), художниці. Народилася в м. Ужгород (1926–1978)

12 – 75-річчя від дня народження Галини Малик (Галини Миколаївни Курій), поетеси, дитячої письменниці, лауреата премії ім. Лесі Українки. Народилася в м. Бердянськ Запорізької обл., живе на Закарпатті з 1964 р. (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

13 – 100-річчя від дня народження Івана Ваната, історика, публіциста, доктора філософії, фахівця в галузі новітньої історії закарпатських українців Східної Словаччини, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка. Народився у с. Вишня Писана Свидницького округу, Словаччина (1926–2015)

13 – 85-річчя від дня народження Віталія Пилиповича Дворци-на, театрального діяча, режисера і педагога. Народився в м. Балашов (росія). З 1949 р. проживав у м. Ужгород (1941–2009)

13 – 65-річчя від дня народження Світлани Нуцїївни Стегней, заслуженого працівника культури України, відмінника освіти, директора Ужгородського музичного фахового коледжу ім. Д. Є. Задора. Народилася в с. Червеньово Мукачівського р-ну (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

14 – 90-річчя від дня народження Степана Васильовича Мишанича, вченого-філолога, фольклориста і педагога. Народився в с. Ліс-ковець Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1936–2013)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

15 – 90-річчя від дня народження Антона Миколайовича Залесь-кого, мовознавця, славіста. Найбільшу увагу вчений присвятив дослідженням у галузі діалектології та історичної фонетики української мови. Плідно працював і в галузі лінгвогеографії. Уклав хрестоматію «Говори української мови: Збірник текстів». Тексти, які увійшли до хрестоматії, записані

ним особисто в Закарпатській обл. Народився в с. Доброволі Тернопільської обл. (1936–1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 16** – 80-річчя від дня створення обласної організації Національної спілки художників України (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 16** – 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Горвата, журналіста, письменника. Народився в с. Пушкіно Виноградівського р-ну (нині с. Міжлісне Берегівського р-ну) (1961)

- 16** – 50-річчя від дня народження Евеліни Юріївни Балли, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Ужгородського національного університету. Народилася у м. Хуст (1976)

- 18** – 85-річчя від дня народження Еміла Федоровича Ландовського, педагога, громадсько-політичного діяча, кандидата історичних наук, голови Ужгородської міської ради (1990–1994), автора книги «Ужгород на зламі епох» (2008). Народився в с. Страбичово Мукачівського р-ну (1941)

- 18** – 80-річчя від дня народження Ярослава Антоновича Мелеця, заслуженого артиста України, актора Закарпатського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. братів Шерегіїв. Народився м. Городок Львівської обл. (1946–2022)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 18** – 60-річчя від дня народження Євгена Віталійовича Тищука, театрального режисера, заслуженого артиста України, драматурга, педагога, директора Департаменту культури Закарпатської ОДА, викладача кафедри мистецьких дисциплін Академії культури і мистецтв. Народився в м. Краматорськ Донецької обл. (1966)

- 19** – 95-річчя від дня народження Павла Павловича Кіша, науковця Ужгородського національного університету. Він був відомим спеціалістом у галузі аналітичної хімії. Він опублікував понад 250 наукових праць, новизна і актуальність його наукових результатів захищена 30 авторськими свідоцтвами. Народився в м. Виноградів нині Берегівського р-ну (1931–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 21** – 85-річчя від дня народження Анатолія Миколайовича Завілопуло, доктора фізико-математичних наук. З 1992 р. працює в Інституті електронної фізики НАН України (м. Ужгород), а в 1993 р. призначений заступником директора з наукової роботи. Народився в м. Красний Сулін (росія) (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 21** – 75-річчя від дня народження Наталії Дмитрівни Висіч, музикантки, заслуженої артистки України. Народилася в м. Мукачево (1951–2013)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 22** – 190-річчя від дня народження Юлія Васильовича Фірцака, єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії, професора богослов'я, ректора богословської семінарії в Ужгороді. Народився в с. Худльово Ужгородського р-ну (1836–1912)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 23** – 90-річчя від дня народження Василя Васильовича Сухана, доктора хімічних наук, професора, лауреата премії ім. Л. В. Писаржевського НАН України. Очолював кафедру аналітичної хімії Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Він є відомим в Україні та поза її межами вченим у галузі аналітичної хімії, автором близько 300 наукових публікацій, 37 винаходів. Народився в смт Чинадійово Мукачівського р-ну (1936–2025)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 23** – 70-річчя від дня народження Михайла Олексійовича Сачка, хореографа, заслуженого працівника культури України. Народився в с. Люта Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1956)

- 23** – 65-річчя від дня народження Ірини Юліївни Остапець, кандидата філософських наук, науковця Ужгородського національного університету. Народилась у м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл. (1961)

- 23** – 55-річчя від дня народження Римми Анатоліївни Зюбіної, акторки, телеведучої, громадської активістки, волонтерки. Народилася в м. Ужгород (1971)

- 24** – 115-річчя від дня народження Івана Івановича Неболи, громадського та політичного діяча, команданта відділу Кар-

- патської Січі. Народився в смт Тересва Тячівського р-ну (1911–1952)
- 24** – 75-річчя від дня народження Стефана-Арпада Мадяра, художника, вченого-фольклориста, члена Всесвітньої асоціації кольорознавців, члена Національної спілки художників України. Народився у м. Чоп (1951)
- 25** – 80-річчя від дня народження Антона Антоновича Добоша, науковця Ужгородського національного університету. Він є спеціалістом у галузі органічної хімії, має понад 50 наукових праць, 20 винаходів. Народився в смт Чинадійово Мукачівського р-ну (1946)
- 27** – 80-річчя від дня народження Василя Васильовича Ляха, лікаря-терапевта, організатора охорони здоров'я Закарпаття, заступника головного лікаря з експертизи тимчасової непрацездатності ЗОКЛ ім. А. Новака (2006–2015), заслуженого лікаря України. Народився в м. Ужгород (1946–2015)
- 28** – 75-річчя від дня народження Ярослава Васильовича Чонки, лікаря-терапевта, кандидата медичних наук, організатора охорони здоров'я, головного лікаря Української алергологічної лікарні (1994–2014). Він обирався віцепрезидентом Постійної комісії по спелеотерапії при ЮНЕСКО; автор понад 60 наукових праць. Народився в с. Крива Тячівського р-ну (1951–2014)
- 29** – 125-річчя від дня народження Василя Михайловича Іваняса (ігумен Іоанн), діяча православної церкви на Закарпатті. Репресований у часи Угорщини. Народився у с. Кошельово Хустського району (1901–1964)
- 30** – 95-річчя від дня відкриття у м. Мукачево І з'їзду Спілки трудового селянства (1931)
- 30** – 85-річчя від дня народження Миколи Григоровича Волошина, головного режисера Закарпатського обласного державного театру ляльок (1981–1987), заслуженого діяча мистецтв України. Народився в с. Запаромарівка Донецької обл. (1941)

у серпні відзначається:

105 років тому Руський театр Товариства «Просвіта» очолив корифей української театральної мистецтва, актор, режисер, драматург Микола Садовський (1921)

105 років тому у Паланку (нині – мікрорайон Мукачева) було створено Товариство німецької культури на зборах

представників сільських общин з німецьким населенням (1921)

80 років тому було засновано Берегівське медучилище як акушерську школу. У 1947 р. до неї було приєднано Ужгородську фельдшерсько-акушерську школу. У 1954 р. школа була реорганізована в медучилище з фельдшерським, акушерським, медсестринським відділеннями, а з 2003 року – і з фармацевтичним відділенням. Нині це Берегівський медичний фаховий коледж (1946)

35-річчя створення в м. Мукачево державної хорової школи хлопчиків та юнаків. Згодом цей колектив став лауреатом і дипломантом міжнародних фестивалів і конкурсів, що проходили упродовж багатьох років у Бельгії, Австрії, Іспанії, Польщі, Португалії, Словенії, Угорщині, Чехії (1991)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

Вересень

- 1 – 380 років від переведення Ужгородської гімназії з Гуменного до Ужгорода (1646)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 1 – 35 років тому у смт Великому Березному (нині Ужгородського р-ну) відбувся урочистий мітинг з нагоди річниці відкриття тут першого в Закарпатті пам'ятника генієві українського народу Т. Г. Шевченкові, що споруджений з ініціативи громадськості, за підтримки районної ради (1991)
- 2 – 90-річчя від дня народження Андрія Івановича Моци, кандидата фізико-математичних наук, відмінника освіти України. Він був доцентом і завідувачем кафедри теорії ймовірностей і математичного аналізу математичного факультету Ужгородського національного університету. Народився у с. Шом Берегівського р-ну (1936–2022)
- 4 – 95-річчя від дня народження Івана Івановича Маркуша, доктора фізико-математичних наук, професора Ужгородського національного університету. Народився в с. Бедевля Тячівського р-ну (1931–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 5** – 120-річчя від дня народження Юрія Івановича Станинця, прозаїка, депутата Сойму Карпатської України, священника. Народився в с. Нижній Шард (нині с. Нижнє Болотнє Хустського р-ну) (1906–1994)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 6** – 110-річчя від дня народження Михайла Петровича Левдара, почесного члена крайового товариства «Просвіта». Народився в с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1916–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 6** – 80-річчя від дня народження Івана Юрійовича Романа, кандидата хімічних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Його наукові інтереси сягають розробки технології одержання нелінійних, акусто-оптичних та скінтиляційних матеріалів, дослідження їх фізико-хімічних властивостей. Він є автором понад 50 наукових праць, 4 винаходів, 7 його наукових розробок впроваджені у виробництво. Народився в с. Великий Раковець Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 9** – 50-річчя від дня народження Ігоря Анатолійовича Прохненка, кандидата історичних наук, доцента кафедри археології, етнології та культурології Ужгородського національного університету. Народився у м. Інгuleць Дніпропетровської обл. (1976)

- 11** – 115-річчя від дня народження Івана Васильовича Колоса (справжнє прізвище – Кошан), поета. Народився в с. Шандро-во (нині с. Олександрівка) Хустського р-ну (1911–1999)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 12** – 230-річчя від дня народження Василя Поповича, єпископа Мукачівської греко-католицької церкви у 1837–1864 рр. Перебуваючи під впливом О. Духновича, багато зробив для зміцнення руських шкіл і училищ на Закарпатті. Помер в м. Ужгород й похований у кафедральній гробниці. Народився в с. Великі Ком'яти Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1796–1864)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 12** – 70-річчя від дня народження Сергія Степи, українського письменника Угорщини, педагога. Він – автор прозових книжок «Три повісті і Площа», «Оповідання і Целми», «Дерево Дірака», «GEN» та ін. Народився в с. Грушево Тячівського р-ну (1956)
- 13** – 150-річчя від дня народження Генріка Рейсмана, адвоката. Під псевдонімом Henry публікував у будапештських та ужгородських газетах вірші, оповідання, статті. Редактор ужгородського видання «Ungvari Közlöny». Народився в м. Ужгород (1876–?)
- 15** – 115-річчя від дня народження Василя Васильовича Федака, спортсмена, спортивного журналіста, автора першої історичної розвідки про спорт та фізкультуру на Закарпатті – книги «Закарпаття у спортивному вимірі» (1994 р.). Народився в м. Ужгород (1911–1991)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 16** – 130-річчя від дня народження Едуарда Вінтера, вченого-славіста, автора праць з історії Закарпаття, зокрема книги «Німці в Словаччині та на Підкарпатській Русі» (Мюнхен, 1926). Вона була написана на основі вражень від поїздки по Закарпаттю. Народився в м. Гроттау в Австро-Угорщині (нині Градек-над-Нісоу, Чехія) (1896–1982)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 17** – 95-річчя від дня народження Григорія Степановича Ємця, доктора економічних наук, професора, автора ряду програм соціально-економічного розвитку області. Він опублікував понад 100 наукових праць. Народився в с. Біївці Вінницької обл. (1931–1996)
- 17** – 50-річчя від дня народження Оксани Іванівни Гаврош, мистецтвознавця, проректора з наукової, виховної та творчої роботи Закарпатської академії мистецтв. Народилася в м. Кривий Ріг (1976)
- 17** – 50-річчя від дня народження Мар'яни Прохасько, художниці-ілюстраторки, письменниці. Народилася в м. Ужгород (1976)
- 18** – 125-річчя від дня народження Василя Олексійовича Ороса (схиархімандрит Вікентій), засновника Углянського та Драгівського монастирів. Репресований у часи СРСР. Народився у с. Іза Хустського району (1901–1982)

- 18** – 95-річчя від дня народження Степана Степановича Жудера, вчителя-методиста, відмінника народної освіти. Народився в м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1931)
- 19** – 255 років тому Папа Римський Климент XIV видав буллу про заснування Мукачівської греко-католицької єпархії (1771)
- 19** – 90-річчя від дня народження Івана Івановича Герца, політичного діяча, народного депутата України. Народився у с. Антонівка Ужгородського р-ну (1936–2006)
- 19** – 85-річчя від дня народження Дмитра Дмитровича Данилюка, доктора історичних наук, професора, фахівця з проблем української історіографії XIX–XX ст., дослідника становлення і розвитку історичної науки в Закарпатті. Народився в смт Тересва Тячівського р-ну (1941–2020)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 70-річчя від дня народження Олександра Валентиновича Снігурського, доктора фізико-математичних наук, завідувача відділу електронних процесів Інституту електронної фізики НАН України. Народився в м. Ужгород (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 21** – 75-річчя від дня народження Василя Васильовича Росула, педагога, професора, заслуженого працівника освіти України. Народився у с. Клячаново Мукачівського р-ну (1951)
- 24** – 120-річчя від дня народження Андрія Васильовича Карабелеша, поета. Народився в с. Тибава Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1906–1964)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 24** – 100-річчя від дня народження Омеляна Івановича Росула, громадсько-політичного і культурного діяча, довголітнього в'язня сталінських таборів, просвітянина. Народився в с. Невицьке Ужгородського р-ну (1926–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 24** – 95-річчя від дня народження Едуарда Альбертовича Балагурі, доктора історичних наук, професора, відомого українського археолога, його іменем названий Археологічний музей Ужго-

родського національного університету. Народився в м. Хуст (1931–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 30** – 185-річчя від дня народження Михайла Петровича Драгоманова, публіциста, філософа, історика, громадсько-культурного діяча. На Закарпатті вперше побував у 1875 р., відвідав Мукачеву й Ужгород, ознайомився з Мукачівським монастирем та його бібліотекою. Він зустрічався, листувався з А. Крालицьким та іншими культурно-освітніми діячами Закарпаття. Народився в м. Гадяч нині Полтавської обл. (1841–1895)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2025 рік»

- 30** – 130-річчя від дня народження Ярослава Васильовича Барнича, композитора, диригента, режисера, педагога, скрипаля, громадського діяча, українського січового стрільця. У 1924 р. прибув до м. Ужгород і став диригентом Руського театру Товариства «Просвіта». Народився в с. Балинці Івано-Франківської обл. (1896–1967)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 30** – 120-річчя від дня народження Яромира Яновича Томечека, чеського письменника, юриста, одного із найвизначніших представників сучасної чеської анімалістичної прози. Життя і діяльність його були тісно пов'язані із Закарпаттям. Народився в м. Кромержик (Чехія) (1906–1997)

- 30** – 60-річчя від дня народження Марії Юрївни Козак, кандидата філологічних наук, літературознавця. Працювала на кафедрі української літератури філологічного факультету Ужгородського національного університету. Народилася у смт Майдан Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1966–2020)

Жовтень

- 1** – 170-річчя від дня народження Ласла Чопея, педагога, перекладача, лінгвіста. Народився в с. Ромочевиця Мукачівського р-ну (1856–1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 135-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Бокшая, відомого живописця і монументаліста, народного художника України, одного з фундаторів закарпатської школи живопису. Народився в смт Кобилецька Поляна Рахівського р-ну (1891–1975)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 80-річчя від дня народження Ганни Василівни Бобонич, бібліографа, фахівця бібліотечної справи. Народилася в с. Лохово Мукачівського р-ну (1946–2021)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 5** – 125-річчя від дня народження Хоми Юхимовича Руденка, науковця, одного з основоположників Ужгородського університету, засновника біологічного факультету та кафедри ботаніки. Він є автором понад 40 наукових праць. Народився в с. Будище Київської обл. (1901–1962)

- 5** – 90-річчя від дня народження Василя Івановича Опіярі, кандидата економічних наук, доцента Ужгородського національного університету, відмінника освіти України. Народився в с. Кушниця Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1936–2016)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 5** – 60-річчя від дня народження Олени Анатоліївни Камінської, громадсько-політичної діячки, художньої керівниці «Студія сучасного танцю «Бліц»». Народилася в м. Ужгород (1966)

- 7** – 150-річчя від дня народження Франтішка Шпали, чеського педагога, етнографа. Був директором ремісничої школи в Севлюші (1919–1931). Одночасно досліджував народне мистецтво, народну вишивку нашого краю. Зібрав зразки вишивок, систематизував їх і опублікував два альбоми малюнків і фотографій. Народився в м. Жлутіце (Чехія) (1876–1961)

- 7** – 100-річчя від дня народження Василя Васильовича Скрипки, поета. Народився в с. Росішка Рахівського р-ну (1926–2004)

- 8** – 55-річчя від дня народження Нелі Михайлівни Жулканич, доктора історичних наук, професора кафедри модерної історії України та зарубіжних країн Ужгородського національного університету. Народилася у м. Ужгород (1971)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 9** – 100-річчя від дня народження Михайла Івановича Баника, художника, члена Спілки народних майстрів Закарпаття. Народився в с. Вербовець Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1926–2014)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 9** – 50-річчя від дня народження Наталії Михайлівни Попович, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри музичного мистецтва Мукачівського державного університету, директорки фестивалю-конкурсу «Крила мрії». Народилася в м. Ужгород (1976)

- 10** – 90-річчя від дня народження Івана Юрійовича Козака, поета, драматурга. Народився в с. Туриця Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1936–2024)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 11** – 180-річчя від дня народження Феодосія Антоновича Злоцького, етнографа, фольклориста, поета, журналіста. Народився в с. Осій Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1846–1926)

- 12** – 115-річчя від дня народження Марії Миколаївни Кабальук-Тисянської, поетеси. Народився в с. Кваси Рахівського р-ну (1911–2000)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 14** – 125-річчя від дня народження Михайла Михайловича Гендери, казкаря. Народився в с. Дротинці Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1901–1972)

- 14** – 75-річчя від дня народження Василя Петровича Свалявчика, живописця, члена Національної спілки художників України. Народився в с. Зняцьово Мукачівського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 15** – 90-річчя від дня народження Бейли Йозефовича Желіцкі, вченого-гунгаролога, доктора історичних наук, професора. Народився у с. Малі Геївці Ужгородського р-ну (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 15** – 80-річчя від дня народження Катерини Іванівни Цірікус, кандидата мистецтвознавчих наук, професора кафедри теорії музики Львівської національної музичної академії ім. М. Ли-

сенка, члена правління Національної спілки композиторів України, педагога. Народилася в м. Ужгород (1946)

- 15** – 55-річчя від дня народження Марії Степанівни Маєрчик, кандидата історичних наук. Народилася у м. Ужгород (1971)

- 16** – 95-річчя від дня народження Наталії Семенівни Герц, художника декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України. Народилася в с. Кошельово Хустського р-ну (1931–2022)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 17** – 110-річчя від дня народження Федора Васильовича Іванчова, прозаїка. Народився в с. Зубівка Мукачівського р-ну (1916–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 17** – 95-річчя від дня народження Дмитра Ілліча Сікори, доктора фізико-математичних наук. Народився в с. Старе Давидково Мукачівського р-ну (1931–2009)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 17** – 70-річчя від дня народження Михайла Андрійовича Мотильчака, педагога, організатора освіти, начальника управління освіти і науки Закарпатської ОДА (2008–2012, 2014–2015), депутата Мукачівської районної ради та Закарпатської обласної ради. Народився в с. Ракошино Мукачівського р-ну (1956)

- 18** – 100-річчя від дня народження Ніни Іванівни Корабельщикової, доктора медичних наук, науковця Ужгородського національного університету. Під її керівництвом організовано кардіореанімаційну і кардіореабілітаційну служби Закарпаття. Народилася в м. Оренбург (росія) (1926–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 19** – 90-річчя від дня народження Миколи Івановича Гафіяка, заслуженого працівника культури України. За період роботи в системі туризму виявив себе ініціативним, компетентним і висококваліфікованим працівником. Активно впроваджував прогресивні форми і методи роботи. Народився в смт Ясіня Рахівського р-ну (1936)

- 20** – 120-річчя від дня народження Августина Михайловича Дутки, правника, громадсько-політичного діяча, депутата Сойму

Карпатської України. Народився у с. Новоселиця Хустського р-ну (1906–1994)

- 21** – 85-річчя від дня народження Дмитра Васильовича Криванича, лікаря-хірурга, кандидата медичних наук, доцента кафедри факультетської хірургії Ужгородського національного університету, заслуженого лікаря України. Народився в с. Нижній Студений Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1941)
- 22** – 100-річчя від дня народження Михайла Юрійовича Палфія, лікаря, завідувача Закарпатського облздороввідділу (1965–1976), завідувача кафедри загальної і соціальної гігієни з організацією охорони здоров'я (1976–1981) медичного факультету УЖДУ, заслуженого лікаря УРСР. Народився в с. Королево Виноградівського р-ну (нині смт Берегівського р-ну) (1926–2002)
- 22** – 80-річчя від дня народження Олени Емерихівни Савіної, заслуженого працівника культури України, директора Центру угорської культури і фольклору с. Дрисино. Народилася в с. Дрисино (нині – Дерцен) Мукачівського р-ну (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 23** – 120-річчя від дня народження Аліци Лукс Г. (Грегешенне), скульптора. Народилася в смт Буштино Тячівського р-ну (1906–1988)
- 23** – 70-річчя від дня народження Анатолія Миколайовича Милимка, головного інженера Інституту електронної фізики НАН України. Народився в с. Клембівка Вінницької обл. (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 23** – 60-річчя від дня народження Івана Жупана, графіка. Народився в м. Казань (росія). 1976 р. переїхав у м. Мукачево (1966)
- 25** – 130-річчя від дня народження Василя Івановича Феєра, казкаря. Народився в с. Верхній Шард (нині с. Широке Берегівського р-ну) (1896–1977)
- 26** – 60-річчя від дня народження Юрія Олександровича Остапця, кандидата політичних наук, доцента, декана факультету суспільних наук Ужгородського національного університету. Народився у м. Яготин Київської обл. (1966)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 27** – 75-річчя від дня народження Дмитра Михайловича Кешелі, прозаїка, драматурга, журналіста. Народився в с. Клячаново Мукачівського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 29** – 90-річчя від дня народження Йозефа Сірки, філософа, засновника товариства німецько-українських зустрічей «Діалог». На Закарпатті його добре знають за благодійними справами. Народився в с. Убля (Словачина) (1936)
- 29** – 75-річчя від дня народження Людмили Іванівни Яшкіної, художниці декоративно-прикладного мистецтва. Народилася в м. Ужгород (1951)

Листопад

- 1** – 85-річчя від дня народження Катерини Яківни Кірей, кандидата біологічних наук, старшого наукового співробітника; працювала в ППО «Реабілітація» (колишній Ужгородський філіал Одеського НДІ курортології). Народилася в с. Гребінка Київської обл. (1941)
- 2** – 135-річчя від дня народження Олександра Івановича Маркуша, письменника, публіциста, педагога. Народився в м. Хуст (1891–1971)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 85-річчя від дня народження Єне Ендрійовича Контроша, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народився в м. Ужгород (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 2** – 80-річчя від дня народження Олександра Олександровича Кікінеші, доктора фізико-математичних наук, науковця Ужгородського національного університету, академіка загальної технічної секції Академії наук вищої школи України, члена багатьох міжнародних інженерних товариств. Опублікував понад 150 наукових статей, є автором 15 винаходів. Народився в м. Берегове (1946)

- 2 – 65-річчя від дня народження Олександра Липчея, живописця, графіка. Народився в с. Вільхівка Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1961)
- 2 – 60-річчя від дня народження Віктора Степановича Петрінка, кандидата політичних наук, доцента Ужгородського національного університету. Народився у м. Ужгород (1966)
- 3 – 105-річчя від дня народження Василя Петровича Місюри, кандидата історичних наук, доцента УжДУ, ветерана війни і праці, активного громадського діяча. Народився у с. Краснянка Вінницької обл. (1921–2010)
- 4 – 115-річчя від дня народження Андрія Добоша, художника. Його життя і творчість тісно пов'язане із Закарпаттям. Народився в с. Новосад (Словаччина) (1911–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 5 – 85-річчя від дня народження Івана Петровича Горзова, лікаря-стоматолога, доктора медичних наук, професора, завідувача курсу стоматології кафедри факультетської хірургії медичного факультету Ужгородського національного університету (1990–2005), головного лікаря Закарпатської обласної стоматологічної поліклініки (1972–2003). Він – автор 139 наукових робіт, 3 монографій, 11 авторських свідоцтв на винахід. Народився в с. Імстичово Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1941–2005)
- 5 – 70-річчя від дня народження Андрія Ілліча Дурунди, прозаїка. Народився у с. Рекіти Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 5 – 65-річчя заснування заслуженого ансамблю танцю Закарпатського обласного будинку культури профспілок «Юність Закарпаття» (1961)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 7 – 125-річчя від дня народження Андрія Михайловича Ворона, педагога, письменника, перекладача, політичного діяча. Народився в с. Чоум Угочанської жупи (нині – с. Затисівка Берегівського р-ну) (1901–1962)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 7** – 100-річчя від дня народження Івана Івановича Турянина, зоолога, доктора біологічних наук, професора Ужгородського державного університету. Крім наукових праць, науковець зібрав і опублікував народні назви тварин Закарпаття, повір'я, легенди, народні прислів'я про природу, її охорону. Народився в м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1926–2011)
- 7** – 100-річчя від дня народження Дмитра Івановича Меденція, перекладача. Перекладав твори угорських авторів Ш. Герге-ля, І. Добози, Б. Іллеша, чеських – І. Ольбрахта, С. К. Неймана, К. Оутрати, Й. Рибак, серболужицьких – П. Фелкела, Ю. Брезана, К. Янака та ін. Народився в с. Іванівці Мукачівського р-ну (1926–2000)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 7** – 80-річчя від дня народження Дмитра Івановича Блецкана, науковця, професора кафедри фізики напівпровідників фізичного факультету Ужгородського національного університету. Він має понад 150 наукових статей, 20 авторських свідоцтв на винаходи СРСР і патенти України. За дослідження в області технології і фізики халькогенідних склоподібних напівпровідників йому було присуджено в 1989 р. Державну премію України в галузі науки і техніки. Народився в с. Голятин Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1946)
- 7** – 80-річчя від дня відкриття першого театрального сезону в Закарпатському академічному обласному українському музично-драматичному театрі імені братів Шерегіїв (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 8** – 115-річчя від дня народження Миколи Вікторовича Желтвая, священника, просвітянина, громадсько-культурного діяча. Зазнав репресій радянської влади. Народився в м. Ужгород (1911–1984)
- 9** – 95-річчя від дня народження Ізольти Костянтинівни Бандровської (дівооче прізвище Шпильова), кандидата фізикоматематичних наук, науковця Ужгородського національного університету. Народилася в м. Донецьк (1931–2014)
- 9** – 80-річчя від дня народження Михайла Михайловича Томчання, архітектора, графіка. Народився в м. Ужгород (1946–2024)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 10** – 120-річчя створення літературного товариства ім. Дендеші. Серед засновників були такі відомі постаті як Августин Волошин, Іштван Лаудон, Йосип Камінський, Михай Романець, Арпад Філеп та ін. (1906)
- 10** – 75-річчя від дня народження Павла Павловича Ганинця, головного лікаря санаторію «Квітка полонини», заслуженого лікаря України, доктора філософії в галузі «Охорона здоров'я», співзасновника ТОВ «Сузір'я», ТОВ «Маргіт», науково-виробничої асоціації «Племконцентр». Народився в с. Чинадійово Мукачівського р-ну (1951)
- 11** – 80-річчя від дня народження Павла Івановича Шманька, кандидата хімічних наук, науковця Ужгородського національного університету. Він був фахівцем у галузі хімії координаційних сполук, автором та співавтором понад 70 наукових праць. Народився в с. Копинівці Мукачівського р-ну (1946–2008)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»*
- 12** – 65-річчя від дня народження Сергія Івановича Чейпеша, гравця команди майстрів футболу, півзахисника, форварда, депутата Верховної Ради України 2-го скликання. Народився у с. Веряця Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1961)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»*
- 13** – 120-річчя від дня народження Миколи Кушніренка, вченого, громадського діяча, член-кореспондента Української вільної академії наук та Наукового товариства ім. Шевченка в Нью-Йорку. Народився в м. Мельня Полтавської обл. (1906–2000)
- Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»*
- 14** – 85-річчя від дня народження Михайла Михайловича Шютєва, лікаря-кардіолога, кандидата медичних наук, доцента кафедри факультетської терапії Ужгородського національного університету, автора понад 60 наукових публікацій. Народився в м. Ужгород (1941–2020)
- 17** – 60-річчя від дня народження Олександра Омеляновича Мальця, доктора історичних наук, професора. Працює в Мукачівському державному університеті. Народився у м. Мукачево (1966)

- 18** – 165-річчя від дня народження Андраша Комаромі, історика, архіваріуса, літературознавця, члена Академії наук Угорщини. Автор праць «Замок Нялаб і його домінія» (1894 р.), «З архіву Угочанського комітату» (1893 р.), «З архіву родини Перені» (1900 р.) та ін. Народився в с. Пийтерфолво (нині Берегівського р-ну) (1861–1931)
- 18** – 75-річчя від дня народження Антала Ено Мейнека, єпископа-емерита Мукачівської дієцезії Римо-католицької церкви, апостольського адміністратора Закарпаття (1997–2022). Народився в м. Будапешт (Угорщина) (1951)
- 19** – 120-річчя від дня народження Павла Митрофановича Стадника, вченого і педагога. З 1947 р. він працював деканом хімічного факультету і завідувачем кафедри фізичної та колоїдної хімії УжДУ. Щоб вшанувати пам'ять вченого і педагога, хімічний факультет визначив кращим студентам іменну стипендію ім. П. М. Стадника. Народився в м. Шпола Черкаської обл. (1906–1971)
- 19** – 60-річчя від дня народження Сергія Юрійовича Біби, художника. Народився у с. Кушниця Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1966)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 20** – 160-річчя від дня народження Михайла Андрійовича Врабеля, педагога, фольклориста, журналіста, книговидавця, автора багатьох статей з історії, культури та громадського життя Закарпаття. Народився в с. Вирава (Словаччина) (1866–1923)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 20** – 105-річчя від дня народження Юрія Івановича Бойчука, фольклориста. Народився в с. Калини Тячівського р-ну (1921–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 20** – 85-річчя від дня народження Михайла Васильовича Мишанича (молодшого брата Олекси Мишанича), фольклориста-етномузикознавця, збирача і транскриптора народної музики. Народився в с. Барвінок Ужгородського р-ну (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 20** – 65-річчя від дня народження Ігора Євгеновича Барчія, доктора хімічних наук, професора, завідувача кафедри неорганіч-

ної хімії хімічного факультету Ужгородського національного університету. Він є автором понад 90 друкованих праць наукової та навчально-методичної спрямованості. Народився в м. Мукачево (1961)

- 21** – 110-річчя від дня народження Ярослава Томовича Геляса, народного артиста України, режисера, першого виконавця ролі Гамлета на українській сцені. Був головним режисером Закарпатського муздрамтеатру в 1974–1985 рр. Народився в с. Терпилівка Тернопільської обл. (1916–1992)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 21** – 105-річчя від дня народження Михайла Прокоповича Вовка, поета, члена Національної спілки письменників України. Понад 40 років працював лікарем-кардіологом санаторію «Карпати». Народився в с. Війтівці (нині Подільське) Вінницької обл. (1921–1996)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 21** – 90-річчя від дня народження Андрія Степановича Головацького, заслуженого професора Ужгородського національного університету, доктора медичних наук, завідувача кафедри анатомії людини та гістології медичного факультету УЖНУ, академіка Української академії наук, який опублікував понад 212 наукових праць, одержав три патенти на винаходи і 14 свідоцтв на раціоналізаторські пропозиції. Народився в селищі Брошнів-Осада Івано-Франківської обл. (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 22** – 100-річчя від дня народження Михайла Васильовича Машкіна, композитора, заслуженого діяча мистецтв України. Народився в с. Новоолександрівка Дніпропетровської обл. (1926–1971)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 23** – 90-річчя від дня народження Василя Андрійовича Заяця, доктора сільськогосподарських наук, професора Ужгородського національного університету. Народився в с. Іванівці Мукачівського р-ну (1936–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 23** – 85-річчя від дня народження Івана Васильовича Данканича, заслуженого будівельника України, почесного громадянина м. Мукачево. Народився в с. Доробратово Іршавського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1941)
- 23** – 65-річчя від дня народження Івана Івановича Вовканича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету. Народився в м. Іршава (нині Хустського р-ну) (1961)
- 24** – 85-річчя від дня народження Тигоміра Ференці, поета, перекладача. Народився в с. Бодолов (нині с. Бадалово) Берегівського р-ну (1941)
- 25** – 90-річчя від дня народження Віри Михайлівни Чекотіло (дівоче прізвище Огієнко), кандидата медичних наук, фахівця в галузі алергології та імунології. Працювала старшим науковим співробітником лабораторії імунології та біохімії Ужгородського філіалу Одеського науково-дослідного інституту курортології. Народилася в смт Буди Харківської обл. (1936)
- 25** – 75-річчя від дня народження Івана Андрійовича Костевича (літ. псевдонім – Іван Карпатський), поета, прозаїка, члена Національної спілки журналістів України. Народився в с. Терново Тячівського р-ну (1951)
- 26** – 120-річчя від дня народження Миколи Васильовича Климполюка, журналіста, активного учасника політичного життя Закарпаття 20–30-х рр. XX ст. Народився в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1906–1971)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 28** – 150-річчя від дня народження Франтішека Главачека, чеського вченого-славіста. Підтримував тісні наукові контакти з І. Франком, В. Гнатюком та діячами науки і культури Закарпаття. У 1896 р. здійснив подорож на Закарпаття. Залишив численні публікації про людей, з якими зустрічався, про краї, в яких побував. Народився у м. Славков (Чехія) (1876–1974)
- 28** – 95-річчя від дня народження Василя Івановича Герзанича, відмінника народної освіти України, педагога, методиста, наставника учительства. Він завжди прагнув до новаторства, до його практичного застосування. Народився в смт Великий Березний (нині Ужгородського р-ну) (1931–2019)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 28** – 55-річчя від дня народження Лариси Петрівни Доброї, кандидата медичних наук, працює в НПО «Реабілітація». Народилася у м. Долинська Кіровоградської обл. (1971)
- 29** – 90-річчя від дня народження Олександра Івановича Кузки, кандидата фізико-математичних наук, доцента, завідувача кафедри системного аналізу і теорії оптимізації математичного факультету Ужгородського національного університету. Народився у с. Завадівка Черкаської обл. (1956)
- 30** – 80-річчя від дня народження Миколи Івановича Зимомрі, літературознавця, критика, перекладача, педагога, доктора філологічних наук, професора, академіка АН вищої школи України. Народився в с. Голятин Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

Грудень

- 1** – 35 років тому на Всеукраїнському референдумі Акт проголошення незалежності України підтвердили 92,5% закарпатців, що взяли участь у голосуванні (1991)
- 2** – 160-річчя від дня народження Івана Андрійовича Поливки, культурно-освітнього діяча Закарпаття та Пряшівщини, однодумця А. Волошина у здійсненні культурно-освітньої концепції краю на початку ХХ ст. Народився в с. Березничка (Словаччина) (1866–1930)
- 2** – 140-річчя від дня народження Григорія-Ігнатія Павловича Жатковича, журналіста, політика, першого губернатора Підкарпатської Русі. Народився в с. Голубине Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1886–1967)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 2** – 95-річчя від дня народження Богдана Йосиповича Набиванця, доктора хімічних наук, професора. Працював у різних вишах й наукових установах Києва, неодноразово обирався до складу експертної ради з хімії Вищої атестаційної комісії України. Народився в м. Ужгород (1931–2019)

- 2 – 90-річчя від дня народження Атанаса Олександровича Фединця, художника та медика. Народився в м. Ужгород (1936–2012)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»
- 2 – 80-річчя від дня народження Петра Антоновича Трачука, заслуженого юриста України, кандидата юридичних наук, професора кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Ужгородського національного університету, ветерана внутрішніх справ України. Народився у с. Обертини Івано-Франківської обл. (1946)
- 3 – 105-річчя від дня народження Михайла Івановича Галаса, народного майстра кераміки, заслуженого майстра народної творчості України, члена Національної спілки художників України. Народився в с. Вільхівка (нині Хустського р-ну) (1921–1993)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»
- 3 – 100-річчя від дня народження Софії Михайлівни Малильо, поетеси, педагога, громадської діячки. Була репресована радянською владою. Народилася в с. Верхні Ворота Воловецького р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1926–2015)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»
- 3 – 65-річчя від дня народження Олени Анатоліївни Канюки, бібліотечного фахівця, директора Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка. Народилася на Вінничині (1961)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»
- 5 – 125-річчя від дня народження Миколи Різдорфера, лікаря, дослідника, громадського діяча, делегата Союзу Карпатської України. Він входив до складу соціально-оздоровельної комісії в уряді А. Волошина. Автор низки праць про лікувальні властивості мінеральних вод Свалявського регіону, якості питної води, екологію, з питань соціальної і страхової медицини. Народився в м. Рахів (1901–1981)
Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»
- 6 – 85-річчя від дня народження Миколи Михайловича Ердевді, кандидата фізико-математичних наук, старшого наукового

співробітника Інституту електронної фізики НАН України. Народився в с. Кальник Мукачівського р-ну (1941)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 7** – 70-річчя від дня народження Володимира Івановича Гирі, кандидата історичних наук, заступника декана факультету суспільних наук Ужгородського національного університету. Народився у м. Ужгород (1956)
- 8** – 80-річчя від дня народження Василя Петровича Мікловди, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри економіки підприємництва економічного факультету Ужгородського національного університету, заслуженого працівника освіти України, лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки. Автор понад 130 наукових публікацій, зокрема 11 монографій. Народився в с. Тур'я-Пасіка Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1946)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 9** – 90-річчя від дня народження Христо Йосиповича Роглева, журналіста, заслуженого працівника сфери послуг України, лауреата міжнародної премії «Дружба», віцепрезидента товариства «Україна-Болгарія», члена Президії Української ради миру, члена Міжнародної ради українських підприємців, першого віцепрезидента товариства «Закарпатці в Києві». Народився в м. Мукачево (1936–2020)
- 10** – 140-річчя від дня народження Ірини Павлівни Невицької, письменниці, громадської діячки. Народилася в с. Збудівська Біла (Словаччина) (1886–1965)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 10** – 85-річчя від дня народження Івана Івановича Шафраньоша, доктора фізико-математичних наук, професора кафедри квантової електроніки Ужгородського національного університету. Автор понад 130 наукових праць, 3 авторських свідоцтва на винаходи. Народився в с. Баранинці Ужгородського р-ну (1941)
- 11** – 105 років від проведення перших пластових сходів на Закарпатті у м. Берегове, які провів Володимир Комаринський для учнів Берегівської гімназії (1921)
- 12** – 150-річчя від дня народження Спиридона Феодосійовича Черкасенка, поета, драматурга, театрального референта, який за-

лишив вагомий слід у літературі та культурі нашого краю. На Закарпатті доля звела його з М. Садовським, який очолював Руський театр Товариства «Просвіта» в м. Ужгород. (1876–1940)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 12** – 95-річчя від дня народження Олекси Івановича Янчика, поета. Народився в с. Верхній Студений Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1931–1973)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 13** – 170-річчя від дня народження Миколи Карповича Садовського (Тобілевича), актора, режисера, педагога, директора театру «Просвіти» в м. Ужгород у 1921–1923 рр. За цей час він не тільки поновив весь діючий у театрі репертуар, але й сам підготував цілу низку блискучих вистав. У більшості вистав сам виступав у головних ролях. Саме в Ужгороді було відзначено ювілей сорокалітньої діяльності М. Садовського, ювілей, що вилився у всенародне свято. Народився в с. Кам'яно-Костувате Миколаївської обл. (1856–1933)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 13** – 120-річчя від дня народження Миколи Івановича Рішка, поета, педагога, члена Національної спілки письменників України. Народився в с. Драгово Хустського р-ну (1906–1994)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 13** – 105-річчя від дня народження Анатолія Тимофійовича Арсірія, поета, перекладача. Народився в м. Новоукраїнка Кіровоградської обл. (1921–1995)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік»

- 14** – 170-річчя від дня народження Івана Кизака, поета, публіциста, музиканта, диригента і педагога. Народився в с. Пакостов (Словащина) (1856–1929)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 14** – 75-річчя від дня народження Людмили Михайлівни Мокану, педагога, музикознавця. Народилася в смт Великий Бичків Рахівського р-ну (1951)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 17** – 105-річчя від дня народження Варвари Іванівни Хоролець, кандидата біологічних наук, науковця Ужгородського національного університету. Вивчала природні вітаміноносії Закарпатської області, а також обмін амінокислот і мінеральних речовин при різних патологічних станах людини. Народилася в с. Самара Полтавської обл. (1921–?)
- 17** – 95-річчя від дня народження Василя Михайловича Цібере, педагога, художника. У 1979 р. створив в м. Мукачево художню школу ім. М. Мункачі. Його зусиллями у школі організовані Музей ім. М. Мункачі та Музей дитячої творчості. Народився в с. Лалово Мукачівського р-ну (1931–2007)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 18** – 90-річчя від дня народження Вільгельма Ілліча Фушича, доктора фізико-математичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреат Державної премія України в галузі науки і техніки. Працював в Інституті математики НАН України. Народився у с. Сільце (нині Берегівського р-ну) (1936–1997)
- 21** – 65-річчя від дня народження Мар'яни Михайлівни Марусинець, психолога, педагога, кандидата психологічних наук, доктора педагогічних наук, директора Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської ОДА. Народилася в м. Мукачево (1961)
- 23** – 90-річчя від дня народження Валентини Миколаївни Плaxотнюк, кандидата медичних наук, доцента Ужгородського національного університету. Народилася в Краснодарському краї (росія) (1936)
- 24** – 90-річчя від дня народження Богдана-Миколи Антоновича Булеци, лікаря-невролога, доктора медичних наук, професора, завідувача курсу неврології медичного факультету Ужгородського національного університету. Основні напрями наукової діяльності: цереброваскулярні захворювання в Карпатському регіоні. Народився в м. Берегове (1936)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 24** – 90-річчя від дня народження Івана Георгійовича Шершуна, кандидата історичних наук, доцента. Народився в с. Старе Давидково Мукачівського р-ну (1936–2011)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2021 рік»

- 25** – 75-річчя від дня народження Терезії Балли, поетеси, вчителя. Народилася в с. Велика Паладь Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1951)
- 26** – 115-річчя від дня народження Міклоша Розенберга, художника-реаліста, педагога. Народився в м. Ужгород (1911–2001)
- 26** – 100 років тому відкрита перша в Європі ромська школа при колонії в м. Ужгород (1926)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік»

- 28** – 90-річчя від дня народження Дмитра Григоровича Семачка, науковця, професора кафедри фізики напівпровідників Ужгородського національного університету. Автор понад 300 наукових праць, 12 винаходів, співавтор більше 10 монографій і підручників. Народився в с. Лупків (Польща) (1936–2009)
- 28** – 55-річчя від дня народження Наталії Володимирівни Лалак, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету. Народилася в м. Мукачево (1971)
- 28** – 55-річчя від дня народження Надії Василівни Марфинець, вчительки української мови та літератури, новаторки, кандидат педагогічних наук, авторки понад 30 наукових публікацій у фахових виданнях з педагогіки. Народилася в с. Керецьки Свалявського р-ну (нині Хустського р-ну) (1971)

у грудні відзначається:

90-річчя виходу в світ першої повісті Василя Гренджі-Донського «Ілько Липей – карпатський розбійник» (1936)

80-річчя відкриття Палацу піонерів і школярів в м. Ужгород, нині – Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» (1946)

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ – 2026 рік

- 25** років тому в Закарпатті сталася катастрофічна повінь, яка за руйнівною силою, рівнем води і тривалістю перевищила водні стихії усіх попередніх років та призвела до людських жертв. На робочій зустрічі прем'єр-міністрів України та Угорщини було обговорено спільні заходи по боротьбі з паводками у прикордонних районах (2001)
- 30**-річчя заснування авторської художньої школи Ласло Гайду в м. Хуст (1996)
- 30**-річчя створення громадської організації Товариство вірменської культури Закарпаття «Арарат» (1996)
- 30**-річчя створення Закарпатського угорського інститут імені Ференца Ракоці II у м. Берегове (1996)
- 30**-річчя створення Кафедри словацької філології Ужгородського національного університету (1996)
- 35** років тому Ужгородська міська влада на позачерговій сесії однією з перших в Українській РСР засудила дії Московського «ГКЧП» і висловилася за проголошення Закарпаття в складі незалежної демократичної, соборної Української держави (1991)
- 35**-річчя заснування Мукачівською греко-католицькою єпархією часопису «Благовісник» (1991)
- 35**-річчя заснування письменником Іваном Долгошем громадсько-політичної газети «Карпатський край». Із 1993 р. видавалась як журнал. У 1994 р. визначено тип – історико-краєзнавчий часопис (1991–2000)
- 35**-річчя заснування газети «Новини Закарпаття» (1991–2024)
- 35**-річчя заснування Міжнародного гуцульського фестивалю. Цей фольклорно-етнографічний фестиваль проходить щорічно в одному з міст Гуцульщини, починаючи з 1991 року
- 40**-річчя створення народного ансамблю пісні і танцю «Дружба» (1986)
- 40**-річчя створення народного вокального чоловічого ансамблю «Бетяри» Центру словацької культури с. Сторожниця Ужгородського р-ну (1986)

- 40-річчя** створення зразкового дитячого ансамблю народного танцю «Джерельця Карпат», добре відомого в Україні та за її межами (1986)
- 50-річчя** відкриття алергологічної лікарні у смт Солотвино Тячівського р-ну (1976)
- 50-річчя** започаткування подружжям Куштан, Петром Іштвановичем і Євою Берталонівною, в м. Ужгород танцювального дитячого колективу «Танцювальна корпорація друзів» (1976)
- 60 років** тому Горянська ротонда стала філією краєзнавчого музею (1966)
- 60 років** тому через м. Ужгород прокладено газопровід СРСР-ЧССР (1966)
- 65-річчя** відкриття орендного підприємства «Ужгородський коньячний завод» (1961)
- 70 років** тому з ініціативи районного відділу народної освіти м. Мукачева був створений чоловічий хор, який згодом переріс у народну хорову капелу (1956)
- 70-річчя** від дня пуску Терембле-Ріцької гідроелектростанції (1956)
- 75-річчя** заснування вченою радою університету газети «Ужгородський університет», тепер – «Погляд». До 1992 р. виходила під назвою «Радянський студент» (1951)
- 80 років** тому м. Ужгород став центром Закарпатської області УРСР (1946)
- 80-річчя** відкриття Ботанічного саду Ужгородського університету (1946)
- 80-річчя** відкриття взуттєвої фабрики в м. Ужгород (1946)
- 80-річчя** відкриття зоологічного музею університету в м. Ужгород (1946)
- 80-річчя** створення закладу Ужгородська торгово-кулінарна школа, нині це – Ужгородське вище професійне училище торгівлі та технології харчування (1946)
- 80-річчя** заснування в м. Ужгород Закарпатської обласної наукової медичної бібліотеки (1946–2025)
- 80-річчя** заснування одного із найстаріших та провідних підрозділів Ужгородського палацу дітей та юнацтва «ПАДІЮН» – Студії образотворчого мистецтва імені Золтана Баконія (1946)
- 80-річчя** від дня виходу газети «Верховина» в смт Міжгір'я нині Хустського р-ну. До проголошення незалежності України виходила під назвою «Радянська Верховина» (1946)

- 80-річчя** від дня виходу районної газети «Зоря Рахівщини» (1946–2021)
- 80-річчя** заснування в м. Перечин газети «Народне слово» (1946). В різні роки цей районний часопис мав назву «Перемога» (1962–1965), «Колгоспне життя» (1965–1990), «Радянське село» (1991), нині знову має первісну назву
- 80-річчя** заснування газети «Дружба» як громадсько-політичного часопису Тячівщини (1946–2023)
- 80-річчя** заснування районної газети Великоберезнянщини «Карпатська зірка» (1946–2019)
- 80-річчя** заснування газети Іршавщини «Нове життя» (1946)
- 80-річчя** здобуття Ужгородським футбольним клубом «Спартак» титулу чемпіона України (1946)
- 85-річчя** від часу заснування журналу «Літературна недѣля» (редактор Іван Гарайда) (1941–1944)
- 90-річчя** від дня народження Людвіга Котлара, музиканта, диригента, заслуженого діяча мистецтв Української УРСР. Народився в м. Ужгород (1936–1996)
- 95 років** тому в м. Ужгород збудовано поштамт (1931)
- 95-річчя** заснування художниками Й. Бокшаєм та А. Ерделі «Товариства діячів образотворчих мистецтв на Підкарпатській Русі» (1931)
- 100-річчя** з дня виходу першого українського літературного альманаху Закарпаття – «Альманах письменників Підкарпатської Русі „Трембіта“» (1926)
- 100-річчя** завезення чеськими ботаніками до м. Ужгород сакури (1926)
- 100-річчя** від заснування с. Каштаново Берегівського р-ну (1926)
- 105 років** тому на Підкарпатській Русі стартував чемпіонат краю з футболу. Першим чемпіоном області стала команда УМТЕ м. Ужгород (1921)
- 105 років** тому почав свою історію ВСП «Мукачівський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» (раніше мав назви – Мукачівський агрономічний технікум, сільськогосподарська школа) (1921)
- 105-річчя** від дня створення Союзу карпато-українських студентів у Празі, організації студентів Закарпаття у чехословацьких високих школах (1921)
- 105-річчя** від заснування першої жіночої організації на Закарпатті «Жіночий союз», яка спочатку займалася благодій-

- ністю, допомогою нужденним, відтак – представництвом інтересів жінок, суспільно-політичною діяльністю. Відомі учасниці: Ірина Волошин, Єлизавета Грабар, Ірина Невицька та ін. (1921 р.)
- 115** років тому в м. Іршава (нині Хустського р-ну) була прокладена вузькоколіяка довжиною в 12 кілометрів (1911)
- 120**-річчя відкриття Мукачівською греко-католицькою єпархією будинку-сиротинця для дівчат і сиріт дяко-вчителів (1906)
- 125** років тому в м. Ужгород збудовано міський стадіон «Спартак» (1901)
- 135**-річчя від дня народження Василя Івановича Климпуша, посла Сойму Карпатської України, одного з керівників Гуцульської Республіки, одного з перших на Закарпатті українських підприємців. Народився в с. Ясіня Рахівського р-ну (1891–1965)
- 140**-річчя закладення дендропарку екзотичних рослин вчителем І. Лаудоном (нині парк дитячої лікарні) (1886)
- 140**-річчя створення «Ужгородської фабрики гнутих меблів», яка з 1911 р. мала назву «Мундус». Її продукція була відома не лише в місті, але й далеко за його межами: у США, Західній Європі. Азії. Традиції меблярів міста збереглися і в міжвоєнний та повоєнний час (1886)
- 145** років тому в м. Севлюш (нині Виноградів Березівського р-ну) відкрито горожанську школу, а пізніше і промислову (1881)
- 145**-річчя прокладення магістральної залізниці Львів–Відень через м. Свалява (нині Мукачівського р-ну) (1881)
- 155** років тому викладач Ужгородської гімназії, її майбутній директор Еде Сібер заклав основи історичного музею – першого музейного закладу в м. Ужгород (1871)
- 160**-річчя першої лікарні в м. Ужгород. Нинішня будівля обласної лікарні побудована завдяки старанням відомого лікаря А. Новака, монумент якому встановлено в центрі лікарняного комплексу (1866)
- 165**-річчя від дня народження Яноша Петридеса, напівзабутого скульптора і кераміста, який працював також у галузі живопису та графіки. У кінці XIX ст. оселився на Закарпатті, де спочатку в м. Мукачево, а згодом і в м. Ужгород, керував ремісничою школою керамістів, а також працював у жанрі побутової скульптури. Помер в м. Ужгород (1861–1920)
- 165**-річчя першої друкованої історії м. Ужгород (автор К. Мейсарош) (1861)

- 175** років від публікації першого нотного збірника закарпатських народних пісень «Русский Соловей» Миколи Нодя (1851)
- 220** років тому в м. Ужгород вперше заможено вулицю (1806)
- 230** років тому в м. Ужгород збудовано реформатську церкву, споруджено млин на вісім жорен (1796)
- 240** років тому згідно з австрійською адміністративною реформою м. Ужгород став центром комісаріату, до якого входили комітати Унг, Берег, Угоча, Мараморош і Сату-Маре (1786)
- 240**-річчя від заснування с. Батфа (з 1946 по 1992 р. – Деревці) Ужгородського р-ну (1786)
- 250** років тому було засновано греко-католицьку Ужгородську духовну семінарію, за розпорядженням австрійської імператриці Марії-Терезії (1776)
- 275** років від першої згадки про с. Гайдош Ужгородського р-ну (1751)
- 280**-річчя відтоді, як Мукачівський замок набув того вигляду, який він має нині, після його перебудови Євгеном-Ервіном Шенборном (1746)
- 285**-річчя від дня народження Івана Югасевича-Склярського, іконописця, поета, збирача прислів'їв і приказок Закарпаття, майстра рукописної книги (середина VIII–початок XIX ст.). Народився в с. Прикра (Словаччина). Помер у с. Невицьке нині Ужгородського р-ну(1741–1814)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2011 рік»

- 315** років тому за Сотмарським мирним договором м. Мукачево переходить до рук Габсбургів (1711)
- 315** років тому м. Ужгород зайняли австрійські війська, місто конфісковане від М. Верчені й перейшло у державну власність (1711)
- 335**-річчя першої згадки про старовинну дерев'яну церкву с. Неліпино Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1691)
- 375**-річчя від заснування с. Верхній Бистрий Міжгірського р-ну (нині Хустського р-ну) (1651)
- 375**-річчя першої згадки про с. Розтоки Рахівського р-ну (1651)
- 385**-річчя від дня з часу завершення будівництва дерев'яної церкви у с. Нижнє Селище Хустського р-ну. У 30-ті рр. XX ст. вона вивезена і сьогодні знаходиться у м. Блансько (Чехія) (1641)
- 385**-річчя від дня народження Іоанна Йосифа Декамеліса, грека за походженням, церковного і освітнього діяча, єпископа

Мукачівської єпархії в 1689–1706 рр. Він багато зробив для зміцнення матеріального становища Мукачівської єпархії та Мукачівського монастиря. Під час війни 1703–1711 рр. під керівництвом Ракоці Ференца II переніс свою резиденцію із Мукачева до Пряшева. Народився на острові Хіос (Греція) (1641–1706)

- 395**-річчя першої згадки про с. Лубня Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1631)
- 395**-річчя першої письмової згадки про Нове місто (нині площа Шандора Петефі в м. Ужгород та її околиці) (1631)
- 415**-річчя першої згадки про с. Абранка Воловецького р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1611)
- 415**-річчя першої згадки про с. Сасівка Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1611)
- 440**-річчя заснування с. Циганівці Ужгородського р-ну (1586)
- 445**-річчя першої згадки про с. Крите (до 1946 р. Феделешівці, Феделешово) Мукачівського р-ну (1581)
- 450**-річчя першої згадки про с. Руська Кучава Мукачівського р-ну (1576)
- 455**-річчя від першої згадки про с. Буковець Воловецького р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1571)
- 460**-річчя першої згадки про с. Новоселиця Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1566)
- 475**-річчя першої згадки про с. Загорб Великоберезнянського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1551)
- 475**-річчя першої згадки про с. Зарічево Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1551)
- 475**-річчя першої згадки про с. Сімер Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1551)
- 560**-річчя заснування с. Страбичово Мукачівського р-ну (1466)
- 560**-річчя першої згадки про с. Завидово Мукачівського р-ну (1466)
- 570**-річчя від першої згадки про с. Великі Лучки Мукачівського р-ну (1456)
- 570**-річчя заснування с. Мале Попово (раніше Сонячне) Берегівського р-ну (1456)
- 570**-річчя першої згадки про с. Сусково Свалявського р-ну (нині Мукачівського р-ну) (1456)
- 575**-річчя від першої письмової згадки про с. Кам'яниця Ужгородського р-ну (1451)

- 575**-річчя першої згадки про с. Залужжя Мукачівського р-ну (1451)
- 575**-річчя першої згадки про с. Тур'ї-Ремети Перечинського р-ну (нині Ужгородського р-ну) (1451)
- 575**-річчя першої письмової згадки про с. Стрипа Ужгородського р-ну (1451)
- 620**-річчя першої згадки про с. Чомонин (до 1945 р. Чонгор) Мукачівського р-ну (1406)
- 620**-річчя першої згадки про смт Кобилецька Поляна Рахівського р-ну (1406)
- 625**-річчя Королівського Євангелія – найдавнішої рукописної книги на Закарпатті, написаної церковнослов'янською мовою (1401)
- 635**-річчя першої згадки про с. Нанково Хустського р-ну (1391)
- 635**-річчя першої згадки про с. Руське Мукачівського р-ну (1391)
- 655**-річчя першої згадки про с. Ділок Мукачівського р-ну (1371)
- 660**-річчя з часу заснування с. Бедевля Тячівського р-ну (1366)
- 670**-річчя першої згадки про с. Дийда (до 1946 р. – Дейда) Берегівського р-ну (1356)
- 675** років з часу заснування с. Нижнє Болотне Хустського р-ну (1351)
- 675**-річчя від першої згадки про с. Боржавське (до 1946 р. – Велика Чингава) Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1351)
- 675**-річчя першої згадки про с. Імстичово Іршавського р-ну (нині Хустського р-ну) (1351)
- 675**-річчя першої згадки про с. Новоселиця Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1351)
- 680**-річчя першої згадки про с. Перехрестя (до 1946 р. Тисокерестур) Виноградівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1346)
- 685**-річчя першої писемної згадки про м. Іршава (нині Хустського р-ну) (1341)
- 695**-річчя від час народження Федора Корятовича, громадського і політичного діяча з роду подільських князів Коріятовичів. Похований в м. Мукачево (близько 1331–1414)
- 705**-річчя першої згадки про с. Яноші (з 1946 до 1992 р. – Іванівка) Берегівського р-ну (1321)
- 705**-річчя першої згадки с. Дерцен (з 1945 до 1992 р. – Дрисино) Мукачівського р-ну (1321)
- 705**-річчя першої писемної згадки про с. Боржава Берегівського р-ну (1321)

- 745**-річчя першої згадки про м. Чоп Ужгородського р-ну (1281)
- 745**-річчя першої згадки про с. Соломоново Ужгородського р-ну (1281)
- 755**-річчя першої згадки про с. Запсонь (з 1946 до 1992 р. – Заставне) Берегівського р-ну (1271)
- 755**-річчя першої згадки про с. Тарнівці Ужгородського р-ну (1271)
- 755**-річчя першої згадки про смт Вишково Хустського р-ну (1271)
- 765**-річчя першої згадки про с. Попово (до 1946 р. Папі) Берегівського р-ну (1261)
- 775**-річчя від заснування с. Вербоваць Винogradівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1251)
- 775**-річчя першої згадки про с. Дротинці (до 1946 р. – Сірма) Винogradівського р-ну (нині Берегівського р-ну) (1251)
- 790**-річчя першої згадки про м. Свалява нині Мукачівського р-ну (1236)
- 1130**-річчя від першої згадки про м. Мукачево (896) та 650 років з дня, коли 22 травня 1376 року королева Угорщини Ержебет вручила місту Мукачево грамоту на право користування власною печаткою для скріплення документів

КРАЄЗНАВЧІ ЮВІЛЕЙНІ ТА ЗНАМЕННІ ДАТИ

2026:

ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ КЛИМПУШ

135-річчя від дня народження посла Сойму Карпатської України, одного з керівників Гуцульської Республіки, одного з перших на Закарпатті українських підприємців (1891–1965)

Василь Климпуш – старший з трьох знаних братів Климпушів, один з творців Гуцульської Республіки у 1918–1919 роках. Співорганізатор у 1930-х роках народної оборони «Карпатська Січ» та утворення партії УНО. У 1939 році – депутат Першого Сойму Карпатської України і зв'язковий уряду з Гуцульщиною. Учасник засідання Сойму 15 березня 1939 року в Хусті.

Крім того, вояк Першої світової війни, бокораш, один з перших на Закарпатті українських підприємців, організатор читальні «Просвіти» та товариства «Січ» у гуцульських селах. Обіймав посади члена Управи рубки лісів та церковного куратора.

Народився 1891 р. у с. Ясіня Рахівського району в родині заможних селян. Ходив до народної школи, де навчання велось угорською мовою. Разом з братами Дмитром та Іваном служив в австро-угорській армії в період Першої світової війни, воював на різних фронтах. Якийсь час були з братами бокорашами – сплавляли ліс до Великого Бичкова. Як учасник війни Іван Климпуш отримав дозвіл на відкриття готелю й корчми; потім всі брати придбали лісопильню, млин і 1928 року створили фірму «Брати Климпуші – лісопилка і млин», ставши співвласниками (1928–1944).

Василь Климпуш разом з братами у 1918 році були серед тих, хто проголосив створення Гуцульської Республіки, їх участь в ро-

боті Народної Ради була визначальною. 18 грудня 1918 р. виступив на з'їзді Мараморощини у Сиготі, де було обрано Сигітську Народну Раду (також мали слово Степан Ключурак з Ясіня, Августин Штефан і Михайло Брацайко з Рахова, Василь Йосипчук з Великого Бичкова). Був делегатом з'їзду всенародного конгресу 21 січня 1919 р. в Хусті.

З 1923 р. брати були членами спортивного товариства «Січ» (а Дмитро згодом – до 1938 р. – його очолював); 1924 р. – вступили до соціал-демократичної партії.

Брати Климпуші брали участь у створенні крайового товариства «Просвіта», дали кошти на створення сільської читальні й активно підтримували її діяльність. Вони профінансували навчання чотирьох ясінських хлопців у Берегівській українській гімназії. Серед них, до слова, був і племінник Микола Бандусяк, який згодом став відомим юристом.

Василь Климпуш працював у рідному селі в суспільно-кооперативній ділянці: був членом Управи сільської ради, разом з братами заснував кооперативи, зокрема Гуцульський кооперативний союз.

Василь Климпуш з братами в 1934 р. взяли участь у роботі з'їзду української молоді в Мукачеві та Всепросвітянського з'їзду в Ужгороді 1937 р. Вони привітали утворення автономного уряду Підкарпатської Русі – Карпатської України, потім долучилися до організації народної оборони «Карпатська Січ» та утворення партії «Українське національне об'єднання». Дмитро Климпуш став головним командантом «Карпатської Січі», Іван – членом проводу УНО, а Василь 12 лютого 1939 р. був обраний депутатом Першого Сойму Карпатської України і став зв'язковим уряду з Гуцульщиною (Рахівщина була представлена сімома послами: Степан Ключурак, Василь Климпуш, Дмитро Німчук, Михайло Марущак, Михайло Тулик, Микола Мандзюк та Григорій Мойш).

Василь Климпуш був у складі 22 послів на засіданні Сойму Карпатської України 15 березня 1939 року, під час якого проголошено незалежність Карпатської України. Входив до складу фінансової комісії. З 23 січня 1938 року – у лавах Українського національного об'єднання. Воював з угорськими військами, разом з побратимами став на захист Карпатської України.

Після окупації Карпатської України угорськими військами брати майже три місяці переховувалися в рідному селі. З амністією арештованих у Вар'юлопоші, вони одержали документи і виру-

шили до м. П'єщани у Словаччину, де в санаторії працював Юліан Ревай, колишній міністр Карпатської України. Повернувшись до Ясіня, брати продовжили роботу на своїй фірмі.

З визволенням Закарпаття від угорських фашистських військ 1944 р. всі брати Климпуші були арештовані службою «Смерш» і відправлені в табір м. Єнакієва Донецької області. Звільнені в січні 1947 р., але в листопаді того ж року знову були арештовані й засуджені особливою нарадою при МДБ СРСР 15 листопада 1947 р. на 8 років позбавлення волі кожен. Побували в карагандинських та іркутських виправно-трудовах таборах 11 років, звільнені 1955 р.

Василь Климпуш був старшим сином в родині, мав світлий розум і за гуцульською традицією верховодив у братерській трійці, був головним при вирішенні складних проблем. Дмитро та Іван також були розумними і кмітливими, однак завжди дослухалися до пропозицій та ідей старшого брата. Згодом брати вирішили, що потрібно відкривати власну справу, щоб і стати на ноги. А яка справа може бути успішною в горах? Ліс і тільки ліс! На той час в Ясіні існувало вже 7 лісопилок, усі – єврейські, і для того, щоб відкрити свою, Климпушам довелося зичити гроші в тих же ... євреїв. За братів свідчили (поручалися) люди, як гарантія того, що гроші повернуть.

Ім довелося тяжко трудитися, адже конкуренція була шаленою. Конкурувати з євреями було нелегко. Однак брати витримали всі випробовування й таки спромоглися заснувати свій тартак – завод «Фірес». І коли той 1927 року запрацював, то так загуділо, що вся Лопушанка чула. Мати Василя Олена говорила своєму чоловікові: «Чи чуєш, Іване, як «Фірес» гуде?». Той лишень махнув рукою, бо дуже слабував, відходив до праотців...

Працював «Фірес» зранку й до ночі, і Климпуші працювали разом із ним, у відпустки не ходили. Єдиний вихідний, який вони могли собі дозволити, – неділя. Залишити «Фірес» без нагляду було неможливо.

У 1929 році Василь Климпуш одружився на Михайлині Геврик з Дрогобича. Вона була розумною і сильною жінкою, закінчила гімназію, що на той час вважалося престижним та неосяжним. Була також свідомою національно, як і її Василь, і у всьому його підтримувала. Невдовзі в них з'явилися сини Ігор і Левко.

Ігор Климпуш (1931–2003) – кандидат фізико-математичних наук, професор кафедри вищої математики та обчислювальної

техніки в Київському міжнародному науково-технічному університеті, де пропрацював до останнього дня свого життя. Похований в Києві. Його єдина донька Леся Климпуш народилася в 1958 році в Києві, закінчила фізико-математичний факультет Київського державного педагогічного інституту, працює вчителем математики вищої категорії у київській середній школі.

Левко Климпуш (1934–1994) трудився в Ясінянському лісокомбінаті, очолював відділ з мисливства і рибальства, згодом став заступником директора з питань флори і фауни. Це був надзвичайно потужний й харизматичний чоловік, видатний мисливець. Ніхто не міг перевершити його на полюванні, він достеменно знав повадки усіх без винятку звірів, легко «брав» грізного «вуйка» Карпат – ведмедя. Мав унікальну «ціфровану» австрійську рушницю, зібрав велику колекцію мисливських трофеїв. 1994 року трагічно загинув, маючи всього 60 років. Його син Василь (1968 р. н.) помер у молодому віці, а донька Діана (1963 р. н.) нині працює у Львові лікарем-гінекологом. Вийшла заміж за ясінця Володимира Звонара, успішного бізнесмена, директора, а згодом власника швейної фабрики. Виховали двох доньок, які з сім'ями мешкають в Австрії.

Славний рід Климпушів залишив нам у спадок непохитну вірність національній ідеї, віру в незнищенність українського Духу. Їх Чин та жертвовність кличуть нас нині беззастережно боронити рідну землю, люто й безжалісно нищити усіх ворогів України.

Дмитро Климпуш помер 1959-го, Іван – 1964-го, а Василь – 1965-го року. Усі троє братів поховані в Ясіню.

Чоловічу лінію роду Климпушів продовжують двоє онуків Дмитра.

Олександр Масляник

Джерельні приписи:

1. Бандусяк, Микола. Сім'я ясінянських Климпушів : [у т. ч. про В. І. Климпуша] / М. Бандусяк // Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі» : док., спогади, ст., вірші / упоряд. : О. Д. Довганич, М. І. Кухта. – Ужгород, 1997. – С. 7-18. – («Поличка «Карпатського краю», № 14 (77)).

2. Волощук, Микола. Василь, Дмитро та Іван Климпуші : [громад. і держ. діячі Закарпаття] / М. Волощук, Олена Масляник // Волощук, М. Рахівщини славні імена : довід. персоналій Рахівщини / М. Волощук, О. Масляник. – Л. : Тиса, 2016. – С. 56-57 : портр.

3. Гренджа-Донський, Василь. Щастя і горе Карпатської України : щоденник. Мої спогади / упоряд., прим. Д. М. Федаки ; вступ. ст. В. І. Ільницького, Д. М. Федаки. – Ужгород : Закарпаття, 2002. – 516 с. : іл.

Зі змісту : [про В. І. Климпуша]. – С. 69, 121, 206, 209, 213.

4. Довганич, Омелян. Василь Климпуш : [1891–1965] / О. Довганич // Карпатська Україна : док. і матеріали. Хроніка подій. Персоналії : у 2-х т. Т. 2 : Карпатська Україна : хроніка подій. Персоналії. – Ужгород : Закарпаття, 2010. – С. 216-217 : фот.

5. Довганич, О. Д. Климпуш Василь Іванович / О. Д. Довганич // Довганич, О. Д. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність: репресії проти її оборонців та керівних діячів / післямова М. Вегеша. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 32-33 : фот.

6. Ключурак, Степан. До волі : (Спомини) / С. Ключурак. – Нью-Йорк, Н. Й. : Карпат. Союз, Інк., 1978. – 189 с.

Зі змісту : [про В. І. Климпуша]. – С. 98-99, 101, 105, 107, 117-120, 135, 141, 149-150.

7. Королько, Андрій. Климпуш Василь Іванович : [громад.-політ. діяч] / А. Королько // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 : енциклопедія. – Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019. – Т. 2 : 3–О. – С. 210-211 : портр.

8. Малюта, Ольга. Климпуш Василь Іванович : [громад. і держ. діяч Закарпаття] / О. Малюта // Малюта, О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.) : до 140-річчя т-ва «Просвіта». – К. : Вид. центр «Просвіта», 2008. – С. 448-449 : фот.

9. Масляник, Олександр. Василь Климпуш / О. Масляник, Микола Ткач // Масляник, О. 300 імен Рахівщини / О. Масляник, М. Ткач. – Л. : Растр-7, 2020. – С. 159-160 : фот. – (Знані імена Гуцульщини).

* * *

10. Довганич, Омелян. Посли (депутати) першого сойму Карпатської України. Климпуш Василь Іванович / О. Довганич // Європа-Центр. – 2008. – № 4 (24) груд. – С. 27 : портр.

«АЛЬМАНАХ ПИСЬМЕННИКІВ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ „ТРЕМБІТА”»

100-річчя з часу виходу першого українського
літературного альманаху Закарпаття

У 1926 році видавництво товариства «Просвіта» видало в Ужгороді «Альманах письменників Підкарпатської Русі „Трембіта»» як свою 65-ту окрему публікацію. Видання, що містило ще й 11 портретів авторів, мало велике значення для літературного процесу і було здійснено при допомозі шкільного відділу краю.

Альманах розпочинався докладним «вступним словом» з цікавими характеристиками, яке вартує того, аби зачитувати його повністю:

«Руська література Підкарпатської Русі виявила в минувшині мало творчості. На протязі довгих років змогла вона дати лиш два збірники-альманахи, які вийшли в 1851 і 1852 роках, один у Відні, другий у Пряшеві при активній праці О. Духновича.

Такий застій був наслідком тих історичних обставин, які стояли на перешкоді живішого прояву творчості руського народу.

Після світової війни Підкарпатська Русь входить в нову еру свого життя, приєднавшись до братньої сусідньої Чехословацької держави. Сей факт творить в історії підкарпатської літератури важну переломну хвилю. Починається нова доба, доба пробудження.

Широкі маси селянства і робітництва пригорталися до молоді Чехословацької Республіки з великими надіями. Надія на краще, свободне життя огорнула весь загаль. Тому національний порив у 1919 році був на найвищому вершку. Та потім, зовсім зрозуміло, економічне питання стало на першому плані. Зубожілий селянин потребував землі, робітник – праці. Інтелігенція – мала група учительства і духовенства – серед нових політичних обставин була дезорієнтована й віддалена від мас. Роки 1919–1925 – се час загального стрясення з пут минувшини і отворіння очей під оглядом політично-економічним, національним і релігійним. Сей час і зродив національне відродження літератури.

Годиться зазначити, що підкарпатська література від найдавніших часів живилася соками Сходу. Коли народ під економічним оглядом був зависимий од Заходу, то під духовним оглядом все держав зв'язки зі Сходом. Підкарпатська Русь – се та межа, де зустрічається західна культура зі східною. З того погляду треба й оцінювати деякі літературні явища.

Національне відродження підкарпатської літератури зроджене серед тяжких соціальних обставин видвинуло на перший план головного свого провідника – Августина Волошина, який постав на чолі культурної праці. Коло нього на науковому полі став д-р Василь Гаджега, а також горнулися і молодші. І так в літературі одразу від 1919 року виступають Гренджа-Донський, І. Невицька і Лука Дем'ян, пізніше – О. Маркуш, а в останніх роках Ю. Боршош-Кум'ятський, І. Васко, А. Ворон, Д. Зубрицький, О. Полянський і Д. Попович. Старший поет Іван Мигалка поступає також вперед із молодими.

Се були би всі імена, які видала Підкарпатська Русь на полі літератури і науки. Інтересно зазначити, що в перших часах відродження найбільше дали культурних робітників Мараморощина і Пряшівщина.

До ряду будителів, як вже зазначено, належить д-р В. Гаджега (народився 1864 року в Руській Полянці в Мараморощині). Чоловік старшого віку від самого початку став щирим народовцем, патріотом, невтомним робітником в історичних дослідках над минувиною Підкарпатської Руси, як також діячем у громадській праці. Своїм історичним оповіданням, поміщеним в нашій альманасі, вступає також у красну літературу.

Без сумніву, найталановитішим поетом є Василь Гренджа-Донський (народився 1897 року у Воловому в Марамороші). Походить поет із селянської родини, через що володіє найліпше народною мовою. Перша його збірка – "Квіти з терньом" – вийшла в році 1923. Народницький романтизм, революційне захоплення народного визволення, національний зрив – от ті струни, які звучать у молодого поета.

Досі вийшли його 4 збірки поезій і одна драматична картина "Сиротина". Останні його поезії, котрі вміщаємо в нашому альманасі, вказують, що поет набагато краще працює над путями, якими йде в своїм розвитку як література наша руська (українська), так і літератури інших народів.

На народно-етнографічну точку стає в своїх оповіданнях письменник-селянин – Лука Дем'ян (народився 1894 року в селі

Вишні Верецьки). Головною рисою оповідань Луки Дем'яна є легкість і вміння пера образно змалювати верховинське життя з його характерними рисами. Дотепер вийшли його дві книжечки оповідань з Верховини: "Чорт на весіллю" і "Відьма".

Великий обсерваційний талант виявив у своїх реалістичних оповіданнях Олександр Маркуш (народився 1891 року в Хусті). Реалізм його дуже наближений до реалізму Бордуляка (галицького письменника). Дотепер вийшла збірка його прекрасних оповідань з селянського життя "Виміряли землю". Як в тій збірці, так і в оповіданнях, котрі вміщаємо в альманасі, відчувається глибоке розуміння психології селянства і дитини. Як народний учитель, він близько став як до одних, так і до других, віддчув і зрозумів їх душу, і через спостереження дав нам красні художні образки їх життя і переживань.

Типовою представницею нашої інтелігенції останніх років (повоєнних) є п. Ірена Невицька з Пряшева, твори якої пройняті ніжним почуттям любові до рідного, гляданням правди і відчуттям кожного руху життя природи. Її великий роман "Правда побідила", що вийшов у Пряшеві, се перша спроба великого роману в підкарпатській руській літературі.

Поруч зі згаданими представниками літературного життя Підкарпатської Русі повоєнного часу виступає на літературному полі в останніх роках ряд молодших поетів і письменників. Так, у 1924–1925 роках виступають два молоді поети – Юлій Боршош-Кум'ятський (народився в 1905 році у Великих Кум'ятах, Мараморощина) і Іван Васко (народився в 1889 році в селі Заріччя Марамороської жупи).

Легенькі, мелодійні, перейняті глибокою любов'ю до рідного краю і до краси природи поезії Ю. Боршоша-Кум'ятського все ж носять на собі відтінок перших кроків творчості. Хочеться вірити, що при серйозній праці молодий поет зможе стати в ряди творців руського літературного розвою на Підкарпатській Русі. З такою самою щирою вірою підходимо і до Івана Васка, поезії котрого, переважно суб'єктивного характеру, мають іноді красні образи і оригінальність їх змалювання.

Без сумніву, при глибокій і серйозній студії питання поетичної творчості в якнайширшому обсязі сесі дві молоді сили на полі красного письменства зможуть зайняти достойне місце.

Ще лише виступає і робить перші кроки на літературному полі Андрій Ворон (народився в 1901 році в селі Чумі Севлюського

округу) зі своїми коротенькими нарисами, які доповнюють творчу продукцію Підкарпатської Руси.

Одним із активніших представників Пряшівщини на полі літературному в останні роки є Діонізій Зубрицький (псевдо Торисин – народився 1895 року в Дячеві) – котрий виступає головно як публіцист. Однією з найцінніших праць, яку дав він до історії письменства, є "Олександр Павлович" (біографічно-критична розвідка). Разом із тим працює він і в напрямі поетичної творчості, один із взорів якої подаємо тут.

Поруч із молодими поетами йде старший робітник пера Іван Мигалка (народився 1862 року в селі Вільхівцях на Мараморощині), поезії котрого як у формі, так і в мові виказують вплив минувшини, від якої поет не може так легко освободитися.

Подає надії молодий письменник Олександр Полянський (народився 1890 року у Веряцях на Мараморощині) своїми описовими оповіданнями. Перша збірка оповідань Полянського вийшла в 1925 році під назвою "Оповідання ловця".

Не менше уваги заслуговує своїми невеличкими поетичними нарисами Дмитро Попович (народився у 1899 році в селі Великі Кум'яти на Мараморощині), котрий лиш в останні два роки виступив на літературному полі.

Бажано було б, щоби молодий письменник в будуччині ще більш удосконалювався, слідкуючи за розвитком тої галузі творчості в руській літературі.

Випускаючи в світ сей альманах, видавництво тішить себе надією, що громадянство стріне альманах із сердечним привітом, як виразника творчості, пробудження і розвою молодого життя Підкарпатської Руси, і що се щире прийняття громадянства буде нагородою та заохотою для сих письменників і нових, яких твори зложаться в найближчій будучності на кращий формою та змістом альманах».

Передмова підписана єдиним словом – «Видавництво», але цілком імовірно, що її писав відомий літературознавець Володимир Бірчак, який тоді активно працював у «Просвіті».

Перший український альманах на Закарпатті відкривався віршем Василя Гренджі-Донського «Трембіта», що дав назву цілому виданню. Далі йшли його поезії «Маєвий сон», «Як на небі місяць зійде», «О, чого ж я тут?», «Серед грунтя шолом і кріс», «Ой, ходжу я понад Тису», «Отак воно жилося», «Полонинський пастух», «В мукачівськiм замку», патріотична поема «Вставаймо!» («Конгрес на-

роду в Хусті, 21.12.1918 р.», «Загальне повстання», «Пузу ведуть на розстріл», «В Гуцулії», «Одпочинок. Банкет»).

Творчість Юлія Боршоша-Кум'ятського була представлена віршами «Де мій край», «Тече вода попід вербник», «Зозуленька», «Бджілка і голуб», «Ой, засвіти місяченьку».

Іван Васко подав до альманаху поезії «Чарівниці», «Ранена», «Віє вітер», Діонізій Зубрицький – баладу «Чортовий камінь», Іван Мигалка віршовані «Святочні побажання дітей в дні іменин».

Проза була представлена двома оповіданнями Олександра Маркуша («Оленка сватачкою» та «Злочинець»), уривком із Ірини Невицької («До дому»), одним оповіданням Андрія Ворона («Пізно»), Дмитра Поповича («Дівочий сон»), Олександра Полянського («Рано»), Луки Дем'яна («Зрадник»).

Завершувала альманах «Трембіта» доволі велика історична оповідка відомого історика Василя Гаджеги «Вишеград».

Наступний український літературний альманах вийшов на Закарпатті аж через десять років – у 1936 році. І, либонь, десятирічний ювілей першого і став поштовхом до створення другого. Тепер він називався «Альманах підкарпатських українських письменників» і друкувався у друкарні Ігната Рота у Севлюші. (Обкладинку намалював Андрій Кутлан). У вихідних даних зазначено, що видання здійснено власним накладом і коштувало недешево – двадцять крон за примірник.

Вийшов альманах фонетичним правописом під редакцією Андрія Ворона і Миколи Храпака. («Трембіта» ще друкувалася етимологічним правописом).

За десять років українське письменство зробило значний поступ на Закарпатті, що засвідчувала і більша кількість імен в новому альманаху (21 автор) і майже удвічі більший обсяг – 184 сторінки. Шкода, що не подано світлин авторів, хоча виглядає, що у верстці на це було зарезервоване місце.

Замість ґрунтовної передмови вміщено тільки невеличкий метафоричний вступ, який тут наводимо повністю:

«Посилаючи в світ свою дитину, благословляємо в далеку дорогу. Хто не любить своєї дитини? Хто не хоче, щоб його дитина виконала якнайліпше своє завдання?

Отож іди, дитино, в світ, та будь тою трембітою, що вдосвіта будить людей до праці. І ти буди до культурної праці, до творення рідної, народної культури. Знаємо ж бо, що не квантита (кількість), але кваліта (якість) народу важить на терезах міжнародної ваги.

А що краєкутним каменем культури є красне письменство, то й посилаємо тебе, як ранню пташку.

Не збудиш всіх, заслабий голос маєш. Але бодай тих, що легкий сон мають. Вони ж будитимуть тих заспаних.

Будуть тебе дитино, і ганити й хвалити – не вважай. Аж на гробі твоєму, за багато років, напише історія твою ціну в культурній валюті».

Як бачимо, редакція, якою підписано вступне слово, згадала образно і попередницю «Трембіту» («будь тою трембітою»), і своє завдання – будити приспаних, яке ще від часів Духновичевого заклику «Оставьте глубокий сон!» не втрачало на Закарпатті свого значення.

Відкривався «Альманах підкарпатських українських письменників» поезією Зореслава («Квіт яблуні», «Літургія ранку», «Moll», «З пристані», «Вечір і ніч»), далі йшли вірші Василя Гренджі-Донського («Гуцулка», «Ой чому біліє», «Величне слово: воля», «Тобі, рідний краю»), Юлія Боршоша-Кум'ятського («Гуцульська весна», «Не дінде ворог», «Літо», «Тим», «Сильні, охочі», «У колибі», «Велика міць»), Миколаї Божук («Ой, ви, гори», «Журчить, несеться з гір потік», «З весною», «Глянь – прокинувся ліс зелений», «Невже ти справді»).

Цікаво, що альманах містив і твори авторів, які тільки пробували свої сили у літературі. Зокрема, поезії Миколи Грицака, згодом відомого мовознавця («Загляньте у рай наш», «Плачте очі», «Трембіта», «Вернися, доле», «Це сон або дійсність»), Петра Пойди, що в радянські часи став знаним фольклористом («Ти малий ще», «Вівчар», «Юначе, знай»).

Проза представлена оповіданнями Олександра Маркуша («Романтика», «Сільські дипломати»), коротким нарисом Августина Волошина «Наука і свіжий воздух», образками Дмитра Поповича («Май» (спомин), «Любов» (легенда), «Наша пісня» (уризок з промови)), оповіданнями Ірини Невицької «Сирена», Луки Дем'яна «Горе старої Чмилихи» і «Кровавий хліб», Андрія Ворона («Василька проганяють», «Смертний потяг (Іванкові на могилу)», «Марійка пастиркою»).

Серед нових імен, представлених в альманасі – М. Диканько (оповідання «Золоте павутиння», «Галоччина наука»), Петро Міговк (балада «Серце», оповідання «Бочка» і сценічна картина «Концесія»), Кирило Феделеш (переклади віршів «Лісовий цар» з Гете та «Льорелай» з Генріха Гайне, оповідання «Молитва»), І. Вишнянський («З дневника учительки», «Калейдоскоп»), Юрій Станинець

(оповідання «Віддавання», «Дарунок Миколая»), Микола Мондій (образок «Дзвін о півночі»), Василь Фенич (в альманаху поданий як «М. Г. Феннич») (оповідання «Бідний Санді»), Микола Вайда (уринок з історичної повісті «Українська кров»), Михайло Томчаній (тоді ще записаний як «Томчані») (оповідання «Сліпий»).

Хтось зі згаданих авторів згодом став відомим письменником, як-от Зореслав, Юрій Станинець, Михайло Томчаній, хтось – помітним громадським діячем, як Микола Вайда – український видавець у США чи Кирило Феделеш – греко-католицький священник. Про когось залишилася згадка лише в цьому альманаху і потрібен час, аби розшукати докладніші відомості.

У будь-якому разі можемо констатувати, що автори альманаху брали участь у літературному процесі того часу і зголошувалися до українського національного руху.

У 1939 році вийшло перше число місячника літератури і мистецтва «Говерля», що через подальшу угорську окупацію Карпатської України виявилось останнім. Таким чином «Говерля» мимоволі постала третьою після «Трембіти» і «Альманаху підкарпатських українських письменників» в переліку неперіодичних українських літературних колективних видань дорадянського часу на Закарпатті. Окрім того, ще один закарпатський літературний альманах «Груні – степам» побачив світ за кордоном – у Харкові в 1930 році.

Олександр Гаврош

Джерельні приписи:

1. Альманах письменників Підкарпатскої Руси «Трембѣта»: видання т-ва «Просвѣта». – Ужгород: Друкарня «Уніо», 1926.

2. Альманах підкарпатських українських письменників / під ред.: А. Ворона, М. Хрипака. – Севлюш, 1936. – 184 с.

* * *

3. Козак, М. Ю. Основні тенденції літературного руху 20-30-х років на Закарпатті [Електронний ресурс]: [згадка про просвіт. альм. письменників Підкарпатської Русі «Трембіта» (Ужгород: Вид. Т-ва «Просвіта», 1926)]. – Режим доступу: <https://surl.li/frvmxj>. – Назва з екрана.

4. «Співець країни див» [Електронний ресурс]: до 110-річчя від дня народж. поета Юлія Васильовича Боршоша-Кум'ятського: [згадка про просвіт. альм. письменників Підкарпатської Русі «Трембіта» (Ужгород: Вид. Т-ва «Просвіта», 1926)]. – Режим доступу: <https://surl.li/fzgwuh>. – Назва з екрана.

5. Носа, Михайло. Літературна Тячівщина в загальноукраїнському контексті [Електронний ресурс] : [згадка про просвіт. альм. письменників Підкарпатської Русі «Трембіта» (Ужгород : Вид. Т-ва «Просвіта», 1926)] / М. Носа, Богдан Носа. – Режим доступу : <https://surl.li/zejveh>. – Назва з екрана.

Січень : 29

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ШЕРШУН

70-річчя від дня народження актора,
режисера, драматурга (нар. 1956)

Заслужений артист України, провідний майстер сцени Закарпатського обласного академічного музично-драматичного театру імені братів Шерегіїв Василь Васильович Шершун – постать, без якої важко уявити сценічну історію нашого краю останніх сорока років. Його шлях у мистецтві розпочався не відразу: після невдалого вступу на біологічний факультет він рік пропрацював фрезерувальником, але доля все ж таки повела його до Державного інституту театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого, де у 1973–1977 роках він здобув фах актора драматичного театру і кіно.

«Я наївно прийшов у театр. Я наївним прийшов у театр. І до цього часу наївний. Від того, що наївний, пишу. Від того, що наївний, ставлю», – зізнається він. З 1981 року і дотепер Василь Шершун безперервно служить у театрі над Ужем. За цей час він створив понад сотню різножанрових ролей: від Дожа Венеційського в «Отелло» Вільяма Шекспіра до Вавила у «Циганці Азі» Михайла Старицького, від Тімоте у «Ханумі» Авксентія Цагарелі та Гії Канчелі до Омелька Кайдаша у «Кайдашевій сім'ї» за Іваном Нечуєм-Левицьким, від Тимоша у «Сватанні на Гончарівці» Григорія Квітки-Основ'яненка до Лорд-мера Лондона у виставі «Річард III» Вільяма Шекспіра.

Особливими сторінками у творчій біографії стали його робота над «Покаянням» О. Духновича, яку він адаптував і поставив, а також – драматургічна та режисерська робота над сценічними прочитаннями творів: «Гордубал» (за К. Чапеком), «Сексуальні ігри під чорним сонцем», «Про що плачуть верби» (за мотивами п'єси І. Карпенка-Карого «Безталанна»), «Вільні метелики» (за мотивами твору Л. Герша), «Крок від любові» (за мотивами твору М. Старицького «Циганка Аза»), дитячі вистави «Дивовижна пташечка», «Повелитель Чорного лісу». Актор зазачає, що матеріальної вигоди від цієї роботи не мав, зате отримував найцінніше – любов глядачів. «Ні за п'єси мені майже не платили, ні за постановки майже не платили. Але я люблю театр. Любив, люблю і любитиму далі. І люблю тих, хто працює у театрі», – каже пан Василь. Його сценічна філософія ґрунтується на людяності й гармонії.

У житті Василь Шершун залишається простим господарем із села поблизу Ужгорода, де ростить городину, доглядає курей і кіз, грається з онуками. Він переконаний: «Життя треба любити в дрібницях. Я люблю життя. Люблю, коли перший огірочок з'являється. Люблю!». (Під час нашої розмови, на цій фразі обличчя Василя Васильовича стає таким умиротвореним. І я розумію, що ця любов до всього живого і є найбільшим щастям). Ця життєва простота дивовижно перегукується з його акторською глибиною. «Старіє людина тілом, старіє душею. А я, як любив за комахками спостерігати, так і люблю. Це правда».

Саме ця щирість і відкритість зробили ужгородця Василя Шершуна улюбленцем глядачів та взірцем для молодших колег. Перші професійні кроки Василя Шершуна були пов'язані з Київським театром драми і комедії, де ще зовсім молодим він зіграв ролі у «Варшавській комедії» Л. Зоріна та у «Звичайному диві» Є. Шварца. Згодом доля завела його на службу у війська протиповітряної оборони, а після армії він працював у Житомирському муздрамтеатрі, де встиг втілити кілька помітних образів.

У 1981 році Василь Васильович повернувся на рідну землю: «Із 5 жовтня 1981 року я тут. Беззмінно. Акторствую». Саме відтоді розпочався його великий і тривалий шлях на сцені Закарпатського обласного муздрамтеатру, який став його другою домівкою.

Важливим для становлення митця був і досвід роботи поруч із видатними режисерами, зокрема, Ярославом Гелясом. «Я грав у його постановках і навіть на одній сцені з ним. Це була сильна, харизматична людина, яку важко було не помітити», – згадує актор.

Перші ролі Василя Шершуна на професійній сцені були сприйняті глядачами тепло, а колегами з тією обережною увагою, з якою зустрічають новачка, що вміє тримати сцену. Молодий актор відразу показав, що не прагне «вигравати на ефектах», а шукає в ролях внутрішню правду.

Школу акторської майстерності він пройшов у Києві в інституті Карпенка-Карого, серед викладачів, які закладали фундамент дисципліни й відповідальності перед сценою. Та справжня школа почалася ще у театральному гуртку під керівництвом Ігоря Кулібакіна, який не лише відкрив хлопцеві красу «Лісової пісні», а й подарував щирю любов до акторської майстерності. «Мене підкуповують у театрі людські взаємини. І на сцені, і в трупі», – каже актор. Це і є його неписана методика: бачити в ролі не текст, а живу людину.

Атмосфера 1980-х у закарпатському театрі була суперечливою: одночасно занепад і спроби підняти планку. Саме тоді приїхали нові сили з Тернополя, а в репертуарі з'явилися постановки, що оживляли колектив. Молодий актор опинився у трупі, яка потребувала оновлення, і він став одним із тих, хто цей «свіжий подих» приніс. Для нього Закарпатський муздрамтеатр відразу став не роботою, а місцем, де можна було вчитися щодня – від старших акторів, від режисерів, від глядача.

Акторський діапазон Василя Шершуна широкий. Він не працює за шаблонами одного амплу, а у кожному образі шукає глибоку філософію та виразність. У творах українських класиків він створив виразні характери: від кмітливого Лопуцьковського у «Шельменку-денщику» Г. Квітки-Основ'яненка до гострохарактерного Тимоша у «Сватанні на Гончарівці». У п'єсах Карпенка-Карого та Франка він умів показати трагізм долі простої людини, а у Котляревського – народну іронію та дотепність. Його герої завжди багатовимірні: не лише персонажі сюжету, а люди з історією. Саме ця філософія дає йому змогу переходити від трагізму до іронії легко й органічно, залишаючи глядачеві враження повноти життя на сцені. Його ролі у минулому сезоні дуже різні, але мають дещо спільне – щирість і глибину, яка не фонить фальшивими чи награними нотами. Його невелика, але багатогранна роль Лорда-мера Лондона у виставі «Річард III» за В. Шекспіром режисера Михайла Фіщенка сповнена різноманітними барвами емоцій і почуттів: сумніви у правильності рішень, вірою та жахом від усвідомлення, що до влади прийшов тиран. А образ Омелька Кайдаша у «Кайдашевій сім'ї»

за І. Нечуй-Левицьким у постановці Станіслава Садаклієва Василь Шершун наділив деякими рисами власного характеру – наївністю, щирістю та безпорадністю перед злом. Омелько-Василь Шершун безпомічний перед тягарем побуту і чвар, які «Дамокловим мечем» нависли над їхньою родиною.

За чотири десятиліття роботи у Закарпатському муздрамтеатрі Василь Шершун співпрацював із режисерами різних поколінь. Його сценічна молодість припала на час Ярослава Геляса – харизматичного і цілеспрямованого митця, який привніс у театр нову енергію та привіз із собою групу сильних акторів. «Я грав у його постановках і навіть на одній сцені з ним. Це була сильна, харизматична людина, яку важко було не помітити», – згадує Василь Васильович.

Важливим був і період співпраці з Володимиром Горулею, котрий утримував труп у непрості часи 1980-х. Пізніше – робота з режисерами інших етапів: від традицій до новаторів, що прагнули оновити мову сцени. Василь Шершун завжди залишався відкритим до режисерських пошуків, зберігаючи при цьому власну акторську правду. Його партнерство на сцені завжди вирізнялося ансамблевістю. Він не прагнув «тягнути ковдру» на себе, натомість створював гармонію у взаємодії з колегами. Саме тому дуети й ансамблі з його участю пам'ятаються особливо: у класичних драмах, де він умів бути точним і стриманим, і в комедіях, де проявляв тонке відчуття ритму й міри.

Але найцінніше – вплив Василя Васильовича на атмосферу в колективі. «Я завжди любив молодих артистів, багато працював із ними, допомагав, підтримував. Вони й тепер із любов'ю звертаються до мене». Для молодших колег він не лише партнер по сцені, а й наставник, до якого можна звернутися за порадою.

Шершун є одним із тих акторів, які тримають рівновагу в театрі: його присутність дарує відчуття стабільності, а людська відвертість і доброзичливість – довіру.

У 1980-х роках Василь Шершун активно займався педагогічною діяльністю: викладав у вишах та училищах Ужгорода, працював із молоддю, передаючи не лише техніку сценічної майстерності, а й любов до театру як до способу пізнання людини. Його підхід завжди будувався на особистому прикладі. У цьому виявляється справжня наставницька місія: виховувати нове покоління, не нав'язуючи догм, а відкриваючи їм двері до чесного й щирого мистецтва.

Та діяльність Василя Шершуна ніколи не обмежувалася сценою. Він був активним у культурному житті краю: як драматург, режисер, організатор святкових подій, конференсьє. Часто його можна було бачити ведучим ювілейних урочистостей чи свят. Його голос і постать стали невід'ємними від культурної атмосфери Закарпаття.

У людському вимірі він приклад гармонійності та життєвої мудрості. Любов до праці, господарювання, до природи й простих радощів робить його постать близькою й зрозумілою глядачам. У його словах відчувається філософія людини, яка вміє залишатися сильною у втраті, щирою у стосунках і сповненою гумору у спілкуванні. Його усмішка й доброзичливість стали такими ж невід'ємними рисами театральної трупі, як і глибокі сценічні образи.

Сімдесятиріччя для Василя Шершуна далеко не крапка в біографії. Його щоденний ритуал – сільські клопоти, сад і город – органічно поєднаний з акторською працею на сцені. Ця любов до простого і справжнього живить його мистецтво й робить ролі такими переконливими.

Василь Васильович Шершун не лише актор чи драматург, а й символ системної і послідовної театральної традиції Закарпаття. Він бачив театр у часи занепаду й відродження, передавав досвід молодим, формував атмосферу довіри, оптимізму й гідності в трупі. Це актор, який уміє поєднувати традицію й сучасність, класичний репертуар і сучасну драматургію, трагічне й комічне, сцену й життя. Василь Шершун постійно нагадує, що театр існує не задля ефекту, а задля правди й людяності.

Що залишиться у пам'яті глядачів після десятиліть роботи Василя Шершуна на сцені? Передусім – це його чесність. У ролях, у розмовах, у житті. Це той випадок, коли публіка пам'ятає не лише героя з вистави, а й людину, яка вміла дивитися просто у вічі й говорити відверто. «Жити потрібно щиро, дивлячись кожному прямо у вічі, щоб не червоніти перед людьми і, головне, перед самим собою», – переконаний актор.

Його образи у класичному і сучасному репертуарі зберігатимуться в глядацькій пам'яті як різнобарвні сторінки однієї книги – історії Закарпатського театру. У найголовнішу роль – роль у виставі «Життя» – Василь Васильович заклав ту важливу емоційну барву – наївність і любов до людей, які є не проявом слабкості, а потужною силою. Бо саме здатність бачити в мистецтві людину і

шукати правду у простих речах дозволяє зберігати внутрішню молодість навіть після десятиліть на сцені. Для театру Срібної землі Василь Шершун став більше, ніж актором – він став мірилом людяності, духовної сили і глибини, вірності собі, своїм ідеалам та справі всього життя.

Олеся Данилець

Джерельні приписи:

1. Шершун, Василь. Драматургія Лесі Українки на сцені закарпатського муздрамтеатру / В. Шершун // Закарпатська Лесіана : зб. наук. та публіцист. статей, есе, спогадів, худож. творів, бібліогр. джерел / уклад. : М. Бадида, О. Гаврош [та ін.]. – Ужгород : РІК-У, 2021. – С. 159-163 : портр.

2. Шершун, Василь. З благословіння Петра Скуня я став режисером / В. Шершун // Петро Скунець у колі сучасників : зб. спогадів, ст., бібліогр. джерел : до 80-річчя від дня народж. письменника / уклад. : М. Бадида, О. Гаврош, І. Когутич-Гаврош. – Ужгород : РІК-У, 2022. – С. 369-375 : портр.

* * *

3. Шершун, Василь. У вільний час Дід Мороз працює актором ...і тамадою. Василь Шершун про те, як бути живою казкою, або Усім, хто вірить у Діда Мороза, присвячується... : [розмова із провід. актором ЗОУМДТ / вела А. Хаятова] / В. Шершун // Неділя. – 2008. – 27 груд. – 16 січ. – С. 7.

4. Шершун, Василь. «Спускатися згори набагато важче, ніж підійматися» : [інтерв'ю з худож. кер. і режисером Закарпат. обл. укр. муз.-драм. театру ім. Ю.-А. та Є. Шерегіїв / вів С. Федака] / В. Шершун // Театр. бесіда. – 2016. – № 1. – С. 33-36 : фот.

5. Шершун, Василь. «Померти, аби показати людям, що потрібно творити добро...» : [розмова із актором драмтеатру, виконавцем головн. ролі вистави «Що залишаємо людям?» за повістю «Іван» І. Чендея – В. Шершуном / вела Т. Павлик] / В. Шершун // Новини Закарпаття. – 2012. – 26 трав. – С. 20 : фот.

* * *

6. Андрійцьо, Василь. Василь Шершун. Крок до сузір'я корифеїв : [заслуж. артист України] / В. Андрійцьо // Андрійцьо, В. Сузір'я корифеїв українських театрів Срібної Землі : дослідж. Розвідки. Персоналії. Рец. – Ужгород : ФОП Ребрик А. І., 2022. – С. 221-228 : фот.

7. Зайцев, О. Д. Театрально-декораційне мистецтво Закарпатського академічного обласного українського музично-

драматичного театру імені братів Юрія-Августина та Євгенія Шерегіїв (1946–2021 роки) : (до 75-річчя заснування театру присвяч.) / О. Д. Зайцев, Е. І. Зайцева. – Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2021. – 246 с. : іл.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 9, 84-86, 105, 117, 132, 137, 141-142, 144, 153, 183, 193, 208.

8. Зайцев, Олег. Василь Шершун / О. Зайцев // Зайцев, О. Режисери Закарпатського театру ХХ сторіччя. – Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2014. – С. 221-224 : портр., фот.

9. Закарпатський обласний державний український музично-драматичний театр: 65 років / авт. ідеї та упоряд. О. Зайцев; тексти В. Кобаля, О. Зайцева. – Ужгород : Шарк, 2010. – 30 с. : кольор. іл.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 2, 7, 12, 15, 23.

10. Любов глядача – найвище визнання: Золоті сторінки історії та сьогодення театру Срібної Землі / упоряд. В. Кобаль. – Ужгород : Карпати, 2010. – 258 с. : іл.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 36, 38, 47, 168, 171-172, 192-193, 222-223, 236, 247, 249.

11. Руснак, Василь. Театр Срібної землі: Закарпатський обласний український музично-драматичний театр на півстолітньому рубежі / В. Руснак; вступ. ст., ред. Й. Баглая. – Ужгород : Карпати, 1996. – 183 с. : іл.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 108, 140.

12. Федака, Сергій. Закарпатський театр на порозі ХХІ століття / С. Федака. – Ужгород : Ліра, 2018. – 264 с.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 5, 14, 34, 39, 44, 48, 147, 155, 222.

13. Чорі, Юрій. Драматургія Закарпаття : (Шляхи історичного розвитку) / Ю. Чорі. – Ужгород : Карпати, 1996. – 211 с.

Зі змісту : [про В. Шершуна]. – С. 174.

* * *

14. Кобаль, Василь. Поважне реноме Василя Шершуна : [до 55-річчя провід. актора ЗОДУМДТ] / В. Кобаль // Фест. – 2011. – 27 січ.-2 лют. – С. 14 : фот.

15. Нитка, Василь. На сцені – «Танок блукаючого вогню» : [одноймен. вистава за ран. поезією поета Д. Креміня в Закарпат. муз.-драмтеатрі ім. братів Шерегіїв (режисер – В. Шершун)] / В. Нитка // Голос України. – 2023. – 30 трав. – С. 4.

СЕМЕН ВАСИЛЬОВИЧ ПЕТРАШКО

120-річчя від дня народження освітянина, культурно-громадського діяча (1906–1994)

Семен Петрашко народився 9 лютого 1906 р. у с. Мстичево (нині – Імстичево) у багатодітній родині заможного селянина Василя Петрашка. Загалом дітей у сім'ї було десятеро, з яких Семен був восьмим. Батька не стало, коли хлопцеві виповнилося дванадцять років.

Восени 1919 р. Семен став учнем щойно створеного українського відділення гімназії у Берегові. Викладачами закладу у той час було чимало емігрантів з Галичини та Наддніпрянської України. До прикладу, наставником у класі, де навчався Петрашко, був видатний літератор Василь Пачовський. Цілком природно, що на українських традиціях будувався й навчально-виховний процес. Тому разом із ґрунтовними знаннями з гімназійних стін учні виносили тверде усвідомлення етнічної приналежності підкарпатських русинів до українців. Саме у гімназії С. Петрашко вперше долучився до громадської діяльності. Від моменту створення (1921 р.) він був членом пластового куреня ім. І. Богуна, до слова – першого осередку «Пласту» на теренах нашого краю, а у 1923/24 навчальному році входив до його правління в якості прокурора. Впродовж 1923–1925 рр. був заступником голови учнівського самоосвітнього гуртка, діяльністю якого тоді опікувався Корнило Заклинський. Навчаючись у старших класах, гімназист дописував до журналу «Наш рідний край» та брав діяльну участь у житті Берегівської читальні «Просвіти». Часто виступав на просвітянських заходах з різноманітними пізнавальними доповідями, брав участь у театральних постановках.

У 1926 р., на відмінно склавши гімназійний іспит зрілості («матуру»), Семен Васильович впродовж наступних чотирьох років здобував вищу педагогічну освіту на філософському факультеті Карлового університету в Празі. У цей період він відіграв помітну

роль у громадському житті підкарпатських і пряшівських студентів-українців, які здобували освіту у столиці Чехословацької Республіки. Так восени 1926 р. разом із Юрієм-Августиним Шерегієм, Василем Комаринським та іншими студентами-членами «Пласту» він брав участь у створенні Куреня старших пластунів (ольд-скаутів) ім. О. Вахнянина, який згодом став підрозділом празького Союзу українських пластунів-емігрантів. На момент вступу Семена до університету у Празі вже понад п'ять років діяв «Союз соціальної помочи підкарпатських руських студентів». Його свого часу заснували Антон Бращайко, Адальберт Балаж, Олександр Фединець, Петро Фленько, Микола Різдорфер, Августин Лавришин та інші підкарпатські студенти-народовці як альтернативу русофільському гуртку «Возродження». Щоправда, станом на 1926 р. «Союз» перебував у стані майже повного занепаду: організація мала не виразне національно-мовне обличчя, жодної публічної діяльності не провадила, а її членська база з різних причин поступово зменшувалася.

Саме тому справжнім порятунком для «Союзу» стало поповнення його лав восени 1926 р. молодшими студентами – вже досвідченими у громадській діяльності випускниками Мукачівської торгівельної академії, Ужгородської та Берегівської гімназій. Вже у січні 1927 р. С. Петрашко, як предстаник молодшого студентства, обійняв посаду секретаря «Союзу». 4 березня того ж року на зборах організації було вирішено, що одним із ключових напрямів її майбутньої діяльності стане культурно-освітній. 22 жовтня 1927 р. було ухвалено новий статут «Союзу» та обрано нове правління. До нього у переважній більшості ввійшли студенти, які вступили до вишів у 1926–1927 рр. Головою «Союзу» став Ю.-А. Шерегій, а С. Петрашка повторно обрали секретарем. Відповідно до основних статутних змін, організація отримала назву «Союз Підкарпатських Руських Студентів», її офіційною мовою стала українська, а до завдань додалися ще й культурницькі.

Вже наприкінці 1927 р. при «Союзі» був створений аматорський театральний колектив, що впродовж наступних трьох років здійснив понад 40 виступів у Празі, Подєбрадах та безпосередньо у Підкарпатській Русі. У його репертуарі переважали класичні та сучасні твори української драматургії. Членом гуртка Семен Петрашко був від моменту його створення й до початку 1929 р. Разом із Ю.-А. Шерегієм та М. Русинком здійснював його неформальне керівництво. Як актор він був задіяний у постановках: «Украдене

щастя», «Наталка Полтавка», «Батраки», «Заколот», «Маруся Богуславка», «Нова генерація». 22 квітня 1929 р. колектив було реорганізовано у театральний гурток «Верховина» зі статусом окремої секції «Союзу», а С. Петрашко офіційно став його секретарем. На цій посаді він перебував до січня 1930 року. Відзначимо також, що від 4 листопада 1928 р. до 15 січня 1930 р. безпосередньо в самому «Союзі» Семен обіймав посаду референта з питань культури. З внутрішньої документації відомо, що наприкінці 1929 р. організація у співпраці з українськими емігрантськими об'єднаннями планувала розпочати випуск культурно-економічного часопису. Видавцем мав стати письменник-емігрант Юрій Тищенко, а відповідальним редактором – Семен Петрашко. На жаль, через фінансові труднощі задум не був реалізований.

По завершенні університету С. Петрашко у 1930/31 навчальному році був викладачем-практикантом в Ужгородській учительській семінарії. Далі, як свідчить його особова справа, працював вчителем народних шкіл у Вишніх Реметах (1 квітня – 30 червня 1932 р.), рідному Імстичеві (17 жовтня 1932 р. – 1 вересня 1934 р.), горожанській школі у Білках (1 вересня 1934 р. – 1 травня 1936 р.). Від 1 травня 1936 р. до 1 вересня 1937 р. був управителем народної школи у Кив'яжді (нині – Кам'янське), далі трохи довше місяця обіймав аналогічну посаду у Брустурах. Із 6 жовтня 1937 до 3 лютого 1939 р. він вчителював у горожанській школі у Ясіня, відтак очолив колектив тамтешньої державної деревообробної школи. На цій посаді Семен Васильович пропрацював до 1 липня 1942 р., коли навчальний заклад було ліквідовано угорською владою. Впродовж кількох наступних років С. Петрашко вчителював у різних куточках краю: з 1 липня 1942 до 1 вересня 1943 р. у Лютій на Великоберезнянщині, з 1 вересня 1943 р. до 3 листопада 1944 р. – у Вишній Апші (нині – Верхнє Водяне) на Рахівщині. Від 3 листопада 1944 р. до серпня 1945 р. він був викладачем гімназії у Хусті.

У 1930-х рр., як і в часи студентства, основну діяльність Семен Петрашко успішно поєднував із громадською. Зокрема, працюючи в Ужгороді, він від 6 грудня 1930 р. обіймав посаду секретаря благодійної організації «Жіночий Союз», яку очолювала дружина о. Августина Волошина Ірина. У 1930–1931 рр. був редакційним референтом у Крайовій пластовій старшині Підкарпатської Русі та редагував її друкований орган – журнал «Пластун». 7 лютого 1931 р. Семен Васильович разом із Ю.-А. Шерегієм, Степаном Куциним, Францем Агієм та ін. брав участь в установчих зборах

«Драматично-музичного кружка "Веселка" в Ужгороді», та згодом був активним учасником його постановок.

4 лютого 1933 р. за ініціативи братів Шерегіїв, С. Петрашка та інших педагогів-пластунів був створений «Краєвий пластовий хор», що мав у своєму складі театральну секцію. У 1935 р. у співпраці з товариством «Просвіта» та його хустської філії на базі театральної секції був створений аматорський театр «Нова сцена» у Хусті. Метою колективу, як писав згодом Ю.-А. Шерегії, було «хоч частинно заповнити театральну прогалину в нашій культурній життю, що повстала по ліквідуванню «Театра Просвіти» в р. 1930». Від 27 вересня 1935 до 15 жовтня 1937 р. управителем «Нової сцени» був Семен Петрашко. У цей період у репертуарі колективу було 15 різних за жанрами п'єс. Відбулися його гастролі у різних місцевостях Підкарпатської Русі а також – у м. Сигет (Румунія). Схвальні відгуки про виступи театру з'явилися у місцевій та празькій пресі. Крім адміністративної роботи, Петрашко до 1939 р. був сталим актором «Нової сцени», перекладав деякі п'єси, а під час виступів колективу періодично виконував функції конферансьє та суфлера. Також ним, як режисером, була поставлена драма Д. Гункевича «Криваві перли». Її прем'єра відбулася у квітні 1936 р. у Хусті. Як відомо, у 1938–1939 рр. «Нова сцена» мала статус державного театру Карпатської України, що безсумнівно свідчило про високий професіоналізм колективу.

Крім театральної діяльності, Семен Васильович у той період продовжував активну культурно-освітню роботу. Так, у 1936–1937 рр. він був секретарем філії «Просвіти» у Білках. Додамо також, що у 1937 р. Державне видавництво у Празі видало фольклорний збірник «Выбір чехословацьких и підкарпатурських переказів», укладачами якого виступили: Анна Сорова-Палкова, Антонін Штурм, Петро Світлик та Семен Петрашко.

У радянський час, коли Хустська гімназія була ліквідована, Семен Васильович працював в обласній Спілці споживчих товариств, очолював колектив Мукачівського торговельного училища, був викладачем-логопедом у кількох спеціалізованих дитячих будинках області й навіть певний час керував Закарпатським народним хором.

Вийшовши на пенсію у 1966 р., оселився у Хусті, де й помер 20 липня 1994 р.

Костянтин Куцов

Джерельні приписи:

1. Вибір чехословацьких і підкарпатурських переказів : чехословацькѣ переказы зладили и переложили А. Совева-Палкова и Ант. Штурм ; Підкарпатурськѣ переказы зладили Петро Свѣтлик и Семен Петрашко. – Прага : Держ. вид-во в Празѣ, 1937. – 98 с.

* * *

2. Петрашко, С. Усягды...: [вірш] / С. Петрашко, ученик гімназії Берегово // Наш родный край. – 1925. – Октобер. – Ч. 2. – С. 28.

* * *

3. Шерегій, Юрій. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року / Ю. Шерегій ; ред., вступ. ст. В. Маркуся, В. Ревуцького. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто; Пряшів; Л., 1993. – 412 с. – (Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. Секція Історично-Філософічна ; Т. 218).

Зі змісту : [про С. Петрашка]. – С. 161,163, 176, 178, 188-190, 197-198, 210, 215-219, 223, 229, 244, 256-258, 260, 262-263, 265-269, 278, 281, 287, 290-291, 296, 301-304, 306, 330, 346.

* * *

4. Куцов, К. Забутий Семен Петрашко як громадський і культурно-освітній діяч : до 115-річчя від дня народж. / К. Куцов // Культуролог. джерела. – 2021. – № 1. – С. 63-65 : фот.

5. Прокопів, Н. Славні імена земляків : 110-річчя з дня народж. С. В. Петрашка / Н. Прокопів // Вісник Хустщини. – 2016. – 17 лют. – С. 3.

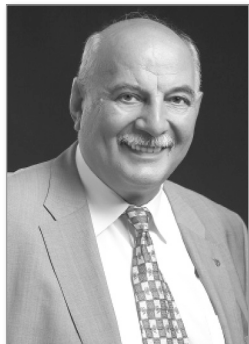
Лютий: 14

ОРЕСТ ДМИТРОВИЧ КЛИМПУШ

85-річчя від дня народження державного і громадського діяча, першого міністра транспорту незалежної України, дипломата, академіка (нар. 1941)

Нині патріархом відомого українського гуцульського роду є, безсумнівно, Орест Дмитрович Климпуш. Людина міцного гарту й великого життєвого досвіду. Незаперечний авторитет, до мудрих порад якого дослухаються, він міцно і впевнено тримає усю родину

в належному тонусі. Історія роду зобов'язує не понижувати виставлену понад сто років тому високу планку. Так вже написано в їх літописаннях, що Климпуші стали знаними не лишень на Закарпатській Гуцульщині, а й в усій Україні. Велику справу Василя, Івана і Дмитра Климпушів, трьох нерозлучних братів, героїв Гуцульської Республіки і Карпатської України, гідно продовжили Дмитрові сини Орест та Мирослав і онука Іванна, а також діти Марії Климпуш-Бандусяк та Анни Климпуш-Кувик.

«Людина повинна знати, пам'ятати, звідки вона пішла у життя. Людина не має права бути безбатченком». Ці слова Олександра Довженка підтверджують давно відому істину про родинну пам'ять. Кожну людину тягне у місцину, де вона народилась, де минуло щасливе дитинство, хай навіть напівголодне й холодне. Не згасає родинне вогнище, не міліє й не дрібніє у мороці десятиліть маленька батьківщина кожної людини, той мікровсесвіт, в якому назавше оселилися яскраві та незатерті часом сумні й радісні спомини...

Уся родина Климпушів свято оберігає пам'ять про свої пращурів. Заглибившись в історичну пам'ять, нащадки зрозуміли – дерево роду розлоге і велике. У ньому поєднано представників різних сімей, вони переплітаються живими гілками, що забезпечує тяглість й неперервність усієї великої родини.

Ось як з висоти сьогодення розмірковує про це Орест Климпуш: «Якщо говорити про діяння людини, про її місце в житті, віддачу суспільству, то все це починається з первісних джерел, тобто з родини й сім'ї. А вже потім можна говорити про село, селище, малу і велику Батьківщину. Для мене, наприклад, велика Батьківщина завжди виходила з малої батьківщини, з моєї родини, з роду Климпушів. Навіть коли підростали без батьків, які тоді відбували заслання в Сибіру, ми знали і пишалися, що наш рід – це рід Климпушів. Так виховували нас мама, все наше оточення. Це значило, що ми не тільки пишалися своїм родоводом, а передусім завжди були відповідальними перед людьми. Коли я читаю історичні джерела, де згадуються прізвища Климпушів, з гордістю зауважую, що там Климпуші не тільки визначаються, як громадські діячі, а й як люди достойні, ті, що завжди слугували іншим за приклад. Навіть

стосовно манери одягатися (всі ми завжди любили красиві костюми, гуцульські вишиванки), манери спілкування з іншими. Ми завжди пам'ятали, що ми – Климпуші, хоч були і гонимі владою, і бідні. Знали, що ми – шанована родина і вміли шанувати інших. Ми свято оберігали багаті сімейні традиції, бережно ставилися один до одного, берегли одне одного».

Сам Орест Дмитрович гідно продовжив естафету свого батька й збагатив історію роду своїми діяннями в ім'я України як відомий державний та громадський діяч, перший міністр транспорту незалежної України, дипломат, висококваліфікований інженер та науковець.

Отже, Орест Дмитрович Климпуш народився 14 лютого 1941 року в гуцульському селищі Ясіня Рахівського району Закарпатської області.

1964 року закінчив з відзнакою Київський автомобільно-дорожній інститут, продовжив тут займатися науковою та викладацькою діяльністю. Трудовий шлях та професійне становлення розпочав з посади головного інженера Хустської автобази «Головльвівбуду».

Із 1971 року життєвий шлях Ореста Дмитровича пов'язаний з розбудовою автотранспортної галузі України. Спершу інженер, згодом – заступник директора з наукової роботи Державного автотранспортного науково-дослідного і проектного інституту, а із 1988 року – генеральний директор НВО «Автотранспорт». Під його керівництвом інститут брав участь у розробці загальноукраїнських народногосподарських та галузевих програм.

Наукові здобутки професора О. Д. Климпуша викладені на сторінках понад 60 публікацій, трьох книг, він є автором (співавтором) 13 авторських свідоцтв у сфері експлуатації автомобільного транспорту, паливної економічності та токсичності двигунів.

У 1992 році став першим міністром транспорту незалежної України. Здійснив ряд нововведень та змін, що дозволило створити вітчизняне Міністерство транспорту як єдиний центральний орган виконавчої влади у сфері транспорту.

У 1994 та 2002 роках обраний народним депутатом України. Очолював підкомітет з автомобільного транспорту та дорожнього господарства Комітету з питань будівництва і транспорту Верховної Ради України. У парламенті II та IV скликань був активним учасником розробки та прийняття Конституції України, законів України «Про автомобільний транспорт», «Про автомобільні до-

роги» та інших у сфері транспорту, соціальної сфери та органів самоврядування. За період роботи у 2-4 скликаннях ВР депутатом Климпушем було подано майже сотню законодавчих ініціатив, у т. ч. щодо розвитку Закарпаття та підвищення фінансового забезпечення жителів регіону. За його активної участі був ухвалений закон «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який визначає основні засади соціального захисту громадян, що проживають, працюють або навчаються в гірських населених пунктах; у 1998 році ухвалена Постанова КМУ «Про заходи щодо державної підтримки реалізації Комплексної програми еколого-економічного та соціального розвитку гірської Рахівщини на період 1998-2005 рр.» та багато інших.

Радник прем'єр-міністра України (1995 р.). 3 грудня 1997 р. – Надзвичайний і Повноважний посол України в Угорщині та Словенії (за сумісництвом). Складну місію Орест Дмитрович виконав як представник України у Дунайській комісії, а у 1999–2001 роках – уже як віцепрезидент цієї міжнародної організації, адже сполучення по Дунаю, одній із найважливіших водних магістралей в Європі, було фактично припинено внаслідок війни в Югославії.

Кандидат технічних наук, професор Національного транспортного університету, академік Транспортної академії України, Заслужений працівник транспорту, Надзвичайний та Повноважний посланник I класу, кавалер ордена «За заслуги» II та III ступенів. Голова Федерації роботодавців транспорту України, член Ради Федерації роботодавців України (ФРУ), Національної тристоронньої соціально-економічної Ради (НТСЕР), Колегії Міністерства інфраструктури України, Колегії Укртрансінспекції, Правління Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП) та ін.

Столітню родинну битву за Україну продовжує Іванна Климпуш-Цинцадзе – український політик і громадський діяч, народний депутат України, віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України (2016–2019). Онука діда Дмитра, коменданта Карпатської Січі, й єдина донька Ореста Климпуша, хоч і народилася в Києві, однак місцем сили вважає Ясіня – вітцівщину і материзну славного роду. Гуцульський світ для неї рідний і зрозумілий, оскільки канікули чи не щороку проводила на родинному обійсті Климпушів.

І нині, на порозі 85-ліття (!!!) всі сили та багаторічний досвід Орест Дмитрович Климпуш віддає Федерації роботодавців транспорту України. Він переконаний, що представники роботодавців

повинні бути в кожному міністерстві і відомстві, чия робота так чи інакше зачіпає їх інтереси. Активний соціальний діалог – це практика розвинутих країн.

Син нової епохи, він гідно й достойно продовжує справу своїх великих предків.

Олександр Масляник

Джерельні приписи:

1. Климпуш, Орест. Мої спогади про батька / О. Климпуш // Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі»: док., спогади, ст., вірші / упоряд.: О. Д. Довганич, М. І. Кухта. – Ужгород, 1997. – С. 99-104. – («Поличка «Карпатського краю», № 14 (77)).

* * *

2. Волощук, Микола. Орест Климпуш : [політ. діяч] / М. Волощук, Олена Масляник // Волощук, М. Рахівщини славні імена : довід. персоналій Рахівщини / М. Волощук, О. Масляник. – Л.: Тиса, 2016. – С. 60-61 : портр.

3. Горбань, С. М. Климпуш Орест Дмитрович : [політ. діяч] / С. М. Горбань // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2013. – Т. 13 : Київ-Кок. – С. 322-323 : фот.

4. Климпуш Орест Дмитрович : [нар. деп.] // Хто є хто. Закарпаття : міжнар. довід.-бібліогр. вид., Вип. 2 : присвячується 60-річчю Воз'єднання Закарпаття з Україною / авт. ідеї, авт.-упоряд. В. Болгов. – К., 2005. – С. 148 : фот. кольор.

5. Масляник, Олександр. Орест Климпуш : [політ. і держав. діяч, вчений] / О. Масляник, Микола Ткач // Масляник, О. 300 імен Рахівщини / О. Масляник, М. Ткач. – Л.: Растр-7, 2020. – С. 169-171 : портр. – (Знані імена Гуцульщини).

6. Пагіря, Василь. Орест Дмитрович Климпуш : [70-річчя від дня народж. академіка Транспорт. академії України] / В. Пагіря // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2016 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. Л. О. Падяк. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2015. – С. 90-93.

7. Пагіря, Василь. Орест Климпуш : [політ. діяч] / В. Пагіря, Христо Роглев // Пагіря, В. Від Карпат – до Дніпра : нариси про закарпат. «киян» / В. Пагіря, Х. Роглев. – Ужгород : Патент, 1997. – С. 106-109 : фот.

МИКОЛА ІВАНОВИЧ МУШИНКА

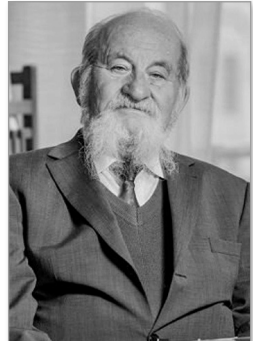
90-річчя від дня народження доктора філологічних наук,
академіка НАН України, літературознавця, культуролога
(1936–2024)

12 вересня 2024 року, увечері, відійшов у засвіти Микола Мушинка... Пішов до Бога по зарплатню... Він заробив її вповні...

Микола Жулинський, визначаючи роль, місце і значення М. Мушинки для України, Європи і світу, зазначав: «Його ім'я вже вписане в історію. Фольклорист, етнолог, славіст, культуролог, мистецтвознавець, літературознавець, бібліограф... Доктор філологічних наук, професор, іноземний член Національної академії наук України, дійсний член НТШ. Президент НТШ у Словаччині, голова Асоціації українців Словаччини... І головне – найавторитетніший дослідник культури Закарпаття, якого вже за життя називали охоронцем родової пам'яті русинів-українців, будителем національної свідомості й історичної пам'яті органічної частки українського етносу – єдинокровних русинів, карпаторосів».

Микола Мушинка народився 20 лютого 1936 р. в селі Курові на Бардіївщині. Його дід Федір (1874–1935) був старостою села. Батько Іван (1903–1987) зі своєю матір'ю, двома братами і чотирма сестрами від дитинства тримав усе господарство. Мати Зузана, з роду Томчиків (1907–1988), свого батька втратила у війні і виховувалася у великих злиднях. З Іваном Мушинкою повінчалися 1926 року. Микола – третя дитина в сім'ї. Старшими були брат Петро (1930) та сестра Анна (1933). Після народилися ще брати Федір (1940) та Дмитро (1948).

У хаті під солом'яною стріхою (сіни, хижа і комора) жили разом з п'ятичленною сім'єю стрика Степана та двома бабусями: рідною Катериною та прибраною Параскою Трудич, якій в 1948 р. згоріла хата і їй нікуди було подітися. Разом усіх у хаті товпилося чотирнадцять душ. Простору було мало, але тісноти не відчували.

З шістьох років Микола почав ходити в школу, а від восьми вже наймитував: пас худобу в тіток Марії Кениг, Катерини Шпирко та Параски Буйди. У початковій школі учителем був Михайло Шевчик – безрукий інвалід Першої світової війни. Головним засобом його виховного впливу була палиця. Але він часто читав своїм учням народні казки. Інколи виходив із класу і цю місію доручав Миколі. Сидячи за учительським столом на підвищенні, той почував себе важливою персоною і неприховано пишався таким дорученням. У третьому класі в дерев'яній школі-читальні уже вчив молодий і дуже симпатичний учитель Николай Миллий (брат художника Дезидерія Миллого), яка нині є експонатом Музею народної архітектури у Свиднику. Він не лише гарно малював, але й сам складав патріотичні пісні. У добу, коли в селі стояли німецькі війська, а політика уряду Словаччини була пронімецькою й антиросійською, треба було мати неабияку сміливість, щоб вчити дітей таких пісень. А в учителя Миллого така сміливість була. Домашні завдання він підписував ініціалами «НИМ» (Николай Илльич Миллий). Ці ж ініціали були і в Мушинки (Николай Иванович Мушинка), тому останній довго підписувався теж так, наслідуючи свого вчителя.

У 1947 р., за порадою учителя Миллого, батьки віддали сина в Пряшівську російську гімназію, директором якої був Олексій Фаринич, а духовним батьком – єпископ Павло Гойдич. Російську мову викладав онук Адольфа Добрянського Георгій Геровський. Дисципліна в гімназії та гуртожитку панувала дуже сувора. Навіть на перервах і у вільний час гімназистів примушували розмовляти російською літературною мовою. Старшокласники майже щотижня влаштовували вечори з культурною програмою. Мушинка з великим успіхом виступав з байкою Крилова «Стрекоза и Муравей», а одного разу – навіть перед єпископом Павлом Гойдичем.

Після скасування молодших класів гімназії внаслідок шкільної реформи 1948 р. Микола Мушинка продовжував навчання в Бардіївській середній школі. Учився добре. Погані оцінки мав лише з поведінки. У селі він заснував театральний гурток, з яким поставив п'єсу курівською говіркою «На салаші». Хлопець бачив п'єсу лише один раз у пряшівському Словацькому театрі і запам'ятав слово в слово. Кожному «артистові» його роль надиктував. Сам оформив і зготував декорації. Серед населення вистава мала великий успіх, її повторили кілька разів, а за виручені гроші купили книжки для сільської бібліотеки.

У ту пору молодий гімназист почав дописувати російською мовою до газети «Пряшевщина», яку передплачував і читав «від дошки до дошки». Його перша стаття про молодіжну організацію в Курові була підписана псевдонімом «Акнишумин» (при зворотному читанні значило «Н. И. Мушинка»).

У 1951 р. вступив до Пряшівської одинадцятирічної середньої школи (теж з російською мовою навчання), яка була продовженням колишньої Російської гімназії. Його найближчим шкільним другом (врешті, другом на все життя) став Іван Бірчак з Руської Волі – на голову менший, на рік молодший і на клас нижчий. З 1952 р. у школі були запроваджені й уроки української мови, які вів професор Остап Зелік. До того часу українського друкованого слова читати майже не доводилося. Під впливом української літератури майбутній академік почав національно прозрівати і в 1954 р. одинадцятирічку закінчив уже свідомим українцем.

Своє навчання Микола Мушинка продовжував на перекладацькому відділі Інституту російської мови та літератури в Празі, і в той же час відвідував лекції з україністики у відомого професора Карлового університету Івана Панькевича. Під його впливом та під впливом викладача російського фольклору д-ра Еви Врбцової почав глибше цікавитися фольклором українців Пряшівщини. Під їх безпосереднім керівництвом (згодом і під керівництвом Ореста Зілинського) вже на другому курсі навчання написав понад 100-сторінкову працю «Замовляння і календарна обрядовість села Курів».

У 1957 році з молодіжною групою туристів М. Мушинка вперше побував у Москві та Ленінграді й повернувся з найкращими враженнями від поїздки.

Матеріальної скрути під час навчання в Празі Микола не відчував і міг собі дозволити навіть маму запросити в гості на кілька днів. Вона за своє життя далі окружного міста Бардієва не була. А тут опинилася в столиці... Син водив її по всіх храмах. Вона всюди падала на коліна й довго молилася. Завіз також її і на квартиру учителя О. Зілинського. Незабутнє враження зробила на неї п'єса братів Мрштків «Мариша» на сцені Національного театру. Микола через роки згадував: «Не міг я її втішити від плачу й голосного коментування дії. Мама мене дуже любила й була моїм кращим фольклорним інформатором. Від неї я записав кілька сотень народних пісень».

Прага дала молодому науковцеві дуже багато: робота в Слов'янській бібліотеці, читання старих книг, журналів, української емігрантської літератури, до якої був вільний доступ навіть в час найбільших оргій комуністичного свавілля, зустрічі з Корнилом Заклинським, Степаном Сірополком, братами Ярошевськими, Орестом Зілінським, Зіною Генік-Березовською та іншими, часто в бібліотеку заходили і чеські україністи, зокрема, Франтішек Тихий та Франтішек Главачек тощо.

У 1958 р. М. Мушинка з відзнакою закінчив перекладацький відділ Інституту російської мови і літератури в Празі. Першим місцем роботи стала для нього середня школа в селі Маргань Гіралтівецького округу. 25 жовтня 1958 р. він одружився зі студенткою третього курсу того ж закладу Евою Вальтеровою – мораванкою. Вінчалися на Жижковській ратуші в Празі. Але через п'ять днів його забрали в армію. Служив у старовинних казармах «Чотири Двори» у Чеських Будейовицях, де багато часу проводив у радіорубці, більше слухаючи українські та російські передачі радіо «Свобода», «Голос Америки», «Радіо Ватикан», ніж військові команди. Ці передачі надщерблювали його віру у «світле радянське майбутнє».

Під час військової служби заочно закінчив з відзнакою педагогічний відділ Інституту російської мови і літератури. З 1960 р. М. Мушинка працював у нововствореному Кабінеті народної словесності (пізніше Дослідний кабінет україністики, Науково-дослідний відділ україністики) кафедри української мови та літератури філософського факультету Пряшівського університету і восени 1963 р. став інтерним науковим аспірантом проф. Карла Дворжака в празькому Карловому університеті зі спрямуванням на слов'янську фольклористику.

Оскільки в Чехо-Словаччині науковим дослідженням українського фольклору в той час майже ніхто зі спеціалістів не займався, то його направили на трирічне стажування до Києва (1964–1966). Тут, у Київському університеті ім. Тараса Шевченка Миколиним керівником став проф. Михайло Грицай, однак довелося їздити на консультації й у Московський університет до одного з основоположників структуральної фольклористики у слов'янських країнах проф. Петра Богатирьова, який у 20-30 роки ХХ ст. жив у Чехо-Словаччині й добре знав український фольклор Закарпаття. Тема дисертації М. Мушинки «Відображення еміграції у фольклорі українців Пряшівщини» в Києві не знайшла підтримки, і її

було замінено історіографічною темою про Володимира Гнатюка (1871–1926). В архівах і книгосховищах Москви, Києва та Львова науковець знайшов про нього чимало невідомих матеріалів, а в приватному архіві пенсіонера Івана Боднара (тестя художника Гр. Смольського) – нікому з дослідників не відому частину творчої спадщини та все устаткування останньої квартири вченого. Чимало цікавого Мушинка отримав від доньки В. Гнатюка Олександри Піснячевської, яку пізніше кілька разів відвідав у Парижі.

У Києві друзями Миколи Мушинки стали Іван Дзюба, Іван Світличний, Лесь Танюк, Ніла Підпала, Ема Білаш, Зиновій Антонюк, Іван Драч, Дмитро Павличко та інші. Тут він познайомився з Борисом Антоненком-Давидовичем, Григорієм Кочуром, з матеріями Григорія Косинки та Василя Симоненка, дружиною Олеся Досвітнього, був на прем'єрі кінофільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», де дисиденти вперше прилюдно заявили, що не погоджуються з національною політикою тодішньої влади. Там познайомився і з Сергієм Параджановим. У Львові зустрівся з Володимиром Лучуком, Іваном Красовським, Василем Хомиком, В'ячеславом Чорноволом, братами Горинями, зблизився з директором Наукової бібліотеки ім. Стефаника Євгеном Іванцівим та його дочкою Зоряною Болтарович, зацікавився зі Станіславом Людкевичем, Миколою Колесою, Григорієм Смольським.

Проте взаємини з дисидентами та іншими «інакодумцями» викликали посилений інтерес органів КДБ до його особи. Від осені 1965 р. КДБ стежило за кожним кроком науковця, а чехо-словацькі органи безпеки вже на початку вересня 1965 року інформували завідувача кафедри Петра Бунґанича про його «антирадянську діяльність» і вирішили припинити аспірантуру в Києві.

Під час святкування першої річниці з дня народження доньки Івана Дзюби Оксани на його квартирі (в якому брали участь майже всі київські «інакодумці») в листопаді 1965 р. Дзюба передав Миколі рукописну копію щойно завершеного і ще нікуди не посланого «Листа до Центрального комітету КПУ» (143 сторінки машинопису), в якому наводилися кричущі факти порушення «ленінських норм національної політики в Україні». Микола мав вивезти цей матеріал за кордон. Та, повертаючись додому, на кордоні в Чопі потрапив у наставлену пастку. При митному огляді спеціальна п'ятичленна бригада «митників» із Києва старанно обмацала аспіранта й під спідньою білизною знайшла рукопис Івана Дзюби (який згодом вийшов за кордоном під назвою «Інтернаціо-

налізм чи русифікація?»). Миколі недвозначно дали зрозуміти, що подальша доля в його ж руках. Радянські органи мають письмову згоду міністерства закордонних справ Чехо-Словаччини на арешт, однак вони вірять у його щире покаяння і вирішують не арештовувати порушника, а передати чехословацьким органам безпеки. Це врятувало, по суті, життя, а головне – повернуло на Пряшівщину.

Тривало слідство, були допити, але нарешті в червні 1966 року справу було закрито з висловленням «дисциплінарної догани та суворого попередження».

Микола Мушинка згадував: «Хоч моральна перемога була на моєму боці, про продовження аспірантури в Києві не могло бути й мови.

16 квітня 1966 р. я одружився вдруге, з 22-річною учителькою Української середньої школи ім. Т. Г. Шевченка у Пряшеві Магдою Шуркалою, яка згодом народила мені двох синів – Ігоря (1967) та Олеса (1969), і стала вірною супутницею мого життя. Свідком на весіллі був у нас керівник моєю аспірантурою проф. Карел Дворжак, прекрасний знавець чеського і слов'янського фольклору і чудова людина. Другим свідком була сестра дружини Надя – теж етнолог по спеціальності, пізніше наукова працівниця Інституту етнографії та фольклору Чехо-Словацької академії наук. На хвилі демократичного піднесення в Чехо-Словаччині другої половини 60-х років я в жовтні 1967 р. в Карловому університеті захистив кандидатську дисертацію «Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття та його зв'язки з чехами і словаками». Тож у 1967 році Микола Мушинка здобув звання кандидата мистецтвознавства, і в наступному став доктором філософії.

Під час 12-річної діяльності на пряшівському філософському факультеті (включно періоду перебування в науковій аспірантурі) Мушинка опублікував понад 200 наукових праць, науково-популярних статей та рецензій. До найвизначніших з них (крім праць в галузі фольклористики) зараховуємо розвідки про Володимира Гнатюка, Михайла Врабеля, Філарета Колессу, Івана Панькевича, Флоріана Заплетала, Франтішека Тихого, Франтішека Главачка, Юрка Колинчака, Яна Онушка, Йосифа Маркова, Володимира Лібовицького та інших забутих або напівзабутих діячів української культури.

У межах науково-дослідної праці він провадив систематичне дослідження українського фольклору Пряшівщини. Зібрані матеріали пізніше використав у десятках наукових статей та розвідок.

У 1967 р. видав антологію фольклору українців Чехо-Словаччини «З глибини віків», яка, крім теоретичних розвідок про кожен фольклорний жанр, містила понад 300 пісень, 13 замовлянь, описи обрядів, 370 прислів'їв, 150 загадок, 40 казок, легенди, анекдоти та перекази із 112 українських сіл Пряшівщини.

Антологія отримала позитивну оцінку на сторінках наукових видань України, Польщі, Югославії, Західної Німеччини, Франції, США та Канади. Подібної оцінки зазнали і монографічна праця про народну співачку Анцю Ябур зі Стащина на Пряшівщині, видана в Пряшеві 1970 р. під назвою «Срібна роса». Оскільки видавничі можливості дослідного кабінету україністики були обмежені, тому М. Мушинка встановлював тісну співпрацю з іншими установами, що мали кращі можливості, зокрема, з Українським відділом Словацького педагогічного видавництва, Культурним союзом українських трудящих та Музеєм української культури в Свиднику. З останнім інтенсивно співпрацював від його заснування.

Уже 1963 р. видав у музеї збірник «З українського фольклору Східної Словаччини», який став початком широкої видавничої діяльності Музею. З його ініціативи і під його редакцією у 1965 р. почав виходити «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику», до співпраці з яким він залучив кращих спеціалістів Чехо-Словаччини, України та Заходу. Від 1965 по 1970 рр. видали три томи в чотирьох книжках цього збірника, який і донині вважається найповажнішим науковим виданням українців Словаччини.

Та недовго судилось молодому науковцеві працювати в університеті. У червні 1970 р. його виключили з лав комуністичної партії, згодом звільнили з роботи в університеті та суворо заборонили друкуватися. Безробіття, а відповідно безгрошів'я, допити, погрози, зрада «друзів», доноси, арешти одностудійців в Україні, цілодобове стеження, страх за дружину і дітей – усе це довелося пережити. Восени 1973 р. уже відомий науковець прийняв посаду годувальника, пізніше – пастуха корів у новозаснованій сільсько-господарській артілі (колгоспі) рідного села Курів. На цій посаді він пробув п'ять років: взимку записував фольклор, а влітку в пастушій колибі опрацьовував зібрані матеріали та писав інші наукові роботи, які друкувалися в західних країнах (часом під псевдонімами), бо дома його ім'я в пресі не сміло з'явитися.

Але владі й цього було замало: вона розуміла, що в батьковому сипанці збиралося добірне товариство, яке складало загрозу її існуванню. І від осені 1976 р. до травня 1990 р. працював кочеха-

ром у будинкоуправлінні м. Пряшева, поєднуючи фізичну працю з духовною.

Однак в надзвичайно важких умовах не перестав цікавитись наукою і, долаючи перешкоди з боку місцевих органів, свої досягнення друкував поза межами країни.

Майже через 20 років, у 1990 році, Микола Мушинка повернувся на попереднє місце роботи і став завідувачем Науково-дослідного відділу кафедри української мови та літератури. Крім дослідницької праці, розпочав і педагогічну роботу. Деякий час був членом президії Ради Союзу русинів-українців Чехо-Словаччини та членом Ради для національностей і етнічних груп Уряду Словаччини. М. Мушинка очолював Асоціацію українців Словаччини та Наукове товариство ім. Шевченка у Словацькій Республіці. Крім того, був професором Українського вільного університету в Мюнхені і першим закордонним доктором наук, який здобув це звання в Україні. У грудні 1997 р. його обрано іноземним членом Національної академії наук України. В останні роки був професором Закарпатської академії мистецтв.

До свого 60-річчя академік за наполяганням родини, зокрема сина Олеса, видав біобібліографічний збірник у трьох книгах «Колеса крутяться...», взявши за епіграф слова з народного романсу:

*Колеса крутяться,
Літа минаються,
А мені сумно в голові...*

Щемка лемківська мелодія рве душу, западає в серце, примушує оглянутися на прожите... А за ті роки Миколові життєві колеса і багато накрутили: від сільського хлопчини з Курова до викладача університету, від пастуха й кочегара до поважного академіка, від віруючого в комунізм «руського» до свідомого українця, від дослідника місцевого фольклору до потужного науковця, рівного якому скоро не знайдеш в Україні, Словаччині чи Європі...

Любиця Бабота у передмові до згаданого видання пише: «Колеса крутяться, літа минаються... Скільки правдивості в словах цієї чарівної пісні! Людина живе, працює, радіє, старіє і приходить пора, коли починає підсумовувати пройдений шлях. Якщо йдеться про виняткову людину, наприклад, науковця, її діяльність оцінює і широкий загал. Коли саме людина досягає вершин у науковому світі? Тоді, коли в неї досвід великий, цілеспрямованість ясна, коли попередні досягнення можна поповнювати новими відкриттями. Це час високої активності, час, коли людина здатна керувати

групами дослідників, очолювати наукові інституції чи організації і свій досвід передавати молодому поколінню».

2024 року 20 лютого Миколі Мушинці виповнилося 88! Він ще активно крутив свої колеса... Готував до друку монографію про Яцка Остапчука, дочікував третій том «Від отчого порога» про Панькевича, писав гасла до «Енциклопедії Українознавства», рецензував великий за обсягом науковий збірник «Українці Хорватії», відгукувався на різноманітні ювілеї меншими і більшими статтями, давав інтерв'ю і знімався у фільмах, консультував молодих і старших при написанні кандидатських і докторських, посилену участь брав у наукових онлайн-форумах та інтернет-конференціях, щиро приймав звідусіль у власній хаті гостей і при тому багато читав... Це мала дешифрація щоденної активної Миколової праці, яка й змушувала ті колеса крутитися, крутитися, крутитися...

Пораз дивувалися його працездатності – ти набагато молодший, а робиш в рази повільніше і в рази менше. Академік Жулинський називав свого колегу «українським пастирем культури і науки» і бачив його у «передніх рядах, точніше, на чільному місці», в «огромі його «трудів і днів»,... «загорнутим» у сріблясту сивину, завжди привітно усміхненим народним будителем...», «охоронцем родової пам'яті, матеріальної і духовної культури русинів-українців».

Дмитро Павличко, його близький приятель і одностудець, назвав Миколу Мушинку «духом українства світового», а Міхаель Мозер, Президент Міжнародної асоціації українців, професор кафедри славістики Віденського університету, Українського вільного університету та Католицького університету ім. Петра Пазманя в Будапешті, вважає «історію його діяльності невід'ємною й надзвичайно важливою складовою історії міжнародної україністики в цілому». Свідченням цьому, зокрема, є і той факт, що професор М. Мушинка тільки за час відсторонення його від наукової діяльності «опублікував на Заході п'ять книжок та понад 150 наукових розвідок, науково-популярних статей та рецензій», зокрема альбом «Екслібриси українських шістдесятників» (Банд-Брук, 1972), «Володимир Гнатюк і Закарпаття» (Париж, 1975), «Орест Жилінський, вчений з душею поета» (Банд-Брук, 1983), «Народна культура південних лемків» (Нью-Йорк, 1987), «Життя і справа Володимира Гнатюка» (Париж, 1988). Як фольклорист дослідив усну народну творчість русинів Войводини, культуру українців Румунії, лемків-українців Польщі і колишньої Югославії, повернувши і відродив

забуті імена українських письменників, учених, художників, музикантів, театралів, громадських і політичних діячів – Володимира Гнатюка, Михайла Врубеля, Філарета Колесси, Івана Панькевича, Флоріана Заплетала, Франтішека Тихого, Миколу Неврлого, Юрія Шанту, Франтішека Главачка, Юрка Колинчака, Яна Онушка, Йосифа Маркова, Володимира Лібовицького, Володимира Січинського, Івана Зілинського, Михайла Качалуби, Симона Наріжного, Ореста Зілинського, Івана Мацинського, Володимира Стон-Балтаровича, Володимира Любовицького, Івана Кулеця, Никифора Лещишака, Никифора Довняка, Ольги Дутко, Юрія Костюка, Степана Рака, Олени Рудловчак, Єви Бісс, Василя Капішовського, Яцка Остапчука, Степана Паппа, Івана Голубовського, Олексі Новаківського, Степана Ключурака... «Навіть найсміливіша уява не здатна охопити весь той обшир наукових зацікавлень, пошукових пристрастей і творчих залюблень пастиря української культури і науки...», – підсумовує у своїй ювілейній статті, написаній до 80-річчя Миколи Мушинки, Микола Жулинський. Ці «пошукові пристрасті і творчі залюблення» частково втілені у видавничому проєкті «У всякого своя доля...» Миколи Мушки і Ярослава Шуркала.

Як стає зрозуміло, основним рушієм життя для Миколи Мушинки була праця. Вона для нього – одне з найчистіших і найшляхетніших джерел емоційного стану, радості діяння, творення. Думка, що народжена, збуджена, витончена в праці, ставала радісною, оптимістичною. Сам професор писав таке: «Все роблю з переконанням, що таким чином приєднуюся до почину моїх попередників, які, живучи за межами України, безкорисливо творили велику науку в надії, що колись їхні праці будуть служити Україні. І вони не помилялися. Хоч більшість із них не дожили до омріяної незалежної України, їх праці нині видаються в Україні і сприяють утвердженню її незалежності». І немає значення для професора, яку працю виконувати: чи читати лекції, чи писати книгу, чи вести екскурсії, чи пасти худобу, чи топити в кочегарці, чи косити траву, а чи майструвати полицю... Будь-яка праця для нього була приємною, бо йшла від любові і на благо України.

Справді, дотримуючись теорії Григорія Сковороди, Микола віднайшов свою «сродну працю» і прийшов у цей світ, щоб бути щасливим. Він, по-перше, був вільним, а значить самодостатнім. А коли хотіли зробити підневільним, залежним, Мушинка вертався до Курова пастишити. По-друге, він віднайшов «сродну працю», яку вміє, знає і хоче виконувати з глибоким переконанням, що

тільки вона є смыслом життя. «Ні за статті в ЕСУ, ні за інші статті та книги, – писав Микола Мушинка, – видані в Україні, я жодного гонорару не одержую. Дехто дивується, що ні за звання академіка, ні за ступінь доктора наук я не отримав ніякого додатку до платні. Коли я на це звернув увагу свого працедавця (деканат філфаку Пряшівського університету), мені сказали: "Ці титули надала Вам Україна, для якої Ви працюєте, то нехай вона дає Вам додаток до платні!"».

Нинішня моя пенсія не сягає рівня середньої пенсії кваліфікованого робітника. Та це анітрохи не відштовхує мене від безплатної роботи у сфері україністики. Єдиним гонораром для мене є авторські примірники опублікованих праць. Та і їх я не залишаю в себе, а дарую Державній науковій бібліотеці у Пряшеві, щоб вони служили широкому загалу науковців».

По-третє, Микола Мушинка, пізнаючи світ і себе у ньому, за словами Йосифа Сірки, «не міг залишитися пастухом та кочегаром. На нього чекали титули академіка, численні почесні докторські титули різних університетів, на нього чекала українська наука в Україні та в діаспорі, бо саме їм він служив протягом свого науково-дослідницького життя».

Крім наукової активності, М. Мушинка був непересічним лекціонером творів образотворчого мистецтва. Його приватна галерея охоплює десятки визначних творів українського живопису, серед яких – твори О. Новаківського, М. Бойчука, Ю. Панькевича, В. Касіяна, Й. Бокшая, О. Заливахи, І. Марчука та ін. Миколу Мушинку можна вважати живою легендою, оскільки, мабуть, нема серед українців взагалі людини, яка б мала таке величезне коло знайомих науковців, письменників, мистців та артистів. Закордонний Академік був відомий у колі редакційної колегії «Енциклопедії українознавства», «Енциклопедії сучасної України, в різних університетах України, в Українському вільному університеті в Мюнхені, в деяких університетах США та Канади. Микола Мушинка був обдарований талантом не тільки знаходити історичні документи, архіви, але й «загублених» людей, які під час Другої світової війни загинули чи «загубилися», як про це вдало зауважив Йосиф Сірка. Він віднайшов поховання командира УПА С. Стебельського-Хріна, дружини С. Єфремова Ориси Дурдуківської, юриста Станіслава Дністрянського, його дружини Софії, художниці Емілії Голубовської та ін. Останки деяких з них він ексгумував, на власних плечах заносив в Україну і перепоховав.

Аркадій Жуковський, професор Українського вільного університету в Мюнхені, голова Наукового товариства ім. Шевченка в Європі та іноземний член Національної академії наук в Києві, вважає, що такі досягнення Академік мав через те, що не був «кабінетним ученим». Як зауважила Алла Атаманенко, професор Національного університету «Острозька академія», директор Інституту досліджень української діаспори, «М. Мушинку завжди цікавила Людина. Він багато знайшов, опублікував і просто сприяв збереженню унікальних архівних, художніх та матеріальних джерел, кожна знахідка яких має свою дуже цікаву історію. Використовуючи методику «усної історії», він і сам став творцем унікальних біографічних джерел, записавши інтерв'ю з відомими вченими, громадськими діячами...».

Справді, Микола мав особливе вміння – бути вдячним співрозмовником: непідроблена цікавість, щира усмішка, харизматична зовнішність, вроджена толерантність, глибокі пізнання, відданість українству захоплювали кожного, хто торкався унікального матеріала інтелекту Миколи Мушинки. Він щоденно слідував за всіма подіями у світі – політичними, культурно-мистецькими, літературними. Засмучувався безголов'ю української влади. Переживав втрати на російсько-українській війні. Сумував через українські міжусобиці. Систематично листувався з друзями в Україні, Європі, Америці, Канаді... Відстоював і оберігав розшматоване, розтерзане, принижене українство перед Європою і світом. І попри те, Микола – абсолютно був відкритою, щедрою, люблячою трепетною українською душею, найбільшою цінністю якої була родина, найвищою святістю – жінка, найкращими надіями – успіхи внуків, а найсвітлішими моментами – родинні застілля на Степана... Він вмів ділитися своїм багатством... Його сердечним теплом зігріто не одного з нас... Він «запалив життєві світильники» багатьом...

Готуючи до друку багатотомне видання Миколи Мушинки, син Олесь у передмові до нього пише: «До того всього батько любить людей і дуже радо з ними спілкується. Він не тільки любить їх, але і глибоко поважає. Без огляду, чи це академіки, чи звичайні люди із сіл і міст. Любов до людей проявляється і в його публічних виступах, передачах по радіо, науково-популярних лекціях, публіцистичних промовах тощо, яких щорічно є десятки.

У контексті вище сказаного, батько має одну дуже «погану» рису характеру – не вміє сказати «Ні!». Результатом цього є неймо-

вірна кількість активностей, які батько реалізує. Осягнути їх всіх просто не в силі...»

Миколу не можна було уявити без його Магди – дружини-берегині, дружини-секретаря, дружини-однодумця, яка до останнього подиху розділяла його радощі й біди, виховала з ним прекрасних синів, переповнена щастям опікується малими і великими внуками, ревнотно і віддано оберігала свого мужа від усього нав'язливого і злого, тисячі разів правила і друкувала «його писання», розписувала кожен його день для продуктивної роботи, контролювала терміни написання статей і вчасність відповідей на листи, слідувала за дотриманням усіх родинних звичаїв і приписів лікаря... Магда і Микола, діти і внуки, невістки і правнуки, свати, брати, сестри, куми – це родина. Українська справжня родина. Достойна і шляхетна, гідна наслідування.

Ще вчора, сидячи біля ліжка хворого Миколи, Магда тримала його руку у своїй і не відчувала, щоб він потискував її, як то було завше... А сьогодні він залишив її одну. І це найтяжче. Але пам'ять про пережите і усвідомлення їхнього Чину – високого, достойного, великого, спільного, який наповнював їх життя всуціль, зранку й до ночі, в будень і в свято, щоб крутилися, добре крутилися колеса, мусить додати сили жити за двох...

На жаль, на 89 році життя ті колеса зупинилися... Але зупинилися вони для Миколи. А нам того, залишеного Миколою воза треба перти далі. Щоб колеса крутилися і не переставали.

Наталія Ребрик

Джерельні приписи:

1. Мушинка, М. І. Від отчого порога = Z rodného práhu : збір. твори / М. І. Мушинка ; упоряд. О. Мушинка. – Пряшів : Центр антрополог. дослідж. – 2018. – Т. 1 : Автобіографія. Праці про с. Курів та його околицю / пер. : Н. Й. Ребрик, Л. Сегльова [та ін.]. – 2018. – 972 с.

2. Мушинка, М. І. Вірний син Пряшівщини : життя і політ.-громад. діяльність В. Капішовського : до 100-річчя від дня народж. / М. І. Мушинка. – Ужгород : Гражда, 2014. – 200 с. : іл.

3. Мушинка, М. І. Володимир Гнатюк : життя та його діяльність в галузі фолклористики, літературознавства та мовознавства / М. І. Мушинка ; передм. А. Жуковського. – Париж ; Нью-Йорк ; Сідней ; Торонто, 1987. – 336 с. : іл., фот. – (Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка. Праці Філологічної Секції ; Т. 207).

4. Мушинка, М. І. Володимир Січинський і русини-українці Східної Словаччини / М. І. Мушинка. – Пряшів : Союз русинів-українців Словацької республіки, 1995. – 124 с. : іл.

5. Мушинка, М. І. Зібрані твори / М. І. Мушинка ; упоряд. О. Мушинка. – Пряшів : Центр антропол. дослідж. – 2018. – Т. 2 : Володимир Гнатюк : праці про Володимира Гнатюка. – 2020. – 788 с.

6. Мушинка, М. І. Колеса крутяться... : біо-бібліогр. академіка М. Мушинки. Кн. 1. Спогади / уклад. : О. Мушинка. – Пряшів : Карпати, 1998. – 199 с.

7. Мушинка, М. І. Колеса крутяться... : Кн. 2. : бібліографія / М. І. Мушинка. – Пряшів : Фундація «Карпати», 1998. – 124 с.

8. Мушинка, М. І. Курів у минулому і сьогодні / М. І. Мушинка ; Сільський уряд у Курові. – Пряшів : Фундація «Карпати». – 2002. – Ч. 1 : Історія і сучасний стан = Dejiny a súčasnosť. – 2002. – 156 с. : іл.

9. Мушинка, М. І. Лемко з серцем українця : до 80-ліття від дня народж. Олександра Кобаси = A 'Lemko' with the heart of a Ukrainian : dedicated to the 80th birthday anniversary of Olexander Kobasa / М. І. Мушинка. – Пряшів : Фундація «Карпати», 2003. – 36 с. : іл.

10. Мушинка, М. І. Лицар волі : життя і політ.-громад. діяльність Степана Ключурака / М. І. Мушинка. – Вид. 2-е, змін. і допов. – Ужгород : Гражда, 2011. – 448 с. : портр., фот.

11. Мушинка, М. І. Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів : іст.-арх. нариси / М. І. Мушинка ; вступ. слово Г. Боряка ; Держ. ком. архівів України, Асоц. українців Словаччини, Наук. т-во ім. Шевченка у Словаччині. – К., 2005. – 162 с. : фот.

12. Мушинка, М. І. Ровесник Івана Франка Никифор Лещишак та його збірка лемківських народних пісень = Frankov rovesnik Nykyfor Leščišak a jeho zbierka lemkovskch ľudovch piecn : бібліогр. / М. І. Мушинка ; редкол. : Н. Скотна, В. П. Кемінь [та ін.] ; вступ. слово В. П. Кемінь ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Вид. 2-ге, допов. – Дрогобич : Коло, 2016. – 242 с. : фот. кольор., портр. – (Doctor honoris causa).

13. Мушинка, М. І. Розмови з одностудцями = Rozhovory z rovnako zmyslajucimi : присвячено світлій пам'яті проф. Олексі Мишанича (1933–2004) / М. І. Мушинка ; Асоц. українців Словаччини, Наук. т-во ім. Шевченка у Словаччині. – Пряшів : Фундація «Карпати», 2004. – 160 с.

14. Мушинка, М. Взаємозв'язки Івана Чендея з українцями Словаччини та мої стосунки з ним / М. Мушинка // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 28. – Ужгород, 2012. – С. 115-128.

15. Мушинка, М. Мої взаємини з побратимом Олексою Мишаничем : [про письменника] / М. Мушинка // Олекса Мишанич у колі сучасників : зб. спогадів, ст., есе, бібліогр. джерел / уклад. : М. Б. Бадида, О. Д. Гаврош [та ін.]. – Ужгород : РІК-У, 2018. – С. 147-150 : фот.

16. Мушинка, М. Олена Рудловчак – найвизначніший україніст-карпатознавець Словаччини, провідний дослідник життя і творчості Олександра Духновича : [переднє слово] / М. Мушинка // Духнович, Олександр. Твори : в 4-х т. – Т. 4 : вид. присвяч. 100-річчю від дня народж. О. М. Рудловчак : (1919–2007) / упоряд., ред. І. Ребрика ; проєкт М. Мушинки. – Ужгород : Гражда, 2019. – С. 7-24 : фот.

17. Мушинка, М. Софія Дністрянська – призабута українська піаністка, музичний педагог та критик / М. Мушинка // Неперервна освіта: актуальні дискурси : зб. матеріалів XV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю : (до 75-ї річниці Закарпат. ін-ту післядиплом. пед. освіти), 18 листоп. 2021 р. – Ужгород : РІК-У, 2021. – С. 115-118.

18. Мушинка, М. Унікальні спогади живого учасника національно-визвольного руху Закарпаття : [відгук на кн. І. Коршинського «Про незабутнє»] / М. Мушинка // Календар «Просвіти» на 2022 рік / ГО «Закарпат. крайов. культ.-освіт. т-во «Просвіта» ; уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2022. – С. 104-107.

19. Син землі : спомини на засновника роду Янка Мушинку = Syn zeme : spomienky na zakladatela rodu Janka Musinku (31.8.1903–5.10.1987) : до століття від дня народж. / упоряд. : М. Мушинка, М. Мушинка, І. Мушинка, О. Мушинка. – Пряшів : Фундація «Карпати», 2003. – 101 с.

20. Лешишак, Никифор Андрійович. Стоїть липка в полі : зб. лемків. нар. пісень Никифора Лешишака із спадщини Івана Франка = A linden stands in a field : A Collection of Lemko Folk Songs by Nykyfor Leshchyshak from the manuscript legacy of Ivan Franko / Н. А. Лешишак ; упоряд., вступ. слово, дод. М. І. Мушинка. – Пряшів : Фундація «Карпати», 1996. – 148 с.

21. Олександр Духнович і наша сучасність : міжнар. наук. конф., присвяч. 200-літтю від дня народж. О. Духновича : тези доп.

Пряшів, 20-21 черв. 2003 р. / Союз русинів-українців СР, Пряшів. ун-т, Крайов. уряд у Пряшеві, Асоц. українців Словаччини ; уряд. М. І. Мушинка. – Пряшів, 2003. – 64 с.

22. Панькевич, Іван Артемович. Час мовчати і час промовляти : зб. закарпатоукр. нар. прислів'їв Івана Югасевича з р. 1806 / І. А. Панькевич ; ідея перевид., упоряд., передм. М. І. Мушинки ; МОН України, Закарпат. худож. ін-т. – Ужгород : Гражда, 2015. – 72 с. : іл.

* * *

23. Мушинка, Микола. Боротьба за «минуле» : про дослідника русин.-укр. нац. ґрунту М. Мушинку : [розмова із словац. вченим, україністом, д-ром філології / вів В. Гула] / М. Мушинка // День. – 2021. – 28-29 трав. – С. 6-7 : фот. ; Дукля. – 2021. – № 4. – С. 25-29 : фот.

24. Мушинка, М. Видано дві драми «Князь Лаборець» : [про дві одноймен. кн. С. Папа та А. Волошина] / М. Мушинка // Дукля. – 2021. – № 5. – С. 94-96 : фот.

25. Мушинка, М. Микола Мушинка: «І Закарпатська Україна, і Пряшівщина, і Марамарощина, це – землі одного роду...» : [розмова з проф. про закарпат. культуру / вела О. Головчук] / М. Мушинка // Закарпаття: філософія культури. – 2011. – № 4. – С. 8-9 : фот. кольор.

26. Мушинка, М. Містичний «майже роман» Миколи Жулинського / М. Мушинка // Дукля. – 2023. – № 1. – С. 82-86 : фот. – Рец. на кн. : Жулинський, Микола. Акордеон: Майже роман. – Л. : ЛА «Піраміда», 2020. – 100 с.

27. Мушинка, М. На порозі століття. Про події в Закарпатті у 1918–1919 рр. / М. Мушинка // Екзиль. – 2018. – № 8. – С. 22-25 : фот.

28. Мушинка, М. Новий погляд на двісті років української літератури Закарпаття : [відгук на кн. Н. Ребрик «Невичерпність духу. Літературознавчі портрети, статті, рецензії»] / М. Мушинка // Дукля. – 2021. – № 6. – С. 84-87 : фот.

* * *

29. Джоґаник, Ярослав Янович. До ювілею Миколи Мушинки : [вчений, педагог, фольклорист, філолог, публіцист, акад. Нац. акад. наук України] / Я. Я. Джоґаник // Міжслов'янські компаративні дослідження = Mendzislovanské komparatívne štúdie. – Ужгород : Видво О. Гаркуші, 2021. – С. 110-116 : фот. – (Studia Slovackistica ; Вип. 20).

30. Хланта, Іван. Ключ до творчої лабораторії вченого : М. Мушинка / І. Хланта // Хланта, Іван. Відлуння літературного Закарпат-

тя. – Ужгород : Патент, 2017. – С. 758-761 : портр., фот. – Рец. на кн. : Мушинка, Микола. Колеса крутяться... : Кн. 2. – Пряшів : Карпати, 1998. – 125 с.

31. Мишанич, О. В. Мушинка Микола Іванович : [укр. фольклорист, етнограф, літературознавець, публіцист, культур.-освіт. діяч, почес. д-р, проф. Ужгород. ун-ту] / О. В. Мишанич, М. І. Двоєконко // Енциклопедія Сучасної України. – К. : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2020. – Т. 22 : Мр – На. – С. 213-214 : фот.

32. Ребрик, Н. Й. Мушинка Микола Іванович : [літературознавець, історик, публіцист] / Н. Й. Ребрик // Педагогічна енциклопедія Закарпаття. – Ужгород : Карпати, 2021. – Т. 1 : А-Н. – С. 494.

33. Федака, Павло. Микола Мушинка : нар. 1936 р. / П. Федака // Федака, П. Закарпатська «Просвіта» у постатях її діячів (1920–2020). – Ужгород : ТІМΠΑНИ, 2020. – С. 205-208 : фот.

34. Федака, Павло. Подвижник : до 85-річчя народж. акад. М. Мушинки / П. Федака // Календар «Просвіти» на 2021 рік / ГО «Закарпат. крайов. культ.-освіт. т-во «Просвіта» ; уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2021. – С. 52-55 : портр.

* * *

35. Бедь, Віктор. Микола Мушинка – український патріот, українознавець, науковець, педагог : (до 85-річчя від дня народж.) / В. Бедь // Укр. державотворення. – 2021. – Вип. 6. – С. 43-45 : фот.

36. Горват, Василь. Микола Мушинка : портрети на тлі доби : [дослідж. вченого про визнач. культур.-освіт. діячів] / В. Горват // Дукля. – 2023. – № 2. – С. 71-80.

37. Джоґаник, Ярослав. Слово про ювіляра : (до 85-ліття акад. М. Мушинки) / Я. Джоґаник // Нове життя [р]. – 2021. – № 3 (12.02.2021). – С. 3 : фот.

38. Зимомря, Микола. Світ його автографів. Миколі Мушинці – 85 : [фольклорист, літературознавець, мистецтвознавець, громад. діяч, публіцист, педагог] / М. Зимомря // Всесвіт. – 2021. – № 1-2. – С. 260-262 : портр.

39. Миколі Мушинці було присвоєно державну нагороду України // Нове життя [р]. – 2021. – № 3 (12.02.2021). – С. 1.

40. Ребрик, Наталія. А Миколові колеса крутяться... крутяться! : [про акад., д-ра філол. наук М. Мушинку] / Н. Ребрик // Дукля. – 2021. – № 1. – С. 54-57 : фот.

МАРГАРИТА ОЛЕКСАНДРІВНА ГАЙСАК

70-річчя від дня народження кандидата медичних наук,
старшого наукового співробітника (нар. 1956)

Маргарита Олександрівна Гайсак (Ксаверій) – кандидат медичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Державної установи «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (до 2025 року).

М. О. Гайсак народилася 25 лютого 1956 р. в м. Ужгород Закарпатської області. У 1973 р. із золотою медаллю закінчила Ужгородську СШ № 3, а в 1979 р. – з відзнакою медичний факультет Ужгородського державного (національного) університету. Здобула кваліфікацію лікаря за спеціальністю «Лікувальна справа». На базі обласної клінічної лікарні пройшла інтернатуру. Починаючи з 1980 року, працювала в Державній установі «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (колишній Ужгородський філіал Одеського НДІ курортології, потім – НПО «Реабілітація»), де пройшла складний професійний шлях від старшого лаборанта гастроентерологічного відділення та завідувача єдиної в Україні лабораторії неінвазивних методів дослідження до секретаря Вченої ради установи.

У 1987 році на засіданні спеціалізованої Вченої ради Одеського НДІ курортології Маргарита Олександрівна захистила дисертацію на тему «Обґрунтування диференційованого застосування високомінералізованих гідрокарбонатних натрієвих мінеральних вод для підвищення ефективності лікування хворих на виразкову хворобу», після чого одержала науковий ступінь кандидата медичних наук за спеціальностями «Курортологія та фізіотерапія», «Внутрішні хвороби». У 2000 р. Вищою атестаційною комісією України їй було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю «Курортологія та фізіотерапія».

Після захисту дисертації Маргарита Олександрівна займалася проблемами вивчення лікувальних властивостей природних

мінеральних вод різноманітних бальнеологічних груп та наукового обґрунтування можливостей їх лікувально-профілактичного застосування при найбільш поширених хронічних неінфекційних захворюваннях, в тому числі з метою їх первинної профілактики ще на стадії функціональних розладів. Маргарита Олександрівна є одним із авторів нового напрямку сучасної профілактичної гастроентерології, основою якого є вивчення та застосування функціонально-метаболических ефектів природних мінеральних вод на різних етапах відновлювального лікування з їх інтеграцією в традиційні протоколи медикаментозного лікування.

Слід зазначити, що окремим і особливим напрямком досліджень в роботі Маргарити Олександрівни стала розробка, впровадження та оцінка діагностичних можливостей комплексу беззондових методів в гастроентерології, що стало основою для відкриття єдиної в Україні лабораторії неінвазивних методів досліджень.

Також актуальними і не менш важливими були дослідження системних олужнюючих та детоксикаційних властивостей природних мінеральних вод при їх питному застосуванні, що дозволяє здійснювати цілеспрямований вплив на найбільш важливі універсальні патогенетичні механізми захворювань у пацієнтів – латентний метаболічний ацидоз та метаболічну інтоксикацію.

Досягнуті результати у пошуку можливостей реабілітаційного лікування учасників бойових дій із застосуванням природних лікувальних факторів узагальнені Маргаритою Олександрівною у вигляді двох клінічних настанов, які стали на часі, були підготовлені колективом авторів і видані завдяки підтримці Верховної Ради України: «Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторно-курортних установах» (за заг. ред. проф. Б. В. Михайлова, Харків-Київ : ВАФК, 2018. 127 с.) та «Інновації в медико-психологічній реабілітації учасників бойових дій та постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій в умовах санаторно-курортних закладів» (за заг. ред. проф. Б. В. Михайлова, Харків-Київ : Укрпрофоздоровниця, 2019. – 152 с.).

М. О. Гайсак – вчений секретар наукової установи з 27-річним стажем. Протягом усього періоду роботи на цій посаді, Маргарита Олександрівна скрупульозно вела всю організаційну та методичну роботу із забезпечення наукового супроводу діяльності установи. Під її керівництвом з колективом авторів установи було підготовлено і видано 3 бібліографічні збірки: «Бібліогра-

фический указатель печатных трудов сотрудников Ужгородского филиала Одесского научно-исследовательского института курортологии за 30 лет (1965–1995)», «Бібліографічний покажчик наукових робіт практичних лікарів, науковців УжДУ та інших закладів по лікувальному використанню мінеральних вод Закарпаття», «Мінеральні води та курорти Закарпаття: бібліографія», які фіксують наукові досягнення установи та кожного науковця зокрема, і служать великою допомогою студентам, дисертантам, бібліотечним працівникам, краєзнавцям у пошуку інформації сьогодні й служитимуть у майбутньому, бо ці знання є безцінними.

Працюючи за сумісництвом на посаді доцента кафедри стоматології післядипломної освіти з курсом терапевтичної та ортопедичної стоматології Ужгородського національного університету, Маргарита Олександрівна підготувала ознайомчий лекційний курс для лікарів-стоматологів – «Основи бальнеологічної стоматології».

Також нею підготовлені і презентовані лекції для кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації для навчально-наукового центру – Український тренінговий центр сімейної медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця: «Природні мінеральні води: можливості застосування для компенсації побічних ефектів ліків»; «Лікувальний вплив питних мінеральних вод». Цей матеріал постійно використовується в системі безперервного професійного розвитку в програмах онлайн-навчання лікарів.

В останні роки Маргарита Олександрівна у співавторстві готує публікації для науково-популярного видання «Зелені Карпати», яке видає Карпатський біосферний заповідник («Курорт Луги на Закарпатті» // Зелені Карпати. – 2018. – № 1-4 (56-59). – С. 76-79); «Курорт Солотвино – досвід та перспективи» // Зелені Карпати. – 2020. – № 1-4 (64-67). – С. 90-96), а також біобібліографічні інформації про трудову та наукову діяльність співробітників ДУ «НПМЦ «Реабілітація» для окремих випусків рекомендаційного бібліографічного посібника «Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття» і присвячених ювілейним датам, що свідчить про різнобічні вподобання ювілярки та її ерудицію.

Як лікар-гастроентеролог вищої категорії, свою наукову діяльність Маргарита Олександрівна завжди поєднувала з активною консультативною та лікувально-діагностичною роботою. Вона користується величезною повагою і є авторитетом серед колег та пацієнтів.

Упродовж 2018–2022 років Маргарита Олександрівна була членом редакційної колегії фахового періодичного наукового видання «Balneo and PRM Research Journal», яке видається Румунською асоціацією бальнеологів та індексується в міжнародних наукометричних базах WEB of Science та Scopus. Науковий доробок М. О. Гайсак складається з понад 400 наукових праць, в тому числі у фахових періодичних наукових виданнях, численних окремих розділів у колективних монографіях, 45 інформаційно-методичних видань (методичні рекомендації, інформаційні листи, нововведення), призначених для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я та 6 патентів України на корисну модель.

Нехай цьогорічний ювілей додасть шановній Маргариті Олександрівні почуття повноти й цінності прожитих років, радості й важливості здійснених справ, почуття оптимізму та впевненості в щасливому майбутньому, в досягненні нових здобутків у благодійній діяльності, якій присвятила усе своє життя!

Наталія Вакула

Джерельні риписи:

1. Використання кліматичних факторів в комплексі санаторно-курортного лікування / В. О. Атюшкін, М. О. Гайсак [та ін.] ; за ред. Л. І. Фісенко. – К. : Вид-во Купріянова, 2005. – 255 с.

2. Гайсак, Маргарита. Обоснование дифференцированного применения борных гидрокарбонатных натриевых вод для повышения эффективности лечения больных язвенной болезнью : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.00.34 – курортология и физиотерапия, 14.00.05 – внутрен. болезни / М. Гайсак ; Одес. науч.-исследоват. ин-т курортологии. – Одесса, 1987. – 24 с. – Текст рос. мовою.

3. Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання / за ред. М. В. Лободи, Л. П. Киртич ; авт. ст. І. С. Лемко, М. О. Гайсак [та ін.]. – Ужгород : ІВА, 1997. – 174 с. : іл.

* * *

4. Бальнеологічні курорти та мінеральні води країн Карпатського регіону : довідник / уклад. : І. С. Лемко, М. О. Гайсак [та ін.]. – Ужгород, 2000. – 84 с.

5. Кращі мінеральні води Закарпаття : святі криниці : путівник / уклад. : Л. Киртич, М. Гайсак [та ін.] ; за ред. І. Лемка, М. Петровці. – Ужгород : Ліра, 2002. – 79 с.

6. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття : довідник' 2000 / Наук.-практ. об-ня «Реабілітація» МОЗ України м. Ужгород, Упр. економіки, Упр. з питань фіз. культури, спорту і туризму Закарпат. облдержадмін. ; уклад. Й. І. Лемко, М. О. Гайсак [та ін.]. – 2-е вид., доп. – Ужгород, 2000. – 243 с. : карти.

7. Мінеральні води та курорти Закарпаття : бібліографія / Наук.-практ. об-ня «Реабілітація» МОЗ України, Закарпат. представництво ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», Закарпат. група Всеук. асоц. фізіотерапевтів та курортологів (ВАФК), члена FITEC ; уклад. : Г. А. Вощепинець, М. О. Гайсак [та ін.]. – Ужгород : Ліра, 2003. – 212 с.

* * *

8. Гайсак, М. Катерина Іванівна Вагерич : 70-річчя від дня народж. канд. мед. наук, науковиці-курортологині (нар. 1954) / М. Гайсак, Н. Вакула // Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад.: О. О. Шелак, М. Б. Бадида, І. В. Когутич-Гаврош. – Ужгород : РІК-У, 2023. – С. 89-92 : фот.

9. Гайсак, М. Критерії оцінки антацидних властивостей мінеральних вод та їх преформованих аналогів : [властивості різних типів мінерал. вод Закарпаття] / М. О. Гайсак, М. П. Лендьел // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – 1998. – С. 35-39 : табл.

10. Гайсак, М. Лемко Іван Степанович : [д-р мед. наук, лікар-курортолог] / М. Гайсак // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2016. – Т. 17 : Лег – Лощ. – С. 60 : фот.

11. Гайсак, М. Лемко Ольга Іванівна : [лікар-пульмонолог, імунолог] / М. Гайсак // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2016. – Т. 17 : Лег – Лощ. – С. 61 : фот.

12. Гайсак, М. Магдалина Людвиківна Габор : 70-річчя від дня народж. канд. біолог. наук, ст. наук. співробітника ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (1954–2020) / М. Гайсак, Н. Вакула // Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : О. О. Шелак, М. Б. Бадида, І. В. Когутич-Гаврош. – Ужгород : РІК-У, 2023. – С. 169-173 : фот.

13. Гайсак, М. Мая Пилипівна Лендьел : 90-річчя від дня народж. вченої-курортологині, канд. мед. наук (1934–2022) / М. Гайсак, Н. Вакула // Там само. – С. 336-341 : фот.

14. Гайсак, М. Михайло Дмитрович Торохтін : 95-річчя від дня народж. д-ра мед. наук, професора, фундатора вітчизн. шк. спелеотерапії, організатора курорт. справи на Закарпатті,

заслуж. діяча науки і техніки України (1924–2010) / М. Гайсак // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2019 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. : Н. М. Куцова, М. Б. Бадида. – Ужгород : TIMPANI, 2018. – С. 183-187.

15. Гайсак, М. О. До питання про питний прийом борних гідрокарбонатних натрієвих мінеральних вод / М. О. Гайсак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – Ужгород, 1998. – С. 31-35.

16. Гайсак, М. О. Титраційна кислотність сечі у ранній діагностиці метаболічних порушень / М. О. Гайсак, Н. А. Яковенко, О. П. Стецик // Актуальні проблеми нефрології : зб. наук. праць. – Вип. 9. – 2003. – С. 248-252.

17. Значення сульфатів у лікувальній дії шаянських мінеральних вод / К. І. Вагерич, М. О. Гайсак [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 6. – 1998. – С. 24-27 : табл.

18. Лемко, І. С. Обґрунтування можливостей превентивної бальнеологічної корекції порушень обміну кальцію у хворих із факторами ризику остеопорозу / І. С. Лемко, С. Т. Шуберт, М. О. Гайсак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 38. – 2010. – С. 80-84 : табл.

19. Основні принципи та методи використання лікувальних мінеральних вод / М. О. Гайсак, К. І. Вагерич [та ін.] // Мінеральні води України / за ред. : Е. О. Колесника, К. Д. Бабова. – К. : Вид-во Купріянова, 2005. – С. 189-221.

20. Стан жовчовидільної системи у хворих на хронічний некам'яний холецистит, які зазнали дії іонізуючого випромінювання / М. М. Данилаш, М. О. Гайсак [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 9. – Ужгород, 1999. – С. 93-95.

21. Lemko, O. I. Halotherapy, haloaerosoltherapy : science and practice / O. I. Lemko, I. S. Lemko, M. O. Haysak // Science of Sea Salt : Benefits of Human Health : Vol. 1 / Edited by Eddie Kolos, Content Lead : Rajiv Saini : Taylor Specialty Books, Dallas, Texas, USA, 2022. – Section IV. Sea Salt in Medicine. 22. Halotherapy, haloaerosoltherapy: Science and practice. – P. 243-264. – Текст англ. мовою.

* * *

22. Беззондові дослідження функцій органів травлення / М. Ф. Лендшел, М. О. Гайсак [та ін.] // Лаборатор. діагностика. – 1997. – № 2. – С. 11-15.

23. Гайсак, М. О. Беззондове дослідження функціонального стану шлунка з використанням індикатора кислотності (огляд) / М. О. Гайсак, Л. П. Киртич // Лаборатор. діагностика. – 2002. – № 1. – С. 3-9.

24. Гайсак, М. О. Буферні властивості мінеральних вод : поняття, бальнеолог. значення / М. О. Гайсак // Укр. бальнеолог. журн. – 2001. – № 2. – С. 30-36.

25. Гайсак, М. О. Зміст і значення олужуючої терапії з використанням гідрокарбонатних натрієвих мінеральних вод / М. О. Гайсак // Буковин. мед. вісник. – 2000. – № 3. – С. 40-43.

26. Гайсак, М. О. Обґрунтування можливості застосування природної мінеральної води «Боржомі» в комплексній олужуючій терапії / М. О. Гайсак, І. С. Лемко // Сучас. гастроентерологія. – 2011. – № 5 (61). – С. 77-84.

27. Ефективність застосування гідрокарбонатної натрієвої мінеральної води при дисфункціональних станах підшлункової залози у хворих з хронічною гастроентерологічною патологією та різним рівнем ризику цукрового діабету / Т. В. Чайковська, М. О. Гайсак [та ін.] // Art of medicine. – 2019. – № 1 (9), січ.-берез. – С. 146-152.

28. Кудик, В. Г. Кореляції між інтенсивністю шлункового кислотоутворення та рН сечі як критерій ефективності лікування літогенних діатезів з використанням питних мінеральних вод / В. Г. Кудик, М. О. Гайсак // Фізіолог. журн. – 2001. – Т. 47. – № 1 (ч. 2). – С. 99-102.

29. Лемко, О. І. Коморбідні стани при хронічному обструктивному захворюванні легень : вивчені та дискусійні питання. Ч. 1 / О. І. Лемко, М. О. Гайсак, Д. В. Решетар // Укр. терапевт. журн. – 2021. – № 1. – С. 85-92 ; Ч. 2. № 2. – С. 57-65.

30. Питний прийом мінеральних вод та обмін основних електrolітів у кардіологічних хворих / В. Г. Кудик, М. О. Гайсак [та ін.] // Мед. гідрологія та реабілітація. – 2004. – Т. 2. – № 1. – С. 49-52.

31. Родовище високомінералізованої борної гідрокарбонатної натрієвої мінеральної води Пасіка на Закарпатті та особливості її біологічної дії / Л. П. Киртич, М. О. Гайсак [та ін.] // Мед. гідрологія та реабілітація. – 2003. – Т. 1. – № 1. – С. 74-81.

32. Розробка та впровадження результатів наукових досліджень за напрямками «Медична реабілітація. Фізіотерапія» за останні п'ять років у сфері охорони здоров'я України / Л. І. Закрутько, М. О. Гайсак [та ін.] // Врачеб. дело. – 2018. – № 5-6. – С. 147-152.

33. Lemko, I. S. Haloaerosoltherapy – method of treatment or spa-procedure / I. S. Lemko, O. I. Lemko, M. O. Haysak // Acta balneologica. – 2015. – Vol. LVII. – No 1(139). – P. 28-33. – Текст англ. мовою.

34. Possibilities for calcium and bicarbonate-rich mineral waters in the prevention of calcium-deficit conditions / I. S. Lemko, M. O. Haysak [etc.] // Balneo Research Journal. – 2013. – Vol. 4. – No 3. – P. 100-106. – Текст англ. мовою.

35. Lemko, I. S. Quantitative evaluation of alkalinizing features of natural mineral waters of Transcarpathia / I. S. Lemko, M. O. Haysak, L. V. Dychka // Balneo Research Journal. – 2020. – Vol. 11 (2). – P. 174-179. – Текст англ. мовою.

* * *

36. Пат. 100993 Україна (51) МПК А61К 35/08 (2015.01) Спосіб реабілітаційного лікування хворих на ревматоїдний артрит / І. С. Лемко, Т. В. Чайковська, М. О. Гайсак, М. В. Швардак, С. І. Горицька, І. В. Марценяк, Н. В. Халявка, М. Л. Габор, Т. І. Копорловець ; заявник і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України». – № у 2014 14041 ; заявл. 29.12.2014 ; опубл. 25.08.2015, Бюл. № 16.

37. Пат. 107446 Україна (51) МПК (2016.01) А61В 5/00 G01N 33/49 (2006/01) G01N 33/493 (2006/01) Спосіб діагностики секреторних порушень підшлункової залози / Т. В. Чайковська, М. О. Гайсак, В. Г. Малиновська, Н. А. Яковенко, О. П. Голубка ; заявник і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» – № у 2015 11220 ; заявл. 16.11.2015 ; опубл. 10.06.2016, Бюл. № 11.

38. Пат. 126824 Україна (51) МПК (2018.01) А61В 5/00 G01N 33/49 (2006.01), G01N 33/493 (2006.01) Спосіб скринінгової діагностики функціонального стану органів травлення і нирок / М. О. Гайсак, Т. В. Чайковська, В. Г. Малиновська, Н. А. Яковенко, О. П. Голубка, Л. В. Дичка, О. Б. Ляхова ; заявник і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України». – № у 2018 00244 ; заявл. 09.01.2018 ; опубл. 10.07.2018, Бюл. № 13.

* * *

39. Висіцька, Таміла. Гайсак Маргарита Олександрівна (н. 25.02.1956) : дівоче прізвище Ксаверій : [канд. мед. наук, ст. наук. співробітник] / Т. Висіцька // Висіцька, Т. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 158-160 : портр.

МИРОСЛАВ ДМИТРОВИЧ СОПОЛИГА

80-річчя від дня народження вченого-етнолога, музеолога, громадсько-політичного і культурного діяча (нар. 1946)

Визначний український і словацький вчений-етнолог, музеолог, громадсько-політичний і культурний діяч Мирослав Сополіга народився 26 березня 1946 р. у містечку Свидник (Словаччина) у сім'ї Дмитра Сополіги.

У 1947 р., внаслідок відомих повоєнних міграційних процесів, родина Сополіг переселилася в Україну – село Будераж Здолбунівського району Рівненської області, де серед неповторної природи, в оточенні галасливої дівтори, співучих поліщуків пройшло його дитинство.

У 1961 році разом з батьками Мирослав повернувся у Свидник, де закінчив середню загальноосвітню школу (1962) й вступив на Філософський факультет Пряшівського університету ім. П. Й. Шафарика (спеціальність – історія, українська мова та література), після закінчення якого у 1967 р. прийшов на роботу в Музей української культури у Свиднику і з великим ентузіазмом почав досліджувати народну культуру українців Пряшівщини. У 60-70-і роки ХХ ст. об'їздив усі українські села Східної Словаччини, зібрав величезний за обсягом етнографічний матеріал, який став основою музейних колекцій та експозицій. Цей період, як вважає він сам, був найактивнішим та найпліднішим у його науково-дослідній і музейній роботі.

З 1972 р. М. Сополіга очолював відділ етнографії, а з 1974 р. став заступником директора, відігравши провідну роль в організації наукового життя та побудові музею просто неба – скансену на площі 11 га. Він же був автором концепції та тематичного плану побудови експозиції цього музею. На нинішній день це – один з кращих музеїв просто неба Словаччини.

У 1976 році, як наслідок досліджень і практичної музейної роботи, з'явилася перша його книжка «Народна архітектура українців Східної Словаччини».

Прикметною рисою його роботи є системність і цілеспрямованість. Найчисельніші та найповажніші роботи М. Сополиги стосуються теми народного будівництва. 1978 року на основі успішного захисту дисертації «*Staviteľstvo Ukrajincov na východnom Slovensku (so vlastným zreteľom na obytné stavby)*» перед Спеціалізованою вченою радою Філософського факультету ім. Я. А. Коменського та Словацької академії наук у Братиславі М. Сополига здобув академічне звання доктора філософії (PhDr.).

До його заслуг належить організація та відкриття у 1983 р. картинної галереї ім. Д. Миллого як філіалу Музею української культури у Свиднику. Великою мірою спричинився Мирослав Сополига до розбудови головного музейного корпусу, практична реалізація якої розпочалася в 1986 році вже під його директоруванням і була успішно завершена у 1991 р. урочистим відкриттям нової поважної експозиції.

На початку 80-х років ХХ ст. учений завершив роботу над ґрунтовною монографією «Народне житло українців Східної Словаччини» (387 с.), що побачила світ 1983 р. В книзі глибоко і всебічно аналізується проблематика народного житла та побуту у контексті історичних, природно-кліматичних, соціально-економічних та культурно-етнічних впливів. До його наукових здобутків слід віднести видання двомовної (словацько-української) книжки «Перлини народної архітектури» (Пряшів, 1995) та монографії «*Ukrajinci na Slovensku. Etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia ľudovej architektúry a bývania*» (2002). Він є також автором десятків поважних наукових статей, присвячених проблемам народного будівництва українців Східної Словаччини, які регулярно друкувалися передусім на сторінках «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику». У 2016 р. побачила світ його капітальна монографія «Народна архітектура українців Східної Словаччини», яка є своєрідним підсумком його багаторічної наукової праці.

М. Сополига був одним з організаторів та активних учасників однієї з найбільших етнографічних експедицій рятувального характеру у зв'язку з виселенням семи українських сіл Східної Словаччини (Старина, Велика Поляна, Руське, Дара, Звала, Острожниця, Смольник) та побудовою водоймища «Старина». Велику частину матеріалів, зібраних під час численних експедицій протягом майже 10 років, він використав у окремих колективних працях.

Слід зазначити, що з 1985 року одним з найголовніших інституційних завдань, яке було в центрі уваги науковців музею, стало комплексне дослідження на тему «Культурно-історичний розвиток українського населення ЧСФР», яке згодом вилилося у написання розлогого сценарію нової модерної постійної експозиції на площі 1700 м². Під керівництвом Мирослава Сополіги виконано грандіозну роботу по реалізації цієї експозиції, урочисте відкриття якої відбулося в 1991 році за участі науковців з 18 країн світу.

Вже з початку 70-х років ХХ ст. він активно включився в реалізацію Державного плану наукових досліджень, з яких варто згадати, зокрема, довгорічну роботу над фундаментальним «*Etnografický atlas Slovenska*» (1990) під керівництвом Народознавчого інституту Словацької академії наук, а також «*Encyklopédiu ľudovej kultúry Slovenska*» (1995), з 1985 року – над темою «Етнокультурна спільність в Карпато-Балканській області» (проблеми народного будівництва), пізніше – над проблемою «Етнічні процеси в Словацькій республіці» та «Етнічні процеси в Середній та Східній Європі».

Він також є співавтором таких поважних монографій, як: «*Lidová stavební kultura v československých Karpatech a přilehlých územích*» (Brno, 1981), «*L'udova architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku*» (Bratislava, 1998), «*Vývoj a postavenie ukrajinskej a maďarskej národnostnej menšiny na východnom Slovensku*» (Košice, 1989).

На основі успішного захисту дисертації «Народне житло українців Пряшівщини» перед Спеціалізованою вченою радою Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Національної академії наук України у 1993 році йому присуджено науковий ступінь доктора історичних наук за спеціальністю «етнологія».

Коло інтересів вченого не обмежується лише проблематикою народного будівництва. Він долучився і до вивчення інших ділянок народної культури українців Східної Словащини (традиційні заняття, одяг, кулінарія, культові споруди, народне мистецтво тощо). У видавництві Словацької академії наук «*Věda*» вийшла капітальна монографія Мирослава Сополіги «*Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*» (2006, 294 с.), перша етнологічна синтетична праця такого типу на Словащині, а у 2012 р. – ґрунтовна книга «Скарби народної культури» українською і словацькою мовами, присвячена дослідженню народного мистецтва українського етносу Східної Словащини.

М. Сополига – організатор, співорганізатор та учасник численних конференцій, симпозіумів та семінарів, які систематично відбувалися у Свидницькому музеї української культури, зокрема, з нагоди традиційних Свят культури русинів-українців Словацької Республіки.

Він неодноразово виступав на конференціях у Польщі, Угорщині, Чехії, Румунії, Сербії, Україні (Київ, Львів, Ужгород, Чернівці, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Донецьк), Канаді, США, Фінляндії.

Упродовж багатьох років М. Сополига чимало часу приділяв проблематиці етноідентифікації русько-українського населення Пряшівщини, особливо після 1989 року, коли й Музей українсько-руської культури став об'єктом ганебного та підступного політиканства відповідно до так званої програми деукраїнізації. Він не лише мужньо боровся за збереження назви та національного профілю цієї установи, але й на підставі історичних, етнологічних та інших наукових фактів викривав руйнівну і антиукраїнську роль апологетів політичного русинізму та їх покровителів. Внаслідок тривалої і виснажливої боротьби директора, якого декілька разів безпідставно звільняли з посади, вдалося зберегти як сам музей, так і його національне обличчя. Це одна з його великих особистих заслуг.

Донині Мирослав Сополига постійно порушує болючі питання національно-культурного розвитку русинів-українців у регіоні Карпат і сприяє їх вирішенню як довгорічний член (з 1986 року) Президії Ради Союзу русинів-українців Словащини та член Президії Світової федерації українських лемківських організацій.

Він також – відомий фахівець в галузі музейництва. З 1990 року його постійно обирали членом Президії Союзу музеїв Словащини, а фахова комісія цього союзу – Унія музеїв під відкритим небом, яку він очолював багато років, була однією з найактивніших. Учений був одним із ініціаторів, а пізніше учасників першої чехо-словацько-польсько-української етнологічної експедиції по вивченню пам'яток народного будівництва в Українських Карпатах (Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська області). Він репрезентував Словацьку Республіку на загальноєвропейських міжнародних конференціях Асоціації європейських музеїв на відкритому повітрі в Угорщині, Шотландії, Фінляндії, а у 2011 р. був співорганізатором та активним учасником ювілейної, 25-ї,

конференції Асоціації європейських музеїв під відкритим небом, яка відбувалася у Словаччині і Чехії, в тому числі з ознайомленням провідних скансенознавців з 22 країн Європи із Свидницьким музеєм-скансеном – одним з кращих у центрально-східній Європі. До його заслуг у цьому зв'язку належить і забезпечення успішної участі у згаданому музейному форумі скансенознавців з України, зокрема Києва й Ужгорода.

Мирослав Сополига є автором та співавтором музейних експозицій та багатьох виставок, кількох поважних путівників по Музею української культури, співавтором першого путівника по словацьких музеях просто неба, укладачем книжок «35 років Музею української культури у Свиднику» (1990), «Музей української культури у Свиднику» (2006), «Скансен у Свиднику. Путівник по етнографічній експозиції під відкритим небом СНМ – Музею української культури» (2008) та ін., співавтором чотирьох документальних фільмів про історію та культуру русинів-українців Східної Словаччини й ін.

З-під пера Мирослава Сополиги – етнолог і музеєзнавця – вийшло понад 30 книжок. На особливу увагу заслуговують наукові збірники Свидницького музею української культури, головним редактором та укладачем останніх 14 томів яких (№ 15 у двох книгах) він був. Це знакове видання здобуло високу оцінку в наукових та культурно-освітніх колах не тільки Словаччини, але й інших країн, у тім числі України. На окрему увагу заслуговує підготовлена закарпатськими вченими і видрукувана у свій час вперше у наукових збірниках музею «*Historia Carpato-Ruthenorum*» Михайла Лучкая.

Внаслідок плідної співпраці М. Сополиги з лінгвістами Зузаною Ганудель та Івором Ріпкою побачив світ фундаментальний «Атлас українських говорів Східної Словаччини» В. А. Латти (1991), а сам дослідник підготував до друку та опублікував у № 19 наукового збірника музею також етнографічну спадщину В. Латти.

Перелік його наукових, науково-популярних статей, анотацій, рецензій, оглядів, інформацій по радіо, телебаченні, виступів на різних зібраннях, бесідах, виставках та інших культурно-виховних акціях становить понад 1500 позицій. Біобібліографія Мирослава Сополиги, видана у 2017 р. у видавництві «TIMPANI», нараховує 2460 позицій. Вони друкувалися на сторінках словацьких та чеських журналів, а також в різних виданнях України, Польщі, Угорщини та інших країн.

Він є членом багатьох спеціалізованих комісій, редакційних рад та інших наукових інституцій, Спеціалізованої вченої ради Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології Національної академії наук України, виконавчого комітету Словацької секції Міжнародної асоціації українців, дійсним членом Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка та ін.

За час його 30-річного директорування музею досяг вершини свого розвитку. Діяльність цієї наукової і культурно-освітньої установи – одна з найсвітліших сторінок історії карпатських русинів-українців, яскравий приклад невмирущості українського етносу. Це найбільший та найвизначніший український музей за межами України, яким справедливо пишається уся українська спільнота світу! У цьому – велика заслуга його довголітнього директора, вченого, громадського і культурного діяча.

Хоча за свою подвижницьку працю М. Сополіга отримав чимало відзнак та нагород, найбільшою нагородою для нього є правдива пошана людей, результати його ціложиттєвої плідної праці, а щастям – самовіддано творити добро і приносити радість рідному народу.

Особливо теплі стосунки Мирослава із Закарпаттям. Тут, в Ужгороді, живуть і працюють його довголітні колеги і друзі, тут його завжди з нетерпінням чекають, сердечно приймають – не тільки як визначного вченого-етнолога, музеєзнавця, але й як близьку і дорогу людину, яка завжди випромінює шляхетність, щирість та добро, і спілкування з якою є святом душі, національного єднання, наукового та культурного збагачення.

З початку 90-х років минулого століття Мирослав Сополіга підтримував і досі підтримує тісні творчі стосунки із закарпатською «Просвітою». Був учасником міжнародних наукових конференцій, що їх організовувала крайова «Просвіта», зокрема: пам'яті вченого-мовознавця, літературознавця, педагога, краєзнавця, громадсько-культурного діяча, одного з провідників «Просвіти» 1920-30-х років Івана Панькевича (1992), з нагоди 75-річчя заснування на Закарпатті товариства «Просвіта» (1995), 60-річчя проголошення незалежності Карпатської України (1999) та інших, на яких виступав з ґрунтовними доповідями; автором статей у щорічних календарях-альманахах «Просвіти», дарувальником для бібліотеки товариства «Просвіта» цінних книжок власного авторства та знакових «Наукових збірників Музею української культури у Свиднику» й ін. За багаторічну самовіддану і плідну працю на українській науко-

вій, культурно-просвітницькій, національно-освідомлюючій ниві та особистий визначний внесок у збереження і розвиток Музею української культури у Свиднику у березні 2016 р. Мирослав Сополига обраний Почесним членом крайового товариства «Просвіта».

26 травня 2021 р. за вагомих особистий внесок у дослідження традиційної народної культури українців Словаччини Мирослав Сополига обраний дійсним членом (академіком) Національної академії наук України.

Нині ювіляр продовжує невтомно працювати, у його планах – написання і публікація кількох народознавчих досліджень, а також книги споминів, яку планує видати до свого 80-річчя.

Павло Федака

Джерельні приписи:

1. Сополига, М. 35 років Музею української культури у Свиднику / М. Сополига. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ в Пряшеві, 1990. – 192 с.

2. Сополига, М. Дерев'яні церкви в Східній Словаччині : (бюлетень) / М. Сополига. – Свидник : Музей укр. культури у Свиднику. – 17 кольор. фот.

3. Сополига, М. Народна архітектура українців Східної Словаччини / М. Сополига. – Кошиці, 1976. – 132 с. – 123 фот.

4. Сополига, М. Народна архітектура українців Словаччини / М. Сополига ; Словац. нац. музей ; Музей укр. культури у Свиднику. – Свидник, 2016. – 352 с. : іл.

5. Сополига, М. Народне житло українців Східної Словаччини / М. Сополига. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во, 1983. – 386 с. : іл., карти.

6. Сополига, М. Перлини народної архітектури / М. Сополига. – Пряшів ; Свидник. – 1996. – 128 с. : іл.

7. Сополига, М. Скарби народної культури / М. Сополига. – Свидник, 2012. – 152 с. : іл.

8. Сополига, М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва / М. Сополига ; пер. Л. Белей. – К. : Темпора, 2011. – 330 с.

9. Sopoliga, M. Staviteľstvo Ukrajincov na východnom Slovensku (so svlasnym zreteľom na obytné stavby) : kandidátska dizertačná práca (текст. частина – 284 с., ілюстр. частина – 82 с., фот. + мапи) / M. Sopoliga. – Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1979. – Текст словац. мовою.

* * *

10. Сополіга, М. Музей української культури у Свиднику / М. Сополіга // Матеріали Наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича (23-24 жовт. 1992 р.) / Закарпат. крайов. т-во «Просвіта»; Закарпат. краєзн. музей; голова редкол.: П. Федака [та ін.]. – Ужгород, 1992. – С. 284-286.

11. Сополіга, М. Подвижник національних ідей в Карпатах / М. Сополіга // Павло Федака: бібліогр. покажч. – Ужгород: Карпати, 2015. – С. 20-29.

12. Сополіга, М. Просвітницька діяльність Свидницького державного музею українсько-руської культури / М. Сополіга // Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річник I (XV) / Закарпат. крайов. т-во «Просвіта»; упоряд. П. Федака; редкол. Й. Баглай [та ін.]. – Ужгород, 1996. – С. 94-101.

* * *

13. Сополіга, М. Етносуспільний простір Словаччини / М. Сополіга // Регіоналістика. – 2001. – № 1. – С. 77-82.

14. Сополіга, М. Живе з вірою в щасливе майбутнє України: (до 60-річчя народж. Павла Михайловича Федаки) / М. Сополіга // Дукля. – 2005. – № 2. – С. 74-78: фот.

15. Сополіга, М. Народне мистецтво в житлово-побутовій культурі українців Словаччини / М. Сополіга // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 5. – С. 61-64.

16. Сополіга, М. 50 років Музею української культури / М. Сополіга // Дукля. – 2006. – № 6. – С. 56-66.

17. Сополіга, М. Старовинне село у модерному Свиднику / М. Сополіга // Дукля. – 1979. – № 1. – С. 61-68: фот.

* * *

18. Мирослав Сополіга: бібліографія (1967–2017) / уклад. М. Сополіга; вступ. ст.: Л. Белея, Й. Вархола, П. Федаки; післямова Г. Скрипник. – Свидник; Ужгород: TIMPANI, 2017. – 384 с.: фот. – Текст словац., укр. мовами.

* * *

19. Галерея ім. Дезидерія Миллого Музею української культури у Свиднику: путівник / уклад., вступ. ст. М. Сополіги; співавт. В. Грешлик. – Кішиці, 1989. – 128 с.

20. Латта, Василь. Атлас українських говорів Східної Словаччини / наук. і картогр. доопрацювання, упоряд. З. Ганудель, І. Ріпки, М. Сополіги / В. Латта. – Братислава; Пряшів: Словац. пед. вид-во; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1991. – 555 с.

21. Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження : у 2-х т. : матеріал. культура / відп. ред. Ю. Гошко ; член редкол., співавт. М. Сополіга. – Л., 1999. – 358 с.

22. Музей української культури у Свиднику. Путівник по експозиції / упоряд. М. Русинко ; співавт. М. Саполіга. – Кошиці, 1981. – 108 с.

23. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику ... / авт. проекту, упоряд. М. Сополіга, 1990–2013.

№ 15. Ч. 1. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1988. – 328 с.;

№ 15. Т. 2 : Першоджерела. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1990. – 439 с.;

№ 16. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1990. – 392 с.;

№ 17. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1991. – 399 с.;

№ 18. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1992. – 391 с.;

№ 19. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1994. – 565 с.;

№ 20. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1995. – 749 с.;

№ 21. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1998. – 559 с.;

№ 22. – Братислава ; Пряшів : Словац. пед. вид-во ; Від. укр. літ. в Пряшеві, 2001. – 511 с.;

№ 23 / голов. ред. М. Сополіга ; упоряд. : М. Мушинка, М. Сополіга. – Братислава, 2005. – 274 с.;

№ 24: Словацько-українські взаємини в області історії, культури, мови та літератури. – Свидник, 2007. – 495 с.;

№ 25: Східно-християнські сакральні пам'ятки на словацько-польсько-українському пограниччі. – Свидник, 2010. – 463 с.;

№ 26: Українці в прикордонних областях Карпат: проблеми акультурації, асиміляції, ідентифікації. – Свидник, 2011. – 512 с.;

№ 27: Історія та культура. – Свидник, 2013. – 496 с.;

№ 28. Українці в історії та культурі. – Свидник, 2016. – 496 с.

24. Українці-русини. Етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку / голов. ред. Г. Скрипник ; співавт., співред. М. Сополіга. – К., 2013. – 748 с.

* * *

25. Вархол, Йосип. До вершин наукового Олімпу : (до 60-річчя від дня народж. Мирослава Сополіги) / Й. Вархол // Дукля. – 2006. – №2. – С. 66-73 : фот.

26. Скрипник, Ганна. Етнічність та етнокультура українців Східної Словаччини в дослідженнях видатного етнологу Мирослава Сополіги : (зб. ст. на вшанування 70-річчя видат. україніста Словаччини) / Г. Скрипник. – К. : ІМФЕ ім. Рильського НАН України. – 2016. – С. 7-48 : фот.

27. Федака, Павло. Визначний вчений – етнолог, музеєзнавець, громадський і культурний діяч : до 70-річчя від дня народж. Мирослава Сополіги / П. Федака // Народознав. зошити / НАН України ; Ін-т народознавства. – Л., 2016. – № 2. – С. 491-497.

28. Федака, Павло. Особистості: Визначний народознавець, музеєзнавець, громадський і культурний діяч : до 70-річчя народж. Мирослава Сополіги / П. Федака // Трибуна. – 2016. – 18-25 берез. – № 4 (924). – С. 6-7 : фот.

29. Федака, Павло. Подвижник української науки і культури Пряшівщини : до 60-річчя від дня народж. Мирослава Сополіги / П. Федака // Календар «Просвіти» на 2006 рік / Закарпат. крайов. культ.-освіт. т-во «Просвіта» ; уклад. П. Федака. – Ужгород, 2006. – С. 64-68 : фот

30. Федака, Павло. Труди і дні подвижника : до 70-річчя від дня народж. Мирослава Сополіги / П. Федака // Дукля. – 2016. – № 2. – С. 71-75 : фот.

* * *

31. Мирослав Сополіга: «Культура словацьких українців є частиною культури великої України» [Електронний ресурс] / М. Сополіга. – Режим доступу : <https://surl.lt/vkskio>. – Назва з екрана.

32. Вархол, Надія. Днями побачила світ репрезентативна монографія Мирослава Сополіги «Народна архітектура українців Словаччини» [Електронний ресурс] / Н. Вархол. – Режим доступу : <https://surl.lt/wqjxcq>. – Назва з екрана.

Березень: 28

ФЕДІР ДМИТРОВИЧ ГАМОР

75-річчя від дня народження доктора біологічних наук,
заслуженого природоохоронця України, заступника директора
Карпатського біосферного заповідника (нар. 1951)

В історії світової цивілізації непоодинокими є випадки, коли знамениті наукові школи виникали не в столицях-мегаполісах, а, здавалося б, у нічим не примітній провінції. В Україні маємо кілька таких прикладів: найпримітніший – село Павлиш на Кіровоградщині. Йдеться про видатного українського педагога-новатора Василя Сухомлинського, який скромну тамтешню десятирічку перетворив у блискучу лабораторію, де видобував безцінні скарби педагогічної мудрості. Завдяки цій непересічній людині населений

пункт з невеликою кількістю людності став візитівкою не тільки освітянської науки, але й глибинного українства... Якщо продовжити віртуальну мандрівку зі степу в Карпати, то на думку одразу спадає закарпатське місто Рахів. Саме йому судилася доля одного з провідних центрів екологічної науки України. А візитівкою наукового Рахова, без перебільшення, слід вважати постать доктора біологічних наук, професора, академіка, багатолітнього директора Карпатського біосферного заповідника Федора Гамора.

Народився майбутній вчений-практик у загубленому в горах селі Верхнє Водяне (Рахівський район Закарпатської області) 28 березня 1951 року. По закінченні місцевої десятирічки працював учнем лісника Велико-Бичківського лісокомбінату, навчався на біологічному факультеті Ужгородського державного університету, де отримав путівку у велику науку з рук улюбленого професора В. І. Комендаря. Упродовж подальшого десятка з лишком літ встиг стати кандидатом наук, підготувати докторську дисертацію, попрацювати першим секретарем райкому комсомолу, заступником голови великого сільськогосподарського підприємства, заступником голови райвиконкому, головою районної організації Товариства охорони природи. Був водночас радником Міністра

екології та природних ресурсів України, професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Ужгородського національного університету та Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»...

У 1987 році Федора Гамора призначено директором Карпатського державного заповідника, а в 1994 р. – зорганізованого ним Карпатського біосферного заповідника (КБЗ). Слід зауважити, що до цих подій названа установа не мала ні міжнародного визнання, ні якихось особливих досягнень в природоохоронній чи науковій сферах. Навпаки: раз у раз поставали болючі проблеми дотримання режиму охорони та використання унікальних природних екосистем, репрезентативності території заповідника, наспував вузол конфліктних ситуацій, пов'язаних із веденням полонинського господарства, неприглядним станом унікальної Долини нарцисів тощо... Майже за чверть століття у ролі незмінного керівника установи Федору Гамору вдалося не тільки наростити її науковий, дослідницький потенціал, але й вивести, без перебільшення, на світовий рівень. Безумовно, поінформованому читачеві відомо про функціонування Міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО: в кожному природно-кліматичному регіоні планети створено (чи створюється) певний резерват, який має репрезентувати регіон, бути його дослідницьким центром. В Україні здавна славились дві подібні інституції – Асканія-Нова (степ) і Чорноморська (Чорне та Азовське моря). У Карпатах такого заповідника шукати було годі. Для того, щоб тогочасний Карпатський держзаповідник отримав статус біосферного, довелося належним чином попрацювати над втіленням у життя чималого ряду вимог. Найосновніша: територія заповідника повинна представляти всі Карпати. Слід зауважити, що Ф. Гамор від свого попередника успадкував «газдівство» площею всього 12 670 га. Але вже в 1990 році, з подачі головного героя цієї оповіді, уряд приймає рішення про розширення заповідної території майже удвічі. Отже, повноцінний біосферний заповідник таки створено. До його складу включено субальпійську і альпійську зони, в тому числі й гордовиту Говерлу. Разом з Угольсько-широколужанськими та Чорногірськими пралісами, Долиною нарцисів вони склали цілісну природоохоронну систему...

Ця перша перемога окрилила молодого енергійного директора. 1990-й примітний ще й тим, що став для Федора Гамора роком захисту докторської дисертації. По трьох літах, зважаючи

на неабиякий внесок у розвиток природоохоронної справи, становлення екологічної науки, мого земляка обрали дійсним членом новоутвореної галузевої Академії екологічних наук України. У 1993 і 1997 роках з ініціативи Ф. Гамора Уряд України прийняв ще два рішення про включення до складу заповідника нових карпатських масивів: зокрема регіонального ландшафтного парку «Стужиця», ботанічних заказників «Чорна гора» і «Юлівська гора». Як результат, загальна площа КБЗ стала нараховувати 57 880 гектарів. А в 2022 р. біосферний заповідник у черговий раз розширено і, як результат, його площа складає 66.4 тис. гектарів. Це унікальний природний комплекс, подібного у Європі не знайти! У 1992 році вперше в національному законодавстві (Закон України «Про природно-заповідний фонд України») з'явилася стаття про статус біосферного заповідника. Автором розділу, присвяченого біосферним заповідникам, є саме професор Федір Гамор...

Перераховане вище – це тільки початок многотрудної праці нашого ювіляра. Щоб дізнатися про всі його здобутки, варто детальніше познайомитися з нинішнім життям-буттям природоохоронної установи. У зоні її діяльності розташовані міста Рахів, Хуст, Виноградів, ще 15 сіл і селищ, де проживає близько 100 тисяч чоловік. Разом із транзитною зоною, площею 124,3 тисячі гектарів, яка об'єднує Марамороські, Чорногірські, Свидовецькі та Угольсько-Широколужанські масиви у Тячівському та Рахівському районах, КБЗ входить до складу Міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Його букові праліси є найбільшою складовою частиною (серед 18 європейських країн) транснаціонального об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи». Тут, наголосимо ще раз, «прописані» Географічний центр Європи, гора Говерла, Долина нарцисів, субальпійська та альпійська зони Карпат, дивовижні високогірні озера, збережено традиційне полонинське господарство. Під охороною КБЗ перебувають 600 видів тварин і рослин із Червоної книги України, міжнародних та європейських червоних списків, у тому числі великі популяції карпатського бурого ведмеда, рисі, беркута, родіоли рожевої, рододендрона східно-карпатського (червоної рути)...

У заповіднику нині діють відділи: науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці, наукових основ сталого розвитку та підготовки й реалізації грантових проєктів, редакційно-видавничий наукових та науково-популярних видань, ботанічна, лісознавча,

зоологічна лабораторії та лабораторія екологічного моніторингу, мережа моніторингових ділянок, фенологічних пунктів, гідро- та метеопостів. Створена потужна екоосвітня система: Музей екології гір та історії природокористування в Українських Карпатах (м. Рахів), Музей нарциса (м. Хуст), два еколого-освітні центри в Географічному центрі Європи («Центр Європи» і «Карпатська форель», с. Ділове), «Букові праліси – об’єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» (с. Мала Уголька), «Високогір’я Карпат» (сідловина під Говерлою) тощо. На базі установи виходять у світ всеукраїнський екологічний науково-популярний журнал «Зелені Карпати», періодичний науковий збірник «Природа Карпат» (спільно з Інститутом екології Карпат НАН України, м. Львів), регіональна екологічна газета «Вісник Карпатського біосферного заповідника» (шеф-редактором усіх цих видань є саме наш ювіляр). Зрештою, майже за всім, чим нині славиться КБЗ (а він єдиний в Україні п’ять разів нагороджений Радою Європи Європейським дипломом), проступає наукова, творча ініціатива, активна організаційна участь багатолітнього директора, а нині заступника директора КБЗ з науки, доктора біологічних наук, професора Федора Гамора.

Не можна також обминути увагою пристрасну відданість «професора з непровінції» вітчизняній екологічній науці. Завдяки Ф. Гамору та його колегам, учням й однодумцям обнародовано сотні ваговитих монографій, наукових статей та практичних рекомендацій у вітчизняних та зарубіжних виданнях, проведено десятки резонансних міжнародних науково-практичних конференцій, реалізовано ряд екологічно та соціально значущих проєктів. Коефіцієнт корисної дії наукового доробку ювіляра, спрямованого на популяризацію Стратегії сталого розвитку та імплементацію її ідей в Українських Карпатах, просто вражаючий. У 1995-му запропонував концепцію створення спеціальної еколого-економічної зони «Рахів», у 1998-му (на міжнародній науково-практичній конференції «Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку», м. Рахів) став автором ідеї розробки Карпатської конвенції сталого розвитку. У 2003-му, на П’ятій Пан’європейській конференції міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи», її (а також протоколи до неї) підписали представники урядів України, Польщі, Румунії, Сербії, Чорногорії, Словаччини, Угорщини, Чехії. Федір Гамор є також автором чималого ряду проєктів актів Президента та Уряду України, місцевих органів влади, спрямованих на поліпшення стану заповідної, природоохоронної справи в Карпатах.

Завдяки його ентузіазму курсує потяг Київ-Рахів (у мріях – транскарпатські маршрути до європейських столиць). Невичерпними, здається, є його наукові (де теорія тісно пов'язана з практикою) плани: відкриття міжнародного пункту пропуску на відтинку сіл Ділове (Україна) та Валя-Вішеулуй (Румунія), спорудження рекреаційного (гірськолижного) комплексу на схилах гори Терентин (м. Рахів), Центру сходження на гору Говерла (с. Лазещина), Музею та міжнародного молодіжного центру збереження гуцульської культури (м. Рахів)...

Професор Федір Гамор є кавалером ордена «За заслуги», заслуженим природоохоронцем України, почесним працівником заповідної справи України, почесним працівником туризму України. Він – лауреат міжнародної премії «EuroNatur Award 2022», почесний громадянин міста Рахова та румунського міста Вішеу-де-Сус. За самовіддану, сповнену стовідсотковим креативом працю отримав близько сотні нагород та відзнак міністерств і відомств України, органів регіональної влади та місцевого самоврядування, громадсько-політичних та громадських організацій, міжнародних та закордонних інституцій тощо.

Наш ювіляр опублікував близько 1300 наукових, науково-популярних, публіцистичних статей, монографій та інших видань, є членом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО та Національного комітету України з Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», багаторазово обирався депутатом та членом виконавчого комітету Рахівської районної та міської рад й громадських формувань. До його авторитетного слова, його думок і пропозицій завше з повагою дослухались і дослухаються...

Трудовий колектив Карпатського біосферного заповідника, громадськість «гуцульської столиці» – міста Рахова, екологічна спільнота Закарпаття і всієї України щиро вітають професора Федора Дмитровича Гамора з нагоди його 75-ліття. З роси й води!

Василь Кухта

Джерельні приписи:

1. Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника / [авт. кол. : Я. І. Мовчан, Ю. Р. Шеляг-Сосонко, Ф. Д. Гамор [та ін.] ; за ред. Ф. Гамора. – К., Інтерекоцентр, 1997. – 713 с.

2. Гамор, Ф. Вирощування столових сортів винограду на присадибній чи дачній ділянці / Ф. Гамор, П. Прокопенко, В. Прокопенко [та ін.]. – Л. : Простір-М, 2025. – 134 с.

3. Гамор, Ф. Від української ініціативи – до транс'європейського об'єкта всесвітньої природної спадщини / Ф. Гамор ; М-во екології та природ. ресурсів України, Карпат. біосфер. заповідник. – 2-ге, допов. вид. моногр. «Всесвітнє визнання букових пралісів Карпат: історія та менеджмент». – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2019. – 300 с. : іл.

4. Гамор, Ф. Всесвітнє визнання букових пралісів Карпат: історія та менеджмент : матеріали з нагоди десятиріччя створення об'єкта Всесвіт. спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини» / Ф. Гамор ; Карпат. біосфер. заповідник. – Ужгород : ФОП Сабов А. М. ; Тиса, 2017. – 248 с. : іл.

5. Гамор, Ф. Екодіаманти Європи : історія номінування бук. пралісів до списку об'єктів Всесвіт. спадщини ЮНЕСКО / Ф. Гамор ; М-во захисту довкілля та природ. ресурсів України, Карпат. біосфер. заповідник. – 2-ге (допов.) вид. монографії «Від української ініціативи до транс'європейського об'єкта Всесвітньої природної спадщини». – Л. : Простір-М, 2023. – 314 с. : кольор. іл., табл.

6. Гамор, Ф. Екологічна ситуація у басейні верхньої Тиси на ділянці українсько-румунського кордону та шляхи її стабілізації / Ф. Гамор, Я. Довганич, В. Покиньючереда. – Ужгород : ІВА, 2010. – 72 с.

7. Гамор, Ф. Еталон європейських лісових екосистем та природоохоронної справи : про деякі іст. аспекти створення та розвитку Карпат. біосфер. заповідника з нагоди його 50-річчя / Ф. Гамор. – Л. : Растр-7, 2018. – 128 с. : кольор. іл.

8. Гамор, Ф. Заповідники і національні парки України / Ф. Гамор, Т. Андрієнко, В. Артеменко [та ін.]. – К. : Вища школа, 1999. – 232 с.

9. Гамор, Ф. Концепція біосферних резерватів ЮНЕСКО. Історія та особливості впровадження в різних країнах світу. Карпатський біосферний заповідник / Ф. Гамор, А. Ковбаснюк, Р. Ковбаснюк. – Л. : Простір-М, 2025. – 160 с.

10. Гамор, Ф. У пошуках гармонії людини і природи : матеріали до 70-річчя від дня народж. (в авт. упоряд.) / Ф. Гамор. – Л. : Простір-М, 2021. – 548 с. : портр.

11. Гамор, Ф. Україна–Румунія : мости нар. дипломатії : нотатки з нагоди 20-річчя участі Союзу українців Румунії та Карпат. біосфер. заповідника в процесі розвитку укр.-румун. транскордон. співпраці на Мараморощині / Ф. Гамор. – Л. : Растр – 7, 2018. – 364 с. : іл.

12. Природно-заповідний фонд Закарпатської області / В. В. Браславець, М. І. Гайдур, Ф. Д. Гамор [та ін.] ; заг. ред. С. С. Попа ; М-во екології та природ. ресурсів України, МОН, молоді та спорту України, Держ. упр. навколиш. природ. середовища в Закарпат. обл., Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород : Карпати, 2011. – 256 с. : кольор. іл.

13. Hamor, F. Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Region / LAP LAMBERT Academic Publishing is a trademark of International Book Market Service Ltd., member of OmnisScriptum Publishing Group. 17 Meldrum Street, Beau Bassin 71504. – Mauritius, 2019. – 285 pp. – Текст англ. мовою.

14. Hamor, F. Ecodiamonds of Europe. History of Primeval Beech Forests Nomination to the UNESCO World Heritage List. Second (supplemented) edition of the monograph «From Ukrainian initiative to the trans-European UNESCO World Natural Heritage Site». – Lviv : Prostir-M, 2023. – 299 p. – Текст англ. мовою.

* * *

15. Гамор, Ф. Академік Федір Гамор: «Гори у стані облоги...» : [інтерв'ю / вів В. Кухта] / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2011. – № 1-2. – С. 86-89 : фот.

16. Гамор, Ф. Біосферні заповідники (резервати) як модельні території для сталого розвитку та деякі аспекти вдосконалення їхньої діяльності в Україні / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2015. – № 1-4. – С. 2-11.

17. Гамор, Ф. Золоті груди Карпат : [розмова з д-ром біолог. наук, проф. / вів В. Кухта] / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2021. – № 1-4. – С. 140-145 : фот.

18. Гамор, Ф. Про проблеми сміттєзвалища на березі транс-кордонної Тиси : [про нац. форум (в онлайн-режимі на платформі ZOOM) «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології»] / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2022. – № 1-4. – С. 33.

19. Гамор, Ф. Професору Гамору вручено престижну європейську премію «Euro Natur» : [про відвідини КБЗ та ін. місць делегацією одноймен. Міжнар. європ. фонду природ. спадщини (Німеччина) та нагородження авт. ст.] / Ф. Гамор // Вісн. Карпат. біосфер. заповідника. – 2024. – № 3 (107) трав.-черв. – С. 1 : фот. кольор.

20. Гамор, Ф. Як будувався «Музей екології гір та історії природокористування Карпат» / Ф. Гамор // Вісн. Карпат. біосфер. заповідника. – 2023. – № 5 (103) жовт. – С. 3 : фот. кольор.

* * *

21. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? : зб. вибр. матеріалів / за заг. ред. М. Стеценко, Ф. Гамора. – Л. : Тиса, 2017. – 238 с.

22. Зачаровані Карпати: Заповідники та національні природні парки Закарпаття / за заг. ред. Ф. Гамора, В Комендаря. – Ужгород : Карпати, 2005. – 320 с.

23. Збірник наукових матеріалів та рекомендацій із питань вдосконалення діяльності установ природно-заповідного фонду в Карпатському регіоні / М-во захисту довкілля та природ. ресурсів України ; Карпат. біосфер. заповідник ; упоряд. Ф. Гамор, Ю. Беркела. – Ужгород : ФОП Сабов А. М, 2024. – 348 с.

24. Збірник нормативно-правових та інших документів з питань діяльності Карпатського біосферного заповідника / упоряд. Ф. Гамора, Ю. Беркели. – Ужгород : Карпат. вежа, 2011. – 356 с.

* * *

25. Бойчук, Василь. Наш земляк Федір Гамор став засновником Академії екологічних наук України : [Указом Президента України від 2.03.2009 р. затвердж. дійсним членом-засн.] / В. Бойчук // Новини Закарпаття. – 2009. – 14 берез. – С. 2 : фот. ; Вісн. Карпат. біосфер. заповідника. – 2009. – № 2 (16) квіт. – С. 2-3.

26. Бойчук, Василь. Федір Гамор отримав відзнаку «Патріот України» : [дир. Карпат. біосфер. заповідника] / В. Бойчук // Зоря Рахівщини. – 2010. – 8 трав. – С. 3 : фот.

27. Броджі, Маріо. Федір Гамор – визначний охоронець європейської спадщини букових лісів : [д-р біолог. наук, проф.] / М. Броджі // Зелені Карпати. – 2019. – № 1-4. – С. 80-86 : фот.

28. Комендар, Василь. Гамор Федір Дмитрович : [про вченого-еколога] / В. Комендар // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття / редкол. : В. В. Бедь [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 82-83 : портр.

29. Кухта, Василь. Серед претендентів на здобуття «Нобелівської премії в галузі захисту навколишнього середовища» був і представник України : [про д-ра біолог. наук, проф., еколога Ф. Гамора] / В. Кухта // Зелені Карпати. – 2022. – № 1-4. – С. 36.

30. Масляник, Олександр. Федір Гамор : [вчений, еколог, журналіст] / О. Масляник, М. Ткач // Масляник, О. 300 імен Рахівщини / О. Масляник, М. Ткач. – Л. : Растр – 7, 2020. – С. 76-78 : портр.

31. Нитка, Василь. У плідних пошуках гармонії людини і природи : проф. Ф. Гамору – 70 років / В. Нитка // Природа Карпат :

наук. щорічник Карпат. біосфер. заповідника та Ін-ту екології Карпат НАН України. – 2021. – № 1. – С. 107-110 : фот. ; Голос України. – 2021. – 30 берез. – С. 10 : фот.

32. Професору Федору Гамору – 70! : [про д-ра біолог. наук] // Вісн. Карпат. біосфер. заповідника. – 2021. – № 2. – С. 1, 3 : фот. кольор.

33. Чорнобай, Юрій. Етюди про зачарованого мандрівника : (по сторінках автобіогр. кн. проф. Ф. Д. Гамора «У пошуках гармонії людини і природи») / Ю. Чорнобай // Природа Карпат : наук. щорічник Карпат. біосфер. заповідника та Ін-ту екології Карпат НАН України. – 2021. – № 1. – С. 110-114 : фот.

Квітень: 6

ЮЛІЙ ЮЛІЙОВИЧ БОРШОШ

90-річчя від дня народження лікаря-хірурга, організатора анестезіологічної служби Закарпатської області (1936–2003)

Юлій Юлійович Боршош – відомий у краї хірург, анестезіолог, проктолог, організатор анестезіологічної служби області, один із патріархів лікарського колективу обласної клінічної лікарні.

Самостійно обравши шлях лікаря, Юлій Юлійович був відданий своєму професійному фаху все життя, вніс свій вагомий вклад у розвиток медицини краю. Закінчивши спочатку курси спеціалізації з анестезіології, а пізніше – з проктології, Юлій Юлійович організував відсутню на той час в області анестезіологічну службу, а згодом і проктологічне відділення в обласній лікарні, яким завідував 21 рік, виростивши гідну зміну лікарів.

Як головний спеціаліст обласного відділу охорони здоров'я упродовж усієї трудової діяльності впроваджував у медичну практику передові та власні методики як в лікуванні пацієнтів, так і у підготовці лікарів (анестезіологів і проктологів). Як лікар-науковець досліджував білковий обмін при гіпертиреозних зобах до і

після струмектомії, функцію нирок до і після деяких оперативних втручань, вплив актінірованої соняшникової олії на рани після проктологічних операцій. Вніс 6 раціоналізаторських пропозицій, які успішно застовуються в хірургії, а багаторічний практичний досвід викладено ним у співавторстві з колегами у фундаментальних навчальних посібниках для студентів медичних вузів, хірургів, практичних і сімейних лікарів, які були рекомендовані до друку редакційно-видавничою радою Ужгородського національного університету: «Довідник колопроктології» (2001) та «Гнійна інфекція в хірургії» (2003).

Юлій Юлійович Боршош народився в центрі Гуцульщини, у мальовничому містечку Рахові, 6 квітня 1936 року в сім'ї вчителів.

Мама – Олена Михайлівна, 1912 р. н., вчитель – спочатку разом з чоловіком вчителювала на Рахівщині, а потім – в школі-інтернаті для глухонімих в Ужгороді.

Батько – Юлій Васильович, 1905 р. н., вчитель і відомий закарпатський поет ХХ століття, знаний як Боршош-Кум'ятський (1905–1978) – член Спілки письменників УРСР (1957р.), патріот і борець за українську ідею під час історичних подій Карпатської України, який по праву вважається класиком закарпатської літератури. Він автор численних статей про українських письменників, про художника Йосипа Бокшая, різноматичних нарисів, спогадів, публіцистичних статей.

Його дід – родом з Великих Ком'ят, що на Виноградівщині, був дяком і півцеучителем у церковній школі, вдома – майстром на всі руки. Разом з дружиною мали дванадцять дітей. Батько Юлія Юлійовича був сьомою дитиною. Важко жилося багатодітній родині, проте виростили чесних і порядних дітей.

Дитинство Юлія Юлійовича пройшло на Рахівщині: з трьох до п'яти – у Кобилецькій Полянці, далі – у селі Луг Рахівського р-ну, розташованого за 30 км від Рахова. Зачаровані краєвиди гір і долин, спів трембіт навіки запали в душу маленького Юлія. Тут, у Лузі, у 1942 році Юлій пішов у початкову школу. Після визволення Закарпаття Радянською армією (село визволено 16 жовтня 1944 р.) продовжив навчання в Лужанській семирічці, яку закінчив у 1949 році на «відмінно». Цього ж року, у зв'язку з переводом батьків на педагогічну роботу в обласний центр – місто Ужгород, продовжив навчання в Ужгородській середній школі № 1 (тепер Лінгвістична гімназія ім. Т. Г. Шевченка), яку закінчив у 1952 році зі срібною медаллю.

Батьки бачили сина архітектором, а він, нічого не кажучи, подав документи на медичний факультет Ужгородського державного університету на спеціальність «Лікарська справа» (сьогодні це Ужгородський національний університет). Успішно завершивши навчання, у 1958 році був направлений на роботу лікарем до дільничної лікарні села Березинка Мукачівського району Закарпатської області. Спочатку працював лікарем-ординатором, а невдовзі – наказом від 15 жовтня 1959 року – був переведений на посаду головного лікаря тієї ж лікарні.

У лютому 1961 року, за рекомендацією Олександра Васильовича Фединця, Ю. Ю. Боршош був викликаний із Березинки і направлений на курси в Київ, на нову тоді спеціалізацію «Анестезія», у клініку Миколи Амосова терміном на 6 місяців. Це якраз співпало з масштабним розвитком в Україні спеціалізованої медичної допомоги, що спричинило організацію спеціалізованих ліжок у лікувальних закладах, відкриття спеціалізованих кабінетів і лікарських прийомів у складі амбулаторно-поліклінічних установ, підготовку вузькопрофільних спеціалістів тощо. Там, у Києві, єдиний із курсантів він тричі був асистентом відомого у світі хірурга. Знав іноземні мови і його просили там залишитися, але Ю. Ю. Боршош пообіцяв своєму вчителеві, професору О. В. Фединцю, що повернеться. Так Юлій Юлійович став першим на Закарпатті лікарем, який давав наркоз і став першим обласним анестезіологом, приступивши до виконання своїх обов'язків з серпня 1961 року в обласній лікарні. Втілюючи у щоденну медичну практику передові методики знеболювання, Юлій Юлійович дуже швидко поставив на належний рівень анестезіологічну службу обласної лікарні та став досвідченим лікарем-анестезіологом. Був активним й у громадському житті ОКЛ: колективом лікарні був обраний головою сектору місцевого комітету профспілки і головою профбюро хірургічного відділення.

У жовтні 1962 року Ю. Ю. Боршош вступив до лекційної асистентури при кафедрі загальної і госпітальної хірургії Ужгородського державного університету (наказ № 1141 від 13 жовтня 1962 року). Через відсутність спеціаліста за сумісництвом продовжує працювати в ОКЛ анестезіологом.

Як асистент і викладач надавав наукову та консультативну допомогу студентам гуртка загальної і госпітальної хірургії у виконанні ними наукових робіт, зокрема в активній їх підготовці до 17 наукової студентської конференції медичного факультету УЖДУ,

яка була проведена у травні 1964 року. В цей час (з 6 грудня 1963 по липень 1964) тимчасово виконував обов'язки старшого лаборанта кафедри.

У травні 1963 року за порадою проф. О. В. Фединця Ю. Ю. Боршош вступив до аспірантури при УжДУ на спеціальність «Загальна хірургія». Темою дисертації було обрано «Изменения и нарушения функции мочеобразования и мочеотделения при различных видах обезболивания». Наукове керівництво було покладено на професора Олександра Васильовича Фединця, завкафедрою, та проректора по науковій роботі доцента В. С. Петруса. Після року навчання, 19 березня 1964-го, перед екзаменаційною комісією у складі: проф. О. В. Фединця, проф. Г. Г. Степанової та доцента О. І. Кудрявцева, – на «відмінно» склав іспит з хірургії. У 1965 році Юлій Юлійович успішно закінчив лекційну асистентуру при УжДУ, склавши усі іспити та презентувавши готову кандидатську роботу.

У характеристиці на Ю. Ю. Боршоша зазначається, що за час роботи над дисертацією клінічно в лікарні ним проведено 85 ендотрахеальних наркозів при черевно-порожнинних, торакальних, травматологічних і урологічних операціях. Було дано біля 60 ефірно-кисневих масочних наркозів, 28 внутрішньовенних обезболювань. Зроблено 32 операції, був асистентом при 28 операціях. Постійно вів 6 стаціонарних хворих у хірургічному відділенні лікарні. Проводив поліклінічний прийом один раз в тиждень. Брав участь у виїздах обласних спеціалістів ОКЛ та медичного факультету УжДУ у районні лікарні по санації – для надання екстреної допомоги у складних випадках (дачі наркозу при складних операціях). Під час таких вильотів часто проводилися показові операції, фаховий розбір діагностичних помилок і науково-практичні конференції медичних працівників. Перевірялась правильність ведення медичної документації. Така практика зростала з року в рік. Тому слід зазначити, що якщо анестезіологи у 1962 році взяли участь у трьох вильотах, то у 1963 і 1964 роках – відповідно 11 і 16 разів. Крім того, Юлій Юлійович керував циклом підготовки анестезіологів для районних лікарень, брав участь в організації реанімаційного центру при ОКЛ. Провів 30 годин практичних занять із студентами 5-6 курсів з питань знеболювання.

З набутим досвідом і актуальними питаннями анестезіології Юлій Юлійович постійно ділився з студентами та колегами, доповідав на практичних клінічних конференціях медичних спеціалістів, на засіданнях наукових конференцій професорсько-виклада-

цького складу медичного факультету УЖДУ, на виїзній сесії вченої ради Львівського науково-дослідного інституту гематології і переливання крові, на засіданні Обласного товариства хірурів. Доповідав на республіканських форумах і міжнародних зустрічах науковців та лікарів-практиків. Усі вони опубліковані у збірниках тез доповідей.

Але Юлій Юлійович дуже мріяв працювати хірургом. Подальша його доля тісно пов'язалася з обласною клінічною лікарнею, розташованою в обласному центрі, в Ужгороді, де він проживав з родиною.

З 1965 року він – лікар-хірург Ужгородської ОКЛ. Присвячує себе повністю практичній діяльності. Зростає його фаховий рівень як хірурга. За порадою О. В. Фединця пройшов курси нової спеціалізації в хірургії – «Проктологія». За три місяці в московському інституті удосконалення лікарів провів 52 проктологічні операції. Таким чином у 1966 році став першим проктологом у нашій області. Після цього на базі хірургічного відділення ОКЛ завдяки активним зусиллям Ю. Ю. Боршоша було виділено 10 проктологічних ліжок, а пізніше – відкрито хірургічне відділення № 2 – гнійно-септичної хірургії з проктологією на 30 ліжок і окремою операційною, яке успішно він очолював з 1976 до 1998 року, практично до виходу на пенсію. Мав вищу категорію лікаря-хірурга. У відділенні проводив науково-практичну роботу по застосуванню актінірованої соняшникової олії для лікування ран в проктології. Підвищував кваліфікацію хірурга-проктолога в клініках удосконалення лікарів Москви, Києва, Запоріжжя та Львова, був делегатом XV (1984, м. Сімферополь) та XVI з'їздів хірургів України (1988, м. Одеса). Втім, кандидатська дисертація так і не була захищена ним лише з однієї банальної причини – не був членом партії. «Десятки років працював заввідділенням лікарні і головним проктологом області, так і не вступивши до партії. У комуністичні часи це було унікалом. Я дуже багато втратив через це, міг бути доцентом. Однак багато виграв, бо залишився людиною і кожному можу подивитися в очі спокійно», – переконливо казав Юлій Юлійович через роки.

За багаторічну, добросовісну і самовіддану працю був нагороджений значком «Відмінник охорони здоров'я» (1984) та медаллю «Ветеран праці» (1978). Усього 41 рік трудової лікарської діяльності мав Юлій Юлійович. Із них 38 років присвятив хірургії. Він казав: «Хірургія – це вищий пілотаж у медицині. Тут відіграють

роль навіть відчуття – пластика рук, пальців. Це і професія, і ремесло, і наука». Він мав щастя бути учнем професора Олександра Васильовича Фединця, патріарха хірургічної служби нашого краю, працював із ним поруч упродовж 25 років, із них 21 рік завідувачем хірургічного відділення № 2 обласної клінічної лікарні.

У людини в житті завжди є якісь мрії, задуми, бажання, щось затамоване в душі. Мав свої пристрасті і Юлій Юлійович Боршош. Завжди прагнув побувати на незвіданих місцях, милуватися новим, радіти душею, цікавитися життям і звичаями віддалених від рідного краю людей. Мав гарне хобі – туризм, яким захоплювався ще з студентських років. Був інструктором з гірського туризму. Разом з побратимом, давнім товаришем і фанатом-туристом доктором Ейсмоном Едуардом Петровичем, вздовж і поперек пройшли Карпати, Прикарпаття, мріяли і збиралися побувати на Кавказі, Памірі, Уралі, Кольським півострові, у Карелії. Незабутніми були для нього полювання на верховинського ведмеда, рибалки, зазнаючи приємних несподіванок і вітх, про що підтверджують збережені фотосвітлина і газетні публікації минулих років. Був світлою людиною і душею компанії.

Але відпочивати на пенсії і нічого не робити в медицині – це не для Юлія Юлійовича, не той характер. Упродовж 1998–2003 рр. працює лікарем-проктологом у своєму відділенні, продовжує лікувати своїх пацієнтів, навчати молодих колег, передаючи їм свій досвід, кожен з яких прагнув і мріяв хоча б трохи наблизитися до того хірургічного професійного рівня, що мав їх Учитель.

Юлій Юлійович працював до останніх своїх днів, до 2003 року, коли 16 квітня несподівано для всіх переступив межу Вічності.

Юлій Юлійович Боршош усе життя любив точність і правду, був життєрадісним, щирим до людей, своїх пацієнтів, колег, віддавши своєму професійному фаху. Таким і залишився у пам'яті закарпатців.

Наталія Вакула, Дана Данко

Джерельні риписи:

1. Боршош, Ю. Коли трембітають кораблі : прощальний рейс пароплава «Адмірал Нахімов» / Ю. Боршош. – Ужгород : Закарпаття, 2000. – 144 с. : іл. – (Бібліотека журналу «Наш рідний край»).

* * *

2. Русин, В. І. Гнійна інфекція в хірургії : [навч. посіб. для студентів II-VI курсів, інтернів, сімейн. та практич. лікарів, хірургів] /

В. І. Русин, Ю. Ю. Боршош, С. М. Чобей. – Ужгород : ВЕТА-Закарпаття, 2003. – 246 с.

3. Русин, В. І. Довідник колопроктології : навч. посіб. : [для студентів мед. вузів, інтернів, хірургів, практич. та сімейн. лікарів] / В. І. Русин, Ю. Ю. Боршош, С. М. Чобей ; МО і науки України, Ужгород. нац. ун-т, Мед. ф-т. – Ужгород : Вета-Закарпаття, 2001. – 174 с.

4. Рац. предложение 8. Применение актинированного растительного масла после некоторых проктологических операций / Ю. Ю. Боршош. – Удостоверение № 8, выданное Обл. отд. здравоохранения Закарпат. обл. Совета депутатов трудящихся 23.02.1970 г. – Текст рос. мовою.

5. Рац. предложение 70. Устройство для повышения активации масла / Ю. Ю. Боршош. – Удостоверение № 70, выданное Обл. отд. здравоохранения Закарпат. обл. Совета депутатов трудящихся 13.12.1974 г. – Текст рос. мовою.

6. Рац. предложение 153/35. Применение гемостатической марли при операциях Габриеля и Рыжих / Ю. Ю. Боршош, Т. В. Паршина, В. Г. Улиганец. – Удостоверение № 153/35, выданное Ужгород. обл. клин. больницей 11.03.1985 г. – Текст рос. мовою.

7. Рац. предложение 42/5. Гибкий проводник хлорвиниловой трубки по внутрикостному каналу / Ю. Ю. Боршош, А. У. Казначей. – Удостоверение № 42/5, выданное Ужгород. обл. клин. больницей 02.04.1981 г. – Текст рос. мовою.

8. Рац. предложение 43/6. Проволочная сетка для проекции патологического очага в кости на поверхность конечности / Ю. Ю. Боршош, А. У. Казначей. – Удостоверение № 43/6, выданное Ужгород. обл. клин. больницей 02.04.1981 г. – Текст рос. мовою.

9. Рац. предложение 88/2. Модифицированные ректоскопические ножницы для биопсии / Ю. Ю. Боршош, Т. В. Паршина, В. Г. Улиганец. – Удостоверение № 88/2, выданное Ужгород. обл. клин. больницей 26.03.1983 г. – Текст рос. мовою.

10. Боршош, Ю. Ю. Кровопотеря и переливание крови во время оперативных вмешательств при некоторых видах обезболивания / Ю. Ю. Боршош, М. Н. Полажинец // Вопросы гематологии и переливания крови : выезд. сессия учен. совета Львов. НИИ гематологии и переливания крови и VI Закарпат. обл. науч.-практ. конф., 14-15 июля 1965 г. : тез. докл. / МЗ УССР, Львов. НИИ гемато-

логии и переливания крови, Закарпат. обл. ст. переливания крови. – Ужгород, 1965. – С. 77-78. – Текст рос. мовою.

11. Боршош, Ю. Ю. О некоторых изменениях функции почек при различных видах обезболивания у больных пожилого и старческого возраста / Ю. Ю. Боршош, М. Н. Полажинец // Тезисы юбилейной клинической конференции медицинских работников Закарпатской области / Закарпат. обл. отд. здравоохранения, Мед. ф-т Ужгород. гос. ун-та ; редкол. : М. Ю. Палфий (отв. ред.) [и др.]. – К. : Здоров'я, 1967. – С. 54-55. – Текст рос. мовою.

12. Боршош, Ю. Ю. Переливание крови и кровозаменителей хирургическим больным пожилого и старческого возраста / Ю. Ю. Боршош, М. Н. Полажинец // Вопросы гематологии и переливания крови : выезд. сессия учен. совета Львов. НИИ гематологии и переливания крови и VI Закарпат. обл. науч.-практ. конф., 14-15 июля 1965 г. : тез. докл. / МЗ УССР, Львов. НИИ гематологии и переливания крови, Закарпат. обл. ст. переливания крови ; редкол. : Д. Г. Петров (отв. ред.) [и др.]. – Ужгород, 1965. – С. 60-62. – Текст рос. мовою.

13. Клинико-морфологические аспекты мембранного пищеварения / О. Н. Ганич, Ю. Ю. Боршош [и др.] // Пищеварительные ферменты : сообщения I билатерал. совет.-чехословац. симпозиума, (29-31 окт. 1976 г., г. Ужгород) / АН СССР, Науч. совет АН СССР по комплекс. проблемам физиологии человека и животных ; редкол. : А. М. Уголев (отв. ред.) [и др.]. – Ужгород : Патент, 1976. – С. 26-29. – Текст рос. мовою.

14. Полажинец, М. Н. Предоперационная подготовка и послеоперационный уход за больными пожилого и старческого возраста / М. Н. Полажинец, Ю. Ю. Боршош // Тезисы докладов и сообщения к XIX научной конференции профессорско-преподавательского состава (Секция медицинских наук), июнь 1965 г. / МВ и ССО УССР, Ужгород. гос. ун-т ; ред. комиссия : Г. Е. Марантиди [и др.]. – Ужгород : Закарпат. обл. тип., 1965. – С. 67-68. – Текст рос. мовою.

15. Симодейко, А. А. Білковий обмін при гіпертиреоїдних зобах до і після струмектомії / А. А. Симодейко, М. М. Полажинець, Ю. Ю. Боршош // Тези доповідей до XX-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу (Секція медичних наук), берез., 1966 р. / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т, Мед. ф-т ; редкол. : Г. Є. Марантіді [та ін.]. – Ужгород : Закарпат. обл. друк., 1966. – С. 129-131.

16. Фединец, А. В. Применение актинированного подсолнечного масла после некоторых проктологических операций / А. В. Фединец, Ю. Ю. Боршош // Материалы Украинской республиканской проктологической конференции, 25-27 сент. 1975 г., г. Донецк : тез. докл. / МЗ УССР, Респ. науч. о-во хирургов УССР [и др.] ; редкол. : И. М. Матишин (отв. ред.) [и др.]. – Донецк, 1975. – С. 94-95. – Текст рос. мовою.

17. Функція нирок після струмектомій під місцевим потенційованим знеболюванням / Ю. Ю. Боршош, М. Н. Полажинець [та ін.] // Тези доповідей до наукової конференції професорсько-викладацького складу, присвячену 20-річчю заснування Ужгородського державного університету, жовт. 1965 р. / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; редкол. : Г. Є. Марантіди (відп. ред.) [та ін.]. – Ужгород : Закарпат. обл. друк., 1965. – С. 64-65.

* * *

18. Боршош, Ю. Ю. Лечение ран прямой кишки и анальной области / Ю. Ю. Боршош, Е. П. Цветов // Хирургия. – 1977. – № 8. – С. 99-102. – Текст рос. мовою.

19. Боршош, Ю. Ю. Морфологические особенности заживления ран при применении повязки с актинированным подсолнечным маслом / Ю. Ю. Боршош, Р. М. Мегела // Клинич. хирургия. – 1976. – № 7. – С. 71-72. – Текст рос. мовою.

20. Скрынник, Г. Д. Об обезболивании при струмэктомиях по поводу тиреотоксикоза и эутиреоидного зоба / Г. Д. Скрынник, Ю. Ю. Боршош // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1964. – № 9. – С. 106-108. – Текст рос. мовою.

* * *

21. Юлій Боршош: «Я залишився людиною» : [розмова з відомим в Закарпатті хірургом, проктологом ОКЛ, напередодні 66-річчя / вів О. Гаврош] / Ю. Боршош // Ужгород. – 2002. – 6 квіт. – С. 13.

* * *

22. Боршош Юлій Юлійович (1936–2003) : біобібліогр. покажч. : до 80-річчя від дня народж. / авт., уклад., упоряд. Н. С. Вакула ; ЗОМІАЦ, Мед. б-ка. – Ужгород, 2016. – 62 с. – (Визначні постаті медицини Закарпаття).

* * *

23. Вакула, Наталія. Боршош Юлій Юлійович / Н. Вакула // Вакула, Н. Медицина Закарпаття. 1939–1985 роки. – Ужгород : ІВА, 2019. – С. 64-66 : фот.

24. 50 років кафедрі госпітальної хірургії медичного факультету Ужгородського державного університету / МО України, МОЗ України [та ін.] ; авт. тексту С. І. Гудзоватий ; відп. за вип. В. І. Русин. – Ужгород : Госпрозрахунк. РВВ ком. інформації, 1998. – 20 с.

Зі змісту : [про Ю. Боршоша]. – С. 11 : фот.

* * *

25. Довідник з колопроктології : [про вихід у світ навч. посіб. з колопроктології, авт. якого є В. Русин, Ю. Боршош, С. Чобей] // Соціал-демократ. – 2001. – 9 черв.

26. Ви залишитесь у наших серцях : помер Юліус Боршош : некролог // Мед. вісник. – 2003. – № 4. – С. 2.

27. Скунць, П. І лікарі вмирають : [про Ю. Боршоша] / П. Скунць // Карпат. Україна. – 2003. – 24 квіт. – С. 1.

28. Каралкіна, Н. Хірург із тендітними руками і великим серцем. Понад 40 років віддав лікарській діяльності Юлій Боршош : [до 80-річчя з дня народж.] / Н. Каралкіна // РІО. – 2016. – 9 квіт. – С. 6.

Квітень: 16

ОЛЬГА ІВАНІВНА ЛЕМКО

70-річчя від дня народження доктора медичних наук, професора, заслуженого винахідника України (нар. 1956)

Ольга Іванівна Лемко (Гранчак) – доктор медичних наук, професор кафедри факультетської терапії Ужгородського національного університету, головний науковий співробітник Державної установи «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України» (до 2025 р.) та заслужений винахідник України.

О. І. Лемко народилася 16 квітня 1956 р. в м. Ужгород Закарпатської області в освітянській родині. В 1973 р. з відзнакою закінчила Ужгородську СШ № 1 ім. Т. Г. Шевченка, а в 1979 р. – медичний факультет Ужгородського держав-

ного (національного) університету. Після завершення навчання працювала в Тячівському районі Закарпатської області, спочатку ординатором терапевтичного відділення Тячівської ЦРЛ, а згодом – ординатором терапевтичного відділення Республіканської алергологічної лікарні (сmt Солотвино). З 1981 р. працює в Ужгородському філіалі Одеського НДІ курортології (далі, до 2025 р. – Державна установа «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України»). Саме в цій установі і розпочалося наукове зростання Ольги Іванівни, де вона пройшла шлях від молодшого до головного наукового співробітника установи, її шлях формування науковця та відомого вченого.

У 1988 р. на засіданні спеціалізованої Вченої ради при Київському НДІ фтизіатрії та пульмонології ім. акад. Ф. Г. Яновського Ольга Іванівна успішно захистила кандидатську дисертацію «Ефективність терапії передастми в умовах мікроклімату соляних шахт (клініко-імунологічні дослідження)» за спеціальностями: «Пульмонологія», «Алергологія та імунологія», а в 2011 р. на засіданні спеціалізованої Вченої ради Кримської республіканської установи «Науково-дослідний інститут фізичних методів лікування і медичної кліматології ім. І. М. Сеченова» – докторську дисертацію «Клініко-патогенетичне обґрунтування принципів галоаерозольтерапії та імунореабілітації у відновлювальному лікуванні хворих на хронічне обструктивне захворювання легень» за спеціальністю 14.01.27 – «Пульмонологія». 1991 р. їй було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника, 2013 р. – професора, 2014 р. – почесне звання «Заслужений винахідник України».

За цими сухими фактами – щоденна копітка праця Ольги Іванівни над кожною деталлю роботи, надзвичайна цілеспрямованість і працелюбність, вміння підкорити все досягненню мети. Як вчений високої ерудиції і наукової принциповості, Ольга Іванівна зробила вагомий внесок у розвиток сучасної пульмонології, зокрема її лікувально-профілактичного та реабілітаційного напрямків, у розробку нового напрямку медицини – комплексної імунореабілітації, що базується на багаторічних дослідженнях особливостей порушень імунного гомеостазу та їх динаміки під впливом різних методів відновлювального лікування, підтверджує один з найголовніших механізмів одужання – посилення саногенетичних можливостей організму при використанні природних і преформованих лікувальних чинників.

Основні напрямки наукових досліджень Ольги Іванівни стосуються питань пульмонології, клінічної імунології, медичної реабілітації та імунореабілітації, наукового обґрунтування та розробки медичних технологій відновлювального лікування хворих з хронічними захворюваннями легень з використанням немедикаментозних впливів, зокрема галоаерозольтерапії та її поєднання з іншими методами лікування і реабілітації. За результатами цих досліджень, розкриті основні патогенетичні ланки механізму лікувальної дії галоаерозолі, сформульована принципова концепція галоаерозольтерапії та розроблений системний підхід до її призначення при хронічних захворюваннях бронхолегеневої системи у дорослих і дітей.

О. І. Лемко – відповідальний виконавець науково-дослідних робіт, зареєстрованих за ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України», зокрема, які стосувались розробки диференційованих підходів до застосування галоаерозольтерапії в комплексному відновлювальному лікуванні хворих з негоспітальною пневмонією, імунореабілітації дітей з рецидивуючими бронхітами та часто хворіючих дітей, вивчення особливостей проявів ендотеліальної дисфункції у хворих з хронічною бронхообструкцією та можливості її корекції в процесі відновлювального лікування, закономірностей розвитку коморбідних станів у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень та можливості їх немедикаментозної корекції, а також інші напрямки досліджень.

Ольга Іванівна – член редакційної колегії фахового науково-практичного журналу «Астма та алергія», член спеціалізованої Вченої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій, успішно керувала науковими роботами пошукачів наукових ступенів, регулярно представляє результати своєї наукової діяльності на головних фахових наукових форумах в Україні та за кордоном. Є активним членом фахових медичних об'єднань, зокрема секції алергологів при Закарпатському обласному товаристві терапевтів (в тому числі голова секції – з 2020 р.), міжнародного товариства спелеології UIS (комісія по спелеотерапії), Всеукраїнської асоціації фізичної медицини, реабілітації і курортології (ВАФК), Українського товариства фахівців з імунології, алергології та імунореабілітації, інших фахових громадських організацій. Як фахівець одного з найбільш цікавих і дієвих методів респіраторної реабілітації, надає консультації з розробки та впровадження диференційованих

технологій застосування галоаерозолів і режимів спелеотерапії та їх адаптації до умов конкретного лікувально-реабілітаційного центру, зокрема, за кордоном (Туреччина, Пакистан).

Упродовж багатьох років свою наукову діяльність Ольга Іванівна успішно поєднує з активною консультативною та викладацькою роботою: з вересня 1991 р. працює на кафедрі факультетської терапії – спочатку доцентом, а згодом – професором кафедри, викладаючи факультетську терапію, курси клінічної імунології та алергології, пульмонології, загальної фізіотерапії та курортології. Як яскравий лектор, вимогливий і справедливий викладач, Ольга Іванівна користується повагою та симпатією серед студентства, великим авторитетом серед колег і пацієнтів. Основний здобуток наукової діяльності Ольги Іванівни відображено в понад 500 наукових працях. Вона є співавтором 5 монографій, в т. ч. колективних, близько 30 інформаційно-методичних та навчально-методичних видань і посібників, а також нововведень, призначених для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я, 37 патентів, в яких відображений інноваційний та практичний результат її наукових досліджень.

Маргарита Гайсак, Наталія Вакула

Джерельні приписи:

1. Лемко, І. С. Застосування мінеральних вод при окремих патологіях : захворювання дих. шляхів / І. С. Лемко, О. І. Лемко // Мінеральні води України / за ред. Е. О. Колесника, К. Д. Бабова. – К. : Вид-во Купріянова, 2005. – С. 296-298.

2. Лемко, О. І. Методики використання мінеральних вод при лікуванні захворювань дих. шляхів / О. І. Лемко, І. С. Лемко // Мінеральні води Закарпаття. Питне лікувальне використання / за ред. М. В. Лободи, Л. П. Киртич. – Ужгород : ІВА, 1997. – С. 115-119.

* * *

3. Вантюх, Н. В. Деякі аспекти формування коморбідної серцево-судинної патології у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / Н. В. Вантюх, О. І. Лемко, Д. В. Решетар // Укр. пульмонолог. журн. – 2024. – № 3. – С. 14-20.

4. Вантюх, Н. В. Ендотеліальна дисфункція у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень : можливості немедикаментоз. лікування (огляд літ. та влас. досвід) / Н. В. Вантюх, О. І. Лемко // Запорож. мед. журн. – 2021. – Т. 23. – № 5 (128). – С. 708-714.

5. Вантюх, Н. В. Імунореабілітація реконвалесцентів після перенесеного COVID-19 : можливості галоаерозольтерапії / Н. В. Вантюх, О. І. Лемко, Д. В. Решетар // Астма та алергія. – 2024. – № 3. – С. 40–49.

6. Вантюх, Н. В. Хронічна бронхообструкція та ендотеліальна дисфункція : деякі імунолог. аспекти взаємозв'язку / Н. В. Вантюх, О. І. Лемко, Д. В. Решетар // Астма та алергія. – 2022. – № 3. – С. 14–21.

7. Деякі показники місцевого захисту слизових та активності запального процесу у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / О. І. Лемко, М. Л. Габор [та ін.] // Астма та алергія. – 2009. – № 1–2. – С. 55–59.

8. Корекція інсулінорезистентності у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень під впливом відновлювального лікування / О. І. Лемко, Н. В. Вантюх [та ін.] // Мед. перспективи. – 2023. – Т. 28. – № 4. – С. 159–165.

9. Лемко, І. С. Галоаерозольтерапія: сьогодення і перспективи / І. С. Лемко, О. І. Лемко // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2007. – № 4 (52). – С. 9–11.

10. Лемко, О. І. Вплив галоаерозольтерапії на клітинний імунітет та процеси апоптозу лімфоцитів у хворих на хронічне обструктивне захворювання легень / О. І. Лемко, Н. В. Вантюх // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2010. – № 3 (63). – С. 7–10.

11. Лемко, О. І. Галоаерозольтерапія у відновлювальному лікуванні дітей з рецидивуючим бронхітом / О. І. Лемко, С. В. Лукашук, Н. В. Вантюх // Укр. пульмонолог. журн. – 2017. – № 2 (96). – С. 28–32.

12. Лемко, О. І. Деякі аспекти формування інсулінорезистентності при хронічному обструктивному захворюванні легень / О. І. Лемко, Н. В. Вантюх // Проблеми ендокрин. патології. – № 1 (79). – 2022. – С. 51–56.

13. Лемко, О. І. Деякі особливості ендокринного статусу у реконвалесцентів після COVID-19 та його зміни під впливом відновлювального лікування / О. І. Лемко, Н. В. Вантюх, Д. В. Решетар // Астма та алергія. – 2024. – № 1. – С. 52–58.

14. Лемко, О. І. Ендотеліальна дисфункція та її місце в патогенезі хронічного обструктивного захворювання легень (ч.1) / О. І. Лемко, Н. В. Вантюх // Укр. терапевт. журн. – 2017. – № 2. – С. 91–97.

15. Лемко, О. І. Коморбідні стани при хронічному обструктивному захворюванні легень : вивчені та дискус. питання. Ч. 1 /

О. І. Лемко, М. О. Гайсак, Д. В. Решетар // Укр. терапевт. журн. – 2021. – № 1. – С. 85-92. ; Ч. 2 // Укр. терапевт. журн. – 2021. – № 2. – С. 57-65.

16. Лемко, О. І. Можливості галоаерозольтерапії у відновлювальному лікуванні дітей із частими та рецидивними респіраторними захворюваннями / О. І. Лемко, С. В. Лукашук, Н. В. Вантюх // Сучас. педіатрія. – 2016. – № 8 (80). – С. 74-77.

17. Лемко, О. І. Особливості клітинного імунітету у хворих на негоспітальну пневмонію та його динаміка під впливом диференційованої галоаерозольтерапії // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2012. – № 4 (72). – С. 19-22.

18. Лемко, О. І. Спелеотерапія, галотерапія, галоаерозольтерапія : дефініції, механізми впливу, перспективи використання (Ч. I) / О. І. Лемко, І. С. Лемко // Астма та алергія. – 2017. – № 3. – С. 50-63 ; Ч. II. // Астма та алергія. – 2018. – № 3. – С. 34-41.

19. Лемко, О. І. Цитокінетичний профіль у хворих на негоспітальні пневмонії під впливом відновлювального лікування / О. І. Лемко, Д. В. Решетар, Т. І. Кополовець // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2015. – № 1. – С. 16-20.

20. Респіраторна реабілітація реконвалесцентів після COVID-19 : клінічні аспекти впливу / О. І. Лемко, Д. В. Решетар [та ін.] // Клініч. імунологія. Алергологія. Інфектологія. – № 4 (153). – 2024. – С. 5-11.

21. COVID-19 convalescents' rehabilitation: Expediency and effectiveness / O. I. Lemko, N. V.Vantiukh [etc.] // Acta Balneologica. – 2025. – 67 (3). – P. 159-164. – Текст англ. мовою.

22. Haloaerosoltherapy and complex recovery treatment based on it as methods of physical rehabilitation for patients with chronic obstructive pulmonary disease / O. Lemko, D. Reshetar, S. Lukashchuk [etc.] // Balneo and PRM Research Journal. – 2023. – 14 (2). – P. 561. – Текст англ. мовою.

23. Lemko, I. S. Haloaerosoltherapy – method of treatment or spa-procedure / I. S. Lemko, O. I. Lemko, M. O. Haysak // Acta balneologica. – 2015. – Vol. LVII. – No 1(139). – P. 28-33. – Текст англ. мовою.

24. Lemko, I. S. New technologies of haloaerosoltherapy at asthmatic patients / I. S. Lemko, O. I. Lemko // Balneo Research Journal. – 2013. – Vol. 4. – No. 1, February. – P. 49-52. – Текст англ. мовою.

25. Lemko, O. I. Natural and preformed physical factors in the immunorehabilitation of psoriasis patients: the comparison of

effectiveness / O. I. Lemko, N. V. Vantuyh, I. S. Lemko // *Balneo Research Journal*. – 2013. – Vol. 4. – No 3. – P. 107-114. – Текст англ. мовою.

26. Lemko, O. The role of haloaerosoltherapy in immunorehabilitation of convalescents after community acquired pneumonia / O. Lemko, N. Vantuyh, D. Reshetar // *Balneo Research Journal*. – 2015. – Vol. 6. – No 1. – P. 13-19. – Текст англ. мовою.

* * *

27. Пат. 103260 Україна (51) МПК (2013.01) A61G 10/02 (2006/01), A61M 16/00, A61M 13/00, A61P 11/00 Спосіб лікування бронхообструктивного синдрому / І. С. Лемко, О. І. Лемко ; заявник і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України». – № а 2012 04459 ; заявл. 09.04.2012 ; опубл. 25.09.2013, Бюл. № 18.

28. Пат. 113076 Україна (51) МПК (2016.01) A61M 16/00, A61M 13/00 (2016.01), A61K 33/14 (2006.01) A61P 11/00 Спосіб відновлювального лікування хворих на негоспітальну пневмонію / О. І. Лемко, І. С. Лемко Д. В. Решетар, Г. М. Павлович і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України». – № а 2014 10203 ; заявл. 17.09.2014 ; опубл. 12.12.2016, Бюл. № 23.

29. Пат. 118471 Україна (51) МПК (2018/01) A61G 10/02 (2006.01), A61H 23/00, A61K 9/12 (2006.01), A61K 36/73 (2006.01), A51K 36/484 (2006.01), A61P 11/08 (2006.01), A61P 37/04 (2006.01) Спосіб імунореабілітаційного лікування часто хворіючих дітей та дітей, хворих на рецидивуючий бронхіт / О. І. Лемко, С. В. Лукашук, Н. В. Вантюх ; заявник і патентовласник ДУ «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» МОЗ України». – № а 2016 10785 ; заявл. 27.10.2016 ; опубл. 25.01.2019, Бюл. № 2.

* * *

30. Висіцька, Таміла. Лемко Ольга Іванівна : канд. мед. наук, ст. наук. співробітник, доцент / Т. Висіцька // Висіцька, Т. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 235-238 : портр.

31. Гайсак, М. О. Лемко Ольга Іванівна / М. О. Гайсак // Енциклопедія Сучасної України. – К. : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2016. – Т. 17 : Лег–Лощ. – С. 61.

32. Доктор медичних наук, професор, заслужений винахідник України Лемко Ольга Іванівна : (до 60-річчя від дня народж.) // Мед. реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2016. – № 1-2. – С. 59.

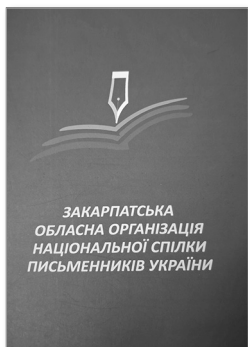
33. Доктору медичних наук, професору, заслуженому винахіднику України Лемко Ользі Іванівні – 60 років // Астма та алергія. – 2016. – № 2. – С. 90.

34. Доктору медичних наук, професору, заслуженому винахіднику України Ользі Лемко – 60 // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Медицина. – Вип. 1 (53). – Ужгород, 2016. – С. 152.

Травень:

ЗАКАРПАТСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

80-річчя з часу створення (1946)

Мистецтво слова – це найдосконаліший засіб самопізнання, що дозволяє людині заглянути у майбутнє й минуле, найкраще пізнати себе у реальному часу.

80-ліття Закарпатської організації Національної спілки письменників України – добра нагода замислитись над духовним надбанням, що створено кількома поколіннями поетів, прозаїків і драматургів. Російсько-українська війна вкотре засвідчила силу слова, дарма окупанти вимагають запровадження на наших теренах московського *язика*, затято бомбардують друкарні, бібліотеки, будинок Спілки письменників у Києві.

Витоки сучасного красного письменства Срібної Землі – в народній казці, легендах і переказах. Формуванню інтересу до авторської літератури сприяло створення Ужгородської гімназії (1645), запровадження єпископом А. Бачинськими богослужіння старослов'янською мовою у греко-католицькій церкві. Літературно-освітній рух, що почався у Європі після наполеонівських війн, викликав сталий інтерес до рідного слова, тоді виникають перші німецькі, чеські, польські літературні організації. На

цій хвилі поет і богослов О. Духнович створює Літературне заведення Пряшевське (1851), яке вважаємо предтечею сучасної літератури на Закарпатті. Однак Австро-Угорська імперія не була зацікавлена у розвитку української культури, в умовах мадяризації літератори ХІХ ст. В. Довгович, А. Кралицький, О. Павлович, І. Сільвай, О. Митрак, видавець журналу «Листок» Є. Фенцик були відірвані від українського культурного середовища, писали язичієм, часто російською, але важливо, що в їх творах постає художній образ закарпатського русина-українця.

Після розвалу Австро-Угорщини і входження нашого краю до складу Чехословаччини (1919) починається новий етап розвитку літератури чехів, словаків та закарпатських українців, їх літератури вперше стають повноправними на європейських теренах. У 1923 р. В. Гренджа-Донський видає збірку поезій «Квіти з терням», це перша україномовна книга на Закарпатті. Вже у 1930 р. він створює Товариство українських письменників та журналістів Підкарпатської Русі. Творчість його учасників Л. Дем'яна, О. Маркуша, І. Невицької, Зореслава, Ю. Боршоша-Кум'ятського, а згодом молодших – Ю. Станинця, А. Ворона, Д. Поповича, М. Рішка, Марка Бараболі, Ф. Потушняка – засвідчила, що українська література на Закарпатті відбулася. Вагома роль у цьому процесі належить письменникам-емігрантам, які обрали наш край місцем постійного проживання – В. Пачовському, В. Бірчаку, Сп. Черкасенку, Марійці Підгірянці, І. Панькевичу.

Під час Другої світової війни на Закарпатті діє Підкарпатське общество наук, яке, попри жорстку цензуру, видає журнал «Зоря», де друкуються твори Ф. Потушняка, Ю. Станинця, Д. Поповича, О. Сливки та ін.

У жовтні 1944 р. Закарпаття звільнено від гортіївсько-німецької окупації, постає Закарпатська Україна на чолі з Народною радою в Ужгороді. Однак фактично політичним і господарським процесом керує радянське військове командування. У листопаді у м. Мукачеві відбувся так званий з'їзд Народних комітетів, де прийнято Маніфест про возз'єднання з радянською Україною, відомо – написаний документ у Кремлі. Це відкрило шлях до процесу радянзації краю, врешті – ліквідації Закарпатської України і створення Закарпатської області у червні 1945 р. Проводиться націоналізація промисловості, колективізація, реформування освіти, культури, зокрема, відбувається створення творчих осередків.

Сталінський режим заборонив діяльність усіх політичних партій і творчих організацій часів Чехословаччини та гортіївської окупації, почалися політичні репресії, запроваджено жорстку цензуру. У таборах ГУЛАГу опиняються прозаїки В. Бірчак, Д. Попович, загинув у радянському концтаборі гуморист Марко Бараболя, в газетах розгорнуто інформаційну компанію пошуків так званих «ворогів народу».

У цих жорстких умовах за підтримки П. Тичини, М. Рильського, П. Панча, які вивчали стан літератури краю, ініційовано створення Закарпатської філії Спілки письменників України. У травні 1946 р. її очолив колишній офіцер армії Л. Свободи поет А. Патрус-Карпатський, першими членами стали поет і прозаїк Ф. Потушняк та фольклорист П. Лінтур. Таким чином, ця філія стала третьою письменницькою організацією на теренах краю. За вісім десятиліть, а це три покоління, на Закарпатті поряд з українською літературою видаються твори угорською, словацькою, румунською, німецькою мовами, а до голокосту – і на мові ідиш.

Можемо визначити кілька етапів становлення літератури Закарпаття з часу створення обласної організації НСПУ.

Перший етап. Період сталінської диктатури, що почався з критики і заперечення досягнень літератури минулого. Письменників змушують писати у стилі *соцреалізму*: створення образів комуністів, героїв і так званих передовиків, пропаганда ідей партії. Восени 1947 р. за підозрою у шпигунстві на користь Англії арештовано і вислано в табори ГУЛАГу голову філії А. Патруса-Карпатського. У цей нелегкий час в літературу приходять М. Томчаний, Ю. Гойда, І. Чендей, Ю. Керекеш, С. Панько, Ю. Мейгеш. Навіть у прокрустовому ложі тоталітаризму їх оповідання, повісті, поезії засвідчили здатність творити справжню літературу.

Другий етап. Після засудження на XX з'їзді КПРС (1956) сталінізму починається так звана «хрущовська відлига», що позначилася звільненням з таборів А. Патруса-Карпатського, поверненням до читача творів О. Маркуша, Л. Дем'яна, Ю. Керекеша, Ю. Боршоша-Кум'ятського, з них знято тавро «ворогів народу» і їх приймають у Спілку письменників України. Могутня хвиля шістдесятництва відома насамперед зверненням уваги письменників і художників до національної культури та історії, захистом української мови. Це час появи закарпатського роману: «Повінь» Ф. Потушняка, «Верховинці» Ю. Мейгеша, «Жменяки» М. Томчанія, «Під синіми Бескидами» С. Панька, «Птахи полишають гнізда» І. Чендея, історичні

романи П. Угляренка і книги оповідань Ю. Керекеша, П. Цибульського, Й. Жупана, І. Доргоша, угорськомовних авторів Л. Балли і В. Ковача. Новим словом у поезії стали книги П. Скунця, В. Вовчака, В. Ладижця, В. Панченка, В. Діянича. Вивченням літературного процесу переймаються літературні критики Ю. Балега, В. Поп, В. Микитась, В. Марко, В. Чумак. Все це загалом вивело літературу краю на всеукраїнські терени.

Третій етап. У жовтні 1964 р. до влади у Кремлі приходять не-осталіністи на чолі з колишнім полковником Л. Брежнєвим. Починається так звана *epoca застою*. Українська література, мистецтво і кіно піддаються кільком хвилям репресій. Почалося з критики роману «Собор» О. Гончара, де письменник підняв наболілі питання національної пам'яті. На Закарпатті жорстко засуджують книжку «Березневий сніг» І. Чендея, поему П. Скунця «Розп'яття», поезію В. Ковача, сатиру Ф. Кривіна.

Попри гоніння, феномен шістдесятництва надихає нове покоління письменників. У 70-80 рр. в літературу приходять поети В. Вароді, В. Густі, Х. Керита, В. Матіїв, М. Матола, І. Петровці, В. Фединишинець, В. Ігнат, В. Кухта, М. Головач, російськомовна поетеса Л. Кудрявська, угорськомовні К. Балла, Б. Салаї і М. Фюзеші; перекладач і поет Ю Шкробинець, прозаїки В. Гребя, Д. Кешеля, П. Ходанич, В. Кохан, А. Дурунда, гуморист Ю. Шип. У галузі літератури для дітей успішно працюють В. Ладижець, С. Жупанин, Б. Салаї.

Важлива роль у формуванні нового покоління письменників належить збірникам творчості молодих, що їх видавало у 1970–1980 рр. видавництво «Карпати»: «Новолітє», «Суцвіттє», «Клиновий спів», «Перевал», «Ранковий клич», «Дзвінке джерело» та ін.

Письменники покоління сімдесятників-вісімдесятників першими відійшли від традиційних канонів соцреалізму, їх герої – насамперед сучасники: селяни, робітники, вчителі, студенти, так започаткувалась нова літературна стилістика, співзвучна новітній європейській літературі. Наприкінці 1980 рр. це покоління письменників виявилось в авангарді боротьби за незалежність України.

Четвертий етап. Здобуття Незалежності України в 1991 р. відкрило нову літературну сторінку. Закон України «Про творчу діяльність і творчі організації» (1997 р.) захищає право письменника на творчу свободу. Колишня Спілка письменників стає Національною спілкою письменників України з відповідним Статутом. Становленню нової літератури сприяє поява незалежної преси. На Закарпатті завдяки старанням І. Долгоша та В. Кухти створено літературні

журнали «Тиса» та «Карпатський край». Починається процес повернення в літературу заборонених імен і творів. У видавництві «Закарпаття» під егідою Д. Федаки виходить серія «Письменство Закарпаття». У 2002 р. П. Ходанич видає антологію «Закарпатське оповідання ХХ століття», наступні видання: «Закарпатська поезія ХХ століття» (упоряд. В. Густі) і «Закарпатська література для дітей ХХ століття» (упоряд. Г. Малик), – у підсумку повернуто літературі імена Зореслава, Д. Поповича, І. Невицької, А. Ворона, В. Бірчака, В. Пачовського та ін. До 60-ліття обласної письменницької організації було видано монографію «Письменники Срібної землі», її авторами стали 45 письменників і літературознавців. Ці книги сприяли формуванню нових оцінок літературного процесу.

У 1990-х рр. – на початку нового ХХІ століття спілку поповнюють поети П. Мідянка, Т. Ліхтей, М. Нейметі, Н. Панчук, В. Кузан, В. Товтин, І. Козак, прозаїки М. Дочинець, Л. Дмитришин, О. Луцишина, В. Андрусів, С. Федака, угромовні О. Горват та Є. Берніцкі, літературознавці Н. Ференц, О. Ігнатович та І. Зимомря, а також письменники, що пишуть для дітей Г. Малик, Лідія Повх, О. Гаврош та В. Шкіря.

У літературі нема поняття *молодий* чи *старий*, прийнято говорити про покоління, а не вік письменника. Так, наймолодше покоління закарпатських письменників представлено людьми різного віку: І. Ребрик, В. Горват, Т. Грицан-Чонка, І. Надворна, Г. Фельцан, М. Шутко, В. Мулеса, М. Грицан, Н. Дурунда, Т. Рибар, О. Фулитка, В. Білич, В. Лавер, перекладач В. Мотрук.

70-ліття ЗО ОНСПУ відзначено випуском літературного альманаху «Сім крутих перевалів» (2017), згодом виходять альманахи «Літературне Закарпаття-2017», «Літературне Закарпаття-2018», «Літературне Закарпаття-2020-21», збірники творчості молодих авторів «Джинсове покоління» (2007), «Корзо» (2008) (уклад. М. Рошко).

З початку 2000-х значно розширились обрії співпраці з письменниками Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі. У 2006 р. з нагоди 60-ліття спілки за сприяння Закарпатської ОДА проведено перший Міжнародний літературний фестиваль «Карпатська ватра», відтоді було їх п'ять, завдяки чому вийшла друком антологія «Зоря Шевченка над Карпатами» (упоряд. В. Густі), антологія українського оповідання ХХ ст. угорською мовою «По обидва боки Карпат» (упоряд. П. Ходанич).

У наш час література зіткнулася з проблемами ринку, тому дуже важливими є різноманітні пошуки форм і методів підтримки творчої діяльності письменників.

Так, Закарпатська ОДА і обласна рада започатковують Програму видання творів закарпатських авторів, завдяки якій прийшли до читача вже названі вище видання і ще сотні книг, а в 1995 р. засновано Обласну літературну премію імені Федора Потушняка. Ініціює створення низки літературних премій і сама письменницька організація: Всеукраїнська літературна премія імені Зореслава (2009 р., меценат Ст. Аржевітін); міська премія імені Ю. Мейгеша, м. Мукачево (2011 р.), міська премія імені П. Скунця, м. Ужгород (2020 р.), літературна премія «Дебют» для молодих авторів (2007 р.). І цей процес продовжується: Довжанська ОТГ заснувала на честь свого земляка Шевченківського лауреата Д. Кременя Всеукраїнську літературну премію імені Д. Кременя (2025 р.), підприємець В. Драгун, як данину пам'яті матері і дитячої письменниці, заснував Всеукраїнську літературну премію за твори для дітей імені Ю. Драгун (2025 р.)

Отже, красне письменство – це особлива форма духовного світу, але наш жорстокий час, коли Україна у вогні, вимагає розглядати творчу діяльність письменника насамперед через призму державотворчості. Твори закарпатців виходять друком як в Ужгороді, так в Києві, Львові, Харкові, Тернополі, Чернівцях, Дніпрі, а загалом література Закарпаття давно стала вагомою часткою української літератури, про що свідчать здобуті письменниками краю чисельні літературні премії і відзнаки, переклади їх творів на різні мови. Серед лауреатів Шевченківської премії в галузі літератури – закарпатці І. Чендей, П. Скунць, П. Мідянка, М. Дочинець, Д. Кремень, О. Луцишина та О. Мишанич.

Нинішня генерація письменників Срібної Землі у пошуках нового героя, насамперед захисника України, у полі їх уваги духовний світ сучасника і вірне служіння рідному слову.

Петро Ходанич

Джерельні приписи:

1. Закарпатська обласна організація Національної спілки письменників України : довідник / Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. обл. орг. Нац. спілки письменників України, Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка ; редкол. : В. П. Густі, О. С. Дурунда [та ін.] ; уклад. О. С. Ігнатович ; передм. В. П. Густі. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2016. – 56 с. : іл.

2. Капітан, Лариса Іванівна. Літературне життя Закарпаття 1945–1950-х років: від творчої свободи до концепції «інженерів людських душ» / Л. І. Капітан. – К., 2011. – 140 с.

3. Письменники Закарпаття : [буклет] / Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. орг. Нац. спілки письм. України ; упоряд., вступ. ст. П. М. Ходанича ; відп. за вип. Ю. Ф. Глеба. – Ужгород, 2008. – 72 к-т листівок : портр.

4. Письменники Срібної Землі : до 60-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письменників України / упоряд., передм. П. М. Ходанича. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – 672 с. : портр.

5. Письменники Срібної Землі : Закарпат. орг. Нац. спілки письм. України : [буклет] / Упр. культури Закарпат. облдержадмін. ; упоряд., вступ. ст. П. М. Ходанича ; відп. за вип. Ю. Ф. Глеба. – Ужгород, 2010. – 71 к-т листівок.

* * *

6. Балла, Евеліна. Подарунок до ювілею Спілки письменників Закарпаття : [про вид. «Письменники Срібної Землі»] / Е. Балла // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2007. – С. 167-169.

7. В обіймах матері Вітчизни : [історія заснування Закарпат. орг. Спілки письменників України] // Література Закарпаття в рецепції Юрія Балеги : [ст., рец., літ.-крит. огляди, передм. і післямови] / упоряд. Н. Ференц. – Ужгород : Гражда, 2021. – С. 467-479.

8. Густі, Василь. Сім крутих перевалів : до 70-річчя Закарпат. обл. орг. Нац. спілки письменників України / В. Густі // Сім крутих перевалів : літ. альм. Закарпаття / редкол. : В. П. Густі (голова) [та ін.]. – К. : Знання, 2017. – С. 5-20 : фот.

9. Із життя Закарпатської обласної організації Національної спілки письменників України 2005–2016 роки : [в т. ч. хроніка подій за 2017 р.] // Літературне Закарпаття 2017 : збірник / редкол. : О. С. Ігнатюк, В. П. Густі [та ін.]. – Ужгород : ТІМΠΑНИ, 2018. – С. 270-295 : фот.

10. Із хроніки творчого життя Закарпатської обласної організації Національної спілки письменників України у 2018 році // Літературне Закарпаття 2018 : збірник / редкол. : В. П. Густі, О. С. Ігнатюк [та ін.]. – Ужгород : ТІМПАНИ, 2019. – С. 282-304.

11. Ходанич, Петро. Обласна організація Національної спілки письменників України: 60-річчя з дня створення (1946) / П. Ходанич // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. Т. І. Васильєва. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 210-217.

12. Боднар, Марина. Письменники Закарпаття створили живий пам'ятник Кобзарю : у лісі постала Шевченків. алея : [акція від Спілки письменників України] / М. Боднар // Новини Закарпаття. – 2014. – 19 квіт. – С. 3.

13. Боднар, Марина. Як письменники Срібної Землі відзначали 70-ліття спілки : урочистості / М. Боднар // Новини Закарпаття. – 2016. – 12 листоп. – С. 11 : фот.

14. Відбулись збори Правління НСПУ : [зі складу Правління НСПУ (Нац. спілка письменників України) виведено В. Густі та долучено В. Кузана] // Літ. Україна. – 2019. – 23 листоп. – С. 5.

15. Вінявська, Христина. У спілці письменників новий старий голова : [звіт-вибор. збори – голова П. Ходанич] / Х. Вінявська // Фест. – 2008. – 27 листоп. – 3 груд. – С. 14.

16. Гаврош, Олександр. Перезмінка відкладається. Реформатори Спілки письменників програли консерваторам в один голос : [збори НСПУ] / О. Гаврош // Старий Замок. Паланок. – 2008. – 27 листоп.-3 груд. – С. 18.

17. Густі, Василь. «Спасибі прожитому року за все...» : [розмова із головою правління обл. орг. НСПУ, щодо вручення лауреатам обл. премії ім. Ф. Потушняка (за 2003 р.) / вела І. Звонар] / В. Густі // Новини Закарпаття. – 2004. – 1 січ. – С. 2, 3.

18. Густі, Василь. «Ми малі, зате нас чути» : [розмова з головою обл. осередку НСП України / вів В. Нитка] / В. Густі // Голос України. – 2013. – 16 листоп. – С. 12.

19. Густі, Василь. У тісному єднанні слова і діла : до 70-річчя Закарпат. обл. орг. Нац. спілки письменників України / В. Густі // Культуролог. джерела. – 2016. – № 3. – С. 51-54 : фот.

20. Загірний, Павло. Письменники Закарпаття мають нового голову : [головою Закарпат. орг. НСПУ обрано В. Густі] / П. Загірний // Новини Закарпаття. – 2012. – 11 лют. – С. 21.

21. Закарпатські майстри пера урочисто відзначили 70-річчя своєї спілки : [урочисті заходи письмен. колективу] // Міжгір'я онлайн. – 2016. – 10 листоп. – С. 3 : фот.

22. Кузан, Василь. Кожен шостий письменник – лауреат : [про Закарпат. обл. орг. НСП] / В. Кузан // Голос України. – 2021. – 21 серп. – С. 19 : фот.

23. Скунць, Петро. Верховина пише долю : (до 40-річчя Закарпат. орг. спілки письменників України) / П. Скунць // Дукля. – 1986. – № 5. – С. 27-34.

24. Ходанич, Петро. Література твориться не в столицях – стверджує голова Закарпатської обласної організації Національної спілки письменників України Петро Ходанич : [розмова / вів В. Нитка] / П. М. Ходанич // Голос України. – 2010. – 2 берез. – С. 18.

25. Ходанич, Петро. «Конфлікт поколінь у літературі завжди був дуже умовним»: [розмова із головою обл. осередку НСПУ / вів В. Нитка] / П. Ходанич // Неділя. – 2009. – 24-30 січ. – С. 6а.

Травень: 17

РОСТИСЛАВА БОГДАНІВНА ДЖУМУРАТ

70-річчя від дня народження дикторки і телеведучої
(нар. 1956)

Інтелегентну й елегантну, завжди усмінену і спраглу до щирого спілкування – Ростиславу Джумурат знає чимало закарпатців, до яких вона приходила персонально «в гості», коли працювала дикторкою, ведучою програм обласної телерадіокомпанії. Заслужена журналістка України присвятила майже чотири десятиліття улюбленій справі. Бути відомою, за її словами, – нагорода і відповідальність, бо кожен прямий ефір – виклик, а найстрашніші сні – коли запізнюєшся на нього.

Ведення передач, зокрема авторських – «Вузлик на пам'ять», «Родина», «До святкового столу» – залишили чимало спогадів, та особливе місце в серці ведучої належить 15-річному проєкту «Ранок на Тисі», що відомий і як «Доброго ранку, Закарпаття!». Пані Ростислава з колегами створила його з нуля та перетворила на один із найпопулярніших на обласному ТБ. В ранковій редакції професійно зростали 57 медійників – саме стільки юнаків і дівчат працювали ведучими програми. Вони досі називають Ростиславу «телевізійною мамою» і по-дружньому – Ростею, а вона їх, любляче, – дітиськами.

Сьогодні пані Джумурат на заслуженому відпочинку, але постійно зайнята: співає в хорі, займається йогою, їздить у палом-

ництво, навчається водінню, вирощує квіти в саду, а ще прагне повернутися до англійської, яку, каже, призабула за роки роботи в медіа. Щоранку виділяє 40 хвилин для себе – прогулюється набережною та нерідко дивиться на свою студію, бачить знайоме вікно – і в цей час перед очима пролітають роки роботи на ТБ...

У випробуваннях долі, радісних і сумних миттєвостях, стресових буднях Ростислава навчилася знаходити затишок та створювати свято. Вміння бачити прекрасне – довкола себе, в людях та бути відкритою до нового – допомогло пройти по життю з мудрістю і здобути безцінний досвід.

Знайомимо вас ближче з медійницею, яку впізнає за голосом аудиторія, а колеги відгукуються з вдячністю за спільні роки роботи й міцної дружби.

Ростислава народилася на Львівщині, у сім'ї вчителів. Батьки прагнули різнобічного розвитку дитини, спонукали до навчання, пізнання нового. З дитинства гарно писала, відвідувала театральні гуртки, співала, декламувала вірші. Мама пояснювала, що в її імені – особливе значення: «Ростислава – рости на славу». Навчалася у Львівському національному університеті імені Івана Франка на спеціальності «іноземна мова». Львів досі займає особливе місце в її серці: із задоволенням ходить пішки містом, їздить львівським трамваєм, та дуже любить побути в місті сама. Пригадує юність – і приємна меланхолія, до сліз на очах, охоплює її.

46 років тому життя Ростислави Джумурат кардинально змінилося – вона вийшла заміж за закарпатця і переїхала за чоловіком до Хуста. Про цей період розповідає так: «Саме тут ставала закарпаткою та зберігаю теплі спогади про місто, що відіграло важливу роль у житті. Тут мене гарно прийняла чоловікова родина. Та попри все – тогочасне Закарпаття дуже контрастувало зі Львовом, і здавалося, що я переїхала на край світу».

Коли чоловік, за фахом архітектор, почав працювати в Ужгороді, сім'я переїхала за ним. Одного разу Ростислава почула оголошення конкурсу дикторів і вирішила спробувати власні сили. Пригадує, що претендентів було чимало, але успішно впоралася з декламуванням, мала відповідну зовнішність, а ще пройшла необхідні перевірки у спецорганах, бо на радянське ТБ ніхто не потрапляв без цього.

Коли чоловік почув, що Ростислава буде працювати дикторкою, був дуже незадоволений. Усвідомлював, що це робота з ненормованим графіком. Але 27-річна дружина мріяла про ефір: «Чи

це було цікаво? – Надзвичайно! Я була молода, десь амбітна... Працювала дикторкою 17 років. Це був дуже хороший досвід».

Спочатку вела різні телепрограми: новини, а також економічні, політичні, розважальні... Особливо стресовими були прямі включення на Київ і Москву. Зізнається, що за вимову не раз вислуховувала докори від керівників, адже попри вміння добре говорити, все ж відчувався акцент. Властиві галичанам відкриті звуки, діалектні словечка давали про себе знати, тому над мовленням працювала постійно.

Ростислава пояснює суттєву різницю між диктором і журналістом: перший, за її спостереженнями, не вміє слухати, є голосом інших, а журналіст навпаки – постійно працює над змістом, змушений готувати запитання для програми, продумовувати її від початку до кінця. Досвід диктора виявився надзвичайно важливим для того, що чекало в майбутньому – створення авторських програм і ранкового проєкту.

Стажувань для медійників пані Ростислава не застала, вдосконалювалася самотужки, та споглядаючи приклад закордонних колег: «Нас кинули, як кажуть, у річку. Працювали на внутрішніх переживаннях і на якомусь самодосвіді... Мої старші колеги, як Таня Максимова, Наталія Якушко ще проходили певні курси. А потім, з 90-х років, вже не було сильного контролю, та й жодних навчань».

В пам'ять назавжди врізалось вітання, яким починала так звану «подовжену передачу», що тривала після опівночі та була спрямована на відволікання уваги глядачів від іноземного контенту: «Добрий вечір, шановні закарпатці! А зараз до вашої уваги програма телепередач на завтра».

На третьому році роботи пережила екстремальну ситуацію, що могла бути останньою на посаді дикторки. Ростиславі доручили вести прямий ефір до 1 травня, а вона, відчуваючи всю урочистість події, одягла одну з кращих вечірніх суконь, та не подумала про колір... «Я одягла чорне елегантне плаття з блискітками – дуже добре запам'ятала його. Сиджу в студії, готуюся до початку і раптом чую згори голос гендиректора Дмитра Воробця: «Негайно зняти чорне плаття!». Я вибігаю, телефоную мамі, щоб шукала червоне плаття. Тоді дзвоню чоловіку, що у той вечір був у ресторані з нашими друзями. Він бере таксі, їде додому, забирає червоне плаття для мене, везе на студію. На студії оператор допомагає швидко зняти чорне й одягнути червоне, – і це за кілька секунд до

ефіру! Якби все склалося по-іншому, мене б вигнали за те чорне плаття», – пригадує зараз з усмішкою Ростислава, хоч у той вирішальний момент було не до жартів.

Таких безглузвих ситуацій, пов'язаних із цензурою, на радянському ТБ вистачало. Одного разу сказала «300» замість «Закарпатська обласна організація» – й довго вислуховувала докори керівництва...

Відсутність цензури Ростислава Джумурат відчула вже працюючи в художній редакції на початку 2000-х, куди перейшла після дикторської роботи. Підрозділ виявився близьким по духу, тут можна було проявити творчість, а керував художніми програмами відомий письменник Дмитро Кешеля. «Він був дуже демократичний, поважав і любив працівників. Я думаю, Дмитро Михайлович відіграв велику роль у моєму житті. Він навчив керувати так, щоб не контролювати. Він давав ідеї, але виконання вже було за мною», – пригадує роки співпраці з метром.

Працівники редакції художніх програм створювали різні проекти. Ростислава вела «Вузлик на пам'ять» – краєзнавчу передачу про вулиці міста. На той час їх було 217. Любила цей проєкт, хоч зізнається, що пошуки інформації займали чимало часу в бібліотеці УжНУ. Якось бібліотекарка Оксана Люта познайомила з, на жаль, покійним нині професором Сергієм Федакою. «Для програм Сергій дуже допомагав мені – коментував, коли просила, завжди приходив на ефіри. Він був такий відповідальний, своєрідний, та неймовірно розумний! Я в житті не зустрічала людей із такою феноменальною пам'яттю! Був також мотиватором для мене й колега», – з вдячністю пригадує роки співпраці Ростислава.

Особливі спогади залишила по собі й програма «Родина» – у форматі портретних інтерв'ю, які записували вдома у відомих закарпатців. Не менш цікавою була й кулінарна «До святкового столу», в якій ведуча пропонувала рецепти страв, зібрані, зокрема, й на Закарпатті. Ця передача залишила слід і тому, що вдалося залучити спонсорську підтримку, а це було новаторським на той час.

Більшість позитивних спогадів та 15 років роботи Ростислави Джумурат на обласному телебаченні пов'язані з ранковим проєктом, що спочатку називався «Добрий день, Закарпаття!», потім «Доброго ранку, Закарпаття!», «Ранок на Тісі». Створити його запропонували Ростиславі в 2005 році, після зміни керівництва ОДТРК, та інноваційних кроків, як створення телеканалу «Тиса-1» і його виходу на супутник.

Це був серйозний виклик – довелося збирати команду з нуля та розробляти тригодинну прямоефірну передачу. «Відвага й підтримка колег допомогли розпочати. Тоді працювали Тетяна Максимова, Тетяна Вашаргелі, Галина Ярцева, Валентина Пастухова, Лариса Тараскіна, Тетяна Ардо, Наталія Тронь, Валерій Коломієць...», – медійники, які мали вже добрий досвід і підтримали мене. Поруч було дуже багато людей, яким я донині вдячна, вони якраз давали мені ті необхідні підказки. Коли отримала Заслуженого журналіста України, казала, що ця відзнака належить всім тим людям, з якими я працювала і співпрацювала».

Перші ефіри нової програми «Добрий день, Закарпаття!» вела Ростислава з молодим медійником Максимом Мельником. Він почувався перед камерами природно, попри невеликий досвід на той час, та зробив усе можливе, щоб перший випуск вийшов незабутнім. «Перші ефіри, перше включення телефона – це був героїчний поступ. Якраз молоді люди дуже багато внесли такого доброго, креативного, класного, вони підказки мені давали, а я – їм», – пригадує ведуча.

Упродовж всіх років виходу програми до роботи над нею залучали студентів і випускників кафедри журналістики УжНУ. Дехто з них тоді працював на обласному радіо, хтось тільки шукав себе. Пані Ростислава вміла розгледіти талановиту молодь: «Велике щастя, що на кафедрі журналістики в Ужгороді навчалися хороші студенти, які були готові до роботи. Протягом 15 років нас була дуже добра співпраця. Бажання викладачів допомогти – велика сила».

Дехто з молодших колег, а більшість із них залишилися в журналістиці, не тільки радо зустрічається з колишньою керівницею, а й запитує професійної поради. Хтось виїхав за кордон, але підтримує зв'язок із Ростиславою, а вона завжди радіє дзвінкам і зустрічам: «Маю моральне задоволення, що ті дітиська мене далі штурхають, що вони хочуть відзначати дні народження, маємо традиції спільних кавувань. Якщо в мене були успіхи, я завжди в душі дякувала батькам цих дітей. Це такий закон життя: людина, яка багато має в серці, має і великий поступ до розвитку».

Коли Ростиславу запитували колеги, як вдавалося втримати молодь надовго, відповідала, що секретів не має – ставиться до них, як до своїх дітей. У сім'ї буває по-різному, так і в телевізійній родині траплялося всяке, але завжди було порозуміння та підтримка.

Досвід летучок у художній редакції Ростислава перенесла і в «Ранок» – зустрічалися щопонеділка для планування, аналізували

кожен ефір після виходу, а в п'ятницю мали зведення. Пригадує, що під час таких зібрань іноді були й плачі-образи молодих колег, але згодом емоції стихали й приходило усвідомлення, що критика – тільки для поліпшення і зростання.

Мали також особливі традиції: копілку в редакції, куди кидали по гривні за помилку, а потім спільно кавували. Знімали сезонні перебивки, відображаючи різні пори року. А ще їздили в телевізійні експедиції, які були унікальними для журналістських колективів обласної телерадіокомпанії.

«Я подала ідею щорічних поїздок на початку кожної нашої відпустки. Дякуючи попередньому досвіду, почала знаходити людей, що спонсорували експедиції. Це були зйомки матеріалу для нового сезону, але водночас відпочинок для нас, нові знайомства, пізнання свого краю. Їздили на кілька днів на Березнянщину, Іршавщину, Ужгородщину, Рахівщину... Це був прекрасний досвід! Знаходили унікальних людей для сюжетів, героїв майбутніх ефірів», – розповідає Ростислава.

Не обходилося й без стресу, коли траплялися раптові заміни гостей, та навіть ведучих. Якось журналіст відмовився вести ефір без своєї колежанки, що захворіла. Іншого разу ведучі мовчали в ефірі через затримку зарплати – висловлювали протест проти порушення прав.

Одного разу ранкова редакція мало не залишилася без контенту через технічну неполадку: «Пригадую, ми підготували серйозний матеріал для завтрашнього ефіру. Хлопці монтували і раптом щось таке стається з комп'ютером, що все зникає. І в нас дві години прямого ефіру «полетіло»... Ми були в шоці! А хлопці кажуть: не переживайте, зробимо знову. Почали монтувати з нуля о 18-й ввечері, а ефір мав бути о сьомій ранку. Десь о 5-й за нами заїхав мій чоловік, відвіз переодягнутися, щоб до ефіру всі вже знову були на роботі. За цю ситуацію і безліч інших я завжди буду вдячна людям, які мене оточували. Бо в самого, як би ти не хотів, які б знання не мав, не вийде».

Телебачення – це своєрідне хрещення від думок про те, що ти комусь подобаєшся, а комусь ні. Ростислава за типом характеру дуже відкрита до інших і зізнається, що в молодості це нерідко грало проти неї: «Рідні завжди радили: не розказуй, не відкривайся людям, бо колеги і керівники це використовують. Я не чула, не розуміла. Я дуже емоційна... А дикторська робота така, що кожен міг до тебе підійти та зробити зауваження. У мене не було зіркової

хвороби. Але мені, напевно, подобалося, що мене знають. І досі подобається».

Конкуренцію поміж колегами Ростислава довго не помічала. А потім різко відчула її наслідки під час одного з робочих виїздів. У тій поїздки з нею був Карл Фаркаш – головний редактор редакції музичних програм. «Ми з ним шукали таланти для одного проєкту. І пам'ятаю, аналізували роботу, хтось щось сказав, ніби я неправильно зробила, тому розплакалася дуже. А Карл Карлович каже: "Радій, що про тебе говорять!". Я кажу: "Погано говорять!". А він мені: "І погано, і добре будуть говорити. Запам'ятай, що ти на такій посаді в такій інституції, де завжди про тебе говоритимуть. Не завжди добре, але це також означає, що когось ти зачіпаєш!"».

Ростислава Джумурат пригадує, що після 2014 року на обласному телебаченні, як і в усій Україні, відбулися зміни, які стали точкою неповернення: медійники брали участь в акціях протесту, відчували справжню ейфорію, вірили в зміни. На телерадіокомпанії змінилося керівництво і після Революції Гідності вже ніхто нікуди не викликав і нічого не контролював. За кілька років почалися трансформаційні процеси на обласних держаних телерадіокомпаніях, спричинені створенням Суспільного мовлення в Україні. Ранкова програма технічно зробила значний стрибок у той час – налагодили формат телемостів. «Це такий був досвід, що передати не можу! Праця великої кількості людей. Спочатку вистачало технічних неполадок. А потім так гарно запрацювало, що ми спілкувалися з кожною студією України», – пригадує Ростислава.

Усвідомлюючи силу здобутого досвіду, дуже болісно сприйняла рішення про закриття ранкової програми на обласних телерадіокомпаніях у 2020 році. Закарпатці продовжили створення контенту, але вже у форматі сюжетів, що не порівняти з попередніми роками роботи. З початком повномасштабної війни призупинили і цю програму на основному каналі Суспільного.

На думку медійниці, ранкові програми обласних студій потрібні й корисні, особливо коли люди відчувають стрес, потребують психологічної підтримки мотивації. Це ще один місточок довіри у непростий для країни час. Ростислава дуже шкодує, що напрацьоване за десятиліття так швидко зруйнували.

У поважному віці пані Джумурат веде активне й наповнене сенсом життя: займається йогою, навчається водінню, їздить у паломницькі тури, більше 30 років співає в церковному хорі, та, звісно, проводить час із коханим чоловіком, чотирма улюблени-

ми внучатами, доглядає будинок і сад, та має власні ритуали, що повернули до життя після неоправної втрати сина 6 років тому... Коли потрапила в реанімацію, лікар запитав, з якого часу має аритмію. Ростислава спочатку не знала, що відповісти, але проаналізувавши своє життя, зрозуміла – такі наслідки професійної діяльності: «Аритмія в мене, напевно, з першого дня роботи на телебаченні. Я чула своє серце. Я виходила в ефір – і чула його дуже гучно. Потім воно заспокоювалося, але кожен прямий ефір переживала саме такі відчуття».

На запитання про те, чи має рецепт щастя, Ростислава Джумурат впевнено відповідає, що все життя була щаслива, проживала безліч митей щастя, хоч не завжди це розуміла: «Велике щастя – мати гарну родину, живу маму, відчувати любов, турботу. Вдячна за вчителів від життя».

Вона бігла по життю, не оглядаючись, і зараз усвідомила, що втрачала багато. Хоч на першому місці завжди була сім'я, але робота – на другому важливому. На щастя, в сім'ї це завжди розуміли, відчувала величезну підтримку чоловіка. Він сприяв у роботі, створював умови, терпів затяжні нічні ефіри, спонсорував робочі поїздки... Разом у радості й любові – майже пів століття.

Ростислава каже, що тільки на пенсії почала любити себе по-справжньому, і це не про «поспати» чи «піти в салон краси», а працювати над собою, бути відкритою до всього нового.

Телебачення багато чому навчає, – переконує дикторка й ведуча. Здобуте за роки роботи оцінює як дарунок долі: «Якщо життя вічне, то хотілося б використати досвід у майбутньому».

Наталія Толочко

Джерельні приписи:

1. Вашаргелі, Т. Джумурат Ростислава : ред. телебачення / Т. Вашаргелі, М. Носа // Впливові люди / авт. ідеї В. Тимошенко ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, М. Носа. – 2018. – № 3 (3): Успішні жінки Закарпаття. – С. 23 : фот. кольор.

* * *

2. Історія успіху: Ростислава Джумурат знає, як завдяки праці та любові до справи можна досягти успіху на ТБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/rloofe>. – Назва з екрана.

3. Сімох закарпатців нагородили державними нагородами [Електронний ресурс] : [у т. ч. про Р. Джумурат]. – Режим доступу : <https://surl.li/keeznp>. – Назва з екрана.

4. «Ранок з UA: Закарпаття» востаннє вийшов у ефір [Електронний ресурс] : [у т. ч. про Р. Джумурат]. – Режим доступу : <https://surl.li/tpnoth>. – Назва з екрана.

Червень: 6

МАР'ЯНА ІВАНІВНА НЕЙМЕТІ

60-річчя від дня народження поетеси, журналістки (нар. 1966)

Є поети, які пишуть мало не щодня, а є творчі натури, які дуже відповідально ставляться до своїх творів, виважаєно і з тривалими паузами у творчих з'явах на публіку. Тому не дивно, що її назвали «поеткою тривалого мовчання і затяжних пауз» чи «поетесою солоної правди, гірких парадоксів і болю» (С. Федака). Це все влучно передає душу поетеси, журналістки Мар'яни Нейметі.

Народилася вона 6 червня 1966 року у Сваляві в сім'ї робітників. Мама працювала бухгалтером на фабриці, а тато – електриком у лісокомбінаті, хоча любив працювати на землі.

Входження в літературу для Мар'яни було начебто блискучим. Її відразу помітили, друкували на сторінках обласної преси, республіканських журналів «Дніпро», «Малютко», «Барвінок», відправляли на з'їзди творчої молоді, підтримували старші письменники. «...Були ще обласні зльоти, де помічали навіть найменший талант. Що вже говорити про ті, які проводили в Києві. На такі зустрічі приходили Драч, Павличко, Вінграновський. Так, це метри, але навіть вони не викликали в нас таке захоплення, як однолітки. Ми цілу ніч в якомусь гуртожитку, де кімнати на 20 ліжок, читали вірші, причому часто чужі. А потім мігрували кімнатами, вечірнім Києвом. І не було у нас жодних ревностів. Тільки неабиякий захват перед новим, талановитим людяням», – згадує ці часи М. Нейметі.

У 18 років у неї виходить перша збірка «Народження проліска» з благословенням-передмовою Петра Скунця під редакцією Василя Густі. «Віриться, що для зовсім юної Мар'яни Нейметі

доля назвала себе поезією, не розцяцькувавшись наперед штучними блискітками. ... Саме відчуття навколишнього життя, як і внутрішнього, у неї не по літах гостре, аж ніби відточене», – зауважував автор вступного слова. Здається, саме він надалі буде давати їй наставництво по життю і під час роботи в газеті «Карпатська Україна», і пізніше, коли писатиме короткі рядки до неї з застереженням, щоб не губила свій талант. (*«Ой, Мар'яно, таких би не мати. // Бо усе-таки я не Атлант. // І не годен завжди піднімати // Твій утрачений рано талант»*).

Навчалася Мар'яна Нейметі на українській філології Ужгородського державного університету. Їй пощастило відвідувати дві літстудії в юнацькі роки. Одну – при газеті «Молодь Закарпаття», яку вів Василь Басараб. Інша – університетська, якою керував Василь Поп. Разом із Мар'яною цю студію відвідували також майбутня літературознавиця Олеся Ігнатович, поет Василь Кузан, прозаїк Михайло Рошко. В цей час Мар'яна вже писала густіше, до слова ставилась вимогливіше, а до світу – співчутливо, споглядально, по-філософськи.

Після навчання Мар'яна Нейметі потрапляє в царину преси. Спочатку працювала коректором «Карпатського краю», потім стала журналісткою в знаковій для Закарпаття, першій незалежній газеті «Карпатська Україна», а згодом очолила відділ культури в обласній газеті «Новини Закарпаття». За кілька десятиліть журналістської праці Мар'яна зафіксувала сотні облич культури – письменників, художників, музикантів...

Озираючись назад, зауважує, що доводилось багато часу витрачати на редагування чужих текстів, не на все із задуманого вистачило часу, в економічно складні роки лунав постійний рефрен «де б підзаробити?». Проте журналістика стала тою професією, яка наповнювала Мар'яну життєвою енергією.

«Я все-одно люблю свою роботу. Цікаво спостерігати за людьми, які вони безпосередні, коли стають щирими – від люті, розчулення, подиву, від чого завгодно. І вони мені однаково цікаві у своїй розгубленості, пихатості, у бажаннях та розчаруваннях», – каже журналістка в одному з нечастих інтерв'ю. Мало хто знає, але Мар'яна впродовж десяти років паралельно з роботою в «Новинах Закарпаття» була кореспонденткою радіо «Ера», де робила репортажі на різні суспільно-культурні теми.

Читачам, які зрідка натрапляли на вірші талановитої поетеси в пресі, вже здавалося, що вона буде авторкою однієї книжки.

Аж ні! Пані Мар'яні щастило на добротворців, що цінують її талант. Попри самоцензуру і внутрішні сумніви, у 2010 році після тривалого мовчання вийшла друга збірка поезії «Пропале місто». Ініціаторка видання й авторка передмови Наталія Ребрик назвала поезію Мар'яни Нейметі «згустком любові і розпуки, нездійснених мрій і тихого відчаю, жіночої приреченості і безпросвітньо-світлого смутку, такий щем стримуваної ніжності й недозігрітої любов'ю, такий беззарадний схлип незреалізованих потенцій».

Сама авторка підійшла до збірки концептуально, тому іноді здається, що книжка вкрай урбаністична, соціальна. Авторка зібрала вірші про людей, які відійшли у засвіти чи просто з авансцени, і без них місто стає іншим; зафіксувала емоції в переломних моментах стресу, втрат, болю, пристрасті та розпачу, зробила це по-філософськи і з гумором: «А зараз, коли все пропало, давайте поговоримо про справи». Якщо перша книжка була перехідною від дитинства до зрілості, то друга наповнена великою часткою іронії, а подекуди навіть сарказму.

Третя збірка «Йод» вийшла зусиллями відомого поета Тараса Федюка за рекомендацією Павла Вольвача. Книжка побачила світ у всеукраїнській поетичній серії «Зона Овідія». Її поезія сповнена самоаналізу, притягальна для людей думаючих. Поетеса вимогливо поставилася до концепції. «Останню книжку "Йод" я переформатувала, і тому вона вийшла ніби більш жіночою. Спочатку вона виглядала більш соціальною. Навіть назва мала бути "Галюценація" зі свідомою помилкою. Малося на увазі зрощення слів "Галю це нація". Там і вірш такий є – про війну. Ніби її передчувала. А потім засумнівалася, чи не занадто патріотичною виходить книжка? Я ж не полководець. І почала з лірики».

Збірку «Йод» письменник Сергія Федаки назвав «поетичною сповіддю покоління п'ятдесятилітніх». «М. Нейметі пропонує нам саме такі полісемантичні картинки, жбурляє у читача зграйку хамелеонів, а як вони там будуть мінитися, залежить вже від його настрою, досвіду і навіть дієти», – зауважує критик.

Мар'янина поезія щоразу пробує «вцілити каштанчиком зухвалим // У душ глухі мальовані ворота». Вона вміє бачити душею, чутлива до чужого горя і проблем. Для неї творчість – це «напружена робота – колажувати тільки мені відомі фрагменти. Ну, а потім радість звільнення. Важливо, щоб зачепило. Зовсім не має значення – про що текст. Навіть абсолютна порожнеча має

право на те, щоб матеріалізуватися в словах. А що вже казати про простір, в якому є чиєсь дихання», – розповідає про творчу кухню авторка.

Поезія Мар'яни Нейметі жіночна, сестринська (хоч авторка не любить фемінізм), емпатична і мудра:

*Нарешті я у давньої подружки.
У неї чоловік (уже у дужках)
Вона вивчала лірику античну,
Вона якось закохувалась тричі.
А нині треба різати салат...*

* * *

*І ковдри ті справні
овечі ворсини щільні
не пропускають до тіла сліз
Але в яку шкіру влізла
така й приросла
Ла-ла-ла («Сестрички повилізали з тріщин»)*

* * *

*...Але вона заходить у сон
і мусить зачинятися ізсередини,
щоб тільки не чути ночами,
як важко дихає піч.*

* * *

*За кухлем пива зебра щаслива –
у колі подружок
відпочиває від чорних смужок.*

Любовна поезія Мар'яни Нейметі глибока, ніжна, усвідомлена:

*Давай хоч ми будемо мудrimi в цім сюжеті.
І я не піду з тобою до вінця.
Давай одягнемо кропив'яні светри –
Будемо щирими до кінця;*

* * *

*Він приїхав до тебе
бозна-звідки на якусь годину.
Але тіткою, самоїдкою,
от якою ти стала, дитино.*

Але її поезія сповнена і соціальних, екзистенційних мотивів:

*Марія штовхала поперед себе
город і дитя під серцем*

*І медова шкіра вродливих жінок
світила їй у присмерку*

*та як бути гарною коли
навколо стільки голої землі
а шахтарське місто забрало собі
її чоловіка.*

Мар'яна Нейметі рідко з'являється на людях, останнім часом веде доволі аскетичне життя між Ужгородом і Свалявою. Але поодинокі її з'яви у літературному житті – то підбіркою в антології «Червоне і чорне: 100 українських поеток ХХ сторіччя», то участю в літературному конкурсі «Коронація слова-2016», де відзначено спецвідзнакою її твір для дітей «Казку про те і про се, а найбільше про Ромчика із Романівки»; то низкою поезії в журналі «Дукля», то відзначенням обласною премією ім. Ф. Потушняка чи перекладом її поезії на словацьку мову в проєкті Тетяни Ліхтей «Між Карпатами і Татрами»...

Найпомітніша свалявська поетеса Мар'яна Нейметі далі гостро відчуває і мислить, а значить – тішитиме нас новими творчими відкриттями.

Іванка Когутич-Гаврош

Джерельні приписи:

1. Між Карпатами і Татрами. – Вип. 31: Поезія Мар'яни Нейметі у словацькому перекладі Матея Масарика / вступ. слово, упоряд. Т. Ліхтей ; післямова О. Ігнатович. – Ужгород : РІК-У, 2019. – 56 с.

2. Нейметі, М. Йод : [поезії] / М. Нейметі. – К. : Гамазин, 2017. – 168 с. – (Зона Овідія).

3. Нейметі, М. Народження проліска : поезії / М. Нейметі. – Ужгород : Карпати, 1984. – 48 с.

4. Нейметі, М. Пропале місто : [поезії] / М. Нейметі ; передм. Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2010. – 128 с. : іл.

* * *

5. Мар'яна Нейметі : [поезія ; в т. ч. корот. біогр.] // М'ята : альм. сучас. укр. літ. – № 1. – Вигода : ФОП П'янкova Т. Л., 2018. – С. 67-72 : фот.

6. Нейметі, М. [Поезії] / М. Нейметі // Дукля. – 2017. – № 5. – С. 8-11 : портр.

7. Нейметі, М. [Поезія] : [в т. ч. корот. біогр.] / М. Нейметі // Джинсове покоління : пострадян. літ. Закарпаття / уклад. М. Рошко. – Мукачево : Карпат. вежа, 2007. – С. 179-190 : портр.

8. Нейметі, М. А я он клею дурня ; Всіляке й дике ; На повідку ; Джаз : [вірші ; у т. ч. корот. біогр.] / М. Нейметі // Корзо : альм. сучас. літ. Закарпаття. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2008. – С. 173-178 : портр. – (Серія «Джинсове покоління – 2»).

9. Нейметі, М. Останній і ласкавий луч... ; Знову квапляться перехожі... : [вірші] / М. Нейметі // Вежа / уклад. Т. Ліхтей. – Ужгород : Мистец. Лінія, 2004. – С. 46-47.

* * *

10. Нейметі, М. Закарпатський відгомін «Бойківщини». У Самборі відкрилася родинна виставка Наталки Сіми та Володимира Павлишина / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2006. – 25 лип. – С. 8.

11. Нейметі, М. До лікаря Івана Коршинського зверталися навіть ті, хто його цькував : [про громад. діяча Закарпаття, а також презентація кн. «Сторінки життя» в Закарпат. ОУНБ] / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2010. – 19 черв. – С. 22.

12. Нейметі, М. Закарпатська кераміка від «А» до «Я» : [вист. в галереї «Ужгород»] / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2008. – 3 трав. – С. 14.

* * *

13. Нейметі, М. Мар'яна Нейметі: «Жити треба радісно і небезпечно» : [інтерв'ю з журналісткою / вів В. Кривошакко] / М. Нейметі // Журналіст Закарпаття. – 2012. – № 4 (квіт.). – С. 18-19 : фот.

14. Нейметі, М. «Реалізованість – це, по-моєму, і є щастя...» : [розмова із закарпат. поетесою / вела М. Шутко] / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2012. – 9 черв. – С. 20-21.

* * *

15. Густі, Василь. «Щодо майбутнього, то це моя таємниця, яку навіть собі не хочеться розкривати»: В. Густі про інстинкт самозбереж., вогонь богеми та захлавні книжки : [розмова з відом. поетом / вела М. Нейметі] / В. Густі // Новини Закарпаття. – 2011. – 19 берез. – С. 21.

16. Яцканин, Іван Юрійович. Іван Яцканин: «Чому ми не зупинилися десь у Нідерландах? Там тюльпани цвітуть, вітрячки крутяться...» : [розмова із головою Спілки укр. письм. Словаччини ; в т. ч. автор. вечір в Закарпат. ОУНБ / вела М. Нейметі] / І. Ю. Яцканин // Новини Закарпаття. – 2010. – 4 груд. – С. 18 : фот.

17. Висицька, Т. Нейметі Мар'яна Іванівна : (н. 6.06.1966) ; поетеса, журналіст / Т. Висицька // Висицька, Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн. 1 : наука, культура, мистецтво : біо-бібліогр. довід. / передм. В. Падяка ; бібліогр. ред. та ред.-упоряд. Л. Ільченко ; наук. ред. В. Падяк. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2004. – С. 379-380. – (Жіночі постаті в історії Закарпаття).

18. Галас, Мирослава. «Між Карпатами і Татрами» : презентують поезію новозакарпатки М. Нейметі укр. та словац. / М. Галас // Новини Закарпаття. – 2019. – 21 верес. – С. 13 : фот. кольор.

19. Ігнатович, Олександра. Мед з піском, або чому пропало місто : [про нову кн. М. Нейметі] / О. Ігнатович // Дзвін. – 2011. – № 2. – С. 146-147.

20. Ликович, Ірися. Перестиглі сливи і слова, або Таємнича тінь Мар'яни Нейметі / І. Ликович // Нова проза Закарпаття. – Т. 19. – 2011. – С. 82-84.

21. Мар'яна Нейметі : [поетеса] // Закарпатська обласна організація Національної спілки письменників України : довідник / редкол. : В. Густі, О. Дурунда [та ін.]. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2016. – С. 31 : портр.

22. Матеуш, Віталій Олексійович. Маріанна Нейметі : [про закарпат. письменницю та журналістку] / В. О. Матеуш // Матеуш, В. О. Елід: енциклопедознавство, література і дійсність : (дослідж., роздуми). – Хмельницький : Вид. ФОП Цюпак А. А., 2014. – С. 82-84.

23. Серед цьогорічних лауреатів обласних премій і «новозакарпатка» Мар'яна Нейметі // Новини Закарпаття. – 2018. – 27 січ. – С. 3.

24. Федака, Сергій. Дорослий пролісок : [про поетич. зб. М. Нейметі «Йод»] / С. Федака // Дукля. – 2017. – № 5. – С. 84-87 : фот.

25. Федака, Сергій. Поетеса солоної правди, гірких парадоксів і болю : до 55-річчя М. Нейметі / С. Федака // Календар «Просвіти» на 2021 рік / ГО «Закарпат. крайов. культ.-освіт. т-во «Просвіта» ; уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2021. – С. 109-112 : фот.

26. Ходанич, П. М. Нейметі Мар'яна Іванівна : [поетеса] / П. М. Ходанич // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2021. – Т. 23 : Нг – Ня. – С. 94 : фот.

Червень: 10

ПАВЛО ЯЦКО

140-річчя від дня народження педагога, краєзнавця, культурно-освітнього і громадсько-політичного діяча (1886–1938)

До когорти видатних постатей, з іменами яких пов'язане національно-культурне відродження закарпатських українців 1920–1930-х, належить Павло Яцко – талановитий педагог, плідний краєзнавець і публіцист, діяльний учасник суспільно-політичного життя, функціонер і активіст багатьох культурно-просвітницьких об'єднань, один із найближчих сподвижників Августина Волошина.

Дотепер життєвий шлях П. Яцка ще не був ретельно досліджений. Зважаючи на це, у публікаціях про його життя та діяльність наявні суттєві розбіжності та неточності. Стосуються вони як дитячих та юнацьких років, так і більш зрілого періоду біографії. Найчастіше неточності виникають щодо місця народження майбутнього педагога. До прикладу, ряд дослідників (А. Лешко, М. Токар) помилково стверджують, що він народився у Перечині, а деякі біографи (М. Чухран, Г. Мегела) – що «в селі Бечийньфолво на території теперішньої Словаччини». Насправді, що підтверджується багатьма архівними документами, майбутній освітянин народився 10 червня 1886 р. у с. Дубриничі (нині – Ужгородський р-н Закарпатської обл.), яке наприкінці XIX ст. було відоме й за угорською назвою – Берченіфолво / Bercsényifalva (ДАЗО, ф. 56. оп. 1, спр. 847, арк. 9, 15).

Ще однією помилкою, яка зустрічається у біографічних описах про П. Яцка, є твердження, що він народився у родині заможного селянина (господаря) (Українське Слово, 1938, 26 серп., С. 1; Лешко А., С. 54). Насправді, про що теж свідчать архівні джерела, Павло був позашлюбною дитиною. Від народження він носив прізвище матері – Масляник, яке лише у 1907 р. офіційно змінив на Яцко за прийомним батьком (ДАЗО, ф. 1606, оп. 8, спр. 6., арк. 74-75).

Дитячі роки Павла минули у рідному селі, а відтак – у сусідньому містечку Перечин, де мешкав прийомний батько. У Перечині

у 1896 р. хлопець закінчив народну школу. Наприкінці 1890-х рр. Павло поїхав до Ужгорода, де спочатку пробував здобути фах друкаря, а від 1900 р. «приватно» (заочно) навчався у підготовчій школі при Ужгородській учительській семінарії. У 1902 р., успішно закінчивши школу, 16-річний юнак став студентом учительської семінарії.

Ужгородська учительська семінарія (препарандія) не була державним навчальним закладом, а підпорядковувалася Мукачівській греко-католицькій єпархії. Зважаючи на це, серед її викладацького колективу переважали саме представники місцевого духовництва. На момент вступу Павла посаду директора навчального закладу вже тривалий період обіймав о. Віктор (Гейза) Камінський (1854–1929), який орім іншого був знаним на теренах єпархії журналістом і громадсько-культурним діячем. В умовах наростаючої мадяризації навчальний процес у семінарії здійснювалося у проугорському дусі. Відповідних поглядів набували й її тодішні вихованці, серед яких Павло не був виключенням. «Для интилігентного чоловіка – ногавичника – вже велика ганьба была проявляти – хотя и наименшим знаком свою принадлежность до залишеного руського народу. Мадярська культура, як тяжкій валець, придусила народну свідомость. Всѣ школы – починаючи од захоронок (дитячих садочків. – К.К.) и початковых шкѣл, до университета, старалися, обы под пару роками и послѣдный Русин забыв про свою минувшость и славу. Мы вступили як ученики до учительскоѣ семинаріѣ вже из змадярщеным духом. <...>. Наша душа и наше сердце одчуженѣ были од родного народа. Нам заскѣпльовали до душѣ, що найсвятѣйшою нашою задачою як будучих народных учителей має бути: всѣми силами стремѣти до вытвореня 30 миллионового мадыарского народу», – згадував він пізніше.

Єдиним з тогочасних викладачів, від якого відчувалося, що він «не мадыарського духа», був о. Августин Волошин (1874–1945) – на той час вже відомий журналіст і активний діяч ряду громадських об'єднань. У Павла він викладав математику і природознавство. Свої тогочасні стосунки з Волошиним П. Яцко згодом описав у споміні «Августин Волошин як педагог» (1924). Не маючи можливості для розлогого цитування, зауважимо лише, що вони не були приязними. Причина крилася в тому, що народовецькі погляди молодого викладача викликали у просякнутого мадыризацією учня антипатію й навіть ненависть. Щоправда

юнак щиро захоплювався освіченістю та працелюбністю свого вчителя, а також цінував те, що, крім викладу програмного матеріалу, Волошин навчав майбутніх вчителів й практичними справами. Зокрема, створенню кооперативних спілок, значення яких в тогочасних соціально-економічних реаліях було вкрай високим. Хоча професор-народовець тоді ще не змінив поглядів юного Павла, він багато в чому став для семінариста позитивним прикладом. Мине не так багато часу до того моменту, коли колишній учень стане одним із найближчих сподвижників свого вчителя у культурно-просвітницькій та громадсько-політичній діяльності й до кінця свого життя щиро сприйматиме о. Августина Волошина як беззаперечного авторитета.

У семінарії Павло навчався досить успішно. Про це, зокрема, свідчить неодноразове відзначення його здобутків дирекцією закладу. До прикладу, по завершенні другого класу (курсу) за старанність та особливі успіхи у навчанні семінарист отримав у подарунок повне зібрання поезії Шандора Петефі. А наприкінці 1904–1905 н. р., як один із найстаранніших студентів, був премійований грошовою винагородою зі спеціального фонду, створеного директором препаратії. Під час навчання П. Яцко здобув й перший досвід громадської та культурницької діяльності. Фактично від моменту вступу до семінарії він став активним учасником тамтешнього музичного гуртка, що діяв під патронатом викладача історії, правознавства та співу о. Стефана Дудинського (1866–1946); у 1904–1905 рр. входив до його правління. Також активним Павло був у роботі самоосвітнього гуртка семінаристів, яким опікувався викладач Закону Божого о. Юлій Меллеш (1867–1948); у 1905 р. студент був секретарем цього об'єднання. Власне через активну громадську позицію наприкінці 1905 р. П. Яцко був виключений з 4-го (випускного) курсу семінарії. Причиною стала його участь в організації страйку проти неякісного харчування семінаристів.

Здобути фахову освіту П. Яцко зумів лише у 1907 р., екстерном закінчивши учительську семінарію у Пряшеві. Відтак п'ять років працював вчителем церковної школи у с. Градисько (нині – окр. Кежмарок Пряшівського краю, Словаччина), а з 1 серпня 1912 р. по 31 липня 1914 р. – вчителем церковної школи у с. Медвеже (нині – окр. Свидник Пряшівського краю, Словаччина). 17 лютого 1910 р. молодий вчитель одружився зі своєю ровесницею Оленою (Ілоною) Гумен, донькою лісничого із Великого Березного. З часом у подружжя народилося троє дітей: син Яромір (11 грудня 1910 р.),

доньки Параска (27 березня 1912 р.) та Магдалина (8 березня 1915 р.). 1 серпня 1914 р. П. Яцка було призначено державним вчителем до народної школи у с. Волосянка (нині – Ужгородський р-н Закарпатської області). На нове місце роботи вчитель повинен був приступити із 1 вересня 1914 р., але так і не встиг, оскільки ще 28 липня розпочалася «Велика» (Перша світова) війна. 4 серпня 1914 р. Яцко був мобілізований до війська та зарахований до 66-го Унгварського піхотного полку. В складі цього підрозділу воював на Східному (російському) фронті, брав участь у звільненні Галичини. У вересні 1915 р. під час бою біля с. Синьків (нині – Чортківський р-н Тернопільської обл.) він потрапив до російського полону й два наступних роки провів у таборах для військовополонених в тому числі й на території Наддніпрянської України. Саме період перебування у Галичині та Наддніпрянщині, знайомство з мовою, побутом та звичаями тамтешнього населення дозволили П. Яцкові остаточно позбутися мадяронства й усвідомити, що «угорські русини» є невід'ємною частиною українського народу, який живе по інший бік Карпат. Це усвідомлення він проніс через усе подальше життя, саме ним була просякнута уся його майбутня діяльність.

У другій половині 1917 р. Павло Яцко повернувся до Австро-Угорщини й продовжив військову службу, дослужившись до звання ротмістра (капітана). Після демобілізації (28 жовтня 1918 р.) він нарешті зміг обійняти учительську посаду у с. Волосянка, де пропрацював до 20 жовтня 1919 р. Примітно, що вже 25 березня 1919 р. сумлінна робота вчителя була відзначена похвальною грамотою Великоберезнянського окружного шкільного інспекторату. 20 жовтня 1919 р. декретом шкільного відділу Цивільного управління Підкарпатської Русі П. Яцко був переведений до Перечина, який по праву вважав своєю другою батьківщиною. Тут він обійняв посаду вчителя місцевої державної народної школи, а вже 27 жовтня на нього були покладені функції управителя (директора) навчального закладу. Паралельно із основною роботою у серпні 1922 р. П. Яцко був призначений тимчасовим управителем щойно створеної горожанської (неповної середньої) школи у Перечині. Цю посаду він обіймав до початку 1923/24 навчального року. У 1927 р. Павла Яцка було переміщено до Ужгорода на посаду вчителя тамтешньої Державної руської горожанської школи. Тут він викладав «руську мову», угорську, географію, історію та громадянську науку, а у період з 1 серпня 1930 р. до 26 листопада 1931 р. виконував обов'язки директора навчального закладу.

Паралельно із професійною діяльністю Павло Яцко був активним учасником організаційних процесів, які, починаючи із 1920 р, відбувалися в учительському середовищі Підкарпатської Русі. Він був одним із секретарів І-го учительського конгресу, що відбувся 16-17 квітня 1920 р. в Ужгороді. Згодом брав активну участь у діяльності Учительського товариства Підкарпатської Русі (УТПР) як керівник його Перечинського осередку, писар (1920–1921), член ревізійної комісії (1922–1923), заступник голови (1926–1929). У 1926–1927 рр. Яцко був членом «мовної комісії» УТПР, де разом із о. А. Волошином протистояв русофілам, вимагаючи введення в школах Підкарпатської Русі підручників за граматику Івана Панькевича.

Апогеєм русофільсько-народовецького протистояння став конгрес УТПР, проведений 8 травня 1929 р. в Ужгороді. Конфлікт розпочався ще до відкриття заходу, коли русофіли, апелюючи до формальних причин, відмовили частині народовців в участі у форумі. Навіть П. Яцку, як заступнику голови товариства, організатори певний час перешкоджали увійти до зали. Сам хід з'їзду згодом яскраво описав один із його учасників А. Шетефан: «У травні 1929 р. "Учительське Товарищество" мало свій "С'єзд" <...> в Ужгороді. Було там коло 300 учителів – "карпаторосів" понад 200 і коло 100 "народовців". По кількох промовах забрав слово й А. Волошин. Він говорив про завдання учителя і звернув увагу на те, що за мадярських часів український народ не мав і не міг мати належного рівня освіти, бо в школах його вчили мовою, якої він не розумів. "Чому вимагають тепер деякі особи, щоб в школах завести знову таку мову, яку дитина не розуміє. Навіщо робити нам експерименти з т. зв. "общерусским языком"? Його в нас знають лише московські і декотрі українські емігранти, а з наших ніхто не говорить, ані розуміє по-московськи". Тут настав крик: "Ми не москалі, ми руські!". Інші кричали: "Ми українці!". Коли втихло, з президії хтось заговорив: "Господин директор, благодарим за Вашу річ, но ми стоим за общерусский язык!". Ці слова викликали бурю крику і численні учителі повставали, щоб залишити залю. Волошин так само встав і при дверях крикнув: "Народовці! За мною! До "Просвіти"!". Коло 50 учителів вийшли за Волошином, а за ними постійно ще виходили» (Шетефан А. Августин Волошин – президент Карпатської України... С. 51-52).

У Народному домі «Просвіти» народовці провели альтернативні збори та утворили Народовецьке учительське товариство

Підкарпатської Русі. Його головою обрали Павла Яцка. Роботою Народовецького товариства П. Яцко керував впродовж двох наступних років. У цей період він намагався, щоправда безрезультатно, легалізувати статут організації в урядових структурах, організував осередки товариства в кількох округах краю та сприяв заснуванню його друкованого органу – журналу «Учительский голос» (1930). У 1931 р. педагог за власним бажанням пішов з посади голови організації, але продовжив активну діяльність в її лавах як один з членів правління. 19 лютого 1933 р. П. Яцко та о. А. Волошин були почесними співголовами загальних зборів товариства, що проходили у Берегові. Саме тоді делегатами було прийнято рішення про зміну назви організації на «Учительська Громада», під якою вона власне й ввійшла до історіографії.

Додамо також, що ще у 1924 р. Яцко разом з Волошином брав участь у створенні Педагогічного товариства Підкарпатської Русі (ПТПР), відтоді входив до його правління, а у 1925–1929 рр. був головним редактором офіційного органу ПТПР – журналу «Подкарпатска Русь». Також від 1924 р. відомий освітянин приймав активну участь у діяльності щойно створеного Товариства учителів горожанських шкіл, у 1927–1928 рр. обіймав посаду його голови, а згодом – заступника голови. 16 серпня 1926 р. П. Яцко був у числі засновників благодійного товариства «Шкільна Матка русинів в Чехословацькій Республіці» та впродовж кількох наступних років обирався членом його кураторії.

У міжвоєнний період громадська діяльність Павла Яцка аж ніяк не обмежувалася освітянським середовищем. У 1920 р. управитель перечинської школи брав активну участь у перших (28 квітня, були зірвані русофілами) та других (9 травня) установчих зборах товариства «Просвіта». Від часу заснування до середини 1930-х рр. входив до центрального правління товариства, у 1926–1927 рр. був секретарем його видавничої секції, а у 1922–1927 рр. – головою читальні «Просвіти» у Перечині. У 1937 р. П. Яцко входив до організаційного комітету з підготовки Всеукраїнського з'їзду в Ужгороді. Крім цього, впродовж 1920-х рр. він як представник Перечина брав активну участь у діяльності народно-просвітницьких рад Підкарпатської Русі, у 1928 р. був делегатом З'їзду народно-просвітницьких працівників ЧСР у Брно. Працюючи в горожанській школі Ужгорода, вчитель у 1928–1930 рр. опікувався тамтешнім осередком молодіжної організації «Пласт» (4-й хлопчачий пластовий відділ ім. Б. Хмельницького).

Впродовж 1920-х – початку 1930-х рр. Павло Яцко відігравав помітну роль і в політичному житті Підкарпатської Русі. Так ще восени 1919 р. він увійшов до Першої Руської (Української) Центральної Народної Ради, очолюваної о. А. Волошином. У 1920 р. освітянин приєднався до Руської хліборобської (земледільської) партії (РХ(З)П), лідерами якої були А. Волошин та брати Брашайки, а впродовж 1923–1925 рр. був заступником голови цієї політичної сили. У 1925 р. РХ(З)П була перейменована у Християнсько-народну партію Підкарпатської Русі, її головою був обраний о. А. Волошин, а П. Яцко впродовж десятиріччя був одним із його заступників. Протягом 1920-х рр. кандидатура Павла Яцка кілька разів висувалася до парламенту ЧСР та крайового представництва Підкарпатської Русі, однак безуспішно.

Міжвоєнні роки стали також часом творчої активності Павла Яцка, який проявив себе як плідний публіцист і краєзнавець. Окрім журналу «Подкарпатска Русь», у вказаний період його матеріали з'являлися у часописах: «Наука», «Свобода», «Руська Нива», «Учитель», «Наш Родный Край», «Пчолка», «Учительський Голос», «Ruszenszkoí Magyar Hírlap», «Uj Közlöny» та ін., колективних збірниках та шкільних підручниках. Загалом у міжвоєнний період з-під пера П. Яцка вийшло близько 40 публікацій, серед яких статті з актуальної суспільної проблематики, науково-популярні праці з краєзнавства та педагогіки, рецензії, нариси мемуарного характеру, інформаційні повідомлення. Існують також дані, що наприкінці 1920-х рр. дослідник підготував до друку книгу з історії Підкарпатської Русі, яка налічувала близько 500 сторінок, а у другій половині 1930-х рр. працював над шкільним підручником з історії краю. На жаль, ці праці так і не побачили світ, а доля їх рукописів нині невідома.

У жовні 1934 р. між П. Ячком та ужгородським шкільним інспектором, відомим русофілом Степаном Федором (1890–1941) стався конфлікт. Її причина полягала у різному баченні майбутньої реконструкції приміщень ужгородської «горожанки». Ситуацію інспектор максимально використав проти вчителя, якого давно недолюбливав за тверді українські погляди. Невдовзі проти Яцка було ініційовано службове розслідування, що тривало до середини 1938 р. Безперечно, що понад трирічна дисциплінарної перевірка не могла не позначитися на фізичному самопочутті вчителя у поважному віці, який мав неабиякі досягнення у професійній, громадській та науковій сферах, і 22 серпня 1938 р. Павло Яцко по-

мер. Наступного дня у Цегольнянській церкві відбулася прощальна панахида за покійним, а його тіло було поховане на міському цвинтарі «Кальварія». Із прощальними словами біля труни виступили колеги та близькі сподвижники П. Яцка, серед яких: директор Мукачівської торговельної академії Августин Штефан (1893–1986) від імені «Учительської Громади» – адвокат Михайло Брацайко (1883–1969) від імені «Просвіти» Юрій Добей (1884–1939) від філії «Просвіти» та інших українських організацій Перечинщини, представники колективу горожанської школи та фахових учительських об'єднань... «Хоча цілу ніч і цілий день падав дощ, на похорон зібралось багато людей, так із самого Ужгорода, як і з околиць. Цегольнянська церква, в якій відбувся похоронний обряд не змогла вмістити навіть половину всіх учасників. У церкві прощав "палкого українця" о. Сабол (Зореслав), згадуючи визначні громадянські й загально людські прикмети та заслуги покійника, а також Його боротьбу з мокофільською злобою та глупотою, як та злоба й глупота спричинилися у певній мірі і до Його передчасної смерти», – описувала сумну подію газета «Українське слово».

Костянтин Куцов

Джерельні приписи:

1. Яцко, П. Августин Волошин як педагог: спомин / П. Яцко // Августин Волошин. Его житя и дѣяльність: 3 нагоды ювілею 50-лѣтних уродин и 25 лѣтної працѣ. – Ужгород : Книгопечатня акціонер. т-ва «Унію» в Ужгородѣ, 1924. – С. 28-32.

2. Яцко, П. Наш президент на Підкарпатській Руси / П. Яцко. // Т. Масарик: 3 нагоды 80 лѣт житя, 1850–1930. – Ужгород, 1930. – С. 33-36.

3. Яцко, П. Свято нашої пѣсни / П. Яцко // Коломыйка : зб. присвячений I зѣзду Руських Національних хорів Подкарп. Руси 13.VI.1926. – Ужгород : Книгопечатное акціонер. т-во «Унію» в Ужгородѣ, 1926. – С. 11-12.

4. Яцко, П. Спомини про перші збори «Просвіти» / П. Яцко // 3 нагоди десятилітнього ювілею істновання товариства «Просвіта» на Підкарпатській Руси. 29.IV.1920 – 29.VI. 1930. – Ужгород : Печатня «Свобода», 1930. – С. 3-8.

5. Яцко, П. Археологичнѣ находки из преісторичної доби в Перечинѣ / П. Яцко // Подкарпатска Русь. – 1925. – 15 юнія. – № 6. – С. 98-100.

6. Яцко, П. Значѣня краєзнавства / П. Яцко // Подкарпатска Русь. – 1925. – 15 марта. – № 3. – С. 36-38.

7. Яцко, П. Історія Невичанського замку / П. Яцко // Пчѣлка. – 1928. – Септембер. – № 1. – С. 12-13.

8. Яцко, П. Минувшина «бѣлого» маковицького замку / П. Яцко // Подкарпатска Русь. – 1927. – 15 новембра. – № 9. – С. 201-205.

9. Яцко, П. Як ходили русины на «божий суд» до Великого Варадина / П. Яцко // Наш Рѣдний край. – 1927/28. – № 4. – С. 107-110.

10. Jaczko, P. A zempléni pogánykori ruszin sirhalmokról / P. Jaczko // Uj Közlöny. – 1925. – Szeptember 2. – Old. 2 ; Szeptember 3. – Old. 2. – Текст угор. мовою.

* * *

11. Басараб, Михайло. Закарпаття: нариси боротьби за українську державність : (з історії неуряд. громад. орг.) / М. Басараб, М. Токар. – Ужгород : Карпати, 2018. – 224 с. : іл.

Зі змісту : [про П. Яцка]. – С. 117, 118.

12. Вегеш, Микола. Августин Волошин – будівничий української державності за Карпатами / М. Вегеш, С. Віднянський. – Вид. 2-ге. – К. : Парлам. вид-во, 2021. – 472 с. : іл. – (Серія «Політичні портрети»).

Зі змісту : [про П. Яцка]. – С. 377, 394, 457.

13. Лешко, А. Повернення із небуття / Андрій Лешко // Перечин : зб. : історія с. Перечин Закарпат. обл. : арх. джерела, дослідж. науковців, спогади очевидців, фотофакти, нариси, ст., замальовки, інформац. добірки / авт.-видав. редкол. : Й. Ганич, Ю. Кул, Ю. Шейко ; ред. Ю. Кул. – Перечин, 1999. – С. 54-56.

14. Федака, П. М. Августин Волошин: шлях у безсмертя. Постанова подвижника у музейних реліквіях / П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород : РІК-У, 2024. – 312 с. : іл.

Зі змісту : [про П. Яцка]. – С. 136, 137.

15. Федака, Павло. Нарис історії товариства «Просвіта» Карпатської Русі-України : (1920–1939) / П. Федака ; Закарпат. крайов. т-во «Просвіта». – Ужгород, 1992. – 52 с.

Зі змісту : [про П. Яцка]. – С. 9, 11, 12, 41, 45, 49.

16. Федака, Сергій. Павло Яцко – просвітянин Перечинщини і Ужгорода : до 125-річчя від дня народж. : [громад. діяч] / С. Федака // Календар «Просвіти» на 2011 рік / Закарпат. крайов. культ.-освіт. т-во «Просвіта» ; уклад. : П. М. Федака, П. П. Федака. – Ужгород, 2011. – С. 65.

17. Федака, Павло. Закарпатська «Просвіта» у постаттях її діячів : (1920–2020) / П. Федака. – Ужгород : ТІМРАНІ, 2020. – 400 с. : іл. Зі змісту : [про П. Яцка]. – С. 15, 35, 57, 296.

18. Яцко Павло : (1886–1938) : [громад. діяч] // Закарпаття в енциклопедії українознавства / ред.-упоряд. В. Маркусь. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 210.

* * *

19. Мегела, Ганна. Відомому просвітителю й науковцю з Перечина Павлові Яцкові виповнилось би 125 років від дня народження : [про педагога, історика, етнографа, археолога, журналіста] / Г. Мегела // Лемки Карпат. – 2011. – № 4 (черв.-лип.). – С. 4 : фот.

20. Мокролаз, Юрій. Згадали і вшанували Павла Яцка – будителя Перечинщини : [вечір в Перечин. ЦРБ] / Ю. Мокролаз // Новини Закарпаття. – 2013. – 15 черв. – С. 15.

21. Помер Павло Яцко // Укр. Слово – [Ужгород]. – 1938. – 26 серп. – С. 1-2.

22. Токар, Маріан Персоналії закарпатської «Просвіти» : [про громад. діяча, журналіста, педагога – П. Яцка] / М. Токар // Слово. – 2000. – 4 листоп. – С. 12.

23. Чухран, Михайло. Павло Яцко – просвітянин, педагог і патріот : [про громад. діяча Закарпаття, одного із співзасн. т-ва «Просвіта»] / М. Чухран // Фест. – 2011. – 7-13 квіт. – С. 14.

Червень: 18

ВАДИМ ХАРАБАРУК

60-річчя від дня народження художника, педагога (нар. 1966)

Вадим Харабарук з дитинства мав інтерес до малювання і цікавість до навколишнього світу. Він помічав те, що не помічали інші, і приносив додому предмети, непотрібні для інших. Як це часто буває, із багатьох непомітних стежин, із уваги до навколишнього світу, із зацікавленням незвичним складається творчий потенціал, що починає згодом промовляти, а тоді малювання стає найважливішим заняттям у житті, перетворюється на єдино можливий шлях.

Батьки Вадима приїхали на роботу в Ужгороді, і хлопець на початку 1970-х опинився у місті, що стане його містом, містом

його творчих пошуків. Вадим спостерігав за кресленнями батька-інженера – дивним чином із ліній народжувалися рисунки, форми. Поруч розгорталися радикальні зміни середовища. Тривала розбудова ужгородського телецентру, уяву вражало зведення телевежі. На вулиці Івана Чендея (колишня – Л. Толстого) зносили старі будинки: приїжджав бульдозер і все згрібав разом з вікнами, дверима, меблями. Вадим блукав між руїнами і натягав додому купу цікавих дрібничок, старих фотографій, однак батьки були проти цього «хламу», панувало стремління до всього нового. Уцілів лише один стілець у стилі функціоналізму.

Шлях до малювання розпочинався, на перший погляд, випадково. Батьки поставили перед учнем СШ № 5 завдання – вибрати собі якийсь корисне заняття. Першим було плавання, але воно вимагало багато зусиль, з тієї ж причини не викликала захоплення і легка атлетика. І тоді прийшов час художньої студії Золтана Баконія – поворотний час у житті школяра. Він пройнявся великою повагою до Золтана Степановича і донині зберігає тепле, шанобливе ставлення до першого вчителя малювання. Учителю викликав захоплення: завжди елегантний, зібраний, інтелігентне обличчя, волосся з благородною сивиною – справжній італієць – чомусь саме так вважав Вадим. Студію відвідували Володимир Черепаня, Сергій Дубовець, Тарас Табака – всі вони скажуть своє слово у мистецтві. Влітку студія на три місяці переміщалася до художнього табору у Сваляві. Взимку табір дислокувався в санаторії «Карпати» – чудові умови, без лінійок і барабанів, без піонерської пропаганди. Відпочиваєш і малюєш, свобода і творчість.

У той самий час, завдяки чехословацькому та угорському телебаченню, сталося відкриття перегонів Формули-1. Це був прорив у світ не совєтської сучасності. Захоплював несамолюбний драйв перегонів, швидкість, футуристичний вигляд болідів, потужні колеса, блиск вкритих рекламою корпусів. Студійці змагалися у малюванні цих машин, епоха машин спокушала і збільшувала заgonи адептів, і також торувала шлях до осмислення атрибутів сучасності.

Оскільки Вадим Харабарук, за його власним зізнанням, дуже не любив вчитися, то після 8 класу вирішив вступати до художньо-

го училища. Тут відбулося все головне в житті юнака: поруч були друзі, захоплені мистецтвом, і була свобода. Разом з ним на відділі кераміки знову був Володимир Черепаня. На відділі дерева вчилися Роберт Саллер, Петро Пензель, на відділі металу – Іштван Молнар. До хлопців промовляла рок-музика, вона полонила їх, і стала ще одним рушієм до досягнення нового, незвіданого. Молнар грав у групі і був лідером їх музичних зацікавлень, мав хорошу добірку платівок. У світі домінували «Deep Purple», «Led Zeppelin», Вадим ще встиг прийняти «Rolling Stones», а вже наближалася «Нова хвиля».

Навчання в ужгородському художньому училищі тривало від 1981 до 1985 року. У цей час склалося світосприймання Харабарука, сформувався його інтерес до всього інноваційного, експериментального, зміцніло його органічне неприйняття усталеного, рекомандованого, гартувався внутрішній бунтарський дух.

Вадимове навчання на відділі художньої шкіри в Львівському інституті декоративного та прикладного мистецтва тривало рік. Офіційно він покинув навчання через сімейні обставини. Насправді це був черговий крок бунтаря. Навчання видавалося йому проходженням вже пройденого по новому колу. Це викликало опір. Його вабили нові пошуки у мистецтві. Советські книжки, що громили західні художні течії мистецтво, були водночас єдиним джерелом інформації про ці течії. Саме з цих критичних видань Вадим виловлював зернини інформації про явища мейнстриму.

На формування митця впливали не тільки позитивні фактори – коло друзів, музика, молодіжний рух. Свою роль зіграла й радянська армія, де юнакові відкрилася чудодійна можливість переосмислення трафаретних армійських і загалом політичних, ідеологічних реалій, а звідси вже залишалося півтора кроку до «поптрансу», мистецького угруповання, що вийде з попарту і стане його цікавим різновидом у закарпатському й загальноукраїнському мистецтві кінця ХХ століття.

Харабарук служив у зенітній частині (військова спеціальність – кіномеханік), виконуючи здебільшого обов'язки художника. Одного чудового дня він поновлював портрет Леніна. Ленін видався йому таким добрим, абстрактним – просто транс. Майже християнська простота, як іронічно зазначав Вадим. Відбулося «перелицювання» портрета Леніна, з культу він перетворився на об'єкт для використання. Це був момент Х – зерно ще не народженого поптрансу потрапило в сприятливе середовище.

Творчий процес, однак, розгортався послідовно й поетапно. У 1988 році в ужгородському архітектурному бюро сталася виставка «Ліве око», свого роду маніфестація молодих революціонерів. Експоновані твори, правду кажучи, не були великим здобутком, але їхня цінність полягала у свіжості й енергійності, у певній безшабашності, тобто – в презентації молодості й свободи, а цінність експериментальної виставки полягала у самому факті її появи у міському просторі. Учасники – Вадим Харабарук, Іштван Молнар, Сергій Біба та Роберт Ваці. «Ліве око» не зійшло відразу зі сцени. Того ж року відбулася виставка в клубі-кафе «Форум», 1990 – в центрі гунгарології, а 1991 дісталася до Будапешту.

Важливими були угорські блукання. Кілька друзів, колег по художньому училищу вже прижилися в Будапешті. Василь Дулішкович, який навчався в академії, запросив хлопців пожити й попрацювати в угорській столиці. Тоді й відбулася виставка, а також знайомство з мистецтвом і життям великого міста, – благо, СРСР вже не існував, доступ до закордоння був вільним.

Слід сказати, що оте накопичування сил, поступове визрівання усвідомлення якогось об'єднання чи спільного руху відбувалося спонтанно, без спеціальних зусиль. Все йшло в стилі рок-н-ролу і в стилі гіпі, його запізнитої версії, все ще живих ідеалів свободи а ля гіпі. Були періоди, коли музика перемагала. Хлопці без музичної освіти самотужки освоювали ази гри на гітарі, у музику занурювалися повністю – мислили музикою, жили музикою. Тусовка – це все: зустрічатися, обмінюватися новими знаннями про групи, відкривати один одному нові імена, колекціонувати платівки. Це було життя компанії однодумців, життя, що лише частково було прожитим попередніми поколіннями, а нині існувало у повному вираженні, і не випрошувало права не існування.

Такий стиль життя після Будапешта привів Вадима і до Праги, – там вже скрахував соціалізм і президентом був Вацлав Гавел. Стежину до чеської столиці протоптав старший брат Петра Пензеля на псевдо Чарлі, гіпі й меломан, який зумів віднайти у центрі Праги запущений будинок і примудрився там жити. Тоді в Європі панувала піднесена демократична атмосфера. Петро грав на вулиці і заробляв якісь крони, Вадим продавав керамічні вироби. Вулична компанія мала своє середовище, зав'язувалися стосунки з пражанами, молоддю інших країн.

Празька ідилія тривала до зміни внутрішньої політики в Чеській Республіці, коли почали облікувати майно і впроваджувати закон про реституцію. У будинків з'явилися власники. Завдяки завзятій дружній пражанці, що започаткувала готельний бізнес для молоді, Петро і Вадим оселилися у готелі, а проживання відробляли малюванням. Вона ж запропонувала хлопцям хату в селі, де вони перебули зиму, як Ван-Гог з Гогеном, малюючи, філософствуючи і нудьгуючи в далині від цивілізації. Петро захоплювався Крішнамурті, Вадим читав Олдоса Гакслі. Тоді й придумали назву – «поптранс».

Прага пришвидшеним темпом поверталася у політичне і культурне життя світу. Галереї, виставкові зали наповнювалися новим мистецтвом. Ужгородці змогли побачити виставку живописця і музиканта Альберта Оелена, презентацію творчості Нам Джун Пайка, засновника відеоарту, познайомилися з мейл-артом у виконанні групи Флуксус.

Завдяки Гавелу, митці отримували гроші на свої проекти, утворювали творчі групи. Гурт «Pražsky výběr» музично супроводжував суспільні перетворення, а один із засновників гурту став згодом міністром. Активно діяв експериментальний театр. Упродовж місяця у театрі виступала американська група «The Residents». Художники теж формували групи. Значний вплив на Вадима мав новий знайомий, чеський художник і фотограф, друг Гавела Їржі Давід. Тоді й виникла ідея створити свою групу.

Група «поптранс», що означає – популярна трансформація, утворилася в 1994 році. Автор назви – Петро Пензель. Склад групи – Вадим Харабарук, Петро Пензель, Роберт Саллер. Згодом долучився Андрій Стегура та Марсель Онисько, Наталка Шевченко, а Павло Ковач став афілійованим членом, інтелектуальним маяком групи. Погляди учасників склалися на основі тенденцій постмодерну з урахуванням практик попарту, соцарту та інших актуальних течій. Подібно до європейських колег вони так само зростали на музиці й візуальних мистецтвах. Об'єкт творчого дослідження – дві великі сфери популярного: тоталітарні зразки радянського минулого та впізнавані символи масової культури західного світу, світу реклами і споживання.

Виставкова діяльність стартувала у 1996 році, коли відбулася виставка в прогімназії, де Павло Ковач вів малювання, а між тим були акції «Китайське небо», «Вивільнення духів Ерделі й Бокшая» та інші. Кожен з учасників поптрансу йшов своїм індивідуальним

шляхом, і разом вони формували спільноту. З того часу відбулися численні виставки. Поптранс надійно оселився в Ужгороді, побував у Києві, Львові та інших містах. Детальніше розмова про діяльність групи вимагає окремого місця й часу.

Цікавий до всього розмаїття мистецьких явищ, Вадим Харабарук залишається найбільш «малюючим» з усього товариства. Свої візії, свої трансформації популярного, розрахунки й поразки з реаліями, предметами, об'єктами він вирішував і вирішує новаторськими засобами графіки й живопису. Він виставив певні параметри образотворчості, задав напрям і додав енергії всьому товариству. Відсторонено філософічний, зосереджений і дотепний, індиферентний до шанування й заробляння, занурений у світові тренди та ще й схожий на ікону попарту Енді Воргола, він мимоволі символізує рух «поптранс».

Для творів Харабарука характерна відсутність підпорядкованості тій чи іншій течії. Він щиро захоплюється, однак, сам вирішує, що застосувати на форматі, які матеріали використати. Звідси певна еклектичність і водночас індивідуальний характер твору. Звідси сміливе застосування і поєднання різних матеріалів, технік, використання колажу, репродукцій, опрацювання шаблонів, кліше, трафаретів, або їх симуляція, і суттєва риса індивідуальності – органічна іронічність, яка успішно працює в його творах. Іронічність як риса постмодернізму, властива також багатьом українським митцям.

Вадим Харабарук належить до тих небагатьох художників, які не задовольняються одним відкриттям, він не зупиняється на шляху відкриттів. Це й парні портрети і незвичні портрети зі спини, і загадкові містичні форми, і «розкадровка» зображень, і калейдоскоп різнокольорових рисок, блискіток. І знову таки в цих рядках не передати усі народжені ним варіанти й періоди власної творчості. Обмежимося прикладом.

У неформальній галереї «Коридор», організованій Павлом Ковачем у приміщенні колишнього Художфонду, регулярно відбуваються цікаві виставки. На виставці 2008 року Харабарук виставив три роботи з промовистою назвою «No name, no time». Три блискучі (і в прямому, і в переносному значенні) композиції відкрили світ у стилі поптрансу. Це естетизований блиск американської мрії і блиск галантерейної промисловості. Вражала очевидна єдність змісту й форми: три жіночі комбінації, чи трико, чи може корсети – рожеве з золотим, – гімн споживацтву й

ґламуру, апофеоз симулятивного існування, що попри все створює своїх героїв і свою власну історію, і провокує створення художніх творів.

Все це лише частина подорожі, яка триває. Вадим Харабарук має вплив на мистецьке середовище, не міліє джерело його креативних імпульсів. Він один з художників, які виплели з розмаїття ліній модерного своє модерне, яке стало постмодерним. Він зумів здолати інерцію тяжіння класичного закарпатського мистецтва, зберігши глибоку пошану до митців попередніх поколінь, і довів, що продовження традицій – це вірність собі, своїй художній мові, мові свого часу.

Михайло Сирохман

Джерельні приписи:

1. Пам'яті Молнара Іштвана присвячується : вист. творів / І. Молнар [та ін.] ; підбір матеріалів : В. Харабарука, П. Пензеля. – Ужгород, 1994. – 32 с. : іл. – Назва : Р. С. Пам'яті Молнара Іштвана присвячується.

* * *

2. Вадим Харабарук = Vadym Kharabaruk : [про художника] // 7 днів = 7 days : альбом / авт. проекту, текст Н. Гончарова ; фот. О. Попов ; пер. англ. Ф. Мамедов-Мід'янін. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2012. – С. 72-81 : портр., кольор. іл. – Текст. укр., англ. мовами.

* * *

3. Небесник, Іван. Графічне мистецтво Закарпаття: друга половина XX століття / І. Небесник. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2020. – 236 с. : іл.

Зі змісту: [про В. Харабарука]. – С. 151-161, 233, 235 : іл.

4. Ворошилов, Олександр. Їх називають «нащадками» Енді Ворхола : закарпат. митці з «Поп-Трансу» почали наступ на Україну : [у т. ч. про В. Харабарука] / О. Ворошилов // Старий замок Паланок. – 2011. – 24-30 берез. – С. 11 : фот.

* * *

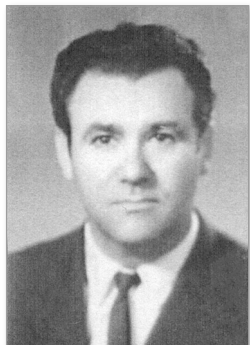
5. Харабарук Вадим [Електронний ресурс]: [база даних Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка «Художники Закарпаття»]. – Режим доступу: <https://surl.li/ijwoho>. – Назва з екрана.

Червень: 19

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ ЛЕНЧУР

105-річчя від дня народження лікаря-рентгенолога, організатора рентгенрадіологічної служби, доцента медичного факультету Ужгородського національного університету (1921–2016)

Михайло Михайлович Ленчур – людина особлива. Він був прекрасним лікарем-рентгенологом, відмінником охорони здоров'я, завідувачем рентгенрадіологічного відділення Закарпатської обласної клінічної лікарні ім. Андрія Новака, головним спеціалістом Закарпатського облздороввідділу, талановитим організатором рентгенрадіологічної служби, багаторічним головою Наукового товариства рентгенологів і радіологів Закарпатської області, доцентом, викладачем медичного факультету Ужгородського національного університету, енергійною, працьовитою, творчою і душевною людиною.

Він із плеяди тих перших лікарів, які в нелегкі післявоєнні роки простували життєвою стежиною твердо і рішуче, долаючи життєві перешкоди, прагнучи досягти своєї вершини. І йому це вдалося.

Михайло Михайлович Ленчур народився 19 червня 1921 року в селі Тростник Виноградівського району в багатодітній сім'ї сільського вчителя.

В ті часи село Тростник, як і все Закарпаття, входило до складу Чехословацької Республіки. Окрім старшого Михайла, батьки виховували ще двох синів, Василя і Миколу, та двох донечок, Анну і Марусю. У рідному селі Михайлик закінчив початкову народну школу. Був допитливим і старанним учнем. У м. Севлюші (нині м. Виноградів) закінчив підготовчий клас горожанської школи для вступу до гімназії. Перші два гімназійні роки навчався в м. Берегово, куди щодня їздив поїздом. Коли батька перевели на роботу вчителем в с. Рокосово, продовжив навчання у Хустській гімназії.

З юнацьких років Михайло на все життя запам'ятав бомбардування при світлі «сталінських свічок» смт Королева та Дебреце-

на, зміну влад і політичних систем, жандармський період насилля, розстріляних однокласників-гімназистів: братів Логойдів – Гаврила та Георгія, а пізніше – Дмитра Вакарова і Віктора Ороса за участь у партизанському русі, і тих, хто був засланий на 25 років за обвинуваченням в «антирадянщині» до таборів ГУЛАГу після визволення краю Радянською армією – це Юрко Неймет, Федір Сочка, о. Іван Маргітич, о. Іван Горіневський, о. Дмитро Попович. Ці події загартували його дух на все життя.

У 1941 році Михайло Ленчур розпочав навчання на медичному факультеті Дебреценського університету, а продовжив і закінчив навчання у Львівському медичному інституті.

Після здобуття диплома лікаря молодий спеціаліст М. Ленчур був направлений у розпорядження обласного відділу охорони здоров'я Закарпатської області. Облздороввідділ призначає його головним лікарем дільничної лікарні у селі Гать. Однак, направлення було змінено, і Михайло Ленчур остаточно направляється на посаду завідувача тубдиспансеру і водночас ординатором Виноградівської лікарні, яка у післявоєнний час мала великі труднощі насамперед з персоналом, із апаратурою, медикаментами... Старі лікарі повиїжджали перед війною, а нових ще не було. То ж 1946 року молодий лікар приступив до організації роботи тубдиспансеру, який щойно відкрився у Виноградіві. Втім, сталося так, що лікарня, маючи більшу потребу в рентгенолозі, посилає молодого спеціаліста на курси спеціалізації в Харківський рентгенологічний інститут. Через пів року, після закінчення курсів, М. М. Ленчура призначено завідувачем рентгенкабінету 300-ліжкової районної лікарні та районним рентгенологом. З великим завзяттям взявся Михайло Михайлович за організацію роботи кабінету. Він переймався облаштуванням кабінету, необхідним устаткуванням: було роздобуто рентгенодіагностичний апарат, самотужки організовано фотолабораторію, в якій виконувались найпростіші укладки рентгендослідження хворих, і робота кабінету була розпочата.

У 1955 році М. Ленчур був направлений у Київський науково-дослідний рентгенорадіологічний та онкологічний інститут для проходження теоретичного і практичного курсу телерадієвої терапії, освоєння її методики, після чого був допущений до роботи з радієм та його замінниками на основному місці роботи.

Із набуттям досвіду роботи лікаря М. М. Ленчур почав мріяти про організацію рентгенодіагностичного відділення Виноградівської лікарні, і це стало наступним кроком у його професійній

діяльності. У триповерховому хірургічному корпусі, будівництво якого було розпочато ще за часів чехословацького режиму та перебудованого в радянський час, і було відкрито нове рентгенвідділення. Відділення займало крило першого поверху і включало: рентгенодіагностичний та рентгенотерапевтичний напрями роботи, лабораторію і було оснащене сучасною на той час вітчизняною рентгенодіагностичною та рентгенотерапевтичною апаратурою з відповідним захистом. Відомо про такий факт, що на урочистому відкритті корпусу був присутній Перший секретар обкому Закарпатської України І. І. Туряниця. Професійного лікаря, завідувача, умілого організатора годі було не запримітити. І тоді за професійно зроблену роботу М. М. Ленчура було відзначено значком «Відмінник охорони здоров'я УРСР» і запропоновано подумати про можливість перейти на роботу в обласну клінічну лікарню, де ще не була в повному об'ємі налагоджена рентгенологічна служба. Це сталося через два роки.

1957 року М. М. Ленчур на конкурсній основі був переведений на посаду завідувача рентгенологічного відділення Ужгородської обласної клінічної лікарні. Прийшовши на нове місце роботи, лікар М. М. Ленчур з'ясував, що в лікарні є усього один рентгенкабінет із старим відкритим і слабопотужним апаратом, який був придбаний керівництвом лікарні ще у 1936 році, тобто за часів Чехословаччини, немає лабораторії, відсутній потрібний персонал. На робочому місці – один лікар, котра була прийнята на роботу після війни (д-р Н. П. Душинкевич). На той час рентгенотерапевтичний кабінет не працював. За таких умов доктор М. М. Ленчур взявся організовувати роботу нового кабінету та відділення. Активні намагання лікаря отримали велику підтримку у керівництва. Були виділені відповідні штати персоналу: 7 лікарів, 14 лаборантів, 1 рентген-технік та інженер-дозиметрист. Одночасно М. М. Ленчура було призначено консультантом ЦЛК, обласного диспансеру, облвійськкомату, обласної станції переливання крові та головним спеціалістом Закарпатського облздороввідділу. Володіючи усіма видами складних рентгенодіагностичних досліджень та рентгенотерапії, він надавав консультації у складних випадках, вирішував нагальні проблеми рентгенології, які виникали в процесі роботи.

Також почалася робота з підбору кадрів. Першими лікарями-рентгенологами стали випускники Ужгородського державного університету, вибрані Михайлом Михайловичем на пропозицію облздороввідділу. Ними стали: А. О. Жупан, А. С. Шпонтан, О. Ва-

силенко, Б. М. Мандзюк, І. Анталовська, І. В. Пазуханич. Проійшло трохи часу і почала розширятися мережа спеціалізованих кабінетів. Так, спочатку було відкрито другий рентгенкабінет у терапевтичному відділенні хірургічного корпусу лікарні, а пізніше третій, у поліклініці обласної лікарні. Потім відкрито рентгенкабінети в ЦЛК, обласному тубдиспансері, обласному онкодиспансері, пізніше – у залізничній лікарні і міській лікарні, поліклініці № 2. Так само стрімко відкривалися рентгенкабінети у тих районах області, де вони були відсутніми – Сваляві, Тячеві, Міжгір'ї, Волівці, Іршаві, а пізніше – в ряду сільських лікарень. Попереду була ще робота з відкриття рентгенкабінетів в усіх міських поліклініках та в десяти санаторіях області.

З відкриттям кабінетів росла чисельність апаратури: рентгенодіагностичної, терапевтичної, близькофокусної. Більші лікарні отримали комбайни для проявлення р-плівок. Зросла вимога до постачання рентгенівських плівок, підсилюючих екранів, захисних засобів і пристосувань для рентгенкабінетів. На вимогу часу при ОКЛ були відкриті госпрозрахункова рентгенівська майстерня і пункт здачі срібла.

Проте Михайло Михайлович розумів, що у перспективі без кваліфікованих спеціалістів на місцях не може бути справжньої рентгенологічної допомоги і почав вирішувати це питання. На базі рентгенвідділення обласної клінічної лікарні, де під його керівництвом працювали висококваліфіковані спеціалісти, що мали досвід у відкритті рентгенкабінетів, і були підготовлені найперші спеціалісти. А з 1959 року, на підставі наказу Міністерства охорони здоров'я УРСР № 589 від 21 листопада 1959 р., рентгенорадіологічне відділення Ужгородської обласної клінічної лікарні стає організаційно-методичним центром рентгенорадіологічної мережі по Закарпатській області. Водночас відділення стало служити і клінічною базою відповідного курсу медичного факультету Ужгородського державного університету. Таким чином, усі рентгенологи області планово почали проходити курси первинної спеціалізації на базі рентгенвідділення ОКЛ, а потім – в інститутах удосконалення лікарів Києва та Харкова.

Паралельно з появою мережі нових кабінетів була організована дозиметрична служба і почалася поступово проводитися дозиметрична робота. В усіх кабінетах надалі персонал міг працювати на сучасних модифікованих рентгенапаратах, з урахуванням променевої безпеки, захисту від рентгенорадіологічного опромі-

нювання. Кожен спеціаліст був узятий на диспансерний облік при ОКЛ.

Як головний спеціаліст облздороввідділу, Михайло Михайлович здійснював методичну і координуючу допомогу в області. Він був не просто перевіряючим чиновником, але й прекрасним наставником, колегою, радником, бо вболівав за свою роботу, просто нею жив.

Велику увагу М. М. Ленчур приділяє також профілактичним оглядам. Допомогу у виявленні туберкульозу при профілактичних оглядах почав надавати отриманий облтубдиспансером перший пересувний автобус-флюорограф із необхідними штатами. Автобус за планом виїздив у гірські райони та більш віддалені села, лісорубні ділянки. Так проводилися флюорографічні обстеження у школах, на заводах, в колгоспах, при оглядах призовного контингенту юнаків. Результати досліджень після перегляду спеціалістами-рентгенологами передавалися головним лікарям районів та сільських дільниць. Поставлена флюорографічна служба також допомагала у ранній діагностиці і зменшила навантаження в рентгенкабінетах міських та районних лікарень. Така робота з профілактики легеневих захворювань у той час мала досить вагоме значення. Тож кількість пересувних флюорографів збільшилась до 4. Пізніше флюорографічні апарати встановлювалися в міських поліклініках, що дозволило значно збільшити кількість профілактичних обстежень. Флюорографи також були успішно пристосовані для маммографії і обстеження придаткових порожнин носа.

За порівняно короткий час у цій галузі медицини були досягнуті певні успіхи. Якщо у 1945 році на території краю нараховувалось усього 15 рентгенологічних кабінетів, то в 1964 році їх кількість становила 119. Зросла і кількість спеціалістів-рентгенологів – до 65, а кількість апаратів – до 227. Урізноманітнилось надання рентгенологічних послуг спеціальними методами рентгенологічних досліджень: артеріографія магістральних судин, бронхографія, холецистографія, метросальпінгографія, урографія, пневмоенцефалографія. Рентген-терапевтичне лікування застосовувалось в обласному онкологічному диспансері та в обласній клінічній лікарні, в лікарнях Мукачєва, Берегова, Виноградова. А це означало, що в усіх районних та міських лікарнях області працюють сучасні потужні рентгенівські апарати і є всі умови для проведення відповідних рентгенологічних досліджень. Сільське населення краю мало всі можливості користуватися кваліфікованою рентге-

нологічною допомогою на місцях. Так, завдяки організаторським здібностям і фаховій майстерності Михайла Михайловича, була створена рентгенодіагностична служба та рентгенотерапевтична допомога в Закарпатській області.

У 60-х роках ХХ ст. в медичних установах області вперше широко стала застосовуватись телерадієва терапія. Перші радіотерапевтичні лікування почали проводитися в обласному онкодиспансері, їх почав здійснювати, маючи певну підготовку, лікар М. М. Ленчур. Ним проводились перші радіоізотопні дослідження на отриманих скенерах та терапія радіоактивними речовинами. Згодом лікар М. М. Ленчур організовує тут відділення радіологічної та ізотопної діагностики, налагоджує консультативну роботу з рентгеноізотопної діагностики та рентгено- і гамма-терапії, облаштовує наочний кабінет для студентів з курсу рентгенорадіології.

Ще у 1958 році при рентгенологічному відділенні ОКЛ було організовано Обласне наукове товариство рентгенологів і радіологів. Головою Товариства було обрано Михайла Михайловича Ленчура, який очолював його упродовж 20 років. Як голова товариства, М. М. Ленчур з 1958 по 1978 роки включно був членом правління Республіканського товариства рентгенологів і радіологів України. З утворенням товариства відчутно піднявся фаховий рівень спеціалістів-рентгенологів, які на його засіданнях мали можливість обговорювати найсучасніші досягнення рентгенології та радіології, нові методики рентгенодіагностики та терапії, слухати звітні доповіді окремих районних і міських рентген-спеціалістів та брати участь в їх обговоренні. Великого значення для фахівців-рентгенологів набули обміни досвідом і консультаціями, що дозволило оптимально вирішувати певні діагностичні чи терапевтичні питання в їхній повсякденній практиці. Члени товариства брали участь у роботі наукових форумів країни, республіканських конференціях і з'їздах, приймали в області провідних спеціалістів галузі, які періодично приїздили з Київського та Харківського інститутів рентгенології.

1962 року Михайло Ленчур був запрошений на роботу в Ужгородський державний університет асистентом курсу рентгенології та радіології при кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб і госпітальної терапії. Необхідно було не тільки забезпечити матеріалами теоретично-лекційний курс, але й створити матеріально-технічну базу для проведення практичних занять. Тож, не покладаючи сил, Михайло Михайлович для третьокурсників

медфаку, відповідно до програми курсу рентгенології і радіології, затвердженої Міністерством вищої школи, підготував за тематикою лекційних і практичних занять таблиці, комплекти слайдів, навчальні рентгенограми, численні фотоматеріали і, звичайно, хворих, облаштував спеціальний рентгенкабінет для демонстрації і роботи в ньому студентів.

Упродовж цього часу під керівництвом професорів М. С. Туркельтауба та О. В. Фединця Михайло Михайлович працював над проблематикою «Рентгенологічне дослідження при гострих захворюваннях органів черевної порожнини». Дисертація була підготовлена до захисту у 1968 році і успішно захищена ним при Вченій раді Львівського медичного інституту. Йому було присвоєно звання кандидата медичних наук. Після успішного захисту М. М. Ленчура було призначено на посаду доцента курсу рентгенології та радіології медфаку УжДУ, який викладав до 1983 року. Володіючи досконало і неперевершено усіма видами складних рентгенологічних досліджень, а також проводячи в стаціонарі всі види рентгенотерапії, доцент Ленчур разом з професором Ф. Ф. Теличком, з успіхом забезпечував основні навчально-виховні завдання курсу рентгенології та радіології.

Крім того, Михайло Михайлович був душею факультету, організатором студентської молоді, завжди перебував у вирі подій. Колективом медфаку був обраний головою МК профспілок факультету (один термін), а потім – переведений на посаду голови Художньої ради факультету. І тут також проявилися його організаторські здібності: дуже швидко була організована робота художньої самодіяльності медичного факультету. Учасники художньої самодіяльності співали, танцювали, декламували, грали на музичних інструментах. З ініціативи Михайла Михайловича було створено смичковий камерний оркестр, в якому він разом з сином Петром брав пряму участь. Скрипка була найбільшим захопленням доктора М. М. Ленчура. Досконало володіючи інструментом, він не тільки віртуозно на ній грав, але й сам складав музичні композиції, розписував обробку відомих музичних творів на партії оркестру, подавав свою обробку музичного твору. Та найбільшою втіхою його життя були лижі, він часто відвідував схили Щербіна, на яких проживав щасливі хвилини свого життя.

Відійшовши від професійної діяльності, Михайло Михайлович не нудьгував. Володіючи сімома мовами, він писав вірші,

займався музикою, живописом і перекладами, збирав і плекав народну мудрість. І це також заслуговує на увагу і повагу. Його поетична творчість багатогранна, вона пронизана любов'ю до рідного краю, родини і близьких йому людей. Через маленькі миттєвості життя ми бачимо, чим живе автор, спостерігаємо його бачення подій, переживання, страждання і сподівання.

Пам'ять історії – це те, що вдалося зберегти до наших днів, завдяки написаному у безцінних книгах, і що назавжди залишиться майбутнім поколінням. Так само наполеглива праця в ім'я здоров'я людини лікаря М. М. Ленчура, що стояв біля самих витоків створення радянської охорони здоров'я, є вже історією, історією нашого краю та історією медицини Закарпаття зокрема.

Наприкінці життя Михайло Михайлович презентував нащадкам написану з любов'ю книгу «Життя прожити – не поле перейти» – своєрідну сповідь перед майбутнім. Автор цікаво розповідає про події, до яких він був причетний, і тих людей, з якими свого часу жив і спілкувався, прагнув донести читачеві через прожиті і пережиті ним історію становлення та розвитку на Закарпатті сучасної рентгенологічної та радіологічної допомоги, в деякій мірі показуючи і діяльність фахівців-рентгенологів краю за часів Угорщини, Чехословаччини та радянського періодів, і це є безцінним для сучасності.

Дана Данко

Джерельні приписи:

1. Ленчур, М. М. Некоторые вопросы ранней диагностики острых заболеваний органов брюшной полости : автореф. дис. ... канд. мед. наук : спец. № 777 – хирургия, № 768 – рентгенология / М. М. Ленчур. – Л., 1968. – 20 с. – Текст рос. мовою.

2. Ленчур, Михайло. Життя прожити – не поле перейти: сторінки життя, професійна діяльність, творчість / М. Ленчур ; [вступ. ст., упоряд., бібліогр. Н. С. Вакули]. – Ужгород : ІВА, 2013. – 168 с. : іл.

* * *

3. Ленчур, М. М. Аналіз даних рентгенологічних дослідів органів грудної клітки у хворих із гострими захворюваннями органів черевної порожнини / М. М. Ленчур // Тези доповідей до ХХ-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу (секція мед. наук), берез. 1966 р. / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т, Мед. ф-т ; відп. ред. Г. Є. Марантіди. – Ужгород, 1966. – С. 118-120.

4. Ленчур, М. М. Динамические телерентгенографические наблюдения у больных ревматическими пороками сердца, леченные сероводородными ваннами курорта Синяк / М. М. Ленчур, А. А. Сочка // Тезисы докладов XVII научной конференции профессорско-преподавательского состава, 8-13 апр. 1963 г. / МЗ и ССО УРСР, Ужгород. гос. ун-т ; отв. ред. А. М. Кишко. – Ужгород, 1963. – С. 29-30. – Текст рос. мовою.

5. Ленчур, М. М. К вопросу рентгенодиагностики постбульбарных язв двенадцатиперстной кишки / М. М. Ленчур // Тезисы докладов и сообщения к XIX научной конференции профессорско-преподавательского состава (секция медицинских наук), июн. 1965 г. / МВ и ССО УССР, Ужгород. гос. ун-т ; отв. ред. М. С. Туркельтауб. – Ужгород, 1965. – С. 83-84. – Текст рос. мовою.

6. Ленчур, М. М. К дифференциальной рентгендиагностике некоторых заболеваний, дающих картину «острого живота» / М. М. Ленчур // Сборник научных работ. Т. 2 / МЗ УССР, Закарпат. обл. клин. больница ; ред. А. А. Ольшанецкий. – Ужгород, 1958. – С. 153-159. – Текст рос. мовою.

7. Ленчур, М. М. Клинико-рентгенологическая картина состояния сердца и дыхательного аппарата у больных бронхиальной астмой при спалеотерапии / М. М. Ленчур, М. Ю. Палфий, М. Ф. Свистак // Декомпенсация сердца : монотемат. науч. сб. / МВ и ССО УССР, Ужгород. гос. ун-т (Мед. ф-т) [и др.] ; ответ. ред. И. А. Мельник. – Ужгород, 1973. – С. 274-276. – Текст рос. мовою.

8. Ленчур, М. М. О значении телерентгенографии сердца в оценке эффективности бальнеотерапии у больных ревматизмом / М. М. Ленчур, Ф. Ф. Теличко // Болезни сердечно-сосудистой системы: [материалы межобл. науч.-практ. конф.] / Киев. НИИ клин. медицины им. Н. Д. Стражеско [и др.] ; отв. ред. А. Л. Михнев. – К., 1969. – С. 125-128. – Текст рос. мовою.

9. Ленчур, М. М. Применение вертикальной томографии при острых заболеваниях органов брюшной полости / М. М. Ленчур // Матеріали ХХІ наукової конференції Ужгородського державного університету. Серії біологічна та медична / МВ і ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; відп. ред. : Г. М. Рошко, Г. Є. Марантіді. – Ужгород, 1967. – С. 177-180. – Текст рос. мовою.

10. Ленчур, М. М. Ранняя рентгенодиагностика деяких гострих захворювань органів черевної порожнини / М. М. Ленчур // Тези доповідей до ХХ-ої наукової конференції професорсько-викладацького складу (секція медичних наук), берез. 1966 р. / МВ та ССО

УРСР, Ужгород. держ. ун-т, Мед. ф-т ; відп. ред. Г. Є. Марантіди. – Ужгород, 1966. – С. 120-122.

11. Ленчур, М. М. Рентгенологічні обстеження хворих на «гострий живіт» / М. М. Ленчур // Тези доповідей до наукової конференції професорсько-викладацького складу присвячені 20-річчю заснування Ужгородського державного університету, жовт. 1965 р. / МВ та ССО УРСР, Ужгород. держ. ун-т ; відп. ред. Г. Є. Марантіди. – Ужгород, 1965. – С. 115-117.

12. Ленчур, М. М. Розвиток рентгенрадіологічної служби за 20 років у Радянському Закарпатті / М. М. Ленчур // Там само. – С. 17-19.

* * *

13. Вакула, Наталія. Нариси з історії медицини Закарпаття: з давніх часів до 40-х років XX століття / Н. Вакула ; М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород : Мистец. лінія, 2006. – С. 55-76.

* * *

14. Вакула, Наталія. Ленчур Михайло Михайлович / Н. Вакула // Вакула, Н. Медицина Закарпаття. 1939–1985 роки. – Ужгород : ІВА, 2019. – С. 100-104.

Червень: 27

НАТАЛІЯ ЙОСИФІВНА РЕБРИК

65-річчя від дня народження літературознавця, кандидата філологічних наук, педагога (нар. 1961)

Однією з ключових фігур сучасного літературознавчого й освітнього простору Закарпаття є Наталія Йосифівна Ребрик – кандидатка філологічних наук, педагогиня, літературознавиця, популяризаторка краєзнавчих студій, авторка численних наукових та методичних праць. Її творчий доробок – це не лише глибокий аналіз художнього слова, а й послідовна культурна місія: повернення із забуття імен та ідей, які формують національну самосвідомість.

Пані Наталя народилась 27 червня 1961 року в Ужгороді. Її дитинство – це світ, де переплелися родинні традиції, мовні культурні шари та перші уроки любові до слова. Село Брусниця, сусіднє до легендарної Чорторії – батьківщини Івана Миколайчука – стало осердям ранніх спостережень за людською природою. Вона виростала серед людей, для яких пам'ять і усна традиція були справжнім скарбом. Дід і баба, хоч і мали освіту з румунської школи, щиро володіли українською, а їхні голоси, що лунали віршами Шевченка й Руданського, створювали перші картини світу для маленької Талі.

Дід, наполегливо вчив онуку віршам, вірив, що ця праця – найкращий тренажер для пам'яті й розуму. Батько, помітивши хист Наталі до художнього читання, всіляко підтримував розвиток цієї здібності, тож уже у чотирирічному віці привів доньку до самодіяльної народної студії «Товариш» при Ужгородському міському будинку культури, якою керував Ігор Михайлович Колюбакін. Саме там почалося її сценічне загартування. Мудрий наставник з кожним роком все більше залучав талановиту дівчину до різноманітних тематичних концертів, поетичних вистав, а згодом – до ведення програм міських свят, конференцій чи офіційних заходів. Тендітній на вигляд Наталці з невимушеною легкістю й дорослою впевненістю вдавалось оперувати складними текстами, вільно й природно звертаючись до слухачів. Можливо, цей набутий досвід і став підґрунтям для подальшого шляху, де слово і література посядуть чільне місце в її житті.

Успішно навчаючись в Ужгородській ЗОШ № 6, пані Наталка проявляла неабияку активність у шкільному житті. Участь у громадському житті вимагала не лише організаторських здібностей, а й відповідальності, ініціативності та здатності до комунікації. Усе це формувало риси, які згодом проявилися у її викладацькій, науковій та громадській діяльності.

Завершивши школу із золотою медаллю, мріяла про вступ на журналістику в Києві. Та доля внесла свої корективи. Через важкий перебіг хвороби не встигла на іспити до столиці, тож обрала українську філологію в Ужгородському державному університеті. Навчання стало важливим етапом у становленні Наталії Йосифівни. Вона прийшла на філологічний факультет із щирим прагненням пізнати силу слова, не як готовий фахівець, а як молода людина, яка тільки починала відкривати для себе світ української літератури. Йосип Дзендзелівський, Микола Лакиза, Кирило Галас, Павло

Чучка, Лідія Голомб, Наталія Вигодованець не лише передавали знання, а й підтримували, надихали, допомагали повірити у власні сили. Їхнє наставництво пробуджувало жагу до пізнання, спрямовувало до пошуку істинного покликання.

Поза аудиторіями пані Наталка активно включалася у творче життя університету – брала участь у роботі художньої ради, організовувала святкові вечори, писала сценарії. Саме тут поглибилось її вміння відчувати ритм часу, бачити в слові не лише зміст, а й емоцію, силу впливу, глибину.

Особливе місце в цьому періоді займає знайомство з Іваном Ребриком – не просто однокурсником, а тонким поціновувачем літератури, який прийшов на філфак із фотокамерою в руках і внутрішньою тишею в серці. Він знімав творчі вечори, які організовувала пані Наталка. Вона була світлом сцени, а він – уважним літописцем, що фіксує мить. Їхня зустріч – не просто романтична пригода юності, а народження партнерства, де головною цінністю стало взаєморозуміння, а не гучні слова.

Згодом саме Іван Михайлович підтримував її кроки у науковій та громадській діяльності, надихав на реалізацію складних задумів. З роками їхнє партнерство переросло у глибоку духовну співпрацю, яка втілилася у спільній справі – заснуванні видавництва «Гражда», що стала культурною платформою, на якій вони відроджували забуті імена, відкривали нові імена закарпатських авторів, публікували дослідження, джерела, спогади. Їхня колосальна робота дозволила підняти з тиші цілий пласт літератури Закарпаття, дати голос тим, кого знищили або забули, зшити тканину пам'яті нашого краю. Сьогодні дуєт Івана та Наталії Ребриків є прикладом не лише подружнього єднання, а й глибокої інтелектуальної співпраці.

Понад чверть століття фахове становлення Наталії Йосифівни було пов'язане з викладанням української мови та літератури в ужгородських загальноосвітніх школах № 17, 3 та 19, Ужгородському коледжі мистецтв ім. А. Ерделі, а згодом – із науковою, викладацькою й адміністративною діяльністю у вищій школі. Науковий шлях Наталії Йосифівни Ребрик був логічним продовженням її багатогранної педагогічної діяльності. Так, у 2008 році захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності «Українська література» у Львівському національному університеті ім. І. Франка, що стало важливим етапом у її науковій кар'єрі.

Сьогодні її науковий доробок – це понад сто наукових і навчально-методичних праць – результат глибокої літературознав-

чої та культурологічної зацікавленості авторки. Книги «Література народоцветва і чину на українському Підкарпатті в першій половині ХХ століття», «Невичерпальність духу», «Люби своє: апологія Чину», а також серія краєзнавчих нарисів стали істотним внеском у дослідження української літератури Закарпаття, її ідеологічних, духовних та мистецьких витоків.

Особливе місце в її творчості займають літературознавчі розвідки, спрямовані на формування національної ідентичності, дещо забутої в академічному середовищі, проте актуальної в умовах сучасних суспільних викликів. «Десять нарисів, що ввійшли до першої книги Наталії Ребрик, – писав Петро Скунць, – допоможуть зорієнтуватися тим, хто не байдужий до народознавства краю...». Саме ці літературознавчі дослідження поєднують наукову глибину з живою емоційністю, що властива Наталії Йосифівні, і щирим захопленням долями письменників, духовних лідерів, культурних діячів.

Для Наталії Ребрик характерна особлива чутливість до ролі особистості в історичному процесі. Вона не лише дослідила постаті Зореслава, Гренджі-Донського, Василя Довговича, Юрія Станинця чи Федора Потушняка, а й спробувала повернути їх у контекст сучасних літературних процесів на Закарпатті, стимулюючи до пізнання національних ідеалів через літературне слово. Не менш принциповою є й ідея відкритості: у працях пані Наталі з'являються постаті «незакарпатців», як-от: Улас Самчук чи Євген Маланюк – людей, які були духовно близькі до краю і вплинули на його ідентичність. «Вони теж – наша правда», – зазначав Петро Скунць у передмові до видання літературознавчих статей «Люби своє».

Варто згадати й про особливу сторінку в житті Наталії та Івана Ребриків – багаторічну дружбу з Миколою та Магдою Мушинками. Це не лише глибоко особистісний зв'язок, а й творча спорідненість, що ґрунтується на високій культурі мислення, повазі до слова, до історії, до духовної пам'яті народу. Їхні зустрічі – це простір інтелектуального взаємообміну, де народжувалися ідеї, де кожен вияв думки мав вагу, де фахова щирість поєднувалася з теплою людських стосунків. Спілкування з подружжям Мушинок – це розмова, яка надихала, збагачувала, закорінювала у глибини академічної точності, водночас зберігаючи щось дуже домашнє, затишне та людяне. У цій дружбі – велика підтримка, довіра і спільна місія: берегти й примножувати духовний спадок українства.

Паралельно із науковими літературознавчими розвідками та дослідженнями педагогічна діяльність завжди посідала важливе

місце в житті Наталії Йосифівни Ребрик. Вона неодноразово підкреслює, що саме робота з учнями й студентами надихала її, спонукала постійно вчитись і не зупинятися в особистому розвитку. За плечима – багаторічна викладацька практика: у Закарпатському художньому інституті, на посаді проректора з наукової роботи в Закарпатській академії мистецтв, а нині – у Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти, де очолює кафедру теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій.

Її робота з учнями, студентами й педагогами вирізняється уважністю до слова, чутливістю до думки іншого, умінням не нав'язувати, а спрямовувати. Вона з тих викладачів, які не просто навчають, а пробуджують інтерес. Її курси, підручники, навчальні посібники з української мови стали опорою для багатьох учителів, а факультативна програма з літературного краєзнавства з грифом МОН сприяє глибшому пізнанню культури рідного краю в школах області. Саме завдяки її фаховому підходу та організованості побачили світ понад 200 наукових, науково-популярних, художніх та методичних праць, багато з яких стали важливими орієнтирами для дослідників історії та літератури Закарпаття. Тому не викликає подиву той факт, що наукова та освітня діяльність Наталії Ребрик неодноразово відзначалася на державному й регіональному рівнях. Пані Наталя – лауреатка Всеукраїнської літературної премії імені Зореслава (2014), обласної премії імені Ф. Потушняка (2021), нагороджена низкою відомчих нагород, серед яких: почесна грамота Міністерства освіти України, нагрудні знаки «Відмінник освіти України», «За наукові та освітні досягнення», «Василь Сухомлинський».

Наталія Йосифівна Ребрик – це той тип дослідниці, що поєднує академічну системність із внутрішньою місією служіння культурі рідного краю. Її науково-просвітницька діяльність – це своєрідне літературне подвижництво, покликане зберігати духовне обличчя Закарпаття в історичному часі та виховувати на цій основі гідних продовжувачів. Її щоденна праця – не лише академічна чи освітня, а й просвітницька: вона допомагає віднайти зв'язок між словом, регіоном та людиною. І, мабуть, саме ця здатність – уважно слухати, вдумливо інтерпретувати й доступно передавати дозволяє говорити про Наталію Ребрик як про дослідницю, яка працює не «для архіву», а в контексті живого культурного процесу.

Оксана Гаврош

Джерельні приписи:

1. Келемен, М. Ю. Подвижник з Боржавської долини : жит. і твор. шлях композитора, диригента, етнографа, фольклориста та письменника П. Світлика / М. Ю. Келемен, Н. Й. Ребрик. – Ужгород, 2003. – 18 с.

2. Ребрик, Н. Й. Бог і Україна : жит. і твор. шлях Степана-Севастиана Сабола (Зореслава) / Н. Й. Ребрик. – Ужгород, 2003. – 22 с. – (Урок літератури рідного краю).

3. Ребрик, Н. Й. Іван Рошко (Ірлявський): «...Ірлявські дзвони в моїм серці чути...» : жит. і твор. шлях поета / Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2000. – 144 с. – (Шкільна серія ; Вип. 8).

4. Ребрик, Н. Й. Література народовецтва і Чину на українському Підкарпатті в першій половині XX століття : [монографія] / Н. Й. Ребрик ; Ужгород. нац. ун-т, НДІ україністики ім. М. Мольнара. – 2-е вид. – Ужгород : Гражда, 2010. – 220 с.

5. Ребрик, Н. Й. Література української діаспори / Н. Й. Ребрик. – Ужгород, 2003. – 10 с.

6. Ребрик, Н. Й. Люби своє: Апологія Чину : літературознав. ст. / Н. Й. Ребрик ; передм. : П. М. Скуня, Т. Ю. Салиги. – Вид. 2-е, змінен., допов. – Ужгород : Гражда, 2011. – 552 с.

7. Ребрик, Н. Й. Невичерпальність духу : літературознав. портрети, ст., рец. / Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2021. – 688 с.

8. Ребрик, Н. Й. Сейсмограф вічності : жит. і твор. вертепи Дмитра Кременя / Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Іст. клуб «Красне Поле», 2021. – 104 с. : іл.

9. Українська мова : 10 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. із навч. угор. мовою / Н. Ребрик, Є. Борисова [та ін.]. – Л. : Світ, 2010. – 216 с. : іл.

10. Ребрик, Іван. Від видавництва : [післяслово] / І. Ребрик, Н. Ребрик // Коршинський, Іван Юрійович. Про незабутнє / І. Ю. Коршинський ; передм. М. Вегеша. – Ужгород : Гражда, 2020. – С. 485-495 : фот.

11. Ребрик, Н. «...Платити мені маєте не сріблом-злотом, а такими почуттями до мене у ваших серцях при читанні цієї книжки, які я мав до вас, коли цю книжку писав...» : [передмова] / Н. Ребрик // Станинець, Юрій. Червона йонатаночка : вибр. твори. / Ю. Станинець ; підгот. тексту І. Ребрика. – Ужгород : Гражда, 2011. – С. 3-88.

12. Ребрик, Н. «Найбільший муж наших новіших часів...» : [передмова] / Н. Ребрик // Августин Волошин. Найбільший муж наших новіших часів : до 150-річчя від дня народж. Президента о. Монс. Августина Волошина та 85-річчя Карпатської України / упоряд. А. Ребрика ; підгот. текстів та фотоматеріалів І. Ребрика. – Торонто : Стипенд. фонд проф. В. Янішевського при Укр.-Канад. Дослідчо-Документац. Центрі ; Ужгород : ГО Іст. клуб «Красне поле» ; ФОП Ребрик А. І., 2023. – С. 5-33 : кольор. іл.

13. Ребрик, Н. Велика правда життя і творчості Юрія Станинця : [передмова] / Н. Ребрик // Станинець, Юрій. Сусіди : роман / Ю. Станинець. – Ужгород : Гражда, 2006. – С. 3-30.

14. Ребрик, Н. Вічна недея Івана Долгоша : [передмова] / Н. Ребрик // Долгош, Іван. Синевир : роман. / І. Долгош. – Ужгород : Гражда ; Іст. клуб «Красне поле», 2021. – С. 4-15.

15. Ребрик, Н. Жіночий первень у чоловічій суті, або Легка жіноча спроба протрактувати серйозну чоловічу прозу : [передмова] / Н. Ребрик // Степа, Сергій. Три повісті і Площа / С. Степа ; післяслово П. Скунця. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 3-12.

16. Ребрик, Н. ...І про дощ теж... : [передмова] / Н. Ребрик // Сима, Ірина. Сум дощу : поезії / І. Сима. – Ужгород : Гражда, 2009. – С. 3-7.

17. Ребрик, Н. Літописець Карпатського краю, або Той, що торкнувся серцем нетлінної святості : [післямова] / Н. Ребрик // Долгош, Іван. Заплакала Тиса кров'ю : роман-диалогія. – Кн. 2 : Карпатська Україна / І. Долгош ; упорядк. О. Сопко (Долгош). – Ужгород : Гражда, 2012. – С. 289-323.

18. Ребрик, Н. На шляху пізнання правдивого духа : [передмова] / Н. Ребрик // Зореслав (о. Сабол, Степан-Севастіян, ЧСВВ). Католицтво і православ'є / Зореслав. – Ужгород : Гражда, 2009. – С. 25-53.

19. Ребрик, Н. Сейсмограф вічності : [передмова] / Н. Ребрик // Кремінь, Дмитро Дмитрович. Мовчання волхвів : поезії, поеми, симфонії / Д. Д. Кремінь ; упорядк. Д. Кременя, Т. Кременя. – Ужгород : ФОП Ребрик А. І., 2023. – С. 3-14.

* * *

20. Бараболя, Марко. З правдивою пошаною... : твори, слово про письменника : до 110-річчя від дня народж. І. Ф. Рознійчука / М. Бараболя ; упоряд. Н. Й. Ребрик ; упоряд., передм., прим. І. Ребрика. – Ужгород : Гражда, 2020. – 292 с. : іл., портр.

21. Зореслав (о. Севастіян Сабол) : до 105-річчя від дня народж. : бібліогр. покажч. / Упр. культури Закарпат. облдержадмін.,

Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка ; уклад. : М. Б. Бадида, Н. Й. Ребрик ; відп. за вип. О. А. Канюка. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2014. – 100 с. – (Корифеї Закарпаття: бібліографія).

22. Кремінь, Дмитро Дмитрович. 3 днів шалених : кн. ран. лірики та віршів «закарпат. циклу» / Д. Д. Кремінь ; авт. передм. Т. Д. Кремінь ; співупоряд. : Т. Д. Кремінь, І. М. Ребрик, Н. Й. Ребрик. – Миколаїв : Іліон, 2021. – 300 с. : іл., портр. – (Південна бібліотека).

23. о. Степан-Севастьян Сабол (Зореслав) : метод. розробки, методолог. рек., літ. тексти, літературознав. матеріали / розроб., упоряд., передм. Н. Й. Ребрик. – [Ужгород] : Карпати : Гражда, 1998. – 88 с. – (Шкільна серія ; вип. 3).

24. Світлик, Петро Михайлович. Небесна студня : закарпат. нар. перекази, легенди, вірування, звичаї, традиції та побут / П. М. Світлик ; упоряд., підгот. текстів Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2008. – 144 с. : кольор. іл. – (Блукаючи вогні віртуального світу ; Кн. 2).

25. Сливка, Олександр Іванович. На цій тяжкій дорозі : спогади і роздуми / О. І. Сливка ; упоряд., передм. Н. Й. Ребрик, Н. Гайдур. – Ужгород : Гражда, 2009. – 276 с. : іл.

* * *

26. Горват, Василь. В контексті українського простору й часу : побачила світ кн. Н. Ребрик «Невичерпність духу» : [презентація кн.] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2021. – 30 жовт. – С. 11 : фот. кольор.

27. Ходанич, П. М. Ребрик Наталія Йосипівна : [про педагога, науковця] / П. М. Ходанич // Педагогічна енциклопедія Закарпаття. Т. II : О-Я. – Ужгород : Карпати, 2022. – С. 107-108.

* * *

28. Мушинка, Микола Іванович. Ребрик Наталія Йосипівна / М. І. Мушинка // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2023. – Режим доступу : <https://surl.li/bnutxo>. – Назва з екрана.

29. Ребрик Наталія Йосипівна [Електронний ресурс] : [база даних Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушняка «Письменники Закарпаття»]. – Режим доступу : <https://surl.li/cdgiif>. – Назва з екрана.

30. Ребрик Наталія Йосипівна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/tagmur>. – Назва з екрана.

ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ КАПУШ

35-річчя від дня народження Героя України, старшого солдата
128-ї окремої гвардійської гірсько-піхотної бригади
Сухопутних військ ЗСУ (1991–2015)

Між датами його народження та смерті – коротка риска, яка вмістила всього 23 роки життя. Олександр Капуш – Герой України, який отримав це звання посмертно. Але інформації про нього незаслужено мало.

Він народився 27 липня 1991 року в Ужгороді. Сашко ріс усміхненою дитиною, завжди був допитливим та активним, але водночас тихим та скромним. Це відзначають усі, хто його знав.

«Він прийшов у 1 клас Ужгородської загальноосвітньої школи № 6 ім. В. Гренджі-Донського у 1998 році, – пригадує тодішня директорка школи Христина Мещерякова. – Провчився у нас до 3 класу – у 2001 році перевівся до 19 школи. Повернувся до нас уже у 9 клас, і його дідусь, Іван Іванович Капуш, полковник у відставці, який працював у нашій школі військовим керівником, був його класним керівником. Сашко старався, брався до будь-якої роботи, ніколи не було якихось зауважень щодо порушень поведінки, навчався сумлінно і з посмішкою. Навіть попри те, що продовжив навчання у 9 класі вже з іншими учнями, мав друзів. А його посмішка завжди була разом із ним».

Лариса Павлишинець навчалася з Олександром Капушем до 3 класу та сиділа з ним за однією партою: «Спогади про Сашу не дуже чіткі, оскільки ми навчалися разом тільки у початковій школі. Він був дуже енергійним хлопцем, любив крутитися, вертитися за партою, тому ми завжди на нього дивилися. Однак пам'ятаю його тільки добрим хлопцем. Він ніколи не робив зла, ніколи нікого не образив. Навпаки: оце його круть-верть і вислови нас часто розважали. Саша дружив і спілкувався охоче з усіма учнями».

Після школи він продовжив навчання у професійно-технічному училищі на слюсара-ремонтника. У 2009 році пішов до армії.

Уже згаданий дідусь Олександра, Іван Капуш, мав великий вплив на онука: саме за його прикладом та наставництвом хлопець обрав для себе військову справу – підписав контракт. Служив старшим водієм-механіком, командиром гірсько-піхотного відділення гірсько-піхотного взводу гірсько-піхотної роти 15-го окремого гірсько-піхотного батальйону 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади, в/ч А1778, м. Ужгород.

Мама Олександра, Людмила Князівна, у коментарі Суспільному розповідала: «Дідусь казав: це мій внук, він має пройти мою школу і бути таким, як я. А самого Олександра навчав: ти маєш бути сильним, мужнім, піти в армію – то не чоловік, який не проїде армію». Мама таке рішення сина теж підтримала.

Із травня 2014 серед перших поїхав у зону проведення антитерористичної операції на сході України. Матері довго не розповідав, що він у зоні бойових дій. У свій перший виїзд узяв участь у боях за Луганський аеропорт. Після недового перебування вдома у листопаді 2014-го – наступний виїзд.

Олександр був сміливим воїном – навіть не завжди вдягав бронезилет. «Куля мене знайде тоді, коли потрібно», – цитував у інтерв'ю Суспільному слова Олександра його побратим Олексій Кирій.

Він ішов під кулі, щоб діставати поранених побратимів, супроводжував медиків на евакуаціях, сам пропонував свою допомогу. Навіть часом привозив поранених до медиків сам. Один з відомих прикладів – 31 січня 2015 виніс із поля бою двох поранених побратимів.

Його пригадують надзвичайно активним та ініціативним – таким, що був усюди і всюди намагався допомогти чим міг: чи то роздати побратимам взуття від волонтерів, чи то витягнути людину з-під обстрілу.

Уже 6 лютого 2015 року група розвідників під командуванням Капуша обороняла позиції від російсько-терористичних угруповань у районі смт Чорнухине. Загарбники кинули гранату, від якої Олександр прикрив собою товариша. Сам же героїчно загинув на місці через уламкове поранення у скроню.

Побратими згадують Олександра Капуша добрим, позитивним, відважним, готовим підтримати товаришів та подбати про них, завзятим до роботи навіть у збиток власному здоров'ю.

Тіло Сашка привезли додому у день народження його мами, на який так сильно хотів приїхати син. 18 лютого 2015 року із Ге-

роєм прощався Ужгород. Похований на Пагорбі Слави кладовища Кальварія.

Посмертно Олександр Капуш нагороджений нагрудним знаком «За оборону Луганського аеропорту», «Дебальцеве-2015», медаллю «Захиснику Вітчизни». За виняткову мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі у 12 жовтня 2017 року старшому солдату Олександру Капушу присвоїли звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно). Іменем почесного громадянина Ужгорода названа одна з вулиць рідного міста. Пам'ять про Олександра Капуша вшановано на меморіальній дошці на будівлі Ужгородського ліцею № 6 ім. В. С. Гренджі-Донського, його ім'я викарбуване на меморіальній плиті на площі Віталія Постолакі в Ужгороді, фото – на меморіалі «Стіна пам'яті полеглих за Україну» в Києві. Олександр Капуш також зображений серед 30 полеглих Героїв на картині «Становлення нації» художника-баталіста А. Орльонова.

У соцмережі на сторінці Героя залишився напис: «Рабів до раю не пускають». І це повністю характеризує життя та загибель Олександра Капуша.

Ксенія Шокіна

Джерельні приписи:

1. Указ Президента України. Про присвоєння О. Капушу звання Герой України [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 320/2017 від 12.10.2017 р. : [з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно)]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3e2DGWM>. – Назва з екрана.

2. Про присвоєння звання «Почесний громадянин м. Ужгорода» : рішення голови Ужгород. міськради XXVII сесії VI склик. від 11.09.2015 р. № 1817 м. Ужгород : [у т. ч. старш. солдату О. В. Капушу (посмертно)] // Ужгород. – 2015. – 26 верес. – С. 9.

3. Капуш Олександр Васильович (27.07.1991–06.02.2015) [Електронний ресурс] : Герой України. – Режим доступу : <https://bit.ly/3UNi6Fu>. – Назва з екрана.

4. Капуш Олександр Васильович [Електронний ресурс] : Книга пам'яті полеглих за Україну. – Режим доступу : <https://bit.ly/3P0rZwK>. – Назва з екрана.

5. Капуш Олександр Васильович [Електронний ресурс] : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://bit.ly/3g8faVe>. – Назва з екрана.

6. Капуш Олександр Васильович [Електронний ресурс] : Небесна гвардія. – Режим доступу : <https://bit.ly/3o8JIXb>. – Назва з екрана.

7. Капуш Олександр Васильович [Електронний ресурс] : Український меморіал: пам'яті героїв, що загинули за Україну. – Режим доступу : <https://bit.ly/3uspYRM>. – Назва з екрана.

8. Олександр Васильович Капуш [Електронний ресурс] : [база даних Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка «Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні»]. – Режим доступу : <https://biblioteka.uz.ua/war/show-data.php?id=7>. – Назва з екрана.

9. Шушківський, А. І. Капуш Олександр Васильович [Електронний ресурс] / А. І. Шушківський // Енциклопедія Сучасної України. – Режим доступу : <https://usu.com.ua/article-77552> – Назва з екрана.

10. В Ужгороді перейменували вулиці Джамбула, Краснодонців, Лавріщева та інші [Електронний ресурс] : [вул. І. Мондока – на вул. О. Капуша]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3UMC43s>. – Назва з екрана.

11. В Ужгороді трьох загиблих в АТО Героїв-городян дозволили ховати на Пагорбі Слави [Електронний ресурс] : [у т. ч. старш. солдата О. В. Капуша]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3ENSZyB>. – Назва з екрана.

12. Відеосюжет про те, яке в Ужгороді прощалися з Героями [Електронний ресурс] : [у т. ч. із старш. солдатом О. В. Капушем]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3Rs8uid>. – Назва з екрана.

13. Герой України Олександр Капуш. «Один з нас» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3AFKbHG>. – Назва з екрана.

14. Дудаш, Оксана. В Ужгороді вшанували бійців-учасників виходу з Дебальцевого [Електронний ресурс] : [у т. ч. старш. солдата О. В. Капуша] / О. Дудаш. – День. – 2017. – 18 лют. – С. 10. – Режим доступу : <https://bit.ly/3tDjKxD>. – Назва з екрана.

15. Закарпатцю Олександру Капушу, який загинув, захищаючи Україну, присвоєно звання Герой України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3H20PUB>. – Назва з екрана.

16. Зі сльозами на очах Ужгород прощається з бійцями, які загинули в зоні АТО [Електронний ресурс] : [у т. ч. із старш. солдатом О. В. Капушем]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3TIPQQt>. – Назва з екрана.

17. На Закарпатті в останню путь провели трьох бійців АТО [Електронний ресурс] : [у т. ч. старш. солдата О. В. Капуша]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3RxhKSa>. – Назва з екрана.

18. Поблизу Чорнухіна на східному фронті загинув боєць з Ужгорода Олександр Капуш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3OchLde>. – Назва з екрана.

19. У середу Ужгород прощатиметься із загиблими в російсько-українській війні Героями Олександром Капушем та Андрієм Палаєм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3kjiazq>. – Назва з екрана.

* * *

20. Коштура, Мирослава. Капуш Олександр Васильович : [загиблі в АТО] / М. Коштура // Пам'ять про подвиг. – Ужгород : РІК-У, 2018. – С. 105-107 : фот.

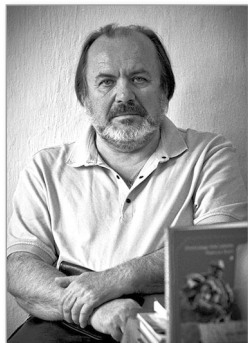
21. Лазорик, Віктор. Ужгород у жалобі: місто попрощалося з двома героями : [у т. ч. загиблий в АТО старш. солдат О. Капуш] / В. Лазорик // Закарпат. правда. – 2015. – 21-27 лют. – С. 6.

22. Сідун, Іван. Втрачаємо найкращих своїх синів : [у т. ч. про загиблого в АТО старш. солдата О. Капуша] / І. Сідун // Новини Закарпаття. – 2015. – 17 лют. – С. 2.

Серпень: 5

ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ МАСЛЯНИК

70-річчя від дня народження заслуженого журналіста України, письменника, видавця, громадського діяча (нар. 1956)

Олександр Масляник є феноменом, який водночас належить двом українським регіонам – Закарпаттю й Галичині. Так само, як і його молодший колега, – письменник, видавець і науковець Василь Габор. Обидва народилися і сформувалися на Срібній Землі, вчилися у Львові, там одружилися й продовжили свій життєвий шлях, не забуваючи про малу батьківщину.

Олександр Масляник народився 5 серпня 1956 року в Рахові. Його батько Іван Юрійович працював заввідділом промисловості Рахівської районної газети, тож як но-

винар обійшов усі куточки рідного краю. Про своє дитинство пан Олександр згадує так:

«Я виріс у сім'ї журналіста, з дитинства крутився в редакції районки (мама теж працювала тут кур'єром), залюбки бігав у друкарню за гранками, допомагав архівувати газети, шукав якнайменшого приводу, щоб довше залишитися у кабінетах з натертими пастою лискучими паркетами, де казенні меблі часів Чехословаччини додавали приміщенню якоїсь незбагненої урочистості... Магнітом тягнуло мене до друкарської машинки – доволі швидко опанував її й вже сам «клацав» дописи. Тож майбутній фах обрав мене сам. Я був приречений стати журналістом».

Величезне значення на формування Олександра Масляника справила постать батька, адже інтелігенції у Рахові було не так і багато. «Він не мислив себе поза газетярством, – згадує про батька. – Був ветераном Другої світової війни, однак ніколи не хизувався цим. Не вступив до партії, що було радше винятком, а згодом стало причиною звільнення. Єдиним на той час у Рахові писав літературною угорською і чеською мовами та вільно володів ще кількома».

Малий Олександр зростав у творчій атмосфері, до батька заходили такі відомі письменники, як Іван Чендей, Андрій Патрус-Карпатський, Михайло Томчаний. «Книги оточували зусібіч, – згадує він. – У нашій родині панував культ читання. Батько свідомо не купляв телевізор (а, може, й не мав за що, п'ятеро душ швидко поглинали невеликий сімейний бюджет). Передплачував знаменитий на той час "Всесвіт", газети, мадярський і словацький журнали. Моя мама з чотирма класами чеської школи у вільні між городом, кухнею й роботою миті перечитала всю домашню бібліотеку. Я її "проковтнув" теж швидко, далі – дитяча і «доросла» бібліотека. Зі старшим братом Іваном допізна читали книжки з ліхтарем під ковдрою – годі було зранку прокинутися!»

Тож не дивно, що ставав переможцем районних і призером обласних олімпіад з української мови та літератури. Уже в десять років мріяв стати письменником і журналістом, школярем дописував у районну і обласну пресу.

Після закінчення Рахівської середньої школи № 1 наступний крок був очевидним – вступ у 1974 році на факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка, хоч батько його відмовляв, знаючи складнощі роботи газетяра в тоталітарні часи.

У Львові знайшов нове захоплення – участь у знаменитому університетському ансамблі пісні і танцю «Черемош». Там зустрів і свою долю – чорнооку Оленку Дзюбу, вірну подругу на все життя. Вперше побачивши її, сказав колезі: «Вона буде моєю!». Так воно і сталося.

У 25 років став головним редактором першого в Україні 12-сторінкового тижневика «Трибуна робітника». Згодом очолював ще шість газет, з яких три заснував сам. Як каже про себе: «Був менеджером, який, на щастя, ніколи не випускав із рук перо».

Про радянські часи зізнається, що тоді не могли писати всієї правди: «Ми втікали у внутрішню опозицію, ставали кухонними дисидентами, читали самвидав, колядували, співали стрілецьких пісень. Принаймні не зраджували своє українство».

У липні 1990 року за погодженням з В'ячеславом Чорноволом, тодішнім керівником Львівщини, Олександра Масляника призначено заступником головного редактора газети «За вільну Україну». Розпочався найяскравіший період в його житті.

У той час ще існував СРСР, панувала Комуністична партія, КГБ, лише в Галичині до влади прийшла опозиція, а відповідно – тут започаткувалася вільна преса. Олександр пише передовиці, есеї, нариси, аналітичні статті (саме вони склали основу першої книжки публіцистики «Люди з Вавилону»). Газета «За вільну Україну» стала трибуною боротьби за незалежність і демократію, її передплачували по всій республіці й за кордоном, наклад сягнув фантастичних пів мільйона примірників.

Так закарпатець опинився у вирі політичних подій. Ближче познайомився зі знаковими постатями України, відомими дисидентами В'ячеславом Чорноволом, Богданом Горинем, Левком Лук'яненком, Зеновієм Красівським, Валентином Морозом, Леонідом Плющем, Юрієм Бадзьом, Степаном Хмарою, Йосипом Терелею, Мирославом Мариновичем, Юрієм Шухевичем, Іваном Гелем, Іриною та Ігорем Калинцями, Михайлом Осадчим.

Із закарпатським єпископом Іваном Маргітичем у нього встановилися міцні дружні взаємини на десятиліття. Серед численної львівської мистецької еліти особливо приємними були стосунки із земляками – художником Андрієм Бокотеєм, диригентом Ігорем Лацаничем, ректором лісотехнічного університету Юрієм Туницею. Серед київського бомонду давнє приятельство склалося із

земляком Орестом Климпушем та його донькою, ексвіцепрем'єркою Іванною Климпуш-Цинцадзе.

Після напруженої праці у газеті «За вільну Україну» наступна віха – посада генерального директора Львівської обласної державної телерадіокомпанії у 1996 році. Олександр Масляник став організатором нового 12-го каналу Львівського телебачення, готував концепцію, розробляв програмну політику, здійснював технічне переоснащення. Не полишав і творчу самореалізацію. Зокрема, вів цикл актуальних інтерв'ю з керівниками держави, політиками, цікавими людьми, працював над документальними фільмами «Побачення зі Львовом», «Україна вітає Папу», «Мости єднання» про українців Бразилії.

Після роботи на телебаченні повернувся у 2002 році до преси. Став головним редактором газети «Український шлях», у 2006–2016 роках очолював «Газету.ua», у 2015–2017 роках – часопис «Центр Європи».

Паралельно у 2007 року очолив журнал «Громада», відомий гуцульський часопис в Україні. Гуцульщина стала його життєвим захопленням і покликанням. У 2019 році паралельно стає головним редактором ще одного всеукраїнського журналу – «Гуцульщина і Покуття».

Протягом усіх цих років Олександр Масляник пише, редагує і видає книжки. Підготував автореферат кандидатської дисертації на тему «Проблеми народної освіти у висвітленні галицької преси другої половини XIX – початку XX ст.», однак захищатися не став. Все-таки його завжди манило живе спілкування, а не суха академічна наука.

Написав збірки художньої прози «Каміння на всіх» (2009), лірики «Згадай мене у вранішній молитві...» (2011), есеїстики «Люди з Вавилону» (2005), «Звір зі Сходу» (2020), «Місія» (2024) (у співпраці з Романом Гораком). Остання книжка про визначного політичного і релігійного діяча Закарпаття Віктора Беда.

Рідний край також потужно представлений у творчості Олександра Масляника. Він є автором чи співавтором таких публіцистичних книжок, як «Гуцульщина у Львові» (2012), «Художники Закарпатської Гуцульщини» (2013), «Сповідь душі» (2014), «На крутозламі» (2016), «300 імен Рахівщини» (2020), «Словник говірки Закарпатської Гуцульщини» (2022), «Шо кому смакує – най собі пакує! Гуцульські приповідки, приказки, влучні вислови» (2025).

Для Рахівщини у видавничій справі ніхто більше за нього не зробив. Недарма у 2007 році його визнали почесним громадянином Рахова, а в 2018 році нагородили відзнакою «За особливі заслуги перед Гуцульщиною». Окрім того, Олександр Масляник відзначений такими журналістськими нагородами, як Заслужений журналіст України (2003), лауреат премії імені В. Чорновола (2008), «Золоте перо» Національної спілки журналістів України (2009).

«Моя публіцистика винятково наступальна. Такий час. По-іншому не можна. Нині кожен із нас зі своїм Словом на війні. Це наша зброя», – каже він про свою збірку «Звір зі Сходу», в якій передбачав військову агресію росії.

«Мої прадіди Іван і Василь воювали у Першу світову, батько і тесть – у Другу. П'ятеро представників моєї родини пішли добровольцями на фронт у березні 2022 року. 30-літній племінник Юрій загинув у липні 2022-го. Його брат Ігор відмовився від демобілізації, хоча мав на це право. Місце Юрія в строю заступив ще один племінник – Роман. Мій син Володимир на сході України стоїть на важливому рубежі. Ветеран війни, двічі контужений, однак навіть на гадці не має завершити службу. Зять Олег, майор ЗСУ, готує молодь до жорстких випробувань», – розповідає Олександр Масляник.

Однак виражальні засоби журналістики обмежені. «Справжнє розкошування у слові дарує художня література, – вважає він. – Завдяки фантазіям ми хочемо більше, ніж маємо. Порожнечу заповнює творчість. Завдяки їй ми можемо жити іншим життям, пересуватись у часі, переживати незвичні пригоди, любов, закоханість, глибинні почуття. Я хотів би повністю присвятити себе літературі, однак журналістика не відпускає».

Проте його літературні твори не залишилися непоміченими, перекладені румунською, сербською, словацькою. Він є членом Національної спілки письменників України з 2016 року, лауреатом Міжнародних літературних премій імені Ірини Вільде та Володимира Винниченка (2016); премії «Князь роси» імені Тараса Мельничука (2021); літературно-наукових премій імені Воляників-Швабінських Українського вільного університету (США, 2021), Вільгельма Магера (Німеччина, 2022), Пантелеймона Куліша (2024).

Ще одним проявом Олександра Масляника є подорожі. Це надзвичайно активна й непосидюча людина. «Півстолітня твор-

ча діяльність для мене було позначена двома маркерами: люди і мандри. У моєму кабінеті завжди стоїть наготові дорожня сумка, – зізнається він. – Мене постійно кличе-манить дорога. Раз на місяць сідаю на джип і їду. Або на потяг чи літак. Світ широкий зловив мене!».

Він побував у 43 країнах на чотирьох континентах. Серед них такі екзотичні, як Індія, Бразилія, Аргентина, Занзибар (Танзанія), Кабо Верде, Канада, Албанія, Мальта.

Разом із паном Олександром ми організували творче відрядження у Воєвину до перших закарпатських колоній у Сербії, наслідком чого став документальний фільм режисера Максима Мельника «Маленькі історії Руського Керестура» та переклад збірки місцевої поетеси Саманта Рац-Стоїлькович «Десять близько» українською мовою у 2014 році.

Загалом Олександр Масляник причетний до видання десятків книжок, виступаючи в якості організатора, видавця, редактора і навіть мецената.

Без його підтримки не побачили би світ чимало унікальних праць. Це справжній подвижник української культури. «Поки людина не здається, вона сильніша власної долі», – цитує він улюбленого Е.-М. Ремарка. – Тішуся, що четверо Масляників обрали журналістику – батько, я, брат Ярослав і донька Оленка. Маю надію, що бодай один онук продовжить родинну справу».

Його оптимізм, діловитість, ясність мислення і оригінальність вислову завжди вражають. Він уміє підтримати і словом, і ділом. А про джерело власного натхнення чудово сказав у книжці з метафоричною назвою «Люди з Вавилону»: «Лемківське Заричево (батьківщина батька), бойківський Пилипець (батьківщина матері) і гуцульський Рахів, де я виріс – от любий серцю трикутник, що творить код до розуміння моєї сутності».

Хто я? Лемко, бойко, гуцул? Найперш – українець, який признається до галичан, наддніпрянців, волинян, подолян – моїх єдинокровних братів і сестер. А вже потому – і лемко, і бойко, і гуцул, бо з материнським молоком, батьківськими оповідями й овидами рідного краю увібрав у себе й назавше закодував у серці три етнічні потоки, що впливають у велике річище національної культури».

Олександр Гаврош

Джерельні приписи:

1. Бендак, Юрій. Художники Закарпатської Гуцульщини : альбом / Ю. Бендак, О. Масляник. – Л. : Тиса, 2013. – 120 с. : кольор. іл.

2. Гавука, Петро. Шо кому смакує – най здоров пакує! : гуцул. прислів'я, приказки, влучні вислови / П. Гавука, Я. Ткачук, О. Масляник ; Нац. музей нар. мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. – Брустури : Дискурсус, 2025. – 240 с. : іл. – (Гуцульський світ).

3. Горак, Роман. Місія : есеї про політика, правника, держ. і реліг. діяча В. Бедь / Р. Горак, О. Масляник. – К. : Дніпро, 2024. – 668 с. : іл. – (Портрет на тлі епохи).

4. Григорук, Аделя. Юрій Павлович: Сповідь душі : [альбом] / А. Григорук, О. Масляник ; пер. англ. Н. Мотрук. – Л. : Ліга-Прес, 2014. – 96 с. : кольор. іл.

5. Масляник, О. Звір зі Сходу : публіцистика / О. Масляник ; Бібліо-фонд Ярослава Мудрого. – К. : Дніпро, 2020. – 172 с. : іл. – (Фронтowa бібліотека захисника Вітчизни). – (Бібліотека воїна).

6. Масляник, О. Каміння на всіх : новели, оповідання / О. Масляник. – Л. : Астролябія, 2009. – 208 с.

7. Масляник, О. Люди з Вавилону : публіцистика, нариси, есеї / О. Масляник. – Л., 2005. – 360 с.

8. Масляник, О. 300 імен Рахівщини : [кн.-довід. про знаних людей Рахівщини] / О. Масляник, М. Ткач ; упоряд. О. Масляник ; Нац. музей нар. мистецтва Гуцульщини і Покуття імені Й. Кобринського. – Л. : Растр-7, 2020. – 448 с. : портр. – (Знані імена Гуцульщини).

* * *

9. Масляник, О. Виноград з Чендеєвого саду : [письменник І. Чендей] / О. Масляник // Іван Чендей у колі сучасників : зб. спогадів, ст., есе, худож. творів, бібліогр. джерел. / уклад. : О. Гаврош, І. Когутич, М. Трещак [та ін.]. – Ужгород : РІК-У, 2017. – С. 199-204 : фот.

10. Масляник, О. Сад нев'янутих візій : [про творчість В. Мулеси] / О. Масляник // Мулеса, В. Садинець : вибране / В. Мулеса. – Ужгород : Патент, 2017. – С. 358-361.

* * *

11. Масляник, О. Великий українець Срібної Землі : [про єпископа І. Маргітича] / О. Масляник // Гражда. – 2014. – № 1/34. – С. 46-49 : фот.

12. Масляник, О. Гуцульське повстання : до 100-річчя Гуцульської Республіки / О. Масляник // Зоря Рахівщини. – 2019. – 12 січ. – С. 1, 5 : фот.

13. Масляник, О. «Життя людини починається у мушлі, де є тільки інтернет і мобільний» : [розмова з письменником, журналістом] / О. Масляник // Зоря Рахівщини. – 2017. – 20 трав. – С. 4 : фот.

14. Масляник, О. Звір зі Сходу : [публіцист. ст. про росію, рос.-укр. війну] / О. Масляник // Громада. – 2022. – № 1-2 (50-51). – С. 2-10 : фот.

15. Масляник, О. Йонатанки з батькового саду : духівник рахівян отець В. Носа зустрів 70-річчя / О. Масляник // Зоря Рахівщини. – 2020. – 26 груд. – С. 1, 3 : фот.

16. Масляник, О. Ми не втікали від війни... : [спогад про поїздки з наук. працівниками Нац. музею нар. мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського до м. Люблін (Польща) з вист. «Українська писанка»] / О. Масляник // Гуцульщина і Покуття. – 2023. – № 1 (9). – С. 70-72 : фот.

17. Масляник, О. Між людиною і природою : [про нову кн. Ф. Гамора «У пошуках гармонії людини і природи» ; в т. ч. про д-ра біолог. наук Ф. Д. Гамора] / О. Масляник // Вісн. Карпат. біосфер. заповідника. – 2021. – № 2. – С. 3 : фот. кольор. ; Зелені Карпати. – 2021. – № 1-4. – С. 206 : фот.

18. Масляник, О. Нескорені Верховини Карпатської України : 80 років тому – у берез. 1939 р. – Закарпаття проголосило незалежну укр. державу / О. Масляник // Дзвін. – 2019. – № 4. – С. 145-152 : фот.

19. Масляник, О. Своє, не сказане ніким : до 75-річчя М. Зимомрі : [про письменника, літературознавця] / О. Масляник // Дзвін. – 2021. – № 11 (листоп.). – С. 139-145 : фот.

20. Масляник, О. Століття на зламі епох : рахів. журналісту і краєзнавцю І. Маслянику виповнилося 6 100 років / О. Масляник // Зоря Рахівщини. – 2020. – 26 груд. – С. 3 : портр.

* * *

21. Гуцульщина у Львові / редкол. : В. Коржук, Н. Библюк [та ін.] ; за ред. О. І. Масляника. – Л. : Тиса, 2012. – 256 с. : іл., фот. кольор.

22. Народний владика Іван Маргітич : матеріали наук.-практ. конф. «10 років без владика І. Маргітича: на перехресті віків», (Рахів–Ужгород, 5-6 верес. 2013 р.) / упоряд., вид.

О. Масляник. – Л. : Тиса, 2015. – 192 с. : іл. – (Бібліотека журналу «Гражда»).

23. Павликовська-Ясножевська, Марія. Поцілунки = Rosalunki : лірика пол. поетеси / М. Павликовська-Ясножевська ; пер. з пол. Б. Смоляк ; упоряд. О. Масляник. – Л. : Простір-М, 2023. – 170 с. : іл.

24. Словник говірки Закарпатської Гуцульщини / Нац. музей нар. мистецтва Гуцульщини і Покуття імені Й. Кобринського ; упоряд. : Г. Ковбаснюк, О. Масляник. – Л. : Растр-7, 2022. – 228 с. – (Гуцульський світ).

* * *

25. Гарпенюк, А. Масляник Олександр Іванович / А. М. Грапенюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К.: Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-64247>.

26. Грапенюк, Анна. Міжнародна літературна премія – нашому земляку Олександру Маслянику : [Міжнар. літ. премія ім. Ірини Вільде (м. Львів) за кн. «Каміння на всіх»] / А. Грапенюк // Зоря Равщини. – 2016. – 24 верес. – С. 1 : фот.

27. Григорук, Аделя. «Щоб відкрилися думки сердець багатьох...» : [відгук на кн. О. Масляника «Каміння на всіх»] / А. Григорук // Верховина. – 2016. – 28 лип. – С. 2 : фот.

28. Григорук, Аделя. Кризь приціл пера : [відгук на кн. «Звір зі Сходу» О. Масляника] / А. Григорук // Слово Просвіти. – 2021. – 11-17 лют. – С. 11.

29. Маємо лауреата престижної міжнародної премії : [відзнака ім. Волиняків-Швабінських в галузі літ., яку отримав О. Масляник] // Новини Закарпаття. – 2021. – 9 жовт. – С. 2.

30. Романюк, Р. Масляник Олександр Іванович / Р. Романюк // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. / ред. М. М. Романюк ; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. центр періодики. – Вип. 10. – Л., 2003. – С. 319-321.

31. Пилицинець, Василь. Коли перо автора – багнет воїна : [про кн. О. Масляника «Звір зі Сходу»] / В. Пилицинець // Голос України. – 2021. – 24 лют. – С. 9.

Серпень: 6

КИРИЛО ІВАНОВИЧ ФЕДЕЛЕШ

145-річчя від дня народження священника, письменника, члена культурно-освітньої комісії Союму Карпатської України (1881–1949)

Майбутній душпастир, культурний, громадський та освітній діяч народився 6 серпня 1881 р. у с. Тополя (тепер Пряшівський край Республіки Словаччина) – рідному селі о. Олександра Духновича. Побачив світ у сім'ї греко-католицького пароха Тополі о. Івана Феделеша і Гізели, з дому Бачинської. Крім Кирила, у сім'ї було ще 6 дітей: Віра (нар. 1879 р.), Надія (нар. 1883 р.), Любов (нар. 1884 р.), Ольга (у заміжжі Гелетка, нар. 1889 р.), Володимир (нар. 1894 р.), Михайло (нар. 1901 р.).

*Отець Кирило Феделеш з дружиною
Ольгою і дочкою Ангеліною*

Початкову освіту юнак здобув у парохіяльній школі в рідному селі, середню – в Мукачівській гімназії. Відтак навчався в Ужгородській духовній семінарії. Одружився зі священничою донькою Єлизаветою-Маргаритою Панчнер. Священничі свячення отримав 7 березня 1909 р. з рук Мукачівського єпископа Юлія Фірцака. Першим місцем священничого служіння о. Феделеша стало с. Тур'я Пасіка (теперішньої Тур'я Реметівської територіальної громади Ужгородського району), де він був сотрудником пароха від березня до серпня 1909 р. Від серпня 1909 р. до 1918 р. він – парох у с. Розтока (теперішньої Жденіївської територіальної громади Мукачівського району); від 1918 р. до 1923 р. – парох у с. Руське Поле (тепер у Тячівській територіальній громаді Тячівського району). Відомо, що вже в той період душпастир активно підтримував український культурний і національно-визвольний рух. Зокрема, парох Руського Поля взяв участь у роботі Всенародних зборів у Хусті і

підписав їх протокол від 21 січня 1919 р. про об'єднання українських етнічних земель тодішніх комітетів Унг, Угоча, Берег, Мараморш, Земплін, Шариш, Спіш та Абауй-Торна до соборної України.

У 1923 р. о. Феделеш починає працювати в Ужгородській державній реальній гімназії. Викладає «руську», тобто, згідно з визначенням Чехословацької академії наук від 4 грудня 1919 р., українську мову. У цьому закладі К. Феделеш під керівництвом директора Андрія Алиськевича і в колективі з низкою інших відомих українських діячів Закарпаття, зокрема, Йосипом Бокшаєм, Володимиром Бірчаком, о. Іваном Муранієм, Іваном Панькевичем, о. Дмитром Поповичем, пропрацював до 1926 р. Склавши вказаного року екзамен, о. Кирило отримує дозвіл викладати релігію в середніх школах (гімназіях), після чого у 1926–1938 рр. працює викладачем релігії в Берегівській гімназії разом з відомими українськими діячами Василем Пачовським, Корнилом Заклинським. У відповідь на заклик Мукачівського єпископа Петра Гебея ширити серед молоді вшанування Матері Божої, о. К. Феделеш уже на початку своєї роботи в Берегівській гімназії організовує серед її студентів Марійську дружину (конгрегацію).

У 1928 р. на 39-му році свого життя помирає дружина, священник залишається з чотирма дітьми: Іваном (нар. 1910 р.), Кирилом (нар. 1912 р.), Йосипом (нар. 1916 р.), Марією (за іншими даними Анжелою, нар. 1918 р.). Того ж року вступив до українського Товариства «Просвіта» в Ужгороді. Із 1931 р. о. Феделеш – член Християнської народної партії, яку очолював майбутній Президент Карпатської України о. Августин Волошин, а членами якої були, зокрема, відомі українській діячі краю: Юлій і Микола Брацайки, Микола Долинай та інші.

Отець К. Феделеш став відомим організатором і активістом антиалкогольного руху в Мукачівській єпархії. Як подає дослідник о. Атанасій Пекар ЧСВВ, він *«першим відгукнувся на заклик єп. Гебея і розвинув широку діяльність проти п'янства, передусім серед молоді. 1929 р. він зорганізував при Берегівській гімназії «Товариство абстинентів», яке, завдяки його ревній праці, скоро поширилося на ціле Закарпаття. ... Товариство видавало свій власний журнал «Тверезість», як і різні протиялкольні брошури, в більшості писані о. Феделешом».*

Після того, як Гітлер і Муссоліні на Віденському арбітражі 2 листопада 1938 р. передали своєму союзнику Угорщині південну частину Карпатської України, К. Феделеш разом з гімназією

евакуювався з Берегова до с. Білки, де заклад продовжив діяти. На новому місці також працював як катехит. Із 12 січня 1939 р. став членом Товариства українських католицьких священників, заснованого в столиці Карпатської України – місті Хуст – з ініціативи і благословення адміністратора Мукачівської єпархії Карпатської України єпископа Діонісія Нярадія. У цьому товаристві на чолі з греко-католицьким священником Юрієм Станинцем о. Кирило Феделеш працював разом з іншими його членами: ієромонахом-василіянином Севастіаном Саболом (поет Зореслав), Василем Похілом, Дмитром Поповичем, Карлом Купарем, Петром Погоріляком, Петром Мигалкою. На виборах до Сойму Карпатської України К. Феделеш був обраний депутатом від Українського національного об'єднання. У списку депутатів від УНО він фігурує як «професор, Білки», тобто викладач евакуйованої до Білок Ужгородської гімназії. У Соймі працював як член культурно-освітньої комісії. Як свого доброго друга згадував у спогадах К. Феделеша голова представництва Уряду Карпатської України при Уряді Чехословацької Республіки у Празі Вікентій Шандор.

Після угорської окупації Карпатської України у березні 1939 р. був змушений покинути освітню діяльність і переховувався. За свою українську ідентичність і діяльність був ув'язнений у таборі Вор'юлопош (отця Карла Купара угорські солдати закатували до смерті), але згодом амністований разом з іншими священниками МГКЕ на прохання Мукачівського єпископа Олександра Стойки. Відтак до 1945 рр. – парох с. Липча (тепер Хустська територіальна громада Хустського району). Після приходу на Закарпаття Червоної армії і встановлення комуністичного режиму нова влада пропонувала о. Феделешу перейти до Московського патріархату, але відмовився. Через це втратив парохію. Як безробітний, проживав у м. Берегово, де його донька Марія працювала вчителькою.

28 лютого 1946 р. Закарпатське облуправління НКДБ видало ордер на арешт о. К. Феделеша під № 37. У дійсності арешт відбувся 27 лютого 1946 р., хоча за документами – 1 березня. 2 липня 1946 р. вироком Військового трибуналу прикордонних військ Міністерства внутрішніх справ Закарпатського округу засуджений за ст. 54-4 і 80 Кримінального кодексу УРСР до 8 років ув'язнення у виправно-трудовах таборах та обмеження в громадянських правах на 3 роки (позбавлення виборчих прав) без конфіскації

майна. Причиною для засудження о. К. Феделеша: «українця, ... служителя релігійного культу з вищою релігійною освітою», згідно з маніпулятивно оформленим вироком, було те, що він: «будучи націоналістично налаштованим, у 1928 р. вступив в товариство «Просвіта», в якому активно працював до 1938 р. В той же час Феделеш створив при руській гімназії товариство «Тверезість», очолюючи яке, він у 1931 р. він випустив під своєю редакцією альманах, на сторінках якого розміщена стаття з наклепницькими вигадками про радянську дійсність. В 1931 р. Феделеш вступив у члени Християнської народної партії, в якій перебував до 1938 р., коли він, боячись переслідувань угорських окупаційних властей, втік до м. Іршава, де прийшов до влади «уряд» Волошина, і приєднався там до антинародної партії «Українське Національне Об'єднання», після чого він за вказівками креівників «УНО» особисто виїжджав у села, скликав там передвиборче зібрання і закликав громадян голосувати за кандидатів партії «УНО» Волошина. У лютому місяці Феделеш був обраний депутатом націоналістичного «парламенту» Волошина, що проіснував один місяць і ставив своїм завданням приєднання Закарпатської України до фашистської Німеччини. Крім того, Феделеш у лютому місяці 1946 р. нелегально перейшов державний кордон СРСР на територію Чехословаччини, щоби побачитися зі своєю сестрою. Але, повертаючись назад в СРСР, він був затриманий прикордонним нарядом».

Ув'язнення о. К. Феделеш відбував у таборах, облаштованих комуністичною владою біля м. Дніпродзержинськ (тепер Кам'янське) Дніпропетровській області. У зв'язку з непридатністю літнього в'язня до важких фізичних робіт, йому доручили бути сторожем. Під час цієї роботи в ніч на 27 березня 1950 р. священник помер від переохолодження. Упокоївся на 69-му році життя і 42-му році священства. Був похований на табірному цвинтарі, причому тепер місце могили невідоме.

Тільки в незалежній Україні після протесту прокуратури Закарпатської області від 7 жовтня 1992 р. Закарпатський обласний суд 12 листопада 1992 р. реабілітував о. К. Феделеша за ст. 54-4 Кримінального кодексу СРСР, а його єдиним порушенням визнав незаконний перетин кордону у 1946 р. (ст. 80 того ж кодексу). Реабілітація відбулася відповідно до ст. 1 Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», прийнятого 17 квітня 1991 р.

Творча спадщина о. К. Феделеша доволі розмаїта: оповідання, поезії, переклади з німецької мови. Уже з 1920-х рр. його тексти публікували офіційний орган Мукачівської єпархії «Душпастьєр» та газета «Свобода» – орган Християнської народної партії 1922–1938 рр. Серед праць – переклади українською мовою поезій «Лісовий цар» Гете і «Лорелай» Гайне, а також оригінальне оповідання «Молитва» в «Альманасі підкарпатських українських письменників» 1936 р. Як діяч антиалкогольного руху К. Феделеш писав численні публіцистичні статті тексти, що побачили світ у різних виданнях і окремо у форматі брошур.

Володимир Мороз

Джерельні приписи:

1. Феделеш, Кирило. Алкогол – клятва / К. Феделеш. – Ужгород, 1937.

2. Феделеш, Кирило. Не пий! Або добрі поради / К. Феделеш. – Ужгород, 1933. – 20 с.

* * *

3. Гайне, Генріх. Лорелай / Г. Гайне ; пер. К. Феделеш // Альманах підкарпатських українських письменників / під ред. : А. Ворона, М. Храпка. – Севлюш, 1936. – С. 110.

4. Гете. Лісовий царь : [поема] / Гете ; пер. К. Феделеш // Альманах підкарпатських українських письменників / під ред. : А. Ворона, М. Храпка. – Севлюш, 1936. – С. 108-109.

5. Феделеш, Кирило. Молитва / К. Феделеш // Альманах підкарпатських українських письменників / під ред. : А. Ворона, М. Храпка. – Севлюш, 1936. – С. 111-115.

* * *

6. Архівна кримінальна справа о. Кирила Феделеша // Архів Управління СБУ в Закарпатській області, спр. 170о58.

7. Бендас, Стефан. Феделеш Кирило : [біографія] / С. Бендас, Д. Бендас // Бендас, Стефан. Священники-мученики сповідники вірності / С. Бендас, Даниїл. Бендас. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – С. 252-253 : фот.

8. Габор, Василь. Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / В. Габор. – Л. : Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України, 2003. – 564 с.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 264, 298.

9. Гренджа-Донський, Василь. Наші кандидати (5) : [про о. К. Феделеша] / В. Гренджа-Донський // Гренджа-Донський, Ва-

силь. Твори : в 12-ти т. / В. Гренджа-Донський ; зібрала і впорядкув. З. Гренджа-Донська. – [Б. м.] : Вид. Карпат. Союзу, Інк., Від. у Вашингтоні, Д. К., 1981–1992.

Т. IX : Публіцистика / В. Гренджа-Донський, 1989. – С. 220-223.

10. Довганич, Омелян. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність: репресії проти її обронців та керівних діячів / О. Довганич. – Ужгород : Гражда, 2007. – 140 с.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 13-15, 56-57.

11. Куля, Федір. Кирило Феделеш: педагог, перекладач, публіцист : до 120-річчя від дня народж. : [священник ; у т. ч. пер. К. Феделеша поезій Гайне і Гете] / Ф. Куля // Календар «Просвіти» на 2001 рік / Закарпат. крайове т-во «Просвіти» ; уклад. П. Федака. – Ужгород, 2001. – С. 147-149.

12. Пагіря, Василь. Кирило Феделеш : [проф., письменник] / В. Пагіря // Пагіря, Василь. Світочі Карпатського краю : іст. портр. греко-католиц. священиків Мукачів. єпархії. – Мукачево : Елара, 1996. – С. 107.

13. Пекар, Атанасій, ієромонах ЧСВВ. Отець Кирило Феделеш – «апостол тверезості» : (з нагоди 50-ліття від дня смерті) / А. Пекар // Календар «Просвіти» на 2000 рік / Закарпат. крайове т-во «Просвіти» ; уклад. П. Федака. – Ужгород, 2000. – С. 62-63.

14. Пекар, Атанасій, ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття. – Т. 2 : Внутрішня історія [Записки ЧСВВ. Серія II. – Секція II. – Т. 50] / А. Пекар, ЧСВВ. – Рим ; Л. : Місіонер, 1997. – 492 с.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 300, 353.

15. Первое русское протиялковоличное товариство на Подкарпатской Руси // Календарь Благовѣстника на 1931 рік. – Ужгородъ, 1930. – С. 58-59.

16. Протокол із Всенародних зборів у Хусті // Л. Белей. «Русинський сепаратизм»: націєтворення in vitro / Л. Белей ; ред. Л. Марченко. – К. : Темпора, 2017. – 392 с., іл.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 333.

17. Стерчо, Петро. Карпато-Українська держава / П. Стерчо. – Л. : За вільну Україну, 1994. – 288 с.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 130.

18. Ужгородська гімназія. Історія, матеріали, спогади : збірник / ред. і упоряд. П. Чучка. – Ужгород : ПоліПрінт, 2001. – 269 с.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 42

19. Феделеш Кирило : (1881–1950) : [проф., письменник] // Закарпаття в енциклопедії українознавства / ред.-упоряд. В. Маркусь. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 189.

20. Шандор, Вікентій. Спомини. – Т. 1: Карпатська Україна 1938–1939 / В. Шандор. – Ужгород : Гражда, 1996. – 388 с.; іл.

Зі змісту: [згадка про К. Феделеша]. – С. 116.

21. Шандор, Вікентій. Спомини. – Т. 2 : Карпатська Україна. 1939–1945 / В. Шандор. – Ужгород : Гражда, 2000. – 245 с. : іл.

Зі змісту: [про К. Феделеша]. – С. 25, 26, 148, 149, 157, 159, 165, 178.

22. Cleri graeci ritus catholicorum dioecedis Munkácsensis ad annum Domini 1908. – Ungvárini : Typis typographiae Societatis commercialis «Unio», 1908. – 362 p. – Текст латин. мовою.

Зі змісту: [згадка про К. Феделеша]. – С. 299.

23. Marosi, Anita. A történeti Munkácsi görögkatolikus egyházmegyé papí névtára = Іменний довідник священників історичної мукачівської греко-католицької єпархії / А. Мароші, Іштван Мароші. – Берегово ; Ужгород : Карпати. – 1092 с. – Текст угор. мовою.

Зі змісту: [біогр. довідка про К. Феделеша]. – С. 246-247.

* * *

24. Довганич, Омелян. Посли (депутати) першого сойму Карпатської України. Феделеш Кирило Іванович : [голова культ.-освіт. коміс. парламенту першого сойму, парох] / О. Довганич // Європа-Центр. – 2008. – № 4 (24) груд. – С. 34 : портр.

25. Конгрессъ греко-каѳ. Маріянскихъ конгрегацій въ Мукачевѣ // Душпастырь. – 1937. – № 6-7. – С. 174–175.

Серпень: 13

ІВАН ВАНАТ

100-річчя від дня народження вченого-історика, педагога,
кандидата історичних наук (1926–2015)

Словацький історик, педагог середньої і вищої школи, доктор філософії, кандидат історичних наук Іван Ванат добре відомий у науковому світі. А ще підтримував тісні зв'язки з українськими істориками, особливо із дослідниками Ужгородського університету. Це і стало причиною відгукнутися на його недожите 100-річчя.

Іван Ванат народився 13 серпня 1926 року у селі Вишня Писана Свидницького округу Пряшівського краю у звичайній селянській

родині. Початкову освіту здобув у сусідньому селі Нижня Писана, а неповну середню – у Свидницькій горожанській школі. У 1947 році закінчив Пряшівську греко-католицьку вчительську семінарію, а у 1958 році – філософський факультет (спеціальність: історія і педагогіка) Братиславського університету імені Я. А. Коменського.

Після закінчення вчительської семінарії Іван Ванат почав працювати вчителем Мальцівської горожанської школи (1947–1948), згодом – директором Виравської горожанської школи (1948–1951). Був працівником Пряшівського відділу освіти (1951–1958) та завідувачем кабінету історії Пряшівського інституту удосконалення кваліфікації вчителів (1958–1990). Крім того, працював (за сумісництвом) викладачем Пряшівського педагогічного факультету (1969–1975) та співробітником Дослідного інституту педагогіки (1970–1974). У 1968 році став доктором філософії (Ph.Dr.). Дисертація називалася «Українське питання у Словаччині». З 1990 року перебував на заслуженому відпочинку, але продовжував плідно працювати у науковому плані.

За своє життя історик зробив дуже багато. Бібліографія наукових публікацій нараховує понад 100 публікацій. Це – монографії, статті, повідомлення, історико-публіцистичні студії, публікації з методики викладання історії, рецензії, переклади підручників зі словацької на українську мови тощо.

Розпочнемо аналіз здобутків Івана Ваната у науковій сфері. Основна проблема, якій він присвятив майже усе своє життя, – це новітня історія українців Східної Словаччини у 1918–1948 роках. Звичайно, ця праця була копіткою і заставляла вченого жертвувати вільним часом. Але він це робив із натхненням та задоволенням. Історик багато часу провів у архівах Праги, Братислави, Києва, Рівного, Луцька, Ужгорода та Берегова. Під час наукових поїздок в архівосховищах він відшукував потрібні джерела, класифікував їх та використовував у своїх працях. Історик добре розумів, що архівні матеріали – солідна наукова основа його праць, яка допоможе відновити найбільш об'єктивну історію досліджуваних подій і фактів.

У науковій спадщині Івана Ваната виділяється основна двотомна монографія «Нариси новітньої історії українців Східної Сло-

ваччини, 1918–1948» (Братислава – Пряшів, 1979–1985). Вона стала першою спробою наукових пошуків політичного, соціально-економічного і культурного становища русинів (українців) за 30-літню історію. Зрозуміло, що автор широко використав архівні матеріали. Крім того, історик ґрунтовно опрацював збірники документів, статистичні дані, періодичні видання та наукову літературу. Усе це дозволило висвітлити досліджувану проблему в комплексі. Вчений проаналізував політичну обстановку в регіоні та її динаміку, розкрив особливості селянського руху в краї у 1932–1935 роках, показав здобутки пряшівчан у культурно-освітній роботі, наслідки Мюнхенської змови 1938 року, розвиток східної частини Словаччини у воєнний період та перші повоєнні роки тощо.

У згаданій монографії історик Іван Ванат чимало місця приділив актуальним питанням історії Закарпаття, переважно міжвоєнного періоду. Вчений прослідкував розгляд закарпатсько-країнського питання на Паризькій мирній конференції 1919–1920 років, особливості національно-визвольного руху в краї в 1919–1922 роках, діяльність політичних партій у досліджуваній період, рух Підкарпатської Русі за автономію, становище регіону в роки Другої світової війни, його звільнення від окупації у вересні-жовтні 1944 року (східнокарпатська наступальна операція) та інші.

Хочемо виділити працю вченого «Матеріали до історії Української Народної Ради Пряшівщини (1945–1952)» (Пряшів, 2001). Найціннішим у ній є документи згаданої Ради, у тому числі протокол першого з'їзду делегатів від українських сіл та округів Пряшівщини, що відбувся у Руському домі 1 березня 1945 року, меморандум УНРП, матеріали Народної Ради, обговорення питання про Закарпатську Україну на московських нарадах... У ті часи в Москві заявили, що Закарпаття повинно належати СРСР. Щось подібне ми, громадяни України, чуємо від східного агресора, який хоче приєднати незалежну державу до себе, а якщо це не вийде, то знижити її.

У тому ж 2001 році побачила світ праця історика Івана Ваната «Волинська акція». Тут мова йде про обмін (оптацію) населення між Чехословаччиною і Радянським Союзом у 1947 році. Були підписані двосторонні угоди на найвищому рівні. В результаті 12 тисяч українців із Пряшівщини були переселені у Волинську та Рівненську області УРСР. І навпаки, чехи переселилися в Чехословаччину.

Окремою сторінкою в бібліографії вченого є праця «Шлях до волі: Збірник спогадів і документів про національно-визвольну бо-

ротьбу українського населення Чехословаччини проти фашизму в 1939–1945 рр.» (Пряшів-Свидник, 1966). Підкреслимо, що головним редактором, автором передмови та упорядником був історик Іван Ванат. Виокремимо його розвідку «Закарпатські українці в чехословацькому війську в СРСР» (с. 183-201). Словацький вчений звернув увагу на той факт, що закарпатці, які втікали в СРСР, засуджувалися за нелегальний перехід кордону і направлялися в табори ГУЛАГу, де панувало повне свавілля та терор. Однак після звільнення з таборів більшість ставали бійцями чехословацького батальйону (потім бригади та армійського корпусу) ЧСР і пройшли з боями з України до Чехословаччини (точніше: від Бузулука до Праги). До речі, деякі країни залишилися жити в ЧСР.

Пам'ятаємо Івана Ваната як досвідченого педагога та методиста. Його педагогічний стаж нараховував 43 роки. За цей час він пройшов шлях від рядового вчителя до викладача вишу. Колега завжди вчився, цікавився новинками педагогічної науки, а елементи передового педагогічного досвіду використовував у практичній роботі. Набутим досвідом щедро ділився з молодими колегами. Він писав про розвиток освіти в ЧСР, а саме: «Шкільна справа на Пряшівщині в період домюнхенської Чехословаччини» (1973), «Місце і роль Пряшівської руської гімназії в розвитку української культури на Пряшівщині» (1988), «До питання післявоєнного розвитку, суспільного стану та перспектив українського шкільництва в Словаччині» (1992). Відомими є його методичні розробки «Використання наочних посібників у навчанні історії в 6 класі основних шкіл з українською мовою навчання» (1960), «До деяких питань викладання історії в школах з українською мовою навчання» (1965, 1966) та інші. Розроблена ним методика використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії ЧСР успішно застосовувалась вчителями на уроках народних шкіл з українською мовою навчання. Вказані публікації надавали методичну допомогу молодим колегам і сприяли їх творчому зростанню.

До речі, Іван Іванович відомий перекладач з словацької мови на українську. Він у співавторстві переклав низку шкільних підручників, а саме: Трампл Мілослав «Історія для 9 класу елементарної школи» (Братислава, 1959), Харват Ярослав «Історія: пробний підручник для 10 класу дванадцятирічної середньої школи» (Братислава, 1960), Трампл Мілослав «Історія для 9 класу елементарної школи» (Братислава, 1961), «Історія: підручник для 8 класу основних шкіл з українською мовою навчання» (Братислава, 1963) та інші.

Іван Ванат активно займався громадською роботою. Так, він був членом редакційної колегії словацьких україномовних видань «Нове життя», «Дружно вперед» та «Дукля» (1969–1990); Музейної ради Музею української культури у Свиднику та членом редколегії наукового вісника музею, одним із засновників Наукового товариства Культурного союзу українських трудящих (КСУТ) у ЧССР (1969), заступником голови правління (1969–1990), членом редколегії «Записок». У 1992 році доктора філософії Івана Ваната було обрано дійсним членом історико-філософської секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Треба відзначити, що колега завжди встигав та виконував доручення в строк.

Минуло понад 10 років з того дня (17 липня 2015 року), коли видатний вчений і педагог, доктор філософії, кандидат історичних наук, великий друг закарпатських істориків Іван Ванат закінчив свій земних шлях і відійшов за межу Вічності. Його поховали на головному цвинтарі Пряшева. Але пам'ять про нього жива. Його добре пам'ятають родичі, колеги, студенти та всі ті, хто знав цю непересічну Людину. Думаємо, що так буде дуже довго. Він на це, безперечно, заслужив!

Микола Олашин

Джерельні приписи:

1. Ванат, І. Волинська акція: Обмін населення між Чехословаччиною і Радянським Союзом навесні 1947 року / І. Ванат. – Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки, 2001. – 256 с.

2. Ванат, І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини / І. Ванат. – Пряшів : Словац. пед. вид-во в Братиславі, Від. укр. літ. в Пряшеві

Кн. I (1918–1938). – 1979. – 407 с. ;

Кн. II (вересень 1938 р.–лютий 1948 р.). – 1985. – 356 с.

* * *

3. Ванат, І. Кілька штрихів до питання дослідження духовної культури українців Пряшівщини / І. Ванат // Науковий збірник Музею українсько-руської культури в Свиднику. – Вип. 21. – Пряшів, 1998. – С. 460-464.

4. Ванат, І. Державницькі змагання південнокарпатських українців від час другої світової війни / І. Ванат // Возз'єднання : матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 55-річчю возз'єднання Закарпатської України з Україною (Ужгород, 26 черв. 2000 р.). – Ужгород : Мистец. лінія, 2001. – С. 52-59.

5. Ванат, І. З історії українського шкільництва на Пряшівщині / І. Ванат // Народний календар 1967. – Братислава : Словац. пед. вид-во, 1966. – С. 46-51.

6. Vanat, I. K niektorým otázkam zahraničného odboja zakarpatských Ukrajincov počas druhej svetovej vojny / I. Vanat // Жовтень і українська культура = Október a ukrajinská kultúra. – Пряшів : Культур. союз укр. трудящих, 1968. – С. 602-603. – Текст словац. мовою.

* * *

7. Ванат, І. Боротьба українського населення Пряшівщини проти соціального і національного гніту / І. Ванат // Дукля. – 1965. – № 1. – С. 81-87.

8. Ванат, І. До питання антифашистської боротьби в Східній Словаччині / І. Ванат // Дукля. – 1984. – № 4. – С. 28-33 ; № 5. – С. 27-32.

9. Ванат, І. До питання розвитку культури українців Пряшівщини в період до мюнхенської республіки / І. Ванат // Дружно вперед. – 1967. – № 6. – С. 18-19.

10. Ванат, І. Закарпатські українці в Чехословацькому війську в СРСР / І. Ванат // Дукля. – 1964. – № 3. – С. 47-50.

11. Ванат, І. Місце і роль Пряшівської руської гімназії в розвитку української культури Пряшівщини / І. Ванат // Дукля. – 1987. – № 2. – С. 38-45.

12. Ванат, І. Не змовкне слава цих днів : (до 30-річчя Чертіжнян.-Габур. селян. заворушення) / І. Ванат // Дружно вперед. – 1965. – № 3. – С. 4-6.

13. Ванат, І. Процес національного самоусвідомлення українців Пряшівщини / І. Ванат // Дукля. – 1991. – № 5-6. – С. 35-39.

14. Ванат, І. Пряшівський собор 1950 року: політичний намір і його реалізація / І. Ванат // Дукля. – 1996. – № 6. – С. 67-88.

15. Ванат, І. Шкільна справа на Пряшівщині в період домюнхенської Чехословакиї / І. Ванат // Дукля. – 1966. – № 5. – С. 60-68 ; № 6. – С. 59-64.

* * *

16. Матеріали до історії Української Народної Ради Пряшівщини (1945– 1952) / упоряд. І. Ванат. – Пряшів : ЕКСО, 2001. – 119 с.

* * *

17. Вегеш, М. М. Ванат Іван Іванович / М. М. Вегеш // Енциклопедія Сучасної України / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т

енциклопед. дослідж. НАН України ; голов. редкол. тому : І. М. Дзюба (співголова), А. І. Жуковський (співголова), О. М. Романів (співголова) [та ін.]. – К., 2005. – Т. 4 : В-Воз. – С. 62 : фот.

18. Довганич, О. Визначний дослідник рідного краю : (до 80-річчя від дня народж. Івана Ваната) / О. Довганич // Дукля. – 2006. – № 4. – С. 59-61 : фот.

19. Дуйчак, М. Іванові Ванату – 60 / М. Дуйчак, О. Лазорик // Дукля. – 1986. – № 4. – С. 65-66.

20. Ілько, В. І. Ванат (Vanat) Іван / В. І. Ілько, М. В. Олашин // Енциклопедія історії України. / НАН України, Ін-т історії України ; редрада : В. М. Литвин (голова) [та ін.] ; редкол. : В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 431.

21. Олашин, М. Вчений і педагог : до 75-річчя від дня народж. Івана Ваната / М. Олашин // Календар «Просвіти» на 2001 рік / уклад. П. Федака. – Ужгород, 2001. – С. 151-152.

Серпень: 16

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ГОРВАТ

65-річчя від дня народження журналіста, письменника
(нар. 1961)

Поезія чи проза Василя Горвата не потребує додаткових пояснень, тлумачень або аналізу. Вона є. Вона справжня. Добірна. Западає тобі в душу, у свідомість, у глибини пам'яті. Сприймається на рівні підсвідомості. Поза часом. Ти висловлюєш тільки свої враження від неї, свої відчуття від прочитаного, викладаєш виниклі асоціації... Принаймні, так відчуваю її я...

*коли прийду
й обнявши мрію
сконаю весело
мов сніг
ніхто сказати не посміє
що я нічого ще не встиг –*

гонорово, проте не без підстав, стверджує Василь. Він усвідомлює свою малість у світі – «я червак перед богом», – але й всіма фібрами душі відчуває Всесвіт, Небо, Зірки, до яких простягає долоні (розумій так, що все, ним написане, звернене до майбутнього). Ці ментально українські архетипи по вінця наповнюють Василеву творчість: «... зав'яжеться розмова з першим світом / і з тим / який тебе облизував сушив / і піднімав до сонця / це було так недавно / іще горять зірки які жили в той день...»; на «спітнілих ногах віддзеркалює штучна зірка...»; «...тільки лірник сліпий / спорожнілими пучками мацав зірки...»; «але я зірка і згораю зіркою»; «Буде страшно коли всі зірки переміємо / у байдужість одягнемо й відіпхнемо подалі...»; «Задивившись у прірву не втримаєш зірку...» і т.д., і т.п. Повно у Горватових творах мотивів страху, відчаю, смерті, самотності, що стали ключовими поняттями його екзистенціальної парадигми, метафізичними компонентами, які визначають найбільш фундаментальні принципи світорозуміння і створюють основну екзистенціальну напругу. У них – і поміркована іронія/самоіронія, колаж, змішування різних стилів і жанрів, свобода думки, пошуки нової форми, відхід від скептицизму і налаштованість на позитив, неоднозначне ставлення до світу – тобто всі ті характеристики, які дають підстави вписати його творчість в епоху між пост- і постпостмодернізмом.

Але... це дуже відносно. Вона, справді, позачасова.

За свої 65 Василь Горват багато встиг. Став поетом, прозаїком, журналістом, літературним критиком. Одружився. Виховали з дружиною Ганною доньку Христину. Отримав мізерну пенсію. Далі працює. Успішно освоює нові професії. І хоч основні віхи життякладаються в кілька абзаців (народився 16 серпня 1961 року в селі Пушкіново Виноградівського району; закінчив Ужгородський державний університет за спеціальністю «українська мова і література»; працював учителем у с. Хижа Виноградівського району; з 1985 року на журналістській роботі: спочатку в районній газеті, а з 1991 року і до її ліквідації – в газеті «Новини Закарпаття»; член Національної спілки журналістів України; член Національної спілки письменників України), та за цими скупими кількома абзацами – плідне людське життя, наповнене щастям, любов'ю, радістю, смутком, болями, відкриттями, здобутками, втратами, мріями, ідеями, злетами, падінням, насолодою, розчаруванням, захопленням, щоденною працею...

Василь народився в Пушкінові (нині с. Міжлісне Берегівського р-ну) у родині Василя і Христини Горватів. Є єдиним сином.

Батько давно відійшов у засвіти, а мама – сільська вчителька, така ж жвава молодичка, з дивовижно синіми очима ще радіє сьогодні разом з нами успіхам сина.

Серед Василевих віршів про дитинство знаходимо таке:

*Дитинство осені повстануть клавесини
І світ хитається в обіймах божих руж
І зграї сомів вигинають спини
На мілководді пасучи траву
Там правда все там звірі розмовляють
І Колобка щоб знали ви не жаль
А літаки такі малі літають
А попід нами три кити лежать
А Миколай принесе нову книжку
А хто не вчиться тому лишить прут
А кіт пограється й відпустить мишку
І нянько з мамков нигда не умрут*

А далі – навчання в університеті, де академкерівником був Кирило Йосипович Галас. У групі хлопців було троє, а всіх на курсі шестеро. Дівчата побоювалися заводити стосунки з Горватом – багато читав і знав. Здавали зарубіжну літературу в Сидорана. Василь серед нас усіх знав предмет найкраще, але мав законну «тройку», бо – чого розкажує те, що викладач на лекціях не подавав!

Власне Горват на парах міг читати щось заборонене або писати роман на пару з Ребриком. Це коли вони ходили на пари. А коли не ходили – могли сидіти на пиві в «Над Ужем» і вирішувати глобальні літературні проблеми.

Або коли підійшов час дипломної роботи. Василь писав диплом по творчості Володимира Владка «Залізний бунт» чи «Аргонавти всесвіту». Так ніхто ж не хотів з викладачів взятися керувати роботою. Мусів брати тодішній завідувач кафедри української літератури Микола Панасович Лакиза. А коли Микола Панасович ще побачив почерк фантаста – вжахнувся. У нас є підозра, що професор не осяг всього написаного, але відмінну оцінку поставив.

Як скоро проминув той час.

*прощай скажу вікам
прощай
але на мить
зав'яжеться
з першим світом
і з тим*

*який тебе облизував
сушив
і піднімав до сонця
це було так недавно
іще горять зірки
які жили в той день
іще кричить луна
від болю зачаття
і всі такі святі
що страшно
поряд жити*

Але жити було цікаво. Після університету дружні стосунки хлопці між собою підтримували. Особливо товаришували і до сьогодні товаришують Горват з Ребриком. Василь був свідком на весіллі у нас з Іваном, тримав до хреста сина Андрія, а потім його Гануся – нашу Олесю. І нині щодня зідзвонюємося, ділимося новинами, щось одне другому читаємо...

Ідейно-естетичні (в традиційному розумінні) смаки та погляди Василя Горвата формувалися на зразках світового мистецтва, а то часто в той спосіб, що знайомство з ними відбувалося опосередковано – «філологічним» шляхом. Тобто в часі університетських студій автор черпав чимало для себе суттєвої інформації з наукових праць Д. Затонського, В. Кукаркіна та багатьох інших.

В одному з інтерв'ю Василь згадує: «...я інтенсивно читав усе, що випадало з «тренду» традиційності – Платонова, Андреєва, Тадеуша Ружеви́ча, Булгакова, Гната Хоткевича... літературну критику про ідейно ворожі «нам» твори, які були недоступні на території СРСР».

Літературні уподобання формувалися у спілкуванні з Олександром Тесленком, Валерієм Шевчуком, Миколою Рябчуком, Миколою Славинським, Юрієм Станинцем, Іваном Чендеєм, Петром Скунцем, Миколою Матолою, а також з колегами-«вісімдесятниками» – літераторами свого покоління – Петром Мідянкою, Юрієм Андруховичем, Олександром Ірванцем, Віктором Небораком, Іваном Ребриком.

Василь уперто пише і час від часу публікується. Публікував фантастичні оповідання, вірші, літературні статті в журналах «Київ», «Дзвін», «Шветлосц» (Новий Сад), «Екзиль», альманахах та збірниках «Вітрила», «Пригоди. Подорожі. Фантастика», «Суботній Ужгород», газеті «Друг читача», обласній періодиці. Брав участь у

всесоюзних, всеукраїнських письменницьких семінарах у Москві, Юрмалі, Києві, Дніпропетровську. Фантастичне оповідання «Тарган» було відзначене третьою премією на Всеукраїнському конкурсі «Зоряний ключ».

Що стосується окремих видань, то відомо, що перша поетична збірка «Сльоза барабана» побачила світ на початку 80-х самвидавом і тепер згадується в переліку ужгородського андеграунду поряд із виданнями Дмитра Кременя і Миколи Матоли.

У 1992 році видавництво «Карпати» підготувало до друку книгу фантастичних повістей В. Горвата. Через фінансову кризу вона так і не побачила світ.

1994 рік – поетична збірка «Сьогодні опівночі у Виноградові тихо-тихо завив вовк» (Ужгород : Гражда).

2009 рік – фантастичні повісті «Великий похід» (Ужгород : Гражда).

У 2012-му Василь і Ганна Горвати опублікували ілюстроване видання «Севлюш-Виноградів : історія, сьогодення, надії».

У 2013 році збірка есе та літературних статей автора під назвою «Пікнік на узбіччі, або "Потім" уже настало» була схвалена до друку в межах обласної програми підтримки книговидавництва.

У науково-мистецькому часописі «Екзиль» друкувалися уривки фантастичної повісті В. Горвата «По той бік дуба».

У серпні 2018 року окремою книжкою вийшла поема «Полювання на сина» (Ужгород : Гражда).

2018 рік – збірка «Зірки впритул. Поема. Вірші» (Київ : Український пріоритет).

У 2021 році Василь Горват подав фантастичне оповідання «Задні ворота» на конкурс малої прози ім. Івана Чендея і став її лауреатом. Як каже сам Василь: «Для мене бути лауреатом цієї премії означає підтвердження причетності до світу, твореного видатним закарпатцем. Ця причетність для мене існувала завжди, тобто з 1981 року, відколи почалося наше знайомство, яке на довгі роки вплинуло на мій естетичний смак і життєвий світогляд. Тому бути відзначеним на конкурсі Івана Чендея для мене справді важливо. Тим більше, що відбір текстів до «короткого списку» відбувався за принципом анонімності».

На Василеву ранню прозу маємо рецензію Олександра Тесленка з 1989 року. «...Науково-фантастичну прозу Василя Горвата я читаю вже не перший рік. Щоправда, здебільшого тільки в рукописному варіанті. Тому приємно було дізнатися, що його повісті

вийдуть окремою книжкою – вони цього заслуговують! Україномовна НФ 80-х відчуває дефіцит нових авторів, серйозних, вдумливих творів, які б говорили про сьогодення у дзеркалі чи то далекого, чи то ближчого майбутнього, чи то незвичайної фантастичної ситуації.

Уже перше знайомство з короткими фантастичними новелами Василя Горвата приємно вразило – легкістю, з якою вступаєш у світ фантастичних персонажів. Хоча насправді йдеться не про вигадані проблеми, переживання або теми. Хочеться наголосити не стільки на фантастичності, скільки на актуальності повістей. Одна з них – "Напередодні урагану" – потрапила до мене в той момент, коли я, старший лейтенант медичної служби, повернувся із Чорнобильської зони. Тобто у нас трапився свій "ураган" – дещо пережив, дещо побачив, почув, а думати на багато років наперед вистачить. Симптоматично, що в повісті (чисто по-горватівськи) піднято тему екологічної катастрофи, вірніше її наслідків, її впливу на думки, філософію й поведінку людей. Здається, деякі передбачення уже починають збуватися...»

Для Василя Горвата достойним попередником у прозі був Федір Потушняк. Василь – серйозний літературний критик, який дослідив, що у низці філософських праць Потушняк безпосередньо торкався питань впливу суспільних і наукових змін на концепції філософії й культури. За відлік політичних змін він брав 1848 рік, зрозуміло, сприймаючи це як позитивний факт. Саме тоді революція в науці, суспільні революції почали поступово руйнувати основи світосприйняття. Але вирішальну роль у цих процесах Федір Потушняк залишає в першу чергу за теоретичною наукою і загальнолюдським усвідомленням того, що ніщо не вічне у світі. «Цей погляд про абсолютний ряд природи, – так вважає Василь Горват, базуючись на творах Федора Потушняка, – заперечив усі моральні закони, спростувавши всі міфи, що їх людина протягом віків сотворила в собі для оборони і вищої самооцінки, знизивши людину до звичайної клітини природного ряду, поставивши їй перед очима ту дійсність – "абсолютний песимізм". Порушився внутрішній баланс людини, відповідь на запитання: "Що там, по той бік земного життя?" знову вкрилася туманом сумнівів, і якщо все-таки нема задля чого жити, нема надії, світ почало заносити на той бік добра і зла».

Василь ґрунтовно досліджував творчість Потушняка і прийшов до висновку, що «на Потушняка як поета нової доби філосо-

фія руйнування вплинула безпосередньо – в тому числі і внаслідок досить глибокого вивчення сучасної європейської культури і найновіших стилістичних пошуків, зокрема, в поезії. Виняткова модерність поезії Федора Потушняка перш за все в знаковості текстів. Звична характерна риса модернізму – не відтворення навколишнього видимого світу, а творення власного, в якому знаки, знаки-символи, знаки як матеріал, як цеглини власного світу є одночасно й змістом, і матеріалом тексту. Модернізм Потушняка, починаючи з ранніх творів, завершуючи зрілими речами, зазнає поступової еволюції, характерної для змін у загальнолітературному європейському процесі. Від символізму Потушняк поступово переходить до сюрреалізму, від символів – до знаків, які визначають його естетичну територію, його світ. Еволюція поступово відбувається і в зростанні довершеності поетичної. Від прямолінійності міфологізованих знаків Потушняк приходять до несподіваніших, метафоричних поворотів».

Суголосний дискурс віднаходимо і в поезії самого Василя Горвата. Його вірші складаються в пост(постпост?)модернізм, який для Горвата на просто літературний напрям, а «глобальний історичний процес, який стосується руйнування мислення в умовах, коли міняється світ, міняються політичні системи... Постмодернізм віддзеркалює хаос, руйнування свідомості людини XIX століття перед лицем небаченого темпу цивілізації». Проте й критикувати постмодернізм не варто, бо це все одно (так вважає поет), що критикувати дощ за те, що він мокрий. Щоб не відбувалося у світі, яка б не настала епоха, як би не змінювалася культура, постмодернізм «існуватиме стільки, скільки існуватиме суспільна дифузія між сприйняттям і темпами історичного бігу». І попри філософію песимізму з настанням нової ери в житті сучасної людини, література в концепції того ж Федора Потушняка завжди є позитивним явищем, несе позитивне начало. Так вважає Горват: екзистенціалізм Потушняка формувався у затінку німецької філософії, тому смерть людини, землі, сонця для нього не є абсолютом. Вихід є. «Пристрасть і смерть – це тільки антитеза, що веде до правдивого життя – до самопізнання і мети. Коли настає єдність людини з Богом, – говорить Потушняк, – з природою, з людством, зникає страх перед кінцевістю, перед пустотою життя, перед смертю. Якраз цей шлях утвердження життя знаходимо у штуці. Тому творчість у своїй основі не песимістична».

*бачиш
на столі моя щирість розкладена
по тарілках і салатницях
на спинці крісла честь на виріст
а від цноти залишилися ратиці
обгризені
обгризені мабуть життям
на дивані возсїдає пам'ять
а поряд совість повна плям
а за дверима і сам я
стою
чекаючи дозволу вирватись
і почвалати на всі чотири сторони...*

У Горвата є геніальна поезія:

Господи страшно мені я нікого не люблю

Вона написана до зустрічі зі своєю Анною. Ось уже поверх тридцять п'ять років вони разом, разом у радощах і горі, в роботі і відпочинку, дивовижний творчий тандем: письменник і художник. Виховали прекрасну донечку Христину, яка теж небайдужа до творчості.

*Брати-чорнобривці припали до ґрунту
краплі дощу по лицю і по шиї спішать
як зерня збираю коштовні секунди
щоб купити з лотка п'ять щасть
Одне кольору сливи воно із дитинства
друге трохи зубате щоб ніхто не забрав
третє пекуче до серця притисну
А четверте дрібничка така собі гра
П'яте щастя відпущу на волю
а воно і дрібне і дурне
не біжить не летить – дрібуляє по колу
і ніяк не покине мене
От і все
Отже зберу секунди
набираю великий один такий час
і на ці заощадження майже валютні
я куплю із лотка п'ять щасть*

«Поезії Василя Горвата – це висвітлені з підсвідомості фрагменти психологічних, почуттєвих, мисленних екзистенцій, – пере-

конаний Іван Ребрик, – це спроби звести їх до купи, розібратися в них, досягнути незбагненне – людську душу – на перехрестях надміру зматеріалізованого світу. Безпосередність, оголена щирість, імпровізаційна легкість, філософсько-лірична настроєність, образні багатство і конкретика, синтаксичні та семантичні інверсії, що творять особливу мелодику, – усе це в химерному, ірреальному переплетінні. Й усе – достатнє, внутрішньо викінчене – вводить у стан причетності, співпереживання, якоїсь дивної предтечності – наближення впритул до Суті. Це майже невідступне ненав'язливе, магнетичне, містичне відчуття, спонукане поезією Василя Горвата».

Літературознавиця Наталія Вигодованець вважає, що Василь Горват – поет від Бога – живе і творить на периферії, а свої твори виносить на суд читача зрідка, здається, один раз у десятиліття. Це, на наш суєтний час, надто рідко, бо на його поезіях – печать легкої граціозності – імпресіоністична гармонія думки і краси, такі потрібні сучасній людині. Найскладніші екзистенціалістські мотиви, як скажімо, проблема відчуження українського митця в умовах української незалежності, це – тільки граціозно виконана в слові миттєва думка, буквально схоплена поетом на льоту, в дорозі, в купе вагона, на «полиці нижній № 22». Поет пише:

*привіт свободі
і незалежності
що виростають пропорційно відстані
що так байдуже роблять послугу
лети живи та плюй через вікно
а якщо стане занадто боляче, не лай їх
свобода вічна і прохолодна
сухими крилами помахує в повітрі
то ж не чіпай її
бо зрештою вона лиш за вікном.*

«Сухі крила» нашої свободи – як це глибоко і яка це новизна сприйняття світу!

А Петро Скунець у рецензії «Задивившись у прірву, не втримаєш зірку...» на поемі «Полювання на сина» вважає, що твір має багато больових точок, серед яких рецензент вибрав собі одну, винесену в заголовок, від неї почав перерахувати твір уже з претензією на його осмислення. Лише з претензією, бо осмисленню твір не піддається, хоча враження від нього залишається небуденне.

До Скунця в поему вчитувався дуже чуйний до слова письменник Василь Басараб, який відчув у ній «старий біль і новий

страх», побачив «одвічну історію Вітця й Сина, їх нерозривної і значущої самотності...».

«Вже перший крок людини в життя є кроком до смерті, тобто до прірви, а до неї легше йти, задивившись у небо, де в кожного нібито є своя зірка, – продовжує роздуми над поемою Петро Скунць. – Але бувають у кожного такі моменти, коли прірва до себе тягне, ніби саме в ній захована невидима гравітаційна сила, і хода твоя перетворюється в біг назустріч смерті, вже й не марафонський, а спринтерський, дарма що на тобі тягар літ, тягар досвіду, тягар тих знань, які здобуло людство. І часом хочеться, як Кафці, а з ним і ліричному герою Василя Горвата, відповзти в свою звірину нору, але це тільки хочеться, цього ще нікому не вдавалося.

Чому ми так боїмося смерті? Мабуть, тому, що вона – сама невідомість. Мабуть, і тоді нам було страшно, коли ми з материнського лона з'явилися на світ, з'явилися ще сліпими, аби не побачили відразу всього огрому світу, що має один корінь зі словом, "світло", а потім почали боятися тьми, як боялися світла, і прив'язуємо себе до землі любов'ю, дітьми, матеріальними багатствами, а діти лише повторять нас, і не знати, чи в кращому, чи в гіршому варіанті...

Вважаю блискучою знахідкою поета фрагмент про паперових богів, бо вони – вже виплід цивілізації, хоч і язичницькі були не кращі, надто вже охочі до жертв, хоч і християнство зі своїм постулатом любові до ближнього любов приймало як жертву, а не як дар Божий, тобто не раз вимагало любові силою, любові у вигляді крові.

Неспроста Метерлінків "Синій птах" у Василя Горвата стає сиською качкою. Прочитавши поему, я ні на волос не наблизився до розуміння сенсу ні свого, ні взагалі людського життя. Але трохи пожив поемою».

Ми переконані, що сюрреалістичні візії Василя Горвата поставили аж ніяк не з тих чи інших філологічних захоплень, естетичних пріоритетів. Навпаки. Останні віддзеркалюють духовні й інтелектуальні устремління автора.

Поезія Василя Горвата з формального боку не є чимось винятковим у плані версифікаційному. Хоча вона й має своєрідну мелодику, метрику. Сутність і неповторність її в образній системі, в мінливості та багатшаровості семантики. Стильова еkleктика, семантичні перепади, нашарування, взаємопроникання не заступають, не зводять до абсурду цілісність твору, але увиразнюють

його, посилюють експресію, творять свою внутрішню – безсюжетну! – логіку.

А попри те існувала ще щоденна журналістська праця, якою заробляється на хліб насущний – репортажі, замітки, інтерв'ю, огляди...

*так важко наче не п'яний
так мертво немов на снігу
колишется вечір різдвятий
і бігає ангелів гурт*

** * **

*день впаде на обніжок осінній
запече дикий місяць в лице
як же знали б ви лінє мені
дивитись на все*

** * **

*згорблюсь
змілію
зотлію
біль
ляжу в траву
а за крок тротуар
чую
в серці Землі
бій
хоч би один
для мене
удар*

Сьогодні серце землі б'ється в унісон з Василевим. Маємо створену ним класику. Беріть. Читайте.

Наталія Ребрик

Джерельні приписи:

1. Горват, В. Великий похід : фантаст. повісті / В. Горват. – Ужгород : Гражда, 2009. – 176 с. – (Блукаючі вогні віртуального світу).

2. Горват, В. Зірки впритул : поема, вірші / В. Горват ; передм. І. Ребрика, П. Скунця. – К. : Укр. пріоритет, 2018. – 128 с. : іл.

3. Горват, Василь. Сьогодні опівночі у Виноградові тихо-тихо завив вовк : поезії / В. Горват ; передм. І. Ребрика. – Ужгород : Гражда, 1994. – 80 с. : іл.

* * *

4. Горват, В. [Вірші] : [у т. ч. корот. біогр. довідка] / В. Горват // Причастя : антол. молоді закарпат. поезії. – Ужгород, 1991. – С. 3-7 : портр.

5. Горват, В. Задні ворота : док.-фантаст. історія / В. Горват // Антологія Всеукраїнського конкурсу малої прози імені Івана Чендея: 2018–2022 / упоряд. М. Чендей-Трещак. – Ужгород : РІК-У, 2022. – С. 190-199 : фот. ; Теж саме // Літературне Закарпаття 2020–2021 : альманах / упоряд. В. Кузан. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2021. – С. 85-96.

6. Горват, В. По той бік дуба : док.-фантаст. повість / В. Горват // Екзиль. – 2018. – № 1. – С. 17-19 : фот. ; № 2. – С. 34-36 : фот. ; № 3. – С. 40-41 : фот. ; № 4. – С. 47-49 : фот. ; № 5. – С. 38-39 : фот. ; № 7. – С. 38-40 : фот. ; № 8. – С. 46-47 : фот.

* * *

7. Горват, В. З ріки життя : [післяслово] / В. Горват, В. М. Кришеник // Шиншинов, Аркадій. Бар «Зелений кракен» : малий роман / А. Шиншинов ; передм. Н. Й. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2018. – С. 136-141.

8. Горват, В. Колія : переднє слово / В. Горват // Бурмек-Дюрі, Микола. Щоденник молодого рома-мандрівника : роман / М. Бурмек-Дюрі. – Ужгород : Гражда, 2018. – С. 3-4.

9. Горват, В. Передмова / В. Горват // Бурмек-Дюрі, Микола. Застрельте мене, не мучте!.. : вакерка / М. Бурмек-Дюрі. – Ужгород : ФОП Ребрик А. І., 2024. – С. 3-10.

* * *

10. Горват, В. «Акваріум» для бібліотекарів цими днями працював на Закарпатті : [про всеукр. форум бібліотекарів за участю Закарпат. ОУНБ] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 10 черв. – С. 8.

11. Горват, В. «Журналістика все життя займається тихим пограбуванням літератури», – переконаний наш колега, журналіст і письменник Василь Горват, якому цими днями виповнилося піввіку : [інтерв'ю з письменником / вела М. Нейметі] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2011. – 20 серп. – С. 14, 15 : фот.

12. Горват, В. Виноградівка підкорила Білорусь, Грецію і всіх своїх шанувальників : [про гандболістку Ірину Деяк] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 5 серп. – С. 8.

13. Горват, В. Всі знамена у гості до нас у Виноградів : [святкування з нагоди Дня м. Виноградів] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 23 серп. – С. 24.

14. Горват, В. Зона цілительства. Цей магічний трикутник на Виноградівщині існує вже не одне століття : [про с. Черна Берегів. р-ну] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 24 трав. – С. 19 ; Правозахист. – 2008. – 10 черв. – С. 3.

15. Горват, В. Кращі картини – від «Митця Верховини» : [про презентацію твор. доробку худож. хуст. одноймен. об-ня] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 12 серп. – С. 8.

16. Горват, В. «Письменницька праця не приносить статків, тому варто подумати, перш ніж вкладати сили в літературну справу. З іншого боку, зазвичай не ви обираєте літературу, а вона вас» : [розмова з письменником / вела С. Кедик] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2021. – 21 серп. – С. 7 : фот.

17. Горват, В. Стиль «Стерео» Сергія Степи : [кн. є знаковою подією в літ. житті Закарпаття] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2005. – 15 листоп. – С. 6.

18. Горват, В. Хто сказав, що не можна виростити сад на вершині вулкана : [про персик. сад братів Боднарюків на Чорній горі на Виноградівщині] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 2 серп. – С. 19.

19. Горват, В. «Це гніздо останній птах покинув – у Карпатах вже птахів нема...» : [про І. М. Чендея] / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2005. – 1 груд. – С. 3.

20. Горват, В. Шаянська мінералка так звана і справжня / В. Горват // Новини Закарпаття. – 2008. – 12 січ. – С. 5.

* * *

21. Севлюш-Виноградів : історія, сьогодення, надії / упоряд. В. Горват. – Ужгород : Гражда, 2012. – 42 с. : кольор. іл.

* * *

22. Вигодованець, Наталія. Сьогодні опівночі у Виноградіві тихо-тихо завив вовк : [про поета В. Горвата] / Н. Вигодованець // Екзиль. – 2007. – № 1. – С. 21.

23. Нейметі, Мар'яна. Новинозакарпатівець побачив «Зірки впритул» : [нова кн. В. Горвата] / М. Нейметі // Новини Закарпаття. – 2018. – 1 груд. – С. 16 : фот.

24. Нитка, Василь. Василь Горват зустрів осінь збіркою «Зірки впритул» : [презентація кн. у м. Виноградів] / В. Нитка // Голос України. – 2018. – 27 жовт. – С. 10 : фот.

25. Скунць, Петро. «Задивившись у прірву, не втримаєш зірку...» : [про поему В. Горвата «Полювання на сина»] / П. Скунць // Екзиль. – 2007. – № 1. – С. 26.

26. Хланта, Іван. Василь Горват : прозаїк / І. Хланта // Хланта, І. Народний літературно-мистецький музей Копашнівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Хустського району : путівник. – Ужгород : Патент, 2018. – С. 38-39 : фот.

27. Ходанич, Л. П. Горват Василь Васильович : [письменник] / Л. П. Ходанич // Педагогічна енциклопедія Закарпаття. – Ужгород : Карпати, 2021. – Т. 1: А-Н. – С. 159.

28. Шкіря, Василь. Один із когорти «вісімдесятників» : В. Горвату – 60! : [про поета] / В. Шкіря // Культуролог. джерела. – 2021. – № 3. – С. 37-38 : фот.

* * *

29. Василь Горват [Електронний ресурс] : до 60-річчя від дня народж. : бібліогр. покажч. / КЗ «Виноградівська публічна бібліотека» Виноградів. міська б-ка-філія № 3 ; уклад. Н. Ю. Попович, О. В. Зевдій ; відп. за вип. Г. М. Шапко. – Виноградів, 2021. – 82 с. – Режим доступу: <https://surl.li/gitxui>. – Назва з екрана.

Серпень: 18

ЄВГЕН ВІТАЛІЙОВИЧ ТИЩУК

60-річчя від дня народження театрального режисера, заслуженого артиста України, педагога, директора Департаменту культури Закарпатської ОДА (нар. 1966)

У біографіях митців завжди є ключові моменти, як паузи в шекспірівській трагедії. Для Євгена Тищука таким першим «актом» стала кінокамера, яку придбав батько: «Коли мені було чотири роки, тато знімав на камеру сімейне кіно, в якому я виступав в якості актора. Потім проявляв плівку, а я дивився і щось у мене в підсвідомості сформувалося». А потім була роль у шкільній самодіяльності, де все почалося не з грандіозних планів, а з необхідності. «Одягли в костюм і я вийшов», – з гумором згадує він. І з того «вийшов» не лише актор, а й режисер, педагог, драматург і,

зрештою, мислитель української театральної освіти. Його історія – це шлях із Краматорська до Парижа, від народного театру «Данко» до освітніх програм у МХАТ, Київському університеті театру, кіно і телебачення ім. Івана Карпенка-Карого, театрі «Комеді Франсез», де проходив стажування. Але рушієм цього шляху був не диплом, а енергія постійного пошуку: «Я не йшов по диплом. Я йшов по театральну освіту».

Творче зростання Євгена Тищука – це шлях, позначений наполегливою роботою, самодисципліною та постійним пошуком правди сцени. Його перше враження від театру, яке він отримав ще в шкільному віці у Палаці культури НКМЗ у Краматорську, стало для нього справжнім одкровенням. Вистава «Наталка Полтавка», спочатку надто академічна й дистанційована від живого життя, викликала у залі шквал нудьги, аж поки один із акторів не витримав і не звернувся безпосередньо до публіки. Євген Віталійович згадує: «Зала повна дітей, завіса закрита. А це ж Краматорськ, усі хлопці вуличні, усі на асфальті виросли. І тут розкривається завіса. На сцені українські костюми, хатинка стоїть якась... Вони там фальшиво так розмовляють. Такими голосами, всі щось там виголошують, потім починають співати... Про те саме, що тільки-но говорили. А потім вони про те саме ще й танцюють. Перші три хвилини захоплення: "Вау, театр!" щось там роздивляєшся. А потім – усе. Діти починають між собою теревенити, нудьга заповнює глядацьку залу. На сцені ще щось відбувається, та вже ніхто нічого не чує. А там же народні, заслужені артисти... І раптом! Один із них не витримує. Виходить на авансцену й просто кричить у зал: "Та що це таке? Як ви себе поводите?!" Уся зала завмирає. З'явилося живе спілкування, виник конфлікт. Цікаво стало. Саме тоді я зрозумів: глядача притягує конфлікт. А режисер – це майстер конфлікту. Це моя формула, за якою я працюю, і вона увійде в мою майбутню книжку. Режисер, який не вміє або не хоче вибудовувати конфлікт у своїй виставі, або тікає у форму, в інші засоби – така вистава програє. Бо глядач приходить саме за конфліктом. І конфлікт має бути щосекундним».

Це зіткнення стало театальною ініціацією майбутнього режисера Євгена Тищука: момент, коли несподіване порушення четвертої стіни пробудило глядача. Саме тоді в нього народилася режисерська формула, яку Євген Віталійович зрозумів набагато пізніше. І цьому принципу не зраджує й досі.

Любов до української літератури – ще один наріжний камінь у світогляді митця Євгена Тищука. У час, коли українську літерату-

ру можна було обирати факультативно, а від російської звільнитися було неможливо, він свідомо обирав Панча, а не Пушкіна. Це була не лише естетична, а й етична позиція.

Перші практичні кроки до театру Євген зробив у театрі-студії «Данко» під керівництвом Івана Войтюка. Тут, у просторі фізичного тренажу, хореографії й сценічної дисципліни, він отримав те, що називає «театром у крові». Гастролі до Києва, участь у постановках, перші ролі – усе це заклало фундамент професійної витризалості. Два роки в театрі-студії стали підготовкою до наступного життєвого етапу – армії. Служба в армії для Тищука не стала паузою, а новою віхою театрального розвитку. Уже в перші дні він організував гумористичний виступ, за що одразу отримав десятиденну відпустку. Згодом вокально-інструментальний ансамбль, мініатюри, концерти. Навіть не маючи диплома, він уже виконував функції режисера.

Після служби Євгена знову вабив Київ, театральний інститут. Але обставини і затримка в армії змусили його обрати Інститут культури. Вступив на режисуру і... не пожалкував. Знайомство з Веронікою, яка згодом стане його дружиною, червоний диплом, перші спільні постановки – це був час формування не лише професійного, а й сімейного творчого тандему.

Після розподілу сім'ю Вероніки і Євгена Тищуків мали направити до Сваляви, однак випадкова зустріч із директором Мукачівського театру Юрієм Шутюком змінила долю. Молода пара була запрошена до театру, де перша ж вистава «Тусовка» у постановці Станіслава Мойсеєва стала наступним важливим етапом у формуванні молодого митця. Мойсеєв став першим великим учителем на сцені: його чітка партитура, робота з атмосферою, темпоритмом і увагою до логіки поведінки актора справили глибокий вплив. У цій естетиці Тищук вчився як актор, уже думаючи як режисер. Про цю співпрацю Євген Тищук ділиться спогадами: «Станіслав Анатолійович мене спитав: "Ну, покажи, яку пісню зараз співає молодь?". А я на гітарі одразу таку, дворову. Ніхто її до того не співав. Він послухав і каже: "Те що треба! Беремо у постановку!" І ця пісня стала одним з лейтмотивів у виставі. З цим режисером працювати було легко. Він давав чітку партитуру. І в цій партитурі ти вже міг імпровізувати, будувати всередині свої задуми. Мойсеєв не тиснув. Він шукав разом з тобою. Спершу витягував із тебе все, а вже коли вичерпувався актор, то тоді давав партитуру. І тоді все відбувалося дуже природно. Він працював професійно: давав чітке розуміння,

що і навіщо ти робиш. Були визначені об'єкти уваги, реакції. Він задавав атмосферу – звукову, темпо-ритмічну. Все рухалося. Це допомагало тобі включатися в дію. Я знав повністю, що роблю на сцені. Було дуже цікаво».

Режисерський дебют Євгена Тищука відбувся на 70-річчя заслуженого артиста України Валерія Столярова. Вистава «Генерали в спідницях» Жана Ануя стала викликом, скандалом і тріумфом. Він сам вигадував програмки, кодував сенси в костюмах і декорації, провокував глядача. Всі актори – від заслужених до молодих – грали в естетиці гротеску, з носами на резинках і прихованими підтекстами. Це було театральне хрещення режисера Євгена Тищука експериментальне, епатажне, але водночас глибоко осмислене: «Я рік пропрацював у театрі актором на ставці. І тут 70 років – ювілей заслуженого артиста України Валерія Столярова, нашого колеги. І я запропонував: давайте зробимо на вас виставу. Бенефіс! Юрій Степанович каже: "Спробуєш?" До речі, тоді головним режисером був Юрій Горуля. Він теж підтримав: "Будь ласка, спробуй". І мені довірили! Я написав постановочний план, подав на затвердження, захистив. Все як вчили. Зараз я вже такого не пишу, а тоді треба було все прописати до деталей. І мені довірили. Я обрав "Генерали в спідницях" Жана Ануя. Під час навчання в інституті я почув, що починати свою режисерську діяльність треба зі скандалу (сміється). Ми якраз вступили в інститут у час перебудови, стара система руйнувалась. А ми вже тоді експериментували».

Бо навіть у студентські роки, коли бракувало прочитаного, Тищук компенсував це фантазією: сам писав мініп'єси і ставив їх так переконливо, що в це вірили навіть викладачі. Сміючись, розповідає: «До речі, зараз відкрию один секрет. В інституті я часто... вигадував. Просто не вистачало прочитаного матеріалу. Якщо треба було принести уривок п'єси або якусь сцену, а ти мало читав, я придумував. Сам писав текст, підписував вигаданим іноземним автором. Наприклад, "Пітер Робсон" (сміється). Приносив, ставив. І все проходило. До речі, з тієї ж заготовки "Пітера Робсона" народилася моя п'єса "Ненормальні". Це єдина моя п'єса для дорослого глядача, яка поки ще не має сценічного втілення. Про неї дуже гарно написав драматург, режисер, педагог, театральний діяч Ростислав Коломієць. Він написав рецензію, де дуже чітко визначив жанр – фентезі. Я вперше тоді отримав від професіонала настільки точне визначення мого драматургічного твору».

Театр для Євгена Тищука – це простір трансформації. Від дитини в глядацькій залі Палацу культури до експериментального режисера з філософією дії, в якому кожен конфлікт це не лише художній прийом, а й акт правди. Його шлях – це шлях людини, яка бачить театр не як ремесло, а як життєву та педагогічну місію.

У кожного справжнього педагога є свій внутрішній код, що визначає не лише методику, а й сам стиль існування в аудиторії. Євген Тищук саме з таких. Його педагогіка не про навчання у класичному розумінні, а про проживання спільного досвіду, про театральне родинне співжиття, в якому народжується не лише актор, а Людина. Тищук не ділить студентів на «сильних» і «слабких». Він бачить у кожному потенціал і працює з ним, як з унікальним матеріалом. «Кожен курс – це родина. Театр – наш дім», – каже він. А себе позиціонує як театрального батька, відповідального за кожну театральну дитину. Саме тому він не нав'язує ієрархію, а формує горизонталь довіри: «Це не "я – викладач, а ти – студент". Я одразу руйную цю стіну. Ми – театральна родина».

Його навчання починається не з підручника, а з діалогу. Перший етап – зняття затисків, психологічних і тілесних. Він прибирає парти, сідає поруч, жартує, спілкується, створюючи безпечний простір. «Моє завдання зробити так, щоб ти оцю напругу, яку тримаєш в собі, викинув. Зняв з себе броню характеру. Бо як я можу тебе чимось наповнити, якщо в тобі затиск?»

Він створює «Конституцію курсу» – 10 пунктів, які студенти мають прийняти, проголосувати, і лише тоді починається робота. Це своєрідна угода про спільну відповідальність і внутрішню дисципліну. Така система викликає не лише повагу, а й відчуття причетності до чогось більшого.

У викладанні він спирається не на абстрактну науку, а на практичну дію. Його студенти вивчають різні театральні методи, серед яких: «перетворення» Курбаса, «метод фізичної дії» Станіславського, «театральну біомеханіку» Мейєрхольда, «метод імітації» Михайла Чехова, «фантастичний реалізм» Вахтангова, «відчуження» Брехта, «бідний театр» Гротовського не за схемами, а у живому тілі, через постановку дії, грим, рух. Наприклад, у роботі «Літа мої» студентам було запропоновано проаналізувати звички та поведінку своїх бабусь і дідусів, як вони ходять, говорять, реагують. «Вони як видали! Створили характери, зробили грим! До аудиторії зайшли бабусі, дідусі. Я їх не впізнав». Із цієї роботи постала вистава, побудована саме на методі імітації Михайла Чехова.

Авторська педагогіка Євгена Тищука – це синтез кількох шкіл, переосмислених через український досвід. Він не копіює, вибудовує: «Я для себе обрав: мене найбільше цікавить синтез театральної біомеханіки та перетворення. На цю тему написав магістерську дисертацію. На основі цього будую свою систему побудови сценічної дії». І додає: «Це вже буде моє».

Він чітко усвідомлює, що не може просто оцінювати студента – він оцінює і себе: «Як педагог я ставлю оцінку не тільки студенту, я ставлю оцінку собі». Якщо студент пропускав чи відстав, Тишук не карає, а включається у процес: пояснює, допомагає підтягнутися. Під час карантину, коли багато педагогів губилися в онлайн-хаосі, Євген Віталійович діяв чітко: «За цей рік я встиг дати всю теорію. А потім уже – практика». Педагогіка для нього не набір тем і модулів, а живий організм, адаптований до обставин, війни, дистанції, болю.

Його студенти приїхали до Академії культури і мистецтв, де він викладає акторські дисципліни, з усієї України: Київ, Кременчук, Запоріжжя, Ужгород. Вони прийшли до нього на біомеханіку. І залишилися, бо відчули живий зв'язок, відкритість, справжню увагу. Навіть через війну, коронавірус, адміністративне навантаження він тримає обіцянку: «Я студентам пообіцяв: я вас випущу. І от я виконую обіцянку. Чотири роки».

Це педагогіка дії, педагогіка любові й відповідальності. Педагогіка, де головним є не тільки «знати», а й «відчувати та вміти застосувати». Євген Тишук мріє створити практичний посібник, який стане «поштовхом для актора»: «Те, що штовхає весь фізико-психологічний апарат. Те, що пояснює біомеханіку: як зробити так, щоб у пропонуваніх обставинах п'єси, твоє тіло і емоції запрацювали».

Тишук – це педагог з майбутнього. Не тому, що він орієнтується на нові методи, а тому, що він формує Людину, здатну мислити, витримувати конфлікт і діяти. Людину, що творитиме Театр. І саме з цієї філософії народилася вистава «Маріупольська драма» у Донецькому обласному академічному театрі з міста Маріуполь, який релокований до Ужгорода. Ця постановка стала одним із найсильніших театральних висловлювань про війну в сучасному українському театрі. Це – не просто сценічне дійство, а терапевтичний акт, політична заява, свідчення, що претендує на функцію трибуналу.

Режисерська концепція Тищука спирається на принципову мінімалізацію театральних ефектів: «У цю виставу я закладав мі-

німум режисерських витребеньок», – каже він. Жодних звичних засобів емоційної маніпуляції: «Ми принципово позабирали всі звуки: ні вибухів, ні сирени, ні диму, ні крові. Тільки реальні герої у просторі сценічного перетворення. Максимум – чотири авторські відео зі смартфонів самих учасників подій, їх особисті речі, номерок з гардеробу як артефакти». Така аскетичність – це не слабкість, а навпаки – сила. Вона дає простір для головного: людського голо-су, який розповідає правду.

«Маріупольська драма» побудована як сторітеллінг, не вигадка, не гра, а пряма мова тих, хто пройшов війну. Завданням актора було не створити образ, а виступити свідком: «Ви не персонажі. Ви – ті самі люди, які були там. Просто розкажіть. Виходьте на місце злочину і давайте свідчення».

Спершу, зізнається режисер, учасники вистави не витримували і починали «грати», включати сльози, інтонації: «Було дуже важко переконати, що вони не мають грати. Вони мають бути!». Але з часом актори опанували цей підхід. І, що ще важливіше – вистава стала для них арттерапією: «Коли було зіграно кілька вистав, ми зрозуміли – це їх зцілює. Вони вже бачать події, що з ними відбулися тоді, через призму вистави. І це – величезне полегшення». Робота над «Маріупольською драмою» стала викликом і для самого Тищука: «Я намагався поставити з ними те, що сам бачив тільки по телевізору, а вони це особисто пережили. І раптом я відчув, що виступаю в ролі садиста, змушуючи їх повторно це проживати. Я почав шукати інші шляхи для досягнення потрібного результату». Цей «інший шлях» – і є педагогіка, і є етика режисури у часи війни.

Сценічний простір у «Маріупольській драмі» це не театр у звичному сенсі. Це простір болю, де актори стають самими собою, де мінімалізм сценографії, але є тиша, яка звучить голосніше за будь-які вибухи. Саме тиша стала вирішальним засобом виразності у виставі. «Маріупольська драма» виникла на основі реальних історій, записаних драматургом Олександром Гаврошем, і заговорила мовою театру, зберігаючи документальну правду. Сьогодні «Маріупольська драма» не лише сценічний акт, а культурне свідчення, що вже готується до показу в Гаазі. І це не метафора. Це юридично зафіксована реальність: «Це зброя. Спочатку ми робили її як зброю. Потім зрозуміли, що це ще й ліки. Але спочатку зброя. Проти брехні». У цій виставі немає «гри на публіку», немає естетичних ілюзій. Є правда. Є біль. Є театр, який уже не грає, а

свідчить. І саме тому «Маріупольська драма» не просто частина українського театру під час війни. Вона його нерв. Його документ. Його відповідь світу.

Та найвизначальнішою роллю у житті Євгена Тищука є, за його словами, роль режисера-педагога. Саме в цьому поєднанні творчого мислення режисера та глибинного розуміння педагогіки криється його унікальна природа. Його театр – це не просто сценічне мистецтво, а інструмент формування людських душ і професійних доль. У цьому він бачить не лише свою місію, а й сенс власного життя. У цій ролі, як сам підкреслює, він здатен зробити з будь-якого, навіть недосвідченого актора, повноцінного учасника живого сценічного процесу. Він створює партитуру, навчає під час репетицій, трансформуючи не лише виставу, а й людину, яка в ній бере участь. Це потребує більше часу, ніж робота з професіоналом, але дає вищий результат – актор, що не грає, а діє, є вищою цінністю для Тищука.

У творчому портфелі Євгена Тищука зберігається чимало ідей, серед яких постановка за мотивами «Чайки на ім'я Джонатан» Річарда Баха у жанрі драми-біомеханічного тренажу. Ця вистава має стати унікальним поєднанням філософії і тілесності, де текст буде записаний у звуковій формі, а вся дія передана через пластику, біомеханіку, тренажі. Сюжет буде зчитуватись не вербально, а мовою тіла, на рівні глибокої комунікації. Це дозволить показувати виставу в будь-якій країні світу, і саме тому вербальний супровід передбачається двома мовами – українською та англійською. Інша ідея – постановка «Я (Романтика)» Миколи Хвильового як філософської, глибоко символічної роботи. Усе це свідчить: Тищук не просто володіє репертуаром і методиками, він активно мислить у форматі театру, в якому взаємодіють педагогіка, мова тіла, пластика, експресія та етика, але водночас це все базується на осмисленні травм, завданих війною, та ідеях збереження національної пам'яті.

Євген Тищук постає як цілісний образ людини, яка стоїть на межі між теорією і практикою, рефлексією і дією, сценою і класом, Україною і світом. У його особі сучасний український театр має не просто режисера чи вчителя. Він один з тих, хто задає вектор сучасного українського театру та театральної педагогіки. І найголовніше – він виховує Людей. Тих, хто дивитиметься у зал з гідністю, знаючи, що театр це не втеча від життя, а інструмент його перетворення. Він один із тих, хто вміє «вмика-

ти світло» навіть тоді, коли в театрі воно гасне. Його режисура народжується з конфлікту – не з декоративного, а з принципового. Його методика не про догму, а про варіативність. Він вивчає, синтезує, практикує різні театральні методи. Але з усього цього вибудовує авторську систему: точну, практичну, вивірену до кожної репетиційної паузи. І ця система вже працює: у залі, на сцені, на фестивалях, у дипломних виставах, у текстах, які він сам пише.

Євген Тищук – це театр у дії. Він не працює в архівах, а творить зараз, тут, із тим, що є. І попри втому, сивину, адміністративне навантаження на посаді директора департаменту культури області він знову і знову повертається до студентів, творить театр для тих, хто ще хоче відчувати, хто здатен витримати конфлікт, хто не втратив смаку до життя. Його мрія – це не утопія. Це інструкція до польоту. Бо, як каже сам Тищук, удосконаленню немає меж. І це головне.

Олеся Данилець

Джерельні приписи:

1. Тищук, Є. Виховання майбутнього актора у контексті становлення сценічної пластики / Є. Тищук, В. Тищук // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузів. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. – Вип. 35. – Дрогобиц, 2021. – С. 61-66.

2. Тищук, Є. Роль методу театральної біомеханіки Всеволода Мейерхольда у системі виховання сучасного актора / Є. Тищук // Науково-практична конференція «Український театр: історія, освіта, експеримент»: зб. матеріалів і тез (Ужгород, 8-9 жовт. 2020 р.) / КЗВО «Ужгород. ін-т культури і мистецтв» Закарпат. облради. – Ужгород, 2020. – С. 93-98.

* * *

3. THEATRICAL BIOMECHANICS [Електронний ресурс] : [майстер-клас Є. Тищука під час XIX Міжнарод. фестивалю театрів ляльок «ІНТЕРЛЯЛЬКА-2024»]. Режим доступу : <https://surl.li/kfucyn>. – Назва з екрана.

* * *

4. Тищук, Є. «Для мене національна ідея – культура українського народу» : [розмова з режисером / вів В. Мишанич] / Є. Тищук // Культуролог. джерела. – 2021. – № 3. – С. 39-42 : фот. ; Уряд. кур'єр. – 2021. – 9 верес. – С. 6 : фот. кольор.

5. Тишук, Є. Євгенові Тищуку – 50! : [розмова з режисером Закарпат. обл. театру драми та комедії / вів В. Андрійцьо] / Є. Тишук // Культуролог. джерела. – 2016. – № 3. – С. 39-41 : фот.

* * *

6. Андрійцьо, Василь. Мрії справжнього митця визначають шлях у майбутнє... : [голов. режисер Закарпат. обл. театру драми й комедії м. Мукачево Є. Тишук] / В. Андрійцьо // Андрійцьо, В. Сузір'я корифеїв українських театрів Срібної Землі : дослідж. Розвідки. Персоналії. Рец. – Ужгород : ФОП Ребрик А. І., 2022. – С. 204-207 : фот.

7. Зайцев, Олег. Євген Тишук / О. Зайцев // Зайцев, О. Режисери Закарпатського театру XX сторіччя. – Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2014. – С. 177-186 : портр., фот.

8. Зайцев, Олег. Майстри Закарпатської сценографії XX сторіччя / О. Зайцев. – Ужгород : Шарк, 2007. – 192 с. : іл.

Зі змісту : [про Є. Тищука]. – С. 6, 11, 34, 48, 68-69.

9. Коломієць, Ростислав. Театр, що об'єднує серця / Р. Коломієць ; пер. з рос. О. Лещенко ; відп. за вип. Ю. Глеба. – Мукачево : «ZORIANA» ; Дрогобич : «Коло», 2017. – 168 с. : іл.

Зі змісту : [про Є. Тищука]. – С. 7, 13, 100-104, 113, 114, 116, 118-119, 122-123, 125, 128-129, 132-143, 150-153, 166-167.

10. Федака, Сергій. Закарпатський театр на порозі XXI століття / С. Федака. – Ужгород : Ліра, 2018. – 264 с.

Зі змісту : [про Є. Тищука]. – С. 83, 86, 90.

* * *

11. Актори Донецького театру покажуть «Маріупольську драму» у Гаазі та Берліні [Електронний ресурс] : [про гастролі вистави за п'єсою О. Гавроша у постановці Є. Тищука] // Укрінформ. – Режим доступу : <https://surl.li/mxmfgg>. – Назва з екрана.

12. Андрійцьо, Василь. Мрії справжнього митця визначають шлях у майбутнє... : [про голов. режисера Закарпат. обл. театру драми й комедії м. Мукачево Є. Тищука] / В. Андрійцьо // Новини Закарпаття. – 2016. – 16 серп. – С. 6.

13. Лиховид, Мар'яна. Євген Тишук без театру не мислить свого власного існування на цьому світі : [ювіл. вечір присвяч. 45-й річниці з дня народж. та 20-річчю проф. діяльн. голов. режисера Закарпат. держ. рос. драмтеатру] / М. Лиховид // Новини Закарпаття. – 2011. – 27 груд. – С. 6 : фот.

14. Суботіна, С. У Мавці втілені всі жіночі образи : [про прем'єру «Лісової пісні» (режисер Є. Тишук) у Закарпат. обл. рос.

драмтеатрі] / С. Суботіна, О. Лівінський // Старий Замок «Паланок». – 2001. – 15 берез. – С. 15 : фот.

15. Тишук Євген Віталійович [Електронний ресурс] : [творча біографія митця на сайті Академії культури і мистецтв]. – Режим доступу : <https://surl.li/mhshstf>. – Назва з екрана.

16. У Києві показали «Маріупольську драму» : [вистава Донецьк. академ. драмтеатру, який нині розташ. у м. Ужгород, режисер – Є. Тишук] // Новини Закарпаття. – 2024. – 23 берез. – С. 2.

17. Філіппов, Олексій. Біомеханіка Мейєрхольда викладається й на Закарпатті : театрал. режисер Є. Тишук відроджує технології артистич. пластики : [майстер-клас в Ужгород. коледжі культури і мистецтва] / О. Філіппов // Старий Замок. Паланок. – 2010. – 25 листоп. – 1 груд. – С. 20.

Вересень: 12

СЕРГІЙ СТЕПА

70-річчя від дня народження
письменника, педагога (нар. 1956)

*Потрібно сп'янитися
і насичуватись творчістю,
і реальність не зможе тебе знищити...*
Рей Бредбері

Сьогодні, з відстані часу, видається нам, що «сп'яніння творчістю» справді рятувало Сергія Степу від радянсько-брутальної реальності і давало можливість йому утверджуватися письменником й реалізовуватися українським письменником. Перефразовуючи його ж поезію «Ви бачили човен?», переконані, що він, на наш погляд, зумів відшукати «...у власному сні // Почуттів майбуття галасливого ігрище...», і робив це з вишуканою незвичністю справжнього мистця-естета, успішно, з кож-

ним наступним твором, викристалізовуючи свій стиль, набуваючи впевненості у своїх творчих здібностях, утверджуючи власний – письменницький – впізнаваний голос, набуваючи значимості в українському літературному процесі.

Власне, десь у соцмережах Сергій зізнавався (правда, це зізнання стосувалося його роману «Gen», але ж можна його віднести і на карб всієї його творчості): «...для кого ж я пишу? В першу чергу для себе. Як і всі інші письменники... Думка це не нова і навіть не свіжа, до того ж, не моя власна. Я вичитав її у французького письменника-сучасника... Спочатку ці слова видалися мені лукавством у деякій мірі, але після роздумів про власну творчість я мусив визнати, що вони є істиною...» Як істиною є те, що Сергій Степа «залишився сам собою» і не розчинився в іншомовному середовищі, не «інтегрувався в нього повністю», а приніс у нього (в угорське середовище) «частину українського суспільства...».

Сергій Степа і нині проживає в Угорщині. «Іноді озивається до України...», – як писав у свій час Петро Скунець. Але це справді «іноді». Зовсім нечасто. Озивається прозою, що «рветься із заграниці до нас». Тож ім'я його добре відоме серед українських письменників і України, і Угорщини.

Сергій Степа народився 1956 року в селі Грушево Тячівського району Закарпатської області. Батько працював бухгалтером, мама – вчителькою початкових класів. У зв'язку зі зміною місця роботи батька, родина переїхала до Тячева. Сергій успішно, із золотою медаллю (як і дванадцять його однолітків) закінчив Тячівську середню школу № 1 у 1973 році. Будучи громадсько-активним – грав у дитячій збірній Закарпаття з футболу, навіть займав призові місця – та здобувши хороші знання з фізики – був учасником Всесоюзної олімпіади з цього предмету, – він без надмірних зусиль вступив на фізичний факультет Ленінградського університету ім. Жданова. Особлива любов до театру, зокрема ім. Пушкіна і Великого драматичного, спричинила пропуски пар, а непоборна тяга до світової літератури дали можливість Сергієві навчатись у Ленінграді тільки два роки. Продовжив навчання і успішно закінчив його уже в Ужгородському державному університеті (все-таки в Ужгороді на той час було тільки два кінотеатри і один музично-драматичний). Після закінчення вузу працював у Бедевлянській восьмирічній школі, а потім п'ятнадцять років викладав фізику в рідній – Тячівській середній школі № 1.

У 1994 році Сергій Степа емігрує в Угорщину. Тут змушений був закінчити математичний факультет у Дебрецені, щоб педагогічною працею заробити на прожиття. Як зауважив в одному із інтерв'ю, «Пишу, але цього не достатньо в нинішньому світі. З 1997 року викладаю в гімназії фізику та математику... я закінчив математичний факультет угорського університету...» Відомо, що викладав фізику й математику в гімназії імені Дим'янича в місті Надуката.

2013 року Сергія Степу прийнято до Національної спілки письменників України.

Він є автором повістей «Острів посеред Дунаю» (друкувалася в журналі «Дніпро»), яку було визнано кращою серед прозових публікацій 1989 року зазначеного видання; «Стерео в маленькому містечку» (друкувалася в журналі «Дзвін», 1995); «Не сьогодні, тільки вчора і завжди» (перекладена польською мовою О. Городецьким, 2008). Окремими книгами в ужгородському видавництві «Гражда» вийшли його «Три повісті і Площа» (2005), «Оповідання і Целми» (2006) та «Велосипедний оркестр» (2009).

У 2013 році у видавництві «Піраміда», в серії «Приватна лекція», вийшов роман «Дерево Дірака», а в 2021 – в ужгородському «TIMPANI» – роман «GEN».

Проживає в містечку Ясберень поблизу Будапешта.

Сергій Степа як письменник заявив про себе десь у вісімдесятих. Це був час, за висловом Петра Скунця, «коли на Закарпатті було багато обнадіюючих, багатообіцяючих, перспективних молодих поетів... А з прозаїками молодого призову якось було сутужно». Саме тоді з'явився Сергій Степа. Він увійшов у літературу як до Храму Мистецтв: з надією і щиро. Його прихід був зауважений багатьма, зокрема Валерій Шевчук схвально відгукнувся про перший варіант рукопису. Петро Скунець у «філософськи місткому есе» «Без пошуку гарантованого щастя» був переконаний, що Сергій пише «не навздогін світові, а в пику йому», відзначаючи у творчості письменника дві домінуючі стихії: «прагнення вирватися з умовностей, які собі виробило людство» і «спрагу жити тільки для себе». Його творчий набуток став предметом наукового й мистецького зацікавлення Сергія Федаки («Фантомний біль кохання»); Василя Габора («Антологія молодих: зустріч одинадцята»; «Заради чого варто жити»; «Про автора: коротка бібліографічна довідка про С. Степу в рубриці газети «Літературний Львів» «Проза нової генерації»); Наталії Ребрик («Жіночий первень у чоловічій суті...»); Алексан-

дра Городецького («Жити, померти і жити»); Олександри Ігнатович («Особливості сюжетотворення повісті «Площа» Сергія Степи», «Екзистенційні виміри роману «Gen» Сергія Степи», «Трансформація поняття честі в оповіданні Сергія Степи «Не могу зрозуміти» та ін.), Оксани Талабірчук («Поетика повісті Сергія Степи «Не сьогодні, тільки вчора і завжди») та ін.

Своїм першим окремим виданням «Три повісті і Площа» С. Степа заявив про себе «вагомо і зримо». І хоч він на довгий час з об'єктивних та суб'єктивних причин зник з літературного об'єкту, проте це зовсім не означало, що Степа не писав. Це означало тільки те, що він не мав окремого видання. Власне, й «Три повісті і Площа» – це твори, писані в різний час, та ще в минулому столітті. Вважаємо за потрібне наголосити, що це не «повернені» і «відроджені» тексти етапу шоку від свободи в українській літературі, що мали б заповнити культурний вакуум. Це речі створені ще в радянський і перші пострадянські роки, котрі можна визначити як чоловічі психологічні роздуми про жіночі ролі. Безперечно, на них поклала відбиток доба, у них відчувається данина часові й «радянськість» виховання автора. Але попри те, як би не звучало це парадоксально, Степові твори – позачасові, актуальні, самодостатні, вкрай важливі для загальноукраїнського літературного процесу не тільки як художній факт, але і як невдоволена іманентна потреба модернізації, точніше як явище українського модерністичного оновлення 1980-х, якому, хай тільки частково, проте вдалося здолати стереотипи й мову традиційної культури, легітимізувати певні теми, вивести на літературну сцену нового героя, тобто «вирватися з умовностей».

Творчість Сергія Степи цілком органічно вкладається в межі вирішення так званого чоловічого питання, що було виразно артикульоване як проблема суспільного й особистісного рівнів в останній третині ХХ століття (відзначте, на сто років пізніше від актуалізації добре знаного жіночого питання). Як аксіома сприймається переконання, що уся наша цивілізація є цивілізацією чоловіків (Г. Зіммель), незаперечним став факт, що «світ – це дім чоловіка, а дім – це світ жінки» (С. Моем). Держава, право, мораль, релігія, мистецтво, патріотизм – суспільні ідеї, категорії, які з точки зору форми та прагнень є власністю всього людства, хоча фактично впродовж усієї історії вони мають цілком чоловічий характер. Традиційний спосіб життя мужчини (незалежність, досягнення, домінування), суто чоловічі чесноти (мужність, сила, відвага, агре-

сивність), суспільні чоловічі ролі (годувальник, захисник, опікун, керівник) якісно змінилися впродовж ХХ століття. Наступила т. зв. криза маскулінності, спричинена не тільки технічним процесом. Відчутна тривога з цього приводу виробила протилежні шляхи її вирішення: 1) змінити усю систему чоловічого домінування та усунути соціальну нерівність чоловіків і жінок, надаючи кожному широкі можливості вибору стилю життя; і 2) відродити істинні чоловічі цінності та привілеї, зберегти традиційний розподіл чоловічих і жіночих ролей, засудивши соціальні відхилення – пияцтво, наркоманію, гомосексуалізм тощо.

Безперечно, «криза маскулінності» отримала своє відтворення і в літературі. Чоловіки невтомно намагаються якось висловити ту могутню силу, яка вабить їх до жінки, а водночас і страх, що це може призвести їх до загибелі. «Ця жінка була настільки прегарна, що породжувала в мені страх», – писав Аполлінер. А згадаймо: легендарна Лорелай, котра заманює своєю вродою у тенета перевізника, сидючи на високому березі Рейна; моряки прив'язують Одиссея до щогли, аби вберегти його від принад небезпечних сирен; тих, кому не вдається розгадати загадку Сфінкс, вона вбиває; богиня Калі танцює на трупах убитих чоловіків; непереможний Самсон втрачає свою силу через підступність Далілі; Саломея везе на аргамаку голову Івана Хрестителя; Франкова Ведекінда («Дух Землі») знищує кожного чоловіка, який піддається її чарам. І Віктор Дорофєєв у критичних студіях українського модернізму визнає, що «чоловіки про всяк випадок стали боятися жінок», і завжди мають бажання приховати цей страх. Дуже часто чоловіки вдаються навіть до демонстративної дискредитації жінок, що допомагає їм зміцнити почуття чоловічої вартості (до прикладу, в українській модерній поезії: «Малюйте бабу голубу» Віктора Неборака, «Ми вертаєм до хати» Івана Малковича; у Сергія Степи: смішні, відверто брутальні ревності Ігоря із «Острова посеред Дунаю», дивні побоювання Адвоката перед імовірною зрадою дружини із «Стерео в маленькому містечку» і под.). У цих та схожих ситуаціях завжди й усюди чоловік намагається позбутися страху перед жінкою через його (страху) об'єктивацію. «Річ не в тому, що я її боюся, – думає собі чоловік, – а в тому, що вона хтива, ненаситна, відьма, злостива...» (як там у Малковича: «Жінки свавільні, владні, вальтануті...»). Чи не тут часом і криється, власне, одне з найпотужніших джерел чоловічого потягу до творчої праці – у вічному конфлікті між тугою чоловіка за жінкою і його страхом перед нею?

Подібні узагальнення зроблені виключно на ґендерному аналізі його текстів. Судіть самі. Усі Степові чоловіки – і Ігор, і Олд, і Адвокат, і Лікар, і Завалецький, та й інші – у різний спосіб ... тікають від жінок, і не просто від жінок, а від тих жінок, з якими зазнали чи могли б зазнати найвищої насолоди. Ігор знаходить оправдання своєї зради: мовляв, у нього дружина-інвалід, і хоч усе подружнє життя вони сварилися і ображали одне одного, а, можливо, й стрибали в гречку, проте зараз вона змінилася, і в такому стані він не може, не має права її залишити (крихти порядності? – а кому вона, врешті, потрібна та порядність? – це розуміє навіть сільський корчмар!), – і... тікає від Марії, не попросившись, після того, як усвідомив, що «Марія – це зовсім інше, щось таке, чого не було ніколи і, напевне, вже не буде...». Олд покидає Бريدку Бабу («Я довго тужитиму за Бريدкою Бабою, – висловив своє враження від прочитаного Петро Скунець»), з якою автор чи його ліричний герой доїхав тільки до Чопа... Бريدка Баба (що раптом ставала незбагненною красунею) так і не вкрала ліричного героя в щасливі країни», не тільки тому, що боїться втратити свободу і потрапити під її владу, а й тому, що «не може звідси [з Батьківщини] нікуди їхати» («Він із нею не захотів поїхати на гарантоване щастя» – знову апелюємо до Скунця – стовідсотково, крихти патріотизму з домішкою сентименталізму), кому потім вихлюпне свою самотність? У кого позичить щастя, хоча б до наступної осені? Адвокату (о! він – актор! Він же знає, що жінки слабші від чоловіків, тому варто ними маніпулювати) необхідно було час від часу змінювати декорації... І робити це треба було дуже швидко, короткотривалі побачення призначати лише у робочий час, бо постійно, як дамоклів меч над ним висів страх бути викритим. От він і бігав, мов спринтер, від власної дружини до чужої і навпаки, знаходячи порозуміння з обома і особливо не переймаючись моральним боком справи... Лікаря ж оминуло власне життя: його просто відштовхнула жінка, котрій до ніг поклав усе, що мав – серце, коштовності, гріхи, – а взамін просив байдужої присутності. Та у кожного з них була своя доля і свій хрест, і змінити вони нічого не могли, а з тією, що опинилась поруч, розділити судьбу свою не схотіли... Петро Скунець це потрактував так: «У повісті "Острів посеред Дунаю" автор чи його ліричний герой теж випускає готове щастя з рук заради... Ну, не хочеться писати "обов'язку", канцелярське слово, напишімо так: аби не втратити себе». Навіть самотніший, як гриб у лісі, п'яниця-учитель Василь Іванович з жахом думає про те, що міг би мати дружину, яка б на-

родила «глухих і нікому не потрібних дітей», загалом нещасних, бо ж саме народження – це вже нещастя, та врешті й життя – суцільне непорозуміння з непорозумінням: «народився, жив, помер; або: народився, жив, жив і помер; у кращому випадку: народився, жив, жив, жив і помер...»

Оглядаючи першу книгу Сергія Степи, Ольга Карпенко у часописі «Критика» пише: «Всі тексти видання стереоскопічні без стереотипізації, що саме по собі вже здатне викликати не вимерлу наразі довіру до тексту, а поширену в усі часи читацьку симпатію або ж зацікавлення – хай спочатку й побіжне. Автор грайливо підігрує їй протягом усієї оповіді, припрошуючи скористатися багатьма очима – поглядами, сфокусованими на Площу, де від тієї пильної уваги обов'язково щось здійсниться, і відтак Площа доведе своє право бути повноправним персонажем окремої повісті. Заманливе – вже радше не емоційно, а психологічно – «Стерео в маленькому містечку», де звучить тріо голосів, три версії таємничих у душі класичного детективу подій. Розплутування триває крок за кроком, щоразу це – ще трошки правди, проте читачеві не випаде дочекатися фінального роз'яснення, «те, що насправді» залишатиметься у виразному підтексті – розумному цього досить. Цього досить і для створення присмаку вишуканої незвичности, зрештою, незвичне – це майже синонім цікавого. Можливо, автор і не вберігся би від закидів у зазіханні на притчевість, якби не виразно відсутній дидактизм. Його самостійні герої хворіють на патологічно неподілене кохання, одружуються (і напиваються) з відчаю, страждають від "зубного болю досвіду", втім, утікають із пів дороги до казки – острова посеред Дунаю – звільняючися від надміру волі, знелюднюючи сам острів і руйнуючи казку.

Біг через площу робить їх іншими людьми».

Ліричний герой Степи утверджує себе у праці. Кожен його персонаж має вагомі фахові здобутки, займає відповідний щабель на суспільній драбині, у кожного більш, ніж достатнє матеріальне забезпечення. Та виявляється, цього мало, щоб життя було повноцінним: усі вони шукають якусь іншу свою сутність і присутність у цьому світі, знаходять і втрачають їх через жінку, вдивляючись у неї, як у дзеркало, «яке має ту магічну і дуже корисливу силу» (за Вірджинією Вулф), яка відображає чоловічу постать у принаймні дворазовому збільшенні. Це хоч частково пояснює, чому в житті жінки так потрібні чоловікам. До речі, саме життя для ліричного героя Сергія Степи – це своєрідна арена боротьби за і проти, це –

знову ж таки – Площа зі своїми будинками, вулицями, що ведуть до неї, торговицею, парканом, проходами, болотом... Образ Площі простежується в «Острові...», у «Не сьогодні...» і в «Стерео...» Безперечно, найглибший він у повісті з однойменною назвою. Символічно, що Площа схожа на велике озеро, в якому можна змити свої гріхи-бруд, але в якому можна і втопитися. Проживаючи життя, а фігурально висловлюючись: пробігаючи через Площу, затиснуті у міцні лещата буденності (як визначив би радянський критик), герої перестали бути самими собою: вони раптом змінилися, стали ще потворнішими і бридкішими, і сенсу в екзистенції їх таки не стало... Правда, були й такі, яких шалений біг через Площу не змінив. Очевидно, це ті, що мали міцний стержень, тверде осердя, чіткі переконання у житті, і вже мало важливо, чи були ці переконання правильні, чи хибні; вони, ці герої, продовжували на Площі добудовувати будинки і думати, куди йти...

Степа як істинний математик і фізик неодноразово згадає теорію відносності Ейнштейна, припаровуючи її до людського життя. І справді: вчора – багатий, завтра – бідний, вчора – самотній, завтра – батько достойного сімейства, вчора – чесний, завтра – злодій і зрадник. А який же ти сьогодні? Не знаєш? Значить ти ніколи не любив жінку. Не пестив їй груди, «не цілував ноги і не відчував, як земля впливає з-під твого ложа... Коли ти з нею, тоді можна казати, що ти є. Бо тоді тебе не обходить ні минуле, ні майбутнє...». І якщо герой подібного не відчував, тоді необхідно шукати те, «чого у нього немає». Степа розставляє нові акценти у трактуванні жіночих образів: його героїні не є аж надто радикальними емансипантками, проте вони роблять перший крок до особистісної та статевої емансипації. І цей крок, як правило, осяяний світлом.

Степа вважає, що не сьогодні, тільки вчора і завжди його герої – лицарі, новітні лицарі. Якщо – ні, то для чого тоді таке пісне життя і Ігорю, і Олду, і Лікарю, і Адвокату... Кожен із них лише тоді усвідомив себе чогось вартим, справжнім чоловіком, коли, переступаючи через власний ризик і страх, торкнувся спокусливого жіночого єства, відчув солодкий смак жіночих любовців, завмираючи в корчах сімейної зради, усвідомлюючи тлінність, короткочасність і невідворотність чоловічих почуттів: «Почувався так, немов списаний парашутист перед своїм останнім стрибком. Життя продовжиться, з буднями і святами, але вже без тих стрибків із затамованим подихом, заради яких лише і варто існувати...». Ігорю, як бачимо, треба було виїхати за кордон (читай: ковтнути тро-

хи свободи, відчуті свіжий подув Дунаю, залікувати свою побиту камінням душу), щоб там зустріти Марію, до речі, теж українку, бо ж у Союзі він самопримусово жив із «своєю Марією», якій певних гріхів не міг пробачити і яка від нього багато чого вимагала.

Роман Сергія Степи «Дерево Дірака» – це твір про життя українського емігранта-інтелектуала в Угорщині, переповнений реальними спостереженнями й хвилюючими переживаннями. У чужому комерціалізованому світі ніхто не цікавиться ним як людиною думаючою, всім байдуже до його особистих проблем. Він з ностальгією згадує втрачений світ Ужгорода і постійно повертається до нього в думках. Особливий роман ще й тим, що його герої змальовані очима фізика, улюбленим ученим якого є Поль Дірак – один з авторів парадоксальної, на перший погляд, квантової механіки. І деревце, посаджене колись самим Діраком у Балатонфюреді, мимоволі стає символом долі людини, яка живе на чужині. Блискучий відзив на твір залишив Сергій Федака. Відзначаючи напрочуд вдале художнє оформлення книжки, трактуючи дуже легко саму її назву (на відміну від Олександри Ігнатівич, яка відносить її до заголовків кульмінаційного типу, ґрунтовно пояснюючи її метафоричність), професор вважає, що «книжка Степи про... наш університет, Ужгород сімдесятих ("Білочка", "Пінгвін", "Едельвейс", чеське пиво на терасі "Ужгорода", черга за кавою у "Талліні", перший гуртожиток, обласна бібліотека і навіть сусідня з нею телефонна будка). Це у першій частині. У наступних трьох – міф угорського курорту Балатонфюред. Мабуть, і там все з такою же топографічною точністю. Але це зовнішній антураж. Хоча і він дуже цікавий. Ужгородське студентство сімдесятих вийшло дуже колоритним. Коли ж говорити про глибинну суть...

У книжці дві love-stories – студентський трикутник і курортний роман (теж трикутний). У першій історії класичні типажі П'єро, Мальвіни і Буратіно. А у другій Буратіно сам перетворюється на П'єро – вже для іншої Мальвіни. Перший роман – ключ до другого, навіть імена дам напрочуд схожі – Жанна і Анна. У другій історії усього два специфічні епізоди – навіть не фізіологічні, а анатомічні. Але сприймається вона у цілому як дуже натуралістична. Жінки старіють швидше за своїх ровесників. Але схоже, що справа там не тільки у цьому, а й у комплексах головного героя, набутих в Ужгороді, "максимально придатним для того, щоб жити в ньому гарно і майже щасливо" (с. 5). Тамування власних бажань заради якоїсь надуманої мети дається взнаки через багато десятиліть. Заікання у

героя нібито минуло, але страх перед зрадою тільки зріс. Через це "наші стосунки розвивалися швидкими темпами, як будівництво "Беломорканалу" (с. 82). А завершилося запізнілою мудрістю: "Це велике паскудство – бути закоханим лише раз у житті" (с. 186)».

Сюжет роману С. Федаці нагадує «шпигунський сценарій»: він заворожує, спонукає до перепрочитання, він вибудований як складний експеримент, де немає прохідних епізодів, а головний герой нагадує вправного беземоційного «майстра східних єдиноборств», що вміє уникнути прямих зіткнень чи спровокувати противника підставитися.

«І ще роман про пам'ять, – підсумовує Федака. – Вона у творі є якоюсь метафізичною субстанцією. Одним з її проявів є дерево Дірака (посаджене великим фізиком над Балатоном), іншим – якесь аналогічне "дерево" в душі оповідача».

Більшість рецензентів відзначають, що для Сергія Степи характерним є в кожному наступному творі, як і в попередніх, осмислювати «життєві хитросплетіння долі, зустрічей, взаємин між людьми, і зокрема між чоловіком і жінкою, пошуки прихистку для душі й тіла і тієї землі обіцяної, де кожен відчуватиметься захищеним від суворих вітрів дійсності» (О. Ігнатович), «кожний наступний любовний роман – це переспів першого – у чомусь пародія на нього, у чомусь спроба все переграти, стрибнути вище голови, обманути долю, змінивши якісь вихідні параметри» (С. Федака), усі твори «поєднує проста логіка: "Усі на світі історії банальні, поки вони не трапляються з тобою"» (О. Карпенко) тощо.

Один з останніх романів Сергія Степи – не виняток. О. Ігнатович дослідила роман «Gen» з точки зору екзистенціалізму. У творі автор моделює сюжетні колізії з точки зору абсурдності існування. Історія головного героя – це екзистенція страждання, відчаю, суми, страху, вибору та взяття на себе відповідальності за кожний вчинок, пошук свободи через пристрасть, моделювання майбутнього, визначення рятівних складових життя – пам'ять роду і кохання. Вони керують індивідом не завжди за згодою його розуму, часто – через архетипні коди, «які резонують на рівні серця, душі, інтуїції, на рівні символів».

Ліна Костенко вважає, що «жах не в тому, що щось зміниться, – жах у тому, що все може залишитися так само». Цей жах, «що все може залишитися так само» є жахом для Сергія Степи і героїв його творів. Письменник прагне вирватися і виривається з умовностей, ризикує і «вибухає», «молодо круговертить», дивує свого «мислячого» читача.

Сергій Степа – педагог, викладач фізики і математики. Сімона Вейль дослідила, що математики порівнюють свій фах із грою в шахи. Сергій Степа використав цю гру та ще футбол (і треба визнати, як добрий їх знавець) для показу глибшої суті чоловічої душі: його герої – мужчини, науковці, фахівці високого класу, грають в ігри, для яких потрібен «нюх», «психологічна інтуїція», «миттєва реакція», напруження інтелекту і фізичних сил... А жінка? Жінка – щоб для всього цього вистачило сил... Вона – вічне й потужне джерело енергії, первень чоловічої суті.

Лише справжня висока любов здатна пояснити і оправдати будь-який вчинок, – вважає Сергій Степа разом зі своїми героями. Неодноразово власні вчинки вони пояснюють, на перший погляд, банально, та загалом переконливо: «Бо кохаю».

Боже великий! Скількома авторами, у скількох творах, в яких варіантах повторена ця сакраментальна фраза! Та яка ж бо вона аксіомно вічна! І нема іншого пояснення земному буттю.

І не буде.

Наталія Ребрик

Джерельні приписи:

1. Степа, С. GEN : [роман] / С. Степа ; передм. О. Ігнатович. – Ужгород : TIMPANI, 2021. – 256 с. : портр.

2. Степа, С. Велосипедний оркестр : химер. проза / С. Степа. – Ужгород : Гражда, 2009. – 152 с. – (Блукаючі вогні віртуального світу).

3. Степа, С. Дерево Дірака : роман / С. Степа. – Л. : Піраміда, 2013. – 188 с. : іл. – (Приватна колекція).

4. Степа, С. Оповідання і Целми / С. Степа. – Ужгород : Гражда, 2006. – 112 с.

5. Степа, С. Три повісті і Площа / С. Степа ; передм. Н. Ребрик, післяслово П. М. Скунця. – Ужгород : Гражда, 2005. – 208 с.

* * *

6. Гаврош, Олександр. Людина, що створена не для щастя. Проза Сергія Степи пробивається крізь час і простір : [вихід кн. «Три повісті і Площа» (Вид-во «Гражда», 2006)] / О. Гаврош // Старий Замок. – 2006. – 7-14 верес. – С. 24.

7. Горват, Василь. Сергій Степа. Стиль стерео : [про творчість письменника] / В. Горват // Екзиль. – 2007. – № 8. – С. 2-3.

8. Ігнатович, Олександра. Особливості сюжетотворення повісті «Площа» Сергія Степи / О. Ігнатович // Науковий вісник Ужго-

родського університету. Серія : Філологія. – Вип. 2 (42). – Ужгород, 2019. – С. 149-155. ; Те саме // Ігнатович, Олександра. Синхромія : нариси, літературознав. ст. – Ужгород : ТІМРАНИ, 2019. – С. 267-277.

9. Літературний емігрант ХХІ століття Сергій Степа [Електронний ресурс] : [розмова з письменником] // Українська літературна газета. – 2013. – Режим доступу : <https://surl.it/wbxrgh>. – Назва з екрана.

10. Ребрик, Наталія. Жіночий первень у чоловічій суті, або Легка жіноча спроба потрактувати серйозну чоловічу прозу : [про творчість С. Степи і про твір «Три повісті і Площа»] / Н. Ребрик // Ребрик, Н. Люби своє: Апологія чину. – Ужгород : Гражда, 2011. – С. 456-474.

11. Федака, Сергій. Фантомний біль кохання [Електронний ресурс] : [про кн. С. Степи «Дерево Дірака»] / С. Федака. – Режим доступу : <https://surl.li/fhastc>. – Назва з екрана.

Вересень: 30

МАРІЯ ЮРІІВНА КОЗАК

60-річчя від дня народження кандидата філологічних наук,
доцента кафедри української літератури Ужгородського
національного університету (1966–2020)

Марія Козак, майбутня науковиця та педагог вищої школи, народилася 30 вересня 1966 року в смт Майдан Міжгірського (зараз Хустського) району Закарпатської області в багатодітній селянській родині. Була найменшою дитиною Юрія та Ганни Козак, яка ще змалку дивувала родичів своєю допитливістю та потягом до навчання. Улюбленим заняттям білявої дівчинки було читання, а серед особливих захоплень – література та історія. Протягом 1973–1983 років навчалася в Міжгірській середній школі. 1983 року вступила на планово-економічний відділ Закарпатського лісотехнічного технікуму, після закінчення якого з

1985 року працювала техніком-технологом Майданського заводу пластмас.

У 14 років Марія Козак залишилася круглою сиротою, тому з дитинства на її долю випали неабиякі випробування. Рано довелося подорослішати й самотужки знаходити місце під сонцем, шукаючи своє покликання та обираючи ту професію, яка допоможе реалізувати себе й водночас буде корисною для інших. Вплив родини, а також аналітичний розум посприяли тому, що вже в юному віці, ще до здобуття Україною незалежності, вона встановила для себе правильні ідеологічні пріоритети: у її душі палали патріотичні почуття, зневага до комуністичного режиму, бажання жити вільно та творити власну історію. Згодом, у зрілому віці, М. Козак послідовно демонструватиме ці переконання і завжди ставатиме на бік мислячих національно зорієнтованих, навіть радикально-проукраїнських сил. Це проявиться, зокрема, в активній участі в різних революційних подіях (студентській Революції на граніті, згодом Помаранчевій революції та Революції гідності). А ставши викладачем університету, цей патріотичний запал та уміння по-справжньому любити свою Батьківщину вона передасть не одному поколінню української молоді.

Увага до колізій українського минулого та уболівання за майбутнє своєї нації, потреба розширювати горизонти своїх знань привели Марію Козак до Ужгорода. Вона планувала вступити на історичний факультет Ужгородського державного університету, однак цій мрії не судилося стати реальністю. Натомість, у 1987 році вона стала студенткою філологічного факультету цього ж університету, який успішно закінчила в 1992-му, отримавши диплом за спеціальністю «українська мова і література» та кваліфікацію «філолог, викладач української мови і літератури». Її навчання в університеті припало на переломні моменти нашої національної історії: були реалізовані державотворчі прагнення українців, такі близькі національно свідомій, активній дівчині. Це окрилило, дало поштовх до нових досягнень, до пізнання раніше заборонених історико-літературних фактів.

З початку 1990-х років Марія Козак як студентка, а згодом аспірантка філологічного факультету УжДУ спрагло всотувала душею та розумом табуйовану в радянські часи інформацію, що відкривалася громадськості, опановувала нові художні тексти (літературу діаспори, українського модернізму, «Розстріляного відродження», замовчувану спадщину зарубіжних класиків), з ін-

тересом слухала лекції викладачів, які по-сучасному викладали мовні та літературні курси. Серед них була, зокрема, й Лідія Григорівна Голомб, під керівництвом якої М. Козак виконувала курсові роботи та дипломний проєкт, досліджуючи творчість Івана Франка. Мудра професорка та досвідчений науковець відразу помітила неординарність юнки та її здатність до наукової праці. Саме за порадою Лідії Голомб після закінчення університету М. Козак вирішила продовжити навчання в аспірантурі та будувати наукову кар'єру. Для студіювання вона обрала цікаву, актуальну й практично не вивчену на той час тему – «Розвиток української лірики 20-30-х років ХХ ст. на Закарпатті (проблематика та жанрово-стильові пошуки)». У процесі дослідження було відкрито чимало нових сторінок у літературній історії багатонаціонального закарпатського краю, зібрано й опрацьовано колосальний обсяг різнопланових матеріалів, глибоко проаналізовано особливості поетичного стилю В. Гренджі-Донського, Ю. Боршоша-Кум'ятського, Ф. Потушняка, Зореслава, закарпатських поетів-пражан І. Ірлявського та І. Колоса, зроблено виважені наукові узагальнення й висновки.

Через широту джерельної бази дослідницька праця М. Козак в обраному науковому руслі тривала майже десять років і увінчалася захистом дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. Захист відбувся в спеціалізованій вченій раді Прикарпатського університету імені Василя Стефаника 29 березня 2002 року.

Відразу після закінчення аспірантури, у 1995 році, Марія Козак почала працювати на кафедрі української літератури рідного вишу на посаді асистента, з 2000 року – старшого викладача, а з вересня 2002 року – доцента цієї кафедри. У 2004 році здобула вчене звання доцента кафедри української літератури.

Після захисту дисертації М. Козак не втратила інтерес до української поезії міжвоєнного двадцятиріччя. Вона продовжила вивчати лірику Закарпаття 20-40-х років ХХ ст., водночас розширюючи її контекстуальне поле. Свідченням цього стали змістовні статті про творчість Михайла Ореста, Святослава Гординського. На цю ж тему вона запропонувала студентам цікаву дисципліну спеціалізації й підготувала до курсу відповідний навчально-методичний посібник. А після смерті професора Лідії Голомб як компетентний літературознавець продовжила її працю на терені підготовки молодих наукових кадрів, ставши керівником дисертаційної роботи

Катерини Шимоняк на тему «Лірика Івана Ірлявського в контексті поезії «празької школи», успішно захищеної у 2016 році. Під її керівництвом виконано й сотні студентських кваліфікаційних робіт, свіжих за тематикою та методологією. Здобувачі освіти завжди з охотою обирали запропоновані М. Козак аспекти філологічного аналізу, серед яких завжди були найновіші художні твори. Вона уміла толерантно й професійно зорієнтувати студента, аби його науковий пошук був успішним і водночас приносив задоволення.

Загалом перу Марії Козак належить близько 60 наукових публікацій, серед яких понад 30 статей, опублікованих у фахових філологічних журналах, два десятки інших наукових матеріалів та тез доповідей, 10 науково-методичних праць, серед яких збірник тестових завдань з української літератури для підготовки до ЗНО (у співавторстві з В. Барчан, Л. Голомб та Е. Баллою), який перевидавався вісім років поспіль і за яким кілька поколінь випускників шкіл мали змогу якісно підготуватися до зовнішнього незалежного оцінювання з української літератури, що була невід'ємною частиною обов'язкового комплексного іспиту. Варто додати також, що Марія Козак і сама була вправним репетитором з української мови та літератури: сотні абітурієнтів завдячують їй успішним вступом до вищих навчальних закладів. До цієї праці вона ставилася вкрай відповідально, удосконалюючи методичні прийоми навчання, знаходила підхід до різних за психологією, темпераментом, рівнем підготовки та когнітивними здібностями одинадцятикласників.

З повагою та вдячністю згадують Марію Козак і численні випускники філологічного факультету та факультету іноземної філології Ужгородського університету. Її лекції з історії української літератури та актуальних проблем літературного сьогодення, сповнені дискусій і глибокої аналітичної роботи практичні заняття, новаторські спецдисципліни завжди відзначалися як цікавим змістом, так і академічною та професійною витриманістю. Для студентів вона – принциповий викладач, неординарний лектор, майстер своєї справи, людина, яка володіє не лише матеріалом, що безпосередньо стосується навчального курсу, а й знаннями з багатьох наукових та життєвих сфер. З нею приємно було поспілкуватися на різні теми, вона переймалася долями інших, ніколи не проходила повз колишніх студентів або учнів, аби не спитати про особисте життя чи професійну реалізацію, не підтримати добрим словом чи хоча б привітною посмішкою.

Такою ж вона була у ставленні до колег – порядною, надійною та принциповою. З нею можна було поговорити про все, довіритися з найсکровоєнішим і поклатися в професійній діяльності. Вона була щирою, не уміла кривити душею, пристосовуватися, не терпіла підлабузників, дволиких та байдужих людей.

Так склалося, що наші з Марією Козак наукові стежки перетиналися дуже часто, можна навіть сказати, що на шляху професійного зростання ми йшли однією досить-таки звивистою дорогою: паралельно працювали над написанням дисертацій, в один день їх захищали, здобували вчене звання й проходили за конкурсом на посади доценток кафедри української літератури. Подібна підтримка та допомога, безкорислива дружба та емоційно-психологічна взаємодія є невід’ємними атрибутами людського буття. І я безмежно вдячна Богу за те, що моєю опорою протягом багатьох років була саме така, надійна з усіх точок зору Людина.

Своєрідним янголом-охоронцем була Марія і для своєї родини – п’ятьох братів та сестри, а також шістьох племінників, усі з яких не без підтримки тітки здобули вищі освіти. Колись вона казала: «Батьки народили мене, щоб я подбала про старших». І вона це робила – порадами, піклуванням, коштами, зв’язками, – поки могла...

Усі – родина, колеги, учні, знайомі – були шоковані тим, що так рано, у віці неповних 54 років, «смерть поклатала їй руку на плече» і повела за собою в позасвітні простори. Пандемія коронавірусу, що мала глобальні масштаби й сколихнула все людство, погасила маленький світ чудового науковця, педагога й друга Марії Юрїївни Козак. Сталося це 13 липня 2020 року. Однак глибокі наукові праці, а також добра пам’ять про неї живе в серцях тих, хто її знав.

Евеліна Балла

Джерельні приписи:

1. Козак, М. Актуальні проблеми сучасної української літератури : метод. посіб. : (для студентів укр. від-ня філол. ф-ту) / М. Козак, Е. Балла ; Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т», Філол. ф-т, Каф. укр. літ. – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2012. – 36 с.

* * *

2. Козак, М. Головні тенденції оновлення закарпатоукраїнської поезії 20–30-х років ХХ ст. / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 12. – 2005. – С. 100-107.

3. Козак, М. Іван Васильович Колос (Кошан) : 195-річчя з дня народж. поета (1911–1999) / М. Козак // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2006 рік : рек. бібліогр. посіб. / уклад. Т. І. Василюєва. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2005. – С. 264–268.

4. Козак, М. Іван Ірлявський : [укр. поет-лірик] / М. Козак // Письменники Срібної Землі : до 60-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки письменників України / ідея, упоряд., передм., ст., підгот. текстів П. Ходанича. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – С. 167–176 : портр.

5. Козак, М. Ідея державності України у ліриці Зореслава 30-років / М. Козак // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді / Закарпат. крайов. т-во «Просвіта» ; уклад. Ф. Федака. – Ужгород, 1996. – С. 209–213.

6. Козак, М. Імпресіонізм у ліриці Ю. Боршоша-Кум'ятського / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 5. – Ужгород, 2002. – С. 102–108.

7. Козак, М. Інтертекстуальність поезій Михайла Ореста / М. Козак // Українська наука у європейському контексті. Німецько-українські наукові зв'язки : зб. наук. праць = Ukrainische Wissenschaft im europäischen Kontext. Deutsch-ukrainische Wissenschaftsbeziehungen : sammelband / уклад. і заг. ред. Д. Блохин. – Мюнхен, 2016. – Т. 9. – С. 234–238. – Текст укр., нім. мовами.

8. Козак, М. Лірика І. Ірлявського в контексті неоромантизму Празької школи / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 9. – Ужгород, 2004. – С. 89–93.

9. Козак, М. Невтомний дослідник історичного роману: Василю Чумаку – 80 : [д-р філол. наук, проф.] / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 11. – 2005. – С. 177–178.

10. Козак, М. Нове слово в дослідженні літератури модернізму / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 20. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. – С. 107–108. – Рец. на кн. : Голомб, Л. Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ– перших десятиліть ХХ ст. – Ужгород : Гражда, 2008. – 296 с.

11. Козак, М. Образ Т. Шевченка в закарпатоукраїнській поезії 20–30-х рр. ХХ ст. / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 10. – Ужгород, 2006. – С. 243–247.

12. Козак, М. Особливості поетики лірики Миколи Рішка / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія :

Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 1 (29). – Ужгород, 2013. – С. 74-76.

13. Козак, М. Оцінки творчості поетів Закарпаття 20–40-х років ХХ ст. у західноукраїнській періодиці / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 20. – Ужгород, 2015. – С. 121-125.

14. Козак, М. Пейзажна лірика Василя Ґренджі-Донського / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 8. – Ужгород, 2003. – С. 89-91.

15. Козак, М. Поетика ранньої лірики Ю. Боршоша-Кум'ятського / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 13. – Ужгород, 2009. – С. 174-176.

16. Козак, М. Релігійно-філософська лірика Зореслава / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 9. – Ужгород, 2005. – С. 145-150.

17. Козак, М. Романтизм у ліриці В. Ґренджі-Донського / М. Козак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 6. – Ужгород, 2002. – С. 103-105.

18. Козак, М. Творчість І. Колоса в періодиці 30-х років ХХ ст. / М. Козак // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. – Річник IV (XVIII). – Ужгород : Два кольори, 2000. – С. 195-198.

19. Козак, М. Тенденції розвитку літературного процесу Закарпаття 40-х рр. ХХ ст. на сторінках «Літературної неділі» / М. Козак // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 11. – Ужгород, 2007. – С. 113-116.

* * *

20. Барчан, Валентина. Козак Марія Юріївна : [канд. філол. наук, доц.] / В. Барчан // Барчан, В. Біля джерел. – Ужгород : Вид-во УжНУ, 2004. – С. 118-120 : портр.

21. Висіцька, Таміла. Козак Марія Юріївна (30.09.1966) : [канд. філол. наук] / Т. Висіцька // Висіцька, Таміла. Із плеяди науковців Закарпаття : біобібліогр. довід. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 506-508 : портр.

22. Козак Марія Юріївна : канд. філол. наук, доц. каф. укр. літ. // Верховина. Волівщина–Міжгірщина / упоряд. І. І. Завадяк, І. М. Сенько. – Ужгород : TИMPANI, 2017. – С. 351-352 : портр.

23. Пам'яті Марії Юріївни Козак : [некролог ; канд. філол. наук., доц. УжНУ] // Новини Закарпаття. – 2020. – 18 лип. – С. 2 : портр.

* * *

24. Відійшла у засвіти Марія Юріївна Козак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/ogciru>. – Назва з екрана.

ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА КАМІНСЬКА

60-річчя від дня народження хореографа, художнього керівника Студії сучасного танцю «Бліц» (нар. 1966)

Жінка, яка, ось уже більше 30-ти років спонукає Ужгород до танцю! Наперекір труднощам, життєвим, політичним і соціальним викликам; попри можливий осуд оточення; всупереч стереотипам, які заперечують право маленького міста на ключові позиції у світовому мультикультурному просторі, Альона Камінська системно, наполегливо і щиро будує у своєму місті простір ментального і фізичного здоров'я. Щоденно доводить собі і навколишнім: одна людина здатна змінити сьогоднішнє своє, оточення і, як результат, – світ! Тому розповідь про неї – не тільки і не стільки про неї, але й про шанс через неї доторкнутися до натхнення, яке може зробити і наше життя, бодай, не краплю – кращим! Розповідь про її динамічне життя – як танці.

Jazz Funk

Цей напрямок у танцях нерозривно пов'язаний із позитивними емоціями, душевним підйомом, натхненням. Тут завжди присутній артистизм, від виконавця потрібні маса енергії та гарний настрій. У нашій країні Jazz Funk з'явився не так давно, а зародився він у США, в середині 70-х років минулого століття.

Танцювати вона почала змалку – перші кроки на сцені зробила в дитячому колективі «Смерічка», коли їй було лише дев'ять. А вже згодом 15 років присвятила легендарному ансамблю «Юність Закарпаття», де хореографія перетворилася для неї з захоплення на справу життя.

Освіта лише підсилювала її талант. Випускниця ужгородської школи № 11, згодом – культосвітнього училища, де здобула фах керівника танцювального колективу, викладача та організатора культурних подій. Вища освіта – Ужгородський державний університет, спеціальність – філолог. І навіть мистецтво вишивки стало ще одним штрихом до її творчої палітри.

У 1989 році Камінська заснувала танцювальний гурток, що перетворився на одну з найвідоміших танцювальних студій України – «Бліц». Сьогодні це справжня кузня талантів, гордість Закарпаття, неодноразовий переможець національних і світових чемпіонатів.

З 1991 року вона працює в Закарпатському обласному палаці дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН», передаючи своє мистецтво сотням дітей. Під її керівництвом народжувалися масштабні шоу – «Міс Ужгород», «Міс Закарпаття», модні покази, фестивалі, виставки. Серед її ініціатив – унікальні для регіону проєкти: хореографічна виставка «Колись було. Колись буде», щорічний табір «Бліц», фестиваль з хіп-хоп танцю «БХб», серія майстер-класів та сольних концертів студії.

Її ім'я стало символом культурного поступу. У 2014 році Олена Камінська отримала звання «Почесний громадянин Ужгорода», а в 2015 – орден Марії-Терезії.

Вона спробувала довести: творча людина здатна змінювати й місто, і політику. Камінська стала депутатом Ужгородської міської ради VII і VIII скликань, зберігаючи вірність культурі, дітям та своєму покликанню.

Танець, що виникає із натхнення, змушує його виконавця рухатися у темпі натхнення по життю: долати перешкоди, знаходити джерела оптимізму у, здавалося, безвиході. І все ж, що, очевидно, головне у випадку Камінської – не втрачати здорового глузду і реальної оцінки власних сил, можливостей і потенціалу!

Contemporary

З'явився у США у 50-х роках минулого сторіччя. Пік популярності танцю в усьому світі посідає 90-ті роки ХХ століття. Цікаво, що не всі напрямки у танцях пов'язують стільки хореографії. Тут є рухи з класичного балету, сучасних танців, модерн. Цей стиль істотно відрізняється від інших та інших особливостей: кожен номер – це окрема історія, зі своєю мімікою і, здається, унікальними танцювальними зв'язками.

Контемпорарі – один із найулюбленіших танцювальних стилів Камінської, за її словами, бо змушує думати! Власне, схоже, саме ця властивість є визначальною і для самої Олени Анатоліївни. Адже «Бліц» – не лише про вміння вправно рухатися, відчувати ритм і музику. «Бліц» – про виховання гармонійної особистості! А гармонія для Камінської – і в командному відчутті, і в дисципліні, і у відповідальності, як перед колективом, так і

перед самим собою. Приміром, малеча може займатися танцем уже з 4-х років, але на сцену її в «Бліці» випускають значно пізніше. Не грають із бажанням самовираження, не бавляться у дешевий популізм, а саме готують до виступу: і фізично, і морально!

Розвиток вихованців колективу схожий на становлення самого «Бліцу», який на початках нагадував, радше, вуличні танці – живі, енергійні, імпульсивні. Та, попри їхню зовнішню хаотичність, вони вже мали свою базу, академічну основу на Заході. Найважчим було визнати це, усвідомити, що танець – не лише про емоцію, а й про структуру, техніку, про знання. І вчитися доводилося разом з усіма – буквально з нуля.

Так склалося у житті Камінської, що її особистого танцювального часу на все не вистачило. Але вона ні про що не шкодує. Бо головне – не скільки ти станцював сам, а скількох ти зумів запалити. Вона щиро пишається тим, що поруч виросло покоління сильних, сучасних педагогів. І ось ще одне свідчення свідомості педагога, яка говорить: «Так, вони стали кращими за мене – всі. Але хіба в цьому трагедія? Навпаки. Це перемога. Це – доказ того, що шлях був правильний.

У «Бліці» завжди було одне правило: сюди приходили не байдужі, а сміливі, активні, креативні. І якщо керівник чогось не знала, а хтось із них побачив, почув, десь дізнався – вчилися разом. Розвивалися разом. Досягали разом. Бо мистецтво, – каже Камінська, – це не про его. Це про передачу, про довіру, про команду. І коли учень переростає вчителя – значить, учитель усе зробив правильно».

І мабуть, саме через таке співіснування-співжиття-співрозвиток колективу, навіть з'явився термін «бліцнути». Адже ті, хто пройшов школу, де вчать навіть під час активного руху ДУМАТИ, мають спільну групу крові, яка об'єднує, запалює, зігріває!

Ще одна, не надто властива публічним особам, властивість Камінської – її неймовірна, почасти шокуюча щирість. Розкіш бути щирими можуть собі дозволити лише надпотужні особистості, люди, які мислять, і, що головне – уміють і не соромляться це робити!

Нір-Нор

Це – цілий напрямок, який зародився ще у 60-х роках минулого століття в США. Вже у 90-х роках XX століття хіп-хоп став популярним у всьому світі! У класичному розумінні танець є поєднан-

ням легких акробатичних трюків – кручень на голові, рухів ногами, обов'язково присутня робота руками. Основною ідеєю хіп-хопу є імпровізація – рухи під музику, тобто жодних умовностей та суворих правил.

Окремої розмови заслуговує політична діяльність Олени Камінської. Хоча, власне, у загально визнаному в Україні сенсі назвати її «політичною» язык не повертається. Адже Камінська ніколи не виступала палким агітатором, апологетом тієї чи іншої політичної сили. Її прагнення взяти участь у публічному політичному житті була пов'язана із прагненням змінити на краще життя, принаймні, у своєму місті. І через руйнацію такої мрії, із політикою вона, схоже, стосунки припинила. Бо звикла, за її ж словами, бачити результат власної діяльності, власних зусиль. Досвід такої роботи собі плюсує, вважаючи його необхідним: «За великим рахунком, моя депутатська робота – це про те, що "знання вбиває радість"».

В останні кілька років у просторі Камінської з'явився ще один напрям, який вже став справжнім відкриттям для ужгородців – хобі-група 50+. Новий формат для міста, який не просто дарує фізичну активність, а й змінює ставлення до себе, віку та здоров'я. «Цій групі вже три роки, – розповідає засновниця «Бліцу» Олена Камінська. – Ідея виникла з дуже особистої історії. Я сама мала проблеми зі здоров'ям. Ліки – не мій шлях, а на себе постійно бракувало часу. Коли стало справді важко, зрозуміла: треба діяти. Почала вчитися, вивчати реабілітацію, пробувати все на собі».

Хобі-група – це не просто фітнес. Це уважна, м'яка, індивідуальна робота з тілом. В основі – вправи для стабілізації, корекції постави, зняття м'язових спазмів. Тут не вимагають 300 разів качати прес чи долати марафони. Тут вчать слухати себе й дбайливо до себе ставитися. «Коли почався ковід, я «пірнула» в навчання. Пройшла десятки курсів, читала, спостерігала, експериментувала на собі. Бо зрілий вік – це не вирок, це інший етап, із іншими потребами. Його треба підтримувати – не насиллям над собою, а любов'ю до себе», – вважає Олена Камінська.

На заняттях – переважно жінки, які вже давно не думали, що зможуть рухатися з легкістю чи вільно дихати на повні груди. За три роки через хобі-групу пройшли понад 60-70 учасниць. «Я не показую ідеального прикладу. Я – реальна жінка, зі своїми труднощами. І саме тому вони мені вірять. Бо бачать: ці вправи працюють.

І не тільки з тілом, а й з внутрішньою впевненістю», – підсумовує Олена. Хобі-група 50+ – це вже не просто проєкт. Це – простір жіночої сили, взаємопідтримки та довіри. Це – танець з життям у новому ритмі.

Зайве казати, що 2022-й рік додав нового, драматичного ритму у життя Олени Аанатоліївни і її колективу – вони командно увійшли у загальноукраїнський спротив, потужно долучившись до підтримки ЗСУ!

Олена Камінська – одна з тих, чиє життя і діяльність можуть бути прикладом. Прикладом, навіть не наслідування, а захоплення стійкістю, наполегливістю, творчістю; поваги до щирості, справедливості, самокритичності; захвату від уміння визнавати помилки, визначати пріоритети, уміння постійно вчитися і генерувати нові ідеї. Урешті, усе – як в улюблених нею танцях! Лише у її постановці вони стабільно зберігають актуальність у відповідності до модерних тенденцій, базуючись на міцній академічній базі професійної хореографії. Адже Олена Камінська, вочевидь, не надто шанує аматорство, як у професійній діяльності, так і у житті. Усі ці якості непересічної особистості, сміливо зауважимо, дозволили їй створити кілька десятків років тому справжній бренд, який перетворив провінційний, хоча й європейський Ужгород на один із потужних центрів світового, сучасного хореографічного мистецтва.

Тетяна Вашаргелі

Джерельні приписи:

1. Камінська Олена : [керівниця Студії сучас. танцю «Бліц», деп. Ужгород. міськради] // Впливові люди / авт. ідеї, засн. та вид. В. Тимошенко. – Ужгород, [2023]. – № 5 (5): Успішні жінки Закарпаття, 2023. – С. 18 : кольор. фот.

2. Камінська Олена : хореограф // Впливові люди / авт. ідеї, засн. та вид. В. Тимошенко ; голов. ред. М. Носа ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, М. Носа. – 2018. – № 3 (3): Успішні жінки Закарпаття. – С. 30 : кольор. фот.

3. Олена Камінська : художн. керівниця НХК студія сучас. танцю «Бліц» // Неділя. Топ – 100. Впливові люди Закарпаття / авт. ідеї, засн. та вид. В. Тимошенко ; керівник проєкту М. Носа ; авт. текстів : Т. Вашаргелі, О. Попович, Г. Тарканій. – [Ужгород], 2011. – № 38 (406) СВ. – С. 45 : фот. кольор.

* * *

4. Олена Камінська стала першою володаркою Ордена Марії Терезії : [керівник Студії сучас. танцю «Бліц»] // РІО. – 2015. – 8 трав. – С. 4.

5. Олені Камінській – депутатові з творчою натурою – 50! // Ужгород. – 2016. – 8 жовт. – С. 4 : портр.

* * *

6. Арттерапія як спосіб збереження психічного здоров'я: чому заняття творчістю важливі [Електронний ресурс] : [у т. ч. про керівницю відомого в Україні і за її межами худож. колективу «Студія сучас. танцю «Бліц» О. Камінську]. – Режим доступу : <https://surl.li/inkbnx>. – Назва з екрана.

7. Життя крізь призму танцю: Альона Камінська і «Бліц» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/uoedlg>. – Назва з екрана.

8. Камінська Олена Анатоліївна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/qppnlx>. – Назва з екрана.

9. Левіна, Ірина. Олена Камінська: від філології до танців [Електронний ресурс] / І. Левіна. – Режим доступу : <https://surl.li/uxlcdd>. – Назва з екрана.

10. Сухолова, Маріанна. Хореограф Олена Камінська у програмі «Z-Muse» [Електронний ресурс] / М. Сухолова. – Режим доступу : <https://surl.li/sprbyv>. – Назва з екрана.

11. «Танці загартовують та вчать»: як розвивалася сучасна хореографія в Ужгороді [Електронний ресурс] : [засн. студії сучас. танцю «Бліц» О. Камінська розповіла про сучас. хореографію, успіхи своїх вихованців, нові реабілітац. проекти та плани]. – Режим доступу : <https://surl.li/ccsuaa>. – Назва з екрана.

12. Тоїчкіна, Ольга. Ужгород в обличчях #6: Олена Камінська [Електронний ресурс] / О. Тоїчкіна. – Режим доступу : <https://surl.li/tlkfnc>. – Назва з екрана.

13. Цьока, Богдана. Олена Камінська – потрібна розмова з керівником студії сучасного танцю «Бліц» [Електронний ресурс] / Б. Цьока. – Режим доступу : <https://surl.li/apozkb>. – Назва з екрана.

КАТЕРИНА ІВАНІВНА ЦІРІКУС

80-річчя від дня народження музикознавиці, кандидатки мистецтвознавства, професорки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (нар.1946)

Катерина Іванівна Цірікус народилася 15 жовтня 1946 р. в Ужгороді в родині юриста. Дівчинка зростала допитливою, активною, комунікабельною. Шкільне дитинство Катерини розпочалося в ужгородській дівочій школі у 1953 р., згодом – у середній школі № 1, але невдовзі сім'я переїхала до Мукачева, де вона продовжила навчання у загальноосвітній школі № 2 ім. Т. Шевченка. Серед улюблених предметів Катерини були фізика й математика (аналітичний склад розуму згодом стане в нагоді у фаховій діяльності).

Катерина відкрила для себе красу музики і полюбила її завдяки батькам і дядькові Михайлу – директору Закарпатської філармонії. Сімейне дозвілля зазвичай мало форму співочих вечорів у супроводі гітари, у яких змалку брали участь і Катерина, і її молодші сестра Наталія, й брат Петро – відомий як «закарпатський Робертіно Лореті» завдяки чудовому голосу. Природньо, що у 1955 р. дівчинка вступила на навчання по класу фортепіано до Мукачівської дитячої музичної школи № 1, крім того, любила грати на гармошці, гітарі, сопілці. Згодом Катерина опанує гру ще на багатьох інструментах, адже жага до нових знань та вроджена музикальність допомагали їй глибше пізнавати світ музики.

Знаковим моментом у житті юної музикантки став випускний іспит у Мукачівській музичній школі, на якому був присутній викладач Ужгородського державного музичного училища Е. Кобулей. Він високо оцінив виконання Катериною сонати В. А. Моцарта і запропонував їй продовжувати музичну освіту в Ужгороді. Пропозиція одразу була прийнята, бо на той час в музичному училищі на щойновідкритому теоретичному відділі навчалася близька подруга Катерини – Оксана Стецик (Лиховид), в майбутньому – відома музикознавиця, композиторка, заслужена діячка мистецтв

України. Тож протягом 1961–1965 рр. Катерина Цірікус – студентка відділу «Теорія музики» Ужгородського державного музичного училища.

Студентське життя було насиченим і цікавим: ґрунтовне вивчення циклу музично-теоретичних дисциплін, вдосконалення у грі на фортепіано гармонійно поєднувались із участю у студентських вечорах і спортивних змаганнях. До того ж, Катерина відвідувала факультатив з композиції у талановитого педагога Е. Кобулея, пізнала широкі виразові можливості інструментовки під керівництвом Й. Гарчара, з інтересом вивчала багату фонотеку улюбленої викладачки з музичної літератури – І. Попової, яка відкрила перед нею світ сучасної музики. Загалом, освітнє середовище в училищі сприяло формуванню пізнавальних інтересів, давало поштовх до творчості, стимулювало потребу у професійному зростанні.

З відзнакою закінчивши навчання в училищі, К. Цірікус ставить перед собою амбітну мету – вступити до Київської консерваторії. Успішно склавши вступні випробування на спеціальність «музикознавство» (у 1965 р. конкурс абітурієнтів складав 25 осіб на 5 місць), юна ужгородка поринає в буремну атмосферу столичного мистецького життя. Концерти, музичні прем'єри, фестивалі, оперні постановки, літературні вечори, просякнуті духом шістдесятництва, справляють сильний вплив на пошуки особистого «Я» студентки. К. Цірікус стає членкинею Клубу молодих композиторів і музикознавців у Києві, що формує її естетичні смаки і творчу позицію. Новий дослідницький та музичний досвід юна музикознавиця здобуває у студентських фольклористичних експедиціях, що відобразиться на колі її наукових зацікавлень.

Серед когорти досвідчених викладачів Київської консерваторії Катерина обирає своїм науковим керівником проф. Н. Герасимову-Персидську – прекрасну людину, унікального педагога із надзвичайною прогресивними науковими підходами. З Ніною Олександрівною Катерину пов'язували не тільки професійні інтереси, але й міцна дружба. Професорка стала для своєї вихованки мудрою наставницею, взірцем безмежної відданості своїй справі, прикладом творчого неспокою.

Під керівництвом Н. Герасимової-Персидської випускниця консерваторії К. Цірікус у 1970 р. успішно захищає дипломну роботу на тему «Особливості ладоутворення в народній пісні (на матеріалі угорських та українських пісень Закарпаття)», яка була рекомендована екзаменаційною комісією до друку і побачила світ

у видавництві «Музична Україна». Вибір теми вдало резонував не тільки з мистецькими інтересами, але і з культурним, у т. ч. й музичним досвідом уродженки Закарпаття. Висока оцінка дипломної праці спонукала К. Цірікус продовжувати наукову діяльність. Відтак вона, попри отримання направлення на роботу до рідного Ужгородського музичного училища, обирає аспірантуру.

Продовжуючи співпрацю з Н. Герасимовою-Персидською в якості наукового керівника, музикознавиця розширює тематику дослідницької праці. У фокусі наукових інтересів К. Цірікус – сучасна музика, зокрема, її неофольклорні прояви. Це засвідчує наукова праця «Зв'язки функціональної системи Б. Бартока з принципами ладоутворення народної пісні». Зацікавлення народною творчістю привело К. Цірікус на засідання фольклористичної комісії при всесоюзній Спілці композиторів та зблизило музикознавицю з корифеєм української фольклористики В. Гошовським. Виступи на наукових конференціях в Угорщині, Узбекистані, Росії, різних містах України закріпили високу репутацію дослідниці серед провідних музикознавців. У 1975 р. К. Цірікус захищає дисертацію «Ладо-функційність в народній пісні та її відображення у професійній музиці» і здобуває науковий ступінь кандидата мистецтвознавства.

Із 1973 р. розпочався новий період у житті К. Цірікус – Львівський. Музикознавиця обрала педагогічну сферу як основу своєї професійної самореалізації. З цього року вона обіймає посаду викладачки кафедри теорії музики Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка (нині – Національної музичної академії ім. М. В. Лисенка), у 1978 р. стає доценткою, а з 2001 по 2009 рр. – професоркою названої кафедри. К. Цірікус веде курс поліфонії, що, очевидно, вказує на вплив Н. Герасимової-Персидської. Продовжуючи концепцію викладання поліфонії своєї наставниці, педагогиня формує навчальну програму дисципліни у ракурсі філософсько-естетичної парадигми, осмислення сутності поліфонічних технологій в історичному контексті. Розроблена Катериною Іваніною програма курсу передбачала досягнення широкого кола музичних явищ, від старовинної поліфонії – до ХХ століття. Вивчення поліфонічних творів різних стилів передбачає їх розгляд у ширшому контексті – від музичного мислення у цілому, у взаємообумовленості з системою звуковисотної організації певної епохи, принципами формоутворення, що дозволяє розкрити відображену в музиці типову для певної епохи «картину світу».

Навіть найскладніший матеріал подавався Катериною Іванівною на лекціях у цікавій, доступній формі, завжди підкріплювався влучними порівняннями, яскравими музичними ілюстраціями. До слова, знайти записи якісного виконання старовинної поліфонічної музики у радянський час було непросто, адже такий репертуар здебільшого репрезентувався західноєвропейськими виконавцями, але Катерина Іванівна винахідливо забезпечувала навчальну програму необхідними фономатеріалами і нотами з Будапештської бібліотеки.

За роки педагогічної діяльності у класі К. Цірікус навчалось більше пів сотні музикознавців, серед яких Т. Бринь, О. Пащенко, Р. Міллер. Усі випускники успішно реалізували себе за фахом та працюють не лише на теренах України, але й за кордоном: від США – до Ізраїлю.

К. Цірікус залучала своїх вихованців до роботи у студентському науковому товаристві, готувала їх до виступів на конференціях, рецензувала наукові праці, дисертації, навчальні програми, підручники, виконувала обов'язки голови атестаційної комісії в музичних училищах, надавала методичну допомогу викладачам середньої ланки професійної музичної освіти.

Музикознавчі праці К. Цірікус вирізняються дослідницьким підходом, який сполучає аналіз об'єкту як з позиції міжнаціональних, так й історичних контекстуальних зв'язків, спрямованістю на глибинний аналіз традицій та сучасних тенденцій розвитку музичного мистецтва. Сферою наукових зацікавлень музикознавиці є церковна музика Закарпаття, творчість Й. С. Баха і західноукраїнських композиторів, музичні стилі та еволюція музичного мислення.

Як відзначають колеги і студенти, Катерина Іванівна – приклад захоплення життям, невтомного творчого пошуку, щирого інтересу до сучасної музичної практики. У 1976 р. музикознавиця організувала у Львові Клуб композиторів і музикознавців (за прикладом Київського клубу). У приміщенні актові зали студентського гуртожитку збирались молоді митці, щоб обговорювати актуальні мистецькі явища, відкривати нові імена, знайомитись із новітніми техніками композиції. Однак, свобода висловлювання і сміливість оцінок тогочасних культурних процесів викликала підозри в органів КДБ, тож невдовзі довелося припинити проведення таких дискусій. Гідно пройти такі випробування Катерині Іванівні допомогли друзі, колеги, однодумці. З перших місяців

проживання у Львові музикознавиця потоваришувала із відомими земляками-ужгородцями Д. Задором та Е. Кобулеєм. Найближчим другом Катерини Іванівни і в житті, і в роботі був проректор консерваторії Я. Якуб'як, який сприяв поглибленню інтересу своєї колеги до творчості львівських композиторів.

У 1980 р. К. Цірікус приймають до Національної спілки композиторів України. Вона є членкинею правління Львівської організації, веде активну просвітницьку діяльність у форматі лекцій та публікацій на сторінках журналу «Музика». У 1989 р. музикознавиця вступає до новоствореного «Товариства культури львівських угорців», де разом із Е. Кобулеєм, П. Гергелі, Г. Алмашієм організовує просвітницькі музичні заходи – концерти-лекції, презентації, творчі зустрічі.

З 2010 р. Катерина Цірікус проживає в Угорщині, відвідує концерти, цікавиться новинками мистецького життя, опікується онуками. Залишаються невідвладними часу її нестримна енергія, оптимізм, щирість та доброзичливість. Тож вітаємо шановну Катерину Іванівну з прийдешнім ювілеєм і бажаємо міцного здоров'я, наснаги та благополуччя!

Тетяна Росул

Джерельні приписи:

1. Цірікус, К. Мартин зі Львова – композитор XVI століття / К. Цірікус // Калофонія : наук. зб. з історії церков. монодії та гимнографії. – Л., 2002. – Ч. 1. – С. 297-303.

2. Ужгородське державне музичне училище імені Д. Є. Задора / матеріали підгот. В. В. Мадяр-Новак. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2016. – 23 с. : кольор. іл.

Зі змісту : [про К. Цірікус]. – С. 20.

3. Ужгородське державне музичне училище імені Д. Є. Задора : 70 років : 1946–2016 / відп. за вип. С. Стегней [та ін.]. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2016. – 35 с. : кольор. іл.

Зі змісту : [про К. Цірікус]. – С. 29.

4. Ребендяга, В. Л. Цірікус Катерина Іванівна : [музикознавець, педагог, канд. мистецтвознавства, член Нац. спілки композиторів України] / В. Л. Ребендяга // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття / редкол. : В. В. Бедь [та ін.]. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 356-357 : портр.

* * *

5. Видатні випускники відділу [Електронний ресурс] : [у т. ч. про Цірікус К. І.]. – Режим доступу : <https://surl.l.u/nshkdo>. – Назва з екрана.

6. Львівській національній музичній академії – 175! [Електронний ресурс] : [згадка про К. Цірікус]. – Режим доступу : <https://surl.l.u/xlrvif>. – Назва з екрана.

Грудень: 7

ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ГИРЯ

70-річчя від дня народження вченого, політолога, кандидата історичних наук, педагога вищої школи (нар. 1956)

Серед випускників історичного факультету Ужгородського державного (тепер національного) університету є чимало тих, хто присвятив своє життя служінню музи Клію. У цьому переліку яскраво виділяється постать кандидата історичних наук, доцента Володимира Івановича Гирі. Ми знаємось з ним 28 років, колись працювали на історичному факультеті. Тому вирішив познайомити громадськість із вченим, педагогом, організатором навчально-виховної роботи на факультеті суспільних наук.

Володимир народився 7 грудня 1956 року в древньому, але вічно молодому, Ужгороді в сім'ї службовців. Він дуже добре вчився у середній школі № 1 ім. Т. Г. Шевченка. У школі йому подобались гуманітарні предмети, особливо історія. І заслуга в цьому вчителя історії Дмитра Михайловича Буковича. Після її закінчення став студентом історичного факультету Ужгородського університету. Улюбленими викладачами були Михайло Петрович Тиводар, Григорій Васильович Павленко, Яків Ісакович Штернберг, Іван Юрійович Кашула, Михайло Васильович Троян, Едуард Альбертович Балагурі та ін. Крім того, виконував чимало громадських до ручень. І завжди встигав. Тому й не дивно, що у червні 1979 року

отримав диплом з відзнакою. Нагадаємо, що пізніше (у 2003 році) закінчив факультет післядипломної освіти (спеціальність: правознавство) і здобув кваліфікацію юриста.

Після закінчення істфаку УжДУ молодий спеціаліст працював два роки (1979–1981) звільненим секретарем комітету комсомолу Ужгородського машинобудівного заводу. Згодом був співробітником Управління Комітету державної безпеки (пізніше Служби безпеки України) в Закарпатській області. Службу закінчив у званні підполковника у відставці СБУ. 3 липня 1997 року – в Ужгородському університеті: помічник ректора (1997–2003), старший викладач (2003–2011), доцент (2011 – дотепер), заступник декана з виховної роботи (2009 – дотепер) кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук. Будучи помічником ректора, працював викладачем-сумісником згаданої кафедри.

Аналіз здобутків колеги розпочнемо з наукової роботи. Він досліджує актуальні проблеми історії Закарпаття міжвоєнного періоду, зокрема підривною діяльність угорських та польських терористів. Науковим керівником було призначено доктора історичних наук, професора, тодішнього завідувача кафедри політології Миколу Миколайовича Вегеша. Крім того, колега з теплотою згадує професорів Василя Івановича Худанича та Івана Федоровича Короля за їх поради і підтримку. Дисертант багато часу проводив у Державному архіві Закарпатської області (ДАЗО). Особливий інтерес у науковця викликав фонд «Президія земського уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді, 1928–1938 років». Тут він знайшов цінні матеріали, що стосувалися діяльності угорських партій на Закарпатті, аналітичні довідки окружних урядів та поліцейських комісаріатів Президії Земського уряду в Ужгороді, дані про поширення пропагандистської літератури в краї, документи пов'язані з утворенням Карпатської України (1938–1939) тощо. Крім того, історик використав окремі дані іноземних архівів. Серед них треба назвати матеріали фондів Угорського державного архіву (м. Будапешт), Архіву Міністерства закордонних справ Чехословацької Республіки (м. Прага), Військового історичного архіву в Празі, Національного архіву Румунії (м. Бухарест), Державного архіву міста Байя-Маре та інші. Крім того, стали у нагоді збірники опублікованих архівних документів («Шляхом Жовтня», «Документи свідчать», «Тернистий шлях до України», «Карпатська Україна» та інші). А ще дисертант широко опрацював наукову літературу як

вітчизняну, так і зарубіжну. Стали у нагоді статистичні матеріали, матеріали періодики тощо.

На основі глибокого опрацювання джерел та наукової літератури дисертант розкрив потрібні питання, а саме: формування угорської іреденти та її плани щодо Закарпаття (виділивши питання акції англійського лорда Ротермера та її вплив на ситуацію у краї), діяльність проугорської «п'ятої колони» в регіоні в другій половині 1920-х – першій половині 1930-х років, діяльність в другій половині 1930-х років (особливо напередодні та в період Карпатської України 1938–1939 років). На переконливу думку історика, значну роль в деструктивному впливі угорського фактора на розвиток Закарпаття відіграли напади угорських терористів. Іредентська діяльність у міжвоєнний період прискорила процес загарбання Закарпаття Угорщиною. Зауважимо, що Володимир Гиря результати наукових пошуків апробував на міжнародних і регіональних науково-практичних конференціях, публікував їх у статтях і повідомленнях тощо. Результати досліджень обговорювались на кафедрі політології факультету суспільних наук Ужгородського університету. Логічним наслідком цієї роботи став успішний захист дисертації «Закарпаття та вплив угорського фактора на його політичний розвиток між двома світовими війнами (1918–1939 рр.)» 17 грудня 2010 року на засіданні спеціалізованої вченої ради УжНУ. Офіційні опоненти професор Василь Марчук і доцент Василь Міщанин дали високу оцінку дисертаційному дослідженню. Їх підтримали члени ради. І незабаром Вища атестаційна комісія України 23 лютого 2011 року присвоїла Володимирі Гирі науковий ступінь кандидата історичних наук. Після захисту дисертації колега продовжує займатися цією темою. До речі, у 2012 році він видав монографію «Угорська іредента в міжвоєнному Закарпатті («угорський фактор» у суспільно-політичному житті)». Згадане дослідження одержало схвальні відгуки фахівців. Крім зазначеного вище, історик займається й іншими проблемами. Серед них назвемо такі праці: «Деякі нотатки про місце і роль України в сучасному геополітичному просторі», «Проблема законодавчого забезпечення прав національних меншин в українсько-угорських політичних відносинах у контексті євроатлантичної інтеграції України», «Роберт Коган про роль США в новому світовому порядку», «Кольорові революції, їх сутність та вплив на інтеграційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи», «Історичні передумови виникнення та основні підходи до кваліфікації міжнарод-

ного тероризму», «Консолідація сил міжнародного співтовариства навколо терористичної загрози», «Міжнародний тероризм: аспекти його виникнення та становлення» тощо. Наукові праці колеги відзначаються актуальністю, вагомою науковою базою, аргументованістю висновків та узагальнень. І, звичайно, продовжують зберігати наукову новизну.

Володимир Гиря зарекомендував себе як досвідчений педагог вищої школи та знаний методист. З 1997 року працює на кафедрі політології (тепер кафедра політології і державного управління), спочатку як сумісник, а потім як основний викладач. Викладає (чи викладав) студентам такі курси: «Основи політології», «Політологія», «Міжнародний тероризм», «Роль та місце судових і правоохоронних органів в політичній системі суспільства», «Адміністративне право в Україні», «Документознавство» тощо.

Підкреслимо, що він досконало знає фактичний матеріал курсів, майже ніколи не користується записами. Шанує студентську молодь, враховує їх вікову психологію. Вчить їх вчитися і нагадує, що їм доведеться це робити усе своє життя. Колега справедливий і чесний викладач. Студенти поважають свого наставника. А ще він оформив свій багаторічний педагогічний досвід у вигляді науково-методичних розробок, а саме: «Програма курсу «Основи політології» (1998), «Методичні вказівки до навчального курсу «Політологія» (2011), «Адміністративне право в Україні: навчально-методичні рекомендації» (2020), «Міжнародний тероризм та протидія його проявам: Навчально-методичні рекомендації» (2020), «Система органів державної влади в Україні: Навчально-методичні рекомендації» (2020) тощо. Вчений є співавтором навчального підручника для студентів вишів України «Політологія» (Київ, 2008). Згадаємо, що Володимир Гиря є співавтором видання «Конкурсні тестові завдання для вступників: Людина і світ» (Ужгород, 2006).

Треба згадати, що колега має неабиякі організаторські здібності. Це найкраще проявилось під час роботи на посаді помічника ректора. Зрозуміло, що людина, яка займає цю посаду, повинна добре знати законодавство України, що регулює діяльність вищих навчальних закладів. А ще добре розбиратися у змісті Статуту вишу та правила внутрішнього розпорядку. Крім того, щоб успішно займатися організацією роботи ректора, треба бути добре ознайомленим з основами управління. Колега цілком відповідав цим вимогам. Тому він вдало організовував і коригував робочий

день ректора (планування зустрічей, прийом відвідувачів, телефонні дзвінки тощо). Вчасно готував потрібні документи, листи, звіти. Координував взаємодії між структурними підрозділами університету (факультети, загальноуніверситетські кафедри, наукові підрозділи вишу, наукова бібліотека, громадські організації). Брав активну участь в підготовці нарад, засідань, конференцій. Організовував діловодство, вивчав кореспонденцію, що надійшла на ім'я ректора. Здійснював контроль за виконанням рішень та вказівок ректора. Забезпечував інформаційну підтримку керівника вишу. Він завжди встигав, і ректор був задоволений роботою свого помічника.

Як ми уже згадували, Володимир Гиря з серпня 2009 року є заступником декана з виховної роботи факультету суспільних наук Ужгородського національного університету. Це – багатогранна робота. Він є представником декана, викладачем-вихователем, який організовує та координує виховну роботу на факультеті. Найперше розробляє план виховної роботи, контролює його виконання, організовує студентські заходи, співпрацює зі студентським активом та академнаставниками, а також вирішує питання, пов'язані з поведінкою та дисципліною студентів (передусім через зв'язок з окремими батьками). Приймає участь в організації науково-практичних конференцій, «круглих столів», дискусій по актуальним студентським питанням і самоуправлінням на факультеті. Співпрацює з комендантами гуртожитків, де проживають студенти факультету суспільних наук УжНУ. Здійснює контроль за соціально-побутовими умовами вихованців (заселення в гуртожиток, харчування, лікування тощо). Організовує культурно-масові та спортивні змагання на факультеті та гуртожитках. Тут маємо на увазі організацію вечора першокурсника, конкурс міс факультету, кубок декана з футболу тощо. Свідченням того, що Володимир Гиря добре справляється зі своїми обов'язками є те, що він займає посаду понад 16 років.

Володимир Гиря – щасливий у сімейною житті. Своє єдине кохання він знайшов ще у студентські роки в особі однокурсниці Каті. Після закінчення вишу Катерина Степанівна викладала історію в Ужгородській середній школі № 2. Подружжя народило і виховало двійко чудових дітей. Син Віталій закінчив юридичний факультет УжНУ. Донька Ганна (у заміжжі Сасин) закінчила факультет суспільних наук, у 2016 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Обґрунтування сучасного типу революцій в транзитному суспіль-

стві на прикладі України» за спеціальністю «політичні інститути та процеси», отримала науковий ступінь кандидата політичних наук і зараз викладає на кафедрі політології і державного управління. Активно займається науковими пошуками. Діти створили сім'ї і подарували батькам трьох онучок Мілену, Міхаелу та Міланію та двох онуків Віталія та Володимира.

Багаторічна і сумлінна праця Володимира Гирі не залишилась не поміченою. Так він має урядові нагороди. Крім того, ректор неодноразово виносив йому подяки, а керівництво вишу нагороджувало Почесними грамотами. Хоча, зауважимо, що колега працює не за нагороди і відзначення, а для того, щоб розкрити «білі плями» історичної науки і виховати у студентів гордість за наш край. Переконані, що йому це вдається!

Володимир Гиря підійшов до свого ювілею з вагомими науковими і педагогічними здобутками. І ми впевнені, що його наступний життєвий етап буде не менш плідотворним. Запорукою цього є його високопрофесійна підготовка, працелюбність, невпинний потяг до нових пошуків, до розкриття таємниць минулого. То ж щиро зичимо йому доброго карпатського здоров'я і наснаги до подальшої праці на ниві вітчизняної науки та краєзнавства. З роси і води, колего і друже, на многії і благії літа!

Микола Олашин

Джерельні приписи:

1. Вегеш, М. М. Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами (1918–1939 рр.) : [монографія] / М. М. Вегеш, В. І. Гиря, І. Ф. Король ; Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород, 1998. – 130 с.

2. Гиря, В. Угорська іредента в міжвоєнному Закарпатті («угорський фактор» у суспільно-політичному житті) / НДІ політ. регіоналістики, Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород : Карпати, 2012. – 200 с. – (Серія «Studia Regionalistica»).

* * *

3. Бертолон, О. Проблема законодавчого забезпечення прав національних меншин в українсько-угорських політичних відносинах у контексті євроатлантичної інтеграції України / О. Бертолон, В. Гиря // Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 жовт. 2023 р.) / редкол. : Ю. Остапеч (голова

редкол.) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Зан, В. Гиря. – Ужгород : РІК-У, 2023. – С. 203-209.

4. Вегеш, М. Федір Ревай – голова УНО / М. Вегеш, В. Гиря // Карпатська Україна – етап українського державотворення: історія і сучасність : матеріали наук. конф., присвяч. 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народж. видат. закарпат. політика і громад.-культур. мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 берез. 2019 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород, 2019. – С. 143-147.

5. Вегеш, М. Деякі нотатки про місце і роль України в сучасному геополітичному просторі / М. Вегеш, В. Гиря // Там само. – С. 209-216.

6. Вегеш, М. Документознавство Карпатської України: (до питання щодо оцінки архівних джерел, опублікованих документів та матеріалів періодики часів існування Карпато-Української держави) / М. Вегеш, В. Гиря // Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19», м. Ужгород, 24 верес., 2021 р. / відп. за вип. : В. І. Гиря, М. М. Вегеш. – Ужгород, 2021. – С. 358-372.

7. Вегеш, М. Законотворець Карпатської України Михайло Брашайко / М. Вегеш, В. Гиря // Карпатська Україна – етап українського державотворення: історія і сучасність : матеріали наук. конф., присвяч. 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народж. видат. закарпат. політика і громад.-культур. мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 берез. 2019 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород, 2019. – С. 148-151.

8. Вегеш, М. Карпатська Україна і Угорщина / М. Вегеш, В. Гиря // Там само. – С. 53-63.

9. Вегеш, М. Соціально-економічне, культурне і політичне становище українців Румунії на сторінках часопису «Розбудова нації» / М. Вегеш, В. Гиря, В. Марчук // Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19», м. Ужгород, 24 верес., 2021 р. / відп. за вип. : В. І. Гиря, М. М. Вегеш. – Ужгород, 2021. – С. 150-167.

10. Вегеш, М. Угорський ревізіонізм і Карпатська Україна (1938–1939) / М. Вегеш, В. Гиря // Карпатика–Carpatica. – Вип. 29 : НДІ карпатознавства: історія, сучасний стан, перспективи розвитку / відп. за вип. М. М. Вегеш. – Ужгород, 2003. – С. 175-196.

11. Вегеш, М. Чехословацька республіка в часи центрально-європейської кризи (Мюнхенська конференція 29-30 вересня 1938 р.) / М. Вегеш, В. Гиря // Вибір 2019 : матеріали наук.-практ. конф. «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (м. Ужгород, 15 листоп. 2018 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород, 2018. – С. 102-112.

12. Вегеш, М. Чехословаччина, Румунія і Карпатська Україна під час центральноєвропейської політичної кризи напередодні Другої світової війни / М. Вегеш, В. Гиря, Л. Горват // Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19», м. Ужгород, 24 верес., 2021 р. / відп. за вип. : В. І. Гиря, М. М. Вегеш. – Ужгород, 2021. – С. 150-167.

13. Вегеш, М. Як голосували закарпатці в 39-му?: (Електоральні настрої населення Закарпаття під час виборів до Союму Карпатської України) / М. Вегеш, В. Гиря // Вибір 2019 : матеріали наук.-практ. конф. «Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональні особливості та регіональні виборчі практики» (м. Ужгород, 15 листоп. 2018 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород, 2018. – С. 6-11.

14. Гиря, В. «Акція лорда Роттермера» і Закарпаття / В. Гиря, Г. Сасин // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 верес. 2022 р.) / редкол. : Ю. Остапець (співголова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород : РІК-У, 2022. – С. 251-256.

15. Гиря, В. Активізація проугорської іреденти на Закарпатті у 1920-х роках / В. Гиря // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Вип. 2 (31) / редкол. : О. С. Мазурок (голова) [та ін.]. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. – С. 18-23.

16. Гиря, В. Антиукраїнська пропаганда і агітація гортистської Угорщини в Закарпатті напередодні Другої світової війни

(1938–1939) / В. Гиря // Актуальні проблеми політичної науки. – Вип. другий / редкол. : С. А. Асланов, М. М. Вегеш (відп. за вип.), М. О. Лендъел [та ін.]. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. – С. 80-87.

17. Гиря, В. Вибори і засідання Сойму Карпатської України (12 лютого – 15 березня 1939 р.) / В. Гиря // Карпатська Україна – етап українського державотворення: історія і сучасність : матеріали наук. конф., присвяч. 80-річчю проголошення незалежності Карпато-Української держави і 145-річчю від дня народж. видат. закарпат. політика і громад.-культур. мислителя Августина Волошина (м. Ужгород, 14 берез. 2019 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород, 2019. – С. 26-31.

18. Гиря, В. Вплив угорського фактора на розвиток суспільно-політичних відносин у Закарпатті (20-ті рр. XX ст.) / В. Гиря // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Вип. 23. Спецвип. : Піддані та нащадки імперій Габсбургів та Романових / редкол. : М. М. Вегеш (голова) [та ін.]. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. – С. 136-141.

19. Гиря, В. Деякі аспекти виникнення та класифікації сучасного тероризму / В. Гиря // Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 верес. 2022 р.) / редкол. : Ю. Остапець (співголова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород : РІК-У, 2022. – С. 152-156.

20. Гиря, В. Закарпаття у сфері угорських інтересів у 1919–1923 рр. / В. Гиря // Карпатика–Carpatica. – Вип. 27 : Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття / Ужгород. нац. ун-т, НДІ карпатознавства. – Ужгород, 2003. – С. 88-101.

21. Гиря, В. Міжнародний тероризм: аспекти його виникнення та становлення / В. Гиря // Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали V наук.-практ. конф. «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 25 верес. 2020 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород : РІК-У, 2020. – С. 212-215.

22. Гиря, В. Проблема забезпечення прав національних меншин як ахіллесова п'ята сучасних українсько-угорських відносин у контексті європейської інтеграції України / В. Гиря,

О. Бертолон // Україна – Угорщина: сучасний стан та перспективи міждержавних відносин : зб. наук. праць : матеріали кругл. столу, Київ, 20 черв. 2024 р. / за наук. ред. О. О. Рафальського, В. О. Котигоренка. – К. : Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2024. – С. 41-57.

23. Мілян, П. Адміністративна реформа і місцеве самоврядування в Україні / П. Мілян, В. Гиря // Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура : матеріали V наук.-практ. конф. «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 25 верес. 2020 р.) / оргком. : Ю. Остапець (голова) [та ін.] ; відп. за вип. : М. Вегеш, В. Гиря. – Ужгород : РІК-У, 2020. – С. 103-107.

* * *

24. Володимир Гиря : «Європейський Союз, думаю, бачить нас у своїх лавах, потрібно, щоб ми самі себе побачили» : [розмова із заст. декана ф-ту сусп. наук, доц. каф. політології та держ. упр. / вела Н. Митейко] / В. Гиря // Калейдоскоп оголошень. – 2013. – 22 серп. – С. 1, 2.

* * *

25. Вегеш, М. Гиря Володимир Іванович / М. Вегеш, Ю. Остапець // Вегеш, М. Світ політології : навч.-метод. посіб. / М. Вегеш, Ю. Остапець ; відп. за вип. М. Ю. Токар. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2006. – С. 403-404.

26. Гиря Володимир Іванович // Під покровительством музи Клію : іст. ф-ту Ужгород. нац. ун-ту – 60 років / упоряд. : М. Олашин, Ю. Остапець. – Ужгород, 2005. – С. 176 : фот.

27. Гиря Володимир Іванович // Кафедра політології Ужгородського національного університету : біобібліогр. покажч. / упоряд. : М. М. Вегеш, М. П. Зан. – Ужгород : Вид-во УжНУ, 2003. – С. 144-145.

28. Гиря Володимир Іванович // Суспільні науки в Ужгородському університеті : до 5-річчя ф-ту суспіл. наук / упоряд. : М. М. Вегеш, Ю. О. Остапець. – Ужгород, 2011. – С. 55-56 : портр.

29. Олашин, М. В. Гиря Володимир Іванович / М. В. Олашин // Олашин, М. В. Історичний факультет Ужгородського національного університету : бібліогр. довід. – Ужгород : Гражда, 2010. – С. 266-267 : портр.

Грудень:

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ «ПАДІЮН»

80-річчя відкриття закладу позашкільної освіти (1946)

Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» – один з провідних закладів позашкільної освіти області. Його історія розпочалась у грудні 1946 року в Ужгороді, коли на Московській набережній (тепер Православна набережна) відкрили обласний Палац піонерів. У закладі діяло 10 гуртків, у яких займалося 200 дітей. Це були спортивні, технічні гуртки, гуртки художньої самодіяльності і малювання, а також ігротека і бібліотека. Того ж року відкрили образотворчу студію, засновником якої був Золтан Степанович Баконій. Він керував нею більше 40 років.

У 1950-х роках у Палаці піонерів збільшилась кількість гуртків. Серед школярів міста стали популярними студія художньої вишивки (Г. М. Шнінська, О. П. Баконій), образотворча студія (З. С. Баконій), хореографічна студія (Є. Л. Лаптева, аккомпаніатор Г. Ю. Гаваші), драмгурток (М. В. Самборська), фотогур-

ток (О. С. Константинов), радіогурток (І. І. Дудич), авіагурток (О. І. Фраткін) та ін.

У наступному десятилітті заклад налагодив тісні зв'язки зі школами Ужгорода, став центром позашкільної, позакласної виховної та методичної роботи. У закладі організували міський піонерський штаб активістів піонерських дружин шкіл міста. Штаб керував роботою піонерських дружин, був ініціатором та організатором міських масових заходів для школярів. На базі закладу проводили навчання старших піонервожатих міста та області, класних керівників, керівників методичних об'єднань, методистів районних будинків піонерів з питань виховної роботи. У 1962 році директором Палацу піонерів стала В. П. Андрєєва, яка керувала педагогічним колективом більше 30 років і зробила великий внесок у створення матеріально-технічної бази, покращення навчально-виховного процесу, масової та методичної роботи закладу. У 1960-х роках в закладі вже було більше 20 гуртків, студій, клубів. Там діяла хореографічна студія (кер. Е. Лаптева), яка здійснила постановку балету «Лісова пісня Карпат», що здобув велику популярність серед шкіл міста та області. Багато уваги приділяли клубній роботі. Також відкрили клуб старшокласників (кер. М. В. Уліганець), який започаткував з 1969 р. проведення KBK серед старшокласників, зустрічей з відомими людьми, зокрема письменниками, художниками та ін. У 1963 році на базі закладу створили клуб інтернаціональної дружби (кер. О. Ю. Угрин). КІД встановив зв'язки з Києвом, містами Грузії, Казахстану, Узбекистану, будинками піонерів Чехословаччини (міст Михайлівці, Кошице, Прага), Угорщини (міст Ньїредьгаза, Бекешчаба), Болгарії (міст Габрово, Нова Загора), Румунії (міста Сату-Маре) і т. д. Він був ініціатором проведення зльотів юних інтернаціоналістів, які проводили з 1966 р. Клуб організовував ігри-вікторини «Міста-побратими Ужгорода», «Місто, в якому я живу», зустрічі з чехословацькими та угорськими дітьми, обмін делегаціями, свята дружби на радянсько-чехословацькому та угорському кордонах.

У 1970 році покращився рівень навчально-виховної роботи зі школярами. Кількість гуртків, студій, клубів збільшилась до 40. В них займалося близько двох тисяч дітей. Педколектив удосконалив форми і методи позакласної і позашкільної роботи, пропагував все краще і передове в діяльності шкіл. У закладі створили систему патріотичного та інтернаціонального виховання школярів, яку використовували у роботі всіх відділів, гуртків, клубів. У

практику Палацу піонерів і шкіл міста ввійшли різні форми роботи: заочні мандрівки по країні, конкурси, вікторини з історії рідного краю, міст-побратимів Ужгорода, диспути з питань культури, етики, кінолекторії, усні журнали, пошукова робота червоних слідопитів. У закладі працював туристично-краєзнавчий загін «Пошук», у якому займались 175 школярів (кер. Ф. Ф. Дуда).

У 1975 році школярі міста одержали оновлений Палац піонерів, який дав можливість збільшити кількість гуртків та покращити матеріально-технічну базу. Популярним став ансамбль танцю «Смерічка» (кер. А. П. Свищов). Полюбили юні ужгородці театр-студію «Ровесник» (кер. В. Дворцин) і ляльковий театр (кер. Л. Луцкер). Усі масові заходи школярів міста супроводжував духовий оркестр (кер. І. Д. Сірий, К. Г. Точилін і Ю. Ю. Бабидорич). Також тут працювали циркова студія (кер. Ю. Ю. Яцко), школа бальних танців (кер. М. В. Уліганець, Л. І. Шорохова), хор хлопчиків (кер. Р. Р. Штайнкуґлер), вокально-інструментальний ансамбль «Едельвейс» (кер. З. З. Жофчак). Збільшилась кількість гуртків технічної творчості. Керівниками багатьох технічних гуртків стали колишні вихованці Палацу піонерів. Серед них керівник авіамodelьного гуртка В. В. Мокрані, керівник ракетомodelьного гуртка Ю. А. Анікін та керівник автомodelьного гуртка В. В. Томинець. Більше 20 років керував фото- і кіногуртком О. С. Константинов. Юні фотографи і кінолюбители пройшли туристичними стежками Карпат і оформили виставку «Закарпаття – очима дітей». Значних успіхів досягав гурток шахістів під керівництвом ветерана Другої світової війни А. П. Токарева і М. С. Гапак. Юні шахісти брали участь у міських, обласних та республіканських змаганнях, на яких займали призові місця.

26 грудня 1986 року оновлений заклад позашкільної освіти під назвою Палац для дітей та юнацтва відкрили у будівлі на Студентській набережній, в якій колектив працює і зараз. Будинок складається з трьох блоків: центральний, спортивний, гуртковий. У новому приміщенні відкрили більше 100 творчих об'єднань (гуртків, студій, клубів, секцій), які відвідували діти і підлітки від 5 до 16 років, а також юнаки і дівчата 17-18 років. У ньому діяло 7 відділів: науки і техніки, натуралістичної і туристично-краєзнавчої роботи, образотворчого і декоративно-прикладного вжиткового мистецтва, художньої творчості, спортивної і оборонно-масової роботи, методичний відділ та політико-масовий відділ. Також там були секції спортивної і художньої гімнастики, акробатики і аеробіки, юних футболістів, шахістів, хокеїстів, стрільців та піо-

нерський цирк. Особливо популярним серед дітей став каток, на якому проходили тренування юних хокеїстів та міські і обласні змагання з хокею серед школярів. У гуртковому блоці був клуб любителів природи, юних туристів, юних інспекторів дорожнього руху. У клубі любителів природи проводили заняття юних натуралістів-квіткарів, зоологів, акваріумістів, екологів. Також працювали секції велотуризму, спортивного орієнтування, пішохідного туризму. Вихованці секцій брали участь в обласних змаганнях з туризму. Взимку для дітей організовували лижні турпоходи і відпочинок у туристично-лижному таборі.

На другому поверсі нової будівлі розмістилися лабораторії, кабінети для занять технічних гуртків: авіа- і ракетомодельовання, автотрасового модельовання, судномодельовання, інформатики та вичислювальної техніки, астрономії. У кабінеті автотрасового модельовання встановили автотрасу за ескізами колишнього будинку піонерів (ЧССР). Був там і добре обладнаний астрономічний гурток – у глядацькій башні знаходився телескоп. Діти знайомилися з таємницями Галактики, вивчали і спостерігали за зірками і планетами.

На третьому поверсі була розміщена образотворча студія, якою до 1989 р. керував заслужений учитель УРСР З. С. Баконій. Через образотворчу студію пройшло близько десяти тисяч дітей, 300 з них стали художниками, скульпторами, архітекторами. Роботи юних художників експонувались на міжнародних виставках дитячої художньої творчості в 51 країні світу. Тому й не дивно, що цьому відомому педагогу у фое «ПАДІЮНУ» відкрили барельєф.

В оновленому Палаці для дітей та юнацтва були гуртки художньої вишивки, м'якої іграшки, в'язання, модельовання одягу, працював ансамбль танців, в якому налічувалось 250 дітей (керівники ансамблю – Заслужений артист УРСР Петро Іштванович Куштан та Єва Берталонівна Куштан). Колектив був лауреатом II Всеукраїнського фестивалю народної творчості, йому присвоєно звання разкового.

У 1990-і роки мережа гуртків Палацу дітей та юнацтва значно розширилася. Діяла школа мужності для хлопців «Спектр», вишуканих манер для дівчат «Силует», раннього естетичного виховання «Радість», підготовки до вступу до вишу «Абітурієнт» та медитативної космобіоритмології. Школу естетичного виховання «Радість» відвідувало більше 100 дітей віком 5-6 років. У програмі

школи – малювання, співи, ритміка, англійська та угорська мови. Також у закладі працювали клуби: фольклорно-етнографічний, літературно-музичний, любителів природи, «Шанс», «Фрістайл», музично-інформаційний, – і відкрили музичний шоу-театр, дитячий музичний театр, театр моди, театр мініатюр «Умора», естрадно-циркову студію, зразковий ансамбль танцю, ансамбль сучасного танцю «Бліц», фольклорний циганський ансамбль та багато інших. Керівниками закладу у 1990-і роки були Є. Є. Джанда, В. О. Панов, Л. І. Огородник.

Завдяки праці педагогів та вихованців Палацу дітей та юнацтва була створена рок-опера «Орфей і Евредіка», яка здобула популярність не лише в місті, а й за його межами. Опера отримали гран-прі у номінації «Краща музична вистава» на фестивалі «Перлина сезону».

Наприкінці 1990-их років мережа закладу поповнилась такими новими структурами: музична школа «Гармонія», клуб «Світлиця», Хобцентр, клуб любителів природи, рекламно-інформаційний центр, молодіжний театр-студія «Синтез», КВК, рок-клуб, диско-клуб, клуб інтелектуально-розважальних ігор «Шанс».

У 2000 році очолила Ужгородський палац дітей та юнацтва «ПАДІЮН» С. І. Ганущина, яка працювала у закладі на різних посадах з 1986 року. Вона і до сьогодні успішно керує великим об'єднаним обласним закладом.

З 2011 року установа працює у статусі Закарпатського обласного палацу дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН». Він став одним з провідних позашкільних закладів області і належить до переліку найбільших позашкільних закладів України. З 2011 року «ПАДІЮН» здійснює координаційну роботу органів учнівського врядування в області. На базі закладу діє Закарпатський обласний учнівський парламент «Нове покоління», до якого щороку долучаються юні лідери. Основний напрям роботи закладу – художньо-естетичний. Також працюють у ньому гуртки соціально-реабілітаційного, гуманітарного та спортивно-оздоровчого напрямів. У палаці функціонує 7 відділів: раннього дошкільного розвитку «Радість», образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, комунікацій та зв'язків з громадськістю, художньо-творчої діяльності, комплексного виховання та духовного і творчого розвитку «Джерела». А також дитяча художня галерея ім. З. С. Баконія «Плеяда» та зразковий етнографічний музей «Світлиця».

«Країною здійснення мрій» називають палац його вихованці. У нього є своя символіка: прапор, гімн, герб. Заклад, який вирішує важливі навчально-виховані завдання, утвердився і як центр творчості та успіху. Палац дитячої та юнацької творчості має на меті розкрити унікальне «Я» кожної дитини, надати їй комфортні умови для заняття улюбленою справою, розвивати її здібності, допомогти повірити у себе і реалізувати себе. Дитина, її бажання – це центр всього, що відбувається в країні «ПАДІЮН». П'ять колективів «ПАДІЮНу» мають почесні звання. Звання «Народний художній колектив» отримав ансамбль танцю «Танцювальна корпорація друзів», «Продюсерський центр «ПАДІЮНу» та студія сучасного танцю «Бліц». А звання «Зразковий художній колектив» присвоєно Студії образотворчого мистецтва ім. З. Баконія та дитячому музично-хореографічному театру «Райдуга».

На початку 2023 року внаслідок процесу реорганізації чотирьох обласних закладів позашкільної освіти в єдиний заклад КЗПО «Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» Закарпатської обласної ради постали нові завдання, над якими почав працювати весь колектив. Основні з них – це створення сучасної, ефективної, динамічної системи організації освітнього процесу з метою забезпечення умов для творчого, інтелектуального, духовного, фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час. Тепер у центрі дитячої та юнацької творчості діє 14 відділів: організаційно-масовий, інформаційно-методичний, соціальних ініціатив та становлення особистості, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, дошкільного естетичного виховання «Радість», екології та захисту довкілля, краєзнавства та туризму, творчої діяльності «Джерела», національно-патріотичного виховання, здоров'язберігаючих технологій, техніко-технологічної підготовки, науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи (МАН).

«ПАДІЮН» є координаційним центром художньо-естетичного напрямку роботи з дітьми та юнацтвом в області. Він має великий досвід організації і проведення конкурсів, виставок, фестивалів, змагань, чемпіонатів. Організовує і проводить обласні заходи, у яких беруть активну участь заклади освіти області. Педагогічний колектив закладу має величезний досвід у сфері позашкільної освіти, багато цікавих новітніх реалізованих ідей, проєктів та напрацювань. Весь освітній процес у закладі

відбувається за траєкторією від обдарованості до успіху. Адже дитина і її бажання – це центр всього, що відбувається в країні «ПАДІЮН».

Мирослава Черленяк

Джерельні приписи:

1. Про скликання десятої сесії обласної ради VI скликання : розпорядж. голови Закарпат. облради від 28.05.2012 № 69/01–44 м. Ужгород : [у т. ч. про признач. дир. позашк. навч. закл. «Закарпатський обласний палац дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН»] // Новини Закарпаття. – 2012. – 29 трав. – С. 2.

2. Про створення позашкільного навчального закладу Закарпатського обласного палацу дітей та юнацтва «Падіюн» : рішення голови Закарпат. облради четвертої сесії VI скликання від 26 трав. 2011 р. № 227 м. Ужгород // Новини Закарпаття. – 2011. – 5 лип. – С. 4.

* * *

3. Бездір, Василь. Центр дитячого Всесвіту : Закарпат. палац дит. та юнац. творчості готує вмілих капітанів життєвських морів / В. Бездір // Уряд. кур'єр. – 2022. – 3 груд. – С. 5 : фот.

4. Біклян, Христина. Розпізнаймо талант дитини вчасно : [про Закарпат. обл. палац дит. та юнац. творчості] / Х. Біклян // Карпат. об'єктив. – 2016. – 21 квіт. – С. 5 : фот.

5. В'юн, Поліна. 60 літ із дитячою усмішкою. Ужгородський палац дітей та юнацтва: вчора, сьогодні, завтра... / П. В'юн // Ужгород. – 2006. – 9 груд. – С. 15.

6. Ножка, Анастасія. Графіті на «ПАДІЮНі» як вільне самовираження? : [розпис зовніш. стін будівлі] / А. Ножка // Новини Закарпаття. – 2013. – 3 верес. – С. 8.

7. «Падіюн» отримав статус обласного закладу : [позашк. навч. закл.] // Новини Закарпаття. – 2011. – 31 трав. – С. 6.

8. Палац дружби і талантів : [про Закарпат. обл. палац дит. та юнац. творчості «ПАДІЮН»] // Яскравий. – 2014. – № 12. – С. 11.

9. Турак, Ангеліна. Студія Образотворчого мистецтва Палацу дітей та юнацтва ім. З. Баконія : [про одноймен. студію та її засновника] / А. Турак // Наш рідний край. – 1999. – № 5 (січ.). – С. 47-48 : фот.

10. Федака, Сергій. Обласна рада: конструктив вичерпався, почалася виборча кампанія : [у т. ч. про признач. нового дир. позашк. навч. закл. «ПАДІЮН»] / С. Федака // Фест. – 2012. – 15-21 черв. – С. 4 : фот.

11. Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.lu/wmifvz>. – Назва з екрана.

12. КЗПО «Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» Закарпатської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/fiauvx>. – Назва з екрана.

13. ПАДІЮН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.li/dosjyk>. – Назва з екрана.

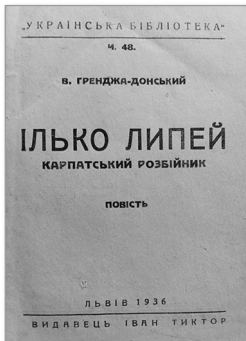
14. «ПАДІЮН» – історія будівлі палацу дитячої та юнацької творчості. Ранок на Суспільному [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.lu/darqlf>. – Назва з екрана.

15. Світлана Ганущина: «Директором бути просто, хорошим директором – зовсім не легко». Директор «ПАДІЮНУ» про буденне життя, сповнене творчості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://surl.lu/xewiwq>. – Назва з екрана.

Грудень :

ПОВІСТЬ ВАСИЛЯ ҐРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО «ІЛЬКО ЛИПЕЙ – КАРПАТСЬКИЙ РОЗБІЙНИК»

90-річчя від дня виходу в світ (1936)

Свою першу повість відомий закарпатський письменник Василь Ґренджа-Донський почав писати відразу після вбивства розбійника Ілька Липея 14 вересня 1935 року. Ймовірно, що на таку думку його наштовхнув бестселер Івана Ольбрахта про ще одного карпатського опришка – «Микола Шугай, розбійник», який вийшов кілька років перед тим. Ясна річ, що аналогії напрошуються одразу.

Звичайно, фінансовий службовець Василь Ґренджа, який робочий день проводив за бухгалтерським столом, а поза працею займався ще

й редакторською та активною громадською діяльністю, не мав стільки часу й досвіду, як маститий чеський літератор. Іван Ольбрахт писав свій роман не кваплячись, роками збираючи матеріал, щоліта наїжджаючи на кілька місяців до Колочави. Тому він подає не тільки романтичну розбійницьку історію, але й соціальний портрет Закарпаття, який дуже цікавий для читачів поза його межами. Він дивився на наш край приязними очима, але все-таки людини зі столиці, для якого Срібна земля в першу чергу було екзотикою.

Натомість завдання Василя Гренджі-Донського було цілком іншим. Його не вабили місцеві дивовижі, бо для нього це була звичайна буденність, до того ж вельми непоказна. Однак його вразила доля Ілька Липея, якого він добре знав, бо був не тільки його односельчанином, але й сидів з ним шість років за однією партою. Чому син міжгірського мільйонера стає розбійником і врешті гине від рук жандармів у сорокарічному віці? Між іншим, життя Ілька Липея значно більше надається для голлівудського трилера, ніж Миколи Шугая. Чого вартує одна втеча зі славнозвісної словацької в'язниці Леопольдів!

І Гренджа вивчає опубліковані матеріали у пресі, спілкується з родиною вбитого, слухає, що розповідають очевидці, поки пише свою повість. До речі, одну з перших в українській літературі Закарпаття загалом (разом із дитячою повістю Ірини Невицької «Пригоди Матія Куколки»).

Василь Гренджа-Донський був на Закарпатті кимось на кшталт Івана Франка на Галичині – зачинателем багатьох напрямків. Видав першу поетичну книжку українською літературною мовою, першим надрукував збірку поезій за межами краю (у Харкові), перший написав історичну повноцінну повість («Петро Петрович», 1937). Був не тільки літератором і газетярем, але й організатором літературного життя. У 1927 році засновує Спільку українських письменників та журналістів. І якби не угорська окупація 1939 року, вимушена еміграція до Словаччини та довгі роки упослідження, талант Василя Гренджі-Донського проявився б повніше. Але й так дванадцять томів його творів вражають жанровим розмаїттям та щирістю почуттів, хоча й там не всі його твори поміщено.

Завдяки Гренджі-Донському маємо збережені нині імена останніх двох розбійників Карпат – Ілька Липея та Юрка Клевця. Без його повісті їхня драматична історія затерлася би в часі, як це стається щороку з різними провінційними подіями, навіть вель-

ми резонансними. Лише талант письменника вихоплює для нас із глибини минувшини яскраві епізоди, даючи змогу бачити історію крізь долі неординарних постатей.

Повість Гренджі-Донського написана у легкому стилі, який критики назвали «репортажним». Це цікаве читиво для масового читача саме в тому популярному жанрі, який в нашому письменстві найменше культивувався – детективи, пригодницька література, репортажистика. Адже українська література мусила весь час служити національній ідеї, боротися за право на окремішне існування. А розважалися читачі переважно іншомовними авторами.

Для Закарпаття повість «Ілько Липей» – літературна подія з різних поглядів. Адже тут традиція більших прозових форм лише забруньковувалася. І перша спроба та ще й у популярному жанрі була досить вдалою. Про це свідчать як переклади чеською та словацькою мовами, так і три перевидання повісті вже за часів незалежної України.

Перше ж видання побачило світ у львівському видавництві Івана Тиктора з чудовою обкладинкою відомого митця Едварда Козака. У популярній серії «Українська бібліотека», в якій із 1933 року щомісяця видавалася одна книжка, повість закарпатця з'явилася поруч із такими авторами, як Осип Турянський, Іван Ольбрахт (український переклад «Миколи Шугая»), Андрій Чайковський, Іван Керницький, Юрій Косач, Улас Самчук (знаменита «Марія»), Жюль Верн («Замок у Карпатах»), Григорій Косинка, Катря Гриневичева («Шестикрилець»), Юрій Федькович, Ольга Кобилянська,

Галицько-Волинський літопис, Володимир Бірчак («Проти закону»). І ось дванадцятим твором за 1936 рік у цій престижній серії побачила світ і перша повість нашого земляка. Це свідчить, що Василь Гренджа-Донський і загалом закарпатська література вже розглядалася цілком у русі загальноукраїнської, про що йдеться і у вміщеній передмові до книжки.

Відгук на повість помістив львівський «Вісник» у 1937 році. Зацитуємо кілька важливих думок: «Автор малює долю Липея в формі репортажу. Ця форма зумовила цілий твір... Трагедія Липея лежала в конфлікті батька з сином: син не смів женитися проти

волі батька. Автор пише, що «розбійником зробила Липея доля». Воно то так, та чи кожний на його місці став би розбійником? Нащо такого твердження? Та ж читач бачив у повісті, що важливу роль відіграв і характер героя. В нас часто люблять обвинувачувати тільки якусь «долю», а не людей. Повість добра для популярного видавництва. Дивуємося, чому її сконфіскували (у Чехословаччині – авт.), та ж вона менш грізна від Шугая».

Як би там не було, Василь Гренджа-Донський чудово обрав тему і зафіксував для нас не тільки трагедію останніх розбійників Карпат, але й час, в якому творив. Його твір і через 80 років після першої публікації читається з цікавістю. А в цьому і полягає успіх письменника.

Сам Василь Гренджа-Донський про свою першу повість письмово відгукувався кілька разів. Початковий запис зустрічаємо у «Щоденнику»:

«4 липня 1935, Волове.

Відпустка, ох, золота відпустка! А тепер відкинути всяку розумову працю! Навіть газети не беру в руки. Закину олівець, закину перо, про ніщо Бірчак підсуває мені думку написати поему або авантюрну повість про Липея...»

Згодом письменник прокоментував свою повість і в «Спогадах»:

«Трагічна доля мого співкласника Ілька Липея інспірувала мене написати про цього розбійника повість. Коли повість була видана, синок Липея, дванадцятирічний Василько написав мені листа: "Я чув, що ви про мого тата написали книгу. Пришліть її мені, бо в мене нема грошей її купити...". Я так і зробив.

Видно, читав її і старий Липей, батько Ілька, жертвою которого впав його син. Старий переказав, що вб'є мене за те, що я так неприхильно змалював його у книзі...

Ця повість вийшла у Львові і через те, що до чехословацької жандармерії я в цій книжці поставився критично, вона була на Закарпатті сконфіскована. Пізніше з'явилися переклади на чеську і словацькі мови».

Найповніше Василь Гренджа-Донський згадав про цей твір в окремій публікації під назвою «Додатки до повісті «Ілько Липей – карпатський розбійник»:

«Розбійник Ілько Липей не є типом своїх попередників. Довбуш і Шугай – це були циніки, танцюри, гультяї, п'яниці, співаки і рівночасно відважні герої, месники свого покривдженого люду. Вони добре знали, за що б'ються. Відплачували злочини і кривди,

поповнювані гнобителями на їх одноплемінниках. Це були фантасти, ризикували всім, бо мали перед собою якусь мету.

Супроти них Ілько Липей ані герой, ані розбійник, але нещасно закохана молода людина, жертва свого невимовного батька-багатія, тирана, деспота всієї липеївської сім'ї, що уважав своїм патріархальним правом керувати долею цілої родини і всіх своїх нащадків.

Ілько Липей – гордий, зарозумілий, з природи інтелігентний і так само впертий, як і його батько. Розбійником його зробили обставини, що змушували жити зайцем. Особливо від того часу, відколи по-дурному напав на групу чеських туристів, щоб забезпечити собі зброю і далековид (бінокль). Туристи вчинили галас, преса підняла гвалт, сенсація на цілу Європу. Уряд, незадоволений діяльністю місцевих органів безпеки, що вже від двох років не в змозі Липея зловити, змобілізував триста жандармів, не шкодуючи державних коштів. Вже третій місяць три сотні добре озброєних жандармів гонять Липея і досі даремно.

Переслідування зробило Липея диким, цілий ряд грабунків йому приписують, хоча більшість роблять інші на його рахунок. Влада підозрює, що населення стало на бік бандита, харчує його, хоронить і захищає, попереджаючи про кожну небезпеку.

Шкода мені Ілька. Ілько Липей є не тільки моїм земляком, ми спільно росли, разом гралися і протягом шістьох років сиділи на одній шкільній лаві.

Але ми розійшлися. Я пішов у світ, а він зістав вдома, і я з ним втратив зв'язки. Від самого початку його особистого нещастя не перестаю цікавитися його долею. Одначе з'являється прогалина в найбільш критичному часі, і я тяжко знаходжу причину, що змусило його, сина мільйонера, стати розбійником. Вичитую з газет, вивідую від рідні, але всі мовчать, нічого не довідаєшся.

Ось через те, коли від Собранців до Ясіня стоїть триста жандармів із поліцейськими собаками, щоб Ілька Липея привести живого чи мертвого, – і його не знаходять, – я сам наважився відшукати його, щоб нарешті знайти відповідь на запитання, яке мене стало переслідує: яка причина, що з Ілька зробився розбійник?».

До першої повісті Василя Гренджі-Донського редакція «Української бібліотеки» у Львові помістила і велику передмову, яку тут подаємо з незначними стилістичними правками. На жаль, автора не вказано, але судячи про ґрунтовне знання матеріалу, ним міг бути хтось із закарпатців. Наприклад, той же Володимир Бірчак,

який надрукував свою повість «Проти закону» у рамках цього видавничого проєкту у вересні того ж 1936 року.

Передмова до повісті

«Ще поки торкнемося закарпатської літератури, згадаємо про найстаршу пам'ятку: Грушівський монастир, що відіграв таку велику роль у друкуванні книг. Десь під кінець XV віку заложив німець Швайфольд Фіоль друкарню в Кракові і надрукував тут у 1491 році кирилицею церковні книги в старослов'янській мові. Але краківський єпископ підозрівав, що він є прихильником православія, і Фіоль змушений був покинути Краків та поселитися в Грушівському монастирі на Закарпатті. Тут він заложив свою друкарню і вже на початку 16-го віку надрукував декілька книг. Закарпаття є отже першим зі всіх українських земель, де появились друковані книги.

Майже вся стара закарпатська література є релігійного характеру. Є вона невелика, але все ж-таки тут заховались найстарші літературні пам'ятки. Найважніша з них т. зв. Мукачівський літопис з 15-го віку. Скотарське «Євангеліє» закінчено 1588-го року. Літопис Гукливський свідчить про те, що в тодішній літературі панував чисто народницький напрям. Так, наприклад, говориться в тому літописі: "Року 1660 зима была тверда. Снѣг упав был великий, так, же люде дорогу у лѣсѣ протоптати не могли; а як упав на пущаня Пилипово, то аж Благовѣщення его рушило... року 1665 вина, овощей и зерна доста было, токмо на Пудгорю из обоих сторон Бескѣда хлѣб дуже был изгинув и зимѣвлѣ барзо мало было".

Отже основа була. В старій літературі панувала чиста народна мова, як видно хоч би із вище зацитованого літопису. Подібною чисто-народною мовою ще не писали ані на Україні, ані в Галичині (Котляревський, 1798 р., Шашкевич, 1837 р.) Отже, треба було продовжити розпочату працю. З прийняттям унії, в другій половині 18-го віку під впливом латинських шкіл учені й письменники на Закарпатті переходять на латинську мову, і народництво в літературі поволі щезло. І так появились історичні твори Івана Базиловича ("Бревіс нотіція фундаціоніс Теодорі Коріятович") та твір М. Лучкая ("Грамаііка Славо-рутенорум", "Гісторія Карпато-Рутенорум").

З початком 19-го віку закарпатські письменники (Лучкай, Кутка) переходять на народний напрям. Також у ті часи найбільший

поет Олександр Духнович пише народною мовою, але потім відхрещується від неї, навіть досить брутально, коли каже, що народна мова – це мова куховарок, що вона належить тільки до корчми і домів розпусти. Виходить на арену найбільший політик в тих часах, А. Добрянський, великий прихильник русотяпства і народна мова знову на тому терпить.

Російське військо переходить через Карпати, давить мадярську революцію 1849 року. А. Добрянський як царський комісар асистує при складанні зброї, в російському цареві бачить визволителя, русская культура імпонує і після угоди Австрії з мадярами 1867 року, новонароджений "Світ" пише вже по-московськи. Письменники тих часів (Павлович, Кралицький, Фенцик й інші) потрапляють у повне забуття: їхньої мови ніхто не розуміє, інтелігенція мадяризується.

Тоді, як в 1660-му році на Закарпатті пишуть доброю народною українською мовою, 230-ма роками пізніше (1885 р.) "Листок" друкує новелу Уріїла Метеора отаким язичієм: "Не будь его миленькой супругі, умѣвшей своею веселою натурой всегда отганять тьомныя облака со лба своего мужа, да во всяких затруднительных обстоятельствах жѣзнь приносѣтъ утешеніе, иной раз пожалуй, не ругаюсь, что наклонен бы немножка поругать начальство..."

В останніх роках 19-го століття настали трохи ліпші часи. Етнографію пише Ю. Жаткович, М. Немеш і М. Врабель збирають і видають народні пісні, пишуть історичні твори (др. Г. Стрипський) і філологію (Чопей). Зав'язується зв'язок з Галичиною, з Науковим товариством ім. Шевченка, дописують до "Наукового Зборника". Закарпаття відвідує знаменитий Володимир Гнатюк, проф. Верхратський та найбільший галицький письменник Іван Франко. Галицькі українці в 1896-му році виголошують протест проти утиску мадярами закарпатських українців і це все оживляє літературу. До всього того в 1896 році А. Волошин заснував газету "Науку", що редагується здебільша в чистій народній мові. Також Врабель видає в Будапешті "Недѣлю", досить добре редактовану, писану для народу в народній мові. "Науку" А. Волошин (тепер "Свобода") видає й до сьогодні. Під час війни мадяри забороняють кирилицю і, здається, що Закарпаття постигла національна смерть.

Упадок Австро-Угорщини і державний переворот приносить волю і закарпатським братам. Демократичний устрій ЧСР сприяє і настає відродження.

Нова закарпатська українська література.

В. Гренджа-Донський

Батьком закарпатського українства можна вважати А. Волошина, але нову українську літературу відновив В. Гренджа-Донський, що походить із селянської родини (народився 23/IV. 1897 року). Як банковий урядовець в 1921-му році повертається з Будапешту на Закарпаття і тут у 1922-му році видає першу свою збірку віршів "Квіти з терням", що зробила велику сенсацію і на літературному конкурсі здобула премію.

У 1923-му році вийшла його друга збірка "Золоті ключі". В 1924-му році Гренджа-Донський, розпочинаючи літературну працю, не знайшов на Закарпатті жодної народної літературної спадщини. Перші його збірки писані верховинським діалектом й до цього пристосованою тодішньою закарпатською орфографією.

Третя його збірка "Шляхом терновим" появилася в 1924-му році і ця скромна збілочка має історичну вагу, бо вона є першою книгою на Закарпатті, що друкowana модерним фонетичним правописом. До цього часу ні одну газету, ні одної книжки не друковано фонетикою. Від цієї збірки починаючи, спершу перейшла комуністична преса на фонетику, а згодом і всі інші українські газети закинули етимологічний правопис і перейшли на фонетику.

В 1925-му році вийшла його збірка "Китиця квіток" – для молоді, того ж самого року віршована драма "Сиротина". В 1926-му році видала "Просвіта" його "Оповідання з карпатських полонин" (проза), що вийшли потім в 1928-му році і в Харкові другим виданням. (Тепер готується і другий випуск в чеському Державному Видавництві в Празі).

Упродовж двох років (1927–1928) видавав і редагував Гренджа-Донський перший суспільно-політичний та літературний журнал на Закарпатті "Наша Земля". Того ж року (1928) появилася його нова збірка в Харкові "Тернові квіти полонин", а роком пізніше в Ужгороді збірка оповідань "Назустріч волі" (оповідання з повстанських часів 1918–1919 років).

Роки 1930-й і 1931-й принесли його подальші два твори – "Останній бій", історична віршована драма з 17-го віку (оборона Хустського замку перед турками) та "Червона Скала", історичний епос із 13-го віку (напад татар) у XXXV-ти капітолах (друкувались в журналі "Пчілка"). У 1934-му році появилася його віршований епізод із революційних часів "Сотня Мочаренка", яку поставив ужгородський театр.

В 1936-му році з'явилася його дальша збірка віршів "Тобі, рідний краю". Перебуваючи минулого року на Гуцульщині, зібрав народні казки, які тепер видає празьке державне видавництво (ілюстрував відомий український графік М. Бутович). Збірка вже в друку. "Червона скала" і збірка казок перекладені і на чеську мову, а також роман "Ілько Липей".

Під впливом Гренджі-Донського почав писати Юлій Боршош-Кум'ятський. Перша його збірка "Весняні квіти", а в 1935 році видав він і другу збірку "В Карпатах світає". Миколая Божук досі видала збірочку "Поезії". Знову ж талановитий Зореслав у 1933-му році видав свою збірку "Зі серцем у руках", а ц. р. вийшла його друга збірка "Сонце й блакить".

У прозі перше місце належить О. Маркушеві, що видав декілька коротких оповідань (він редагує дитячий "Наш Рідний Край"). Ірина Невицька видає повість "Правда побідила". Із селянського життя пише Лука Дем'ян. Окремою книжкою вийшла його оповідання "Чорт на весілля".

У 1926-му році «Просвіта» видала перший альманах підкарпатських письменників. З поетів у ньому взяли участь: В. Гренджа-Донський, Ю. Боршош-Кум'ятський, Зубрицький і Васко, з прозаїків: О. Маркуш, І. Невицька, А. Ворон, Д. Попович, А. Полянський, Лука Дем'ян й історик др. Василь Гаджега. (Альманах вийшов етимологією).

У 1936 році під редакцією А. Ворона й Миколи Храпка видала організація Підкарпатських українських письменників і журналістів і другий альманах підкарпатських письменників, вже фонетикою. Друкували свої твори шість поетів (Зореслав, Гренджа-Донський, Боршош-Кум'ятський, Миколая Божук, М. Грицай, П. Пойда) і 15 прозаїків (А. Маркуш, А. Волошин, Диканько, Д. Попович, П. Міговк, І. Невицька, Кирило Феделеш, Ю. Станинець, Лука Дем'ян, М. Мондій, Г. Фенич, М. Байда, М. Томчані, А. Ворон).

Треба ще згадати двох талановитих наймолодших поетів – Ф. Могіша і М. Рішка, що ще не мають за собою окремих збірок, але їх твори, що появилися на сторінках закарпатської преси, вказують на їхній великий талант.

Закарпатські письменники не мають ніякої літературної традиції на Закарпатті, а зв'язки з корінним пнем – Галичиною та Наддніпрянщиною через державні кордони були і є дуже слабкі. Вони самі протоптували шляхи і треба визнати, що з сірої етнографічної маси, з п'ятьох діалектів створили одну цілість, дарма,

що політика розбиває, розділює та нищить соборність. Кожний об'єктивний критик бачить, який величезний поступ зробили ці працівники пера в останніх десяти роках. (Порівняймо тільки два альманахи). Тоді, коли ще перед десяткою років було ніяково сказати "українець, Україна", сьогодні під їхнім впливом національне відродження буйно розквітло. Даремні переслідування, даремні урядові натиски, сепаратні граматики, всілякі штучні мови та правописи, закарпатські українські письменники скоро викоринять штучно підтримуване москвофільство, що є чужим населенню, бо як петроградська, так і пражська Академія наук визнали, що закарпатське слов'янське населення є частиною великого українського народу.

І в цьому велике значення закарпатських письменників. Це ще молоді люди, вони шукають форм, шукають нових шляхів, але праця йде вперед, і вони також не залишаються позаду. Дорога нам Срібна Земля не тільки ожила, але й вступила на шлях свого духового ренесансу».

Олександр Гаврош

Джерельні приписи:

1. Гренджа-Донський, Василь. Ілько Липей. Карпатський розбійник : повість / В. Гренджа-Донський ; ред. І. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2003. – 182 с. : іл.

* * *

2. Гренджа-Донський, Василь. Ілько Липей – карпатський розбійник : повість / В. Гренджа-Донський // Гренджа-Донський, В. Твори / упоряд., вступ. ст. та прим. О. В. Мишанича. – Ужгород : Карпати, 1991. – С. 406-485.

3. Гренджа-Донський, Василь. Ілько Липей. Карпатський розбійник : повість / В. Гренджа-Донський // Гренджа-Донський, В. Твори : у 2-х томах. Т. 1 : Шляхом терновим / упоряд., підгот. текстів та передм. З. Гренджі-Донської. – Ужгород : Карпати, 2004. – С. 508-596.

* * *

4. Рекіта, В. І. Історія Закарпаття у творчій спадщині Василя Гренджі-Донського / В. І. Рекіта. – Ужгород, 2004. – 100 с.

* * *

5. Гаврош, Олександр. Франтішек Товарек: Шугай не був останнім : [розділ із кн. чес. письменника, дослідника і пер. Ф. Товарека «Гори і люди: репортажі із Закарпаття» про двох опришків

І. Липея та Ю. Кливця] / О. Гаврош ; пер. з чес. та адапт. : О. Чужа, О. Гаврош // Гаврош, О. Останній опришок Микола Шугай. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2018. – С. 117-135.

6. Ілько, В. І. Василь Гренджа-Донський про історичний розвиток Закарпаття / В. І. Ілько, М. В. Олашин // Тези доповідей та повідомлень першої наукової конференції, присвяченої життю і діяльності В. С. Гренджі-Донського. – Ужгород, 1995. – С. 53-56.

7. Кляшторна, Наталя Онуфріївна. Ілько Липей : опришок, нар. герой закарпат. бойків / Н. О. Кляшторна // Кляшторна, Н. О. Бойківське сузір'я : слов. персоналій Бойківщини : народилися бойками, мешкали на Бойківщині, прислужилися бойкам. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – С. 38.

8. Мишанич, О. Василь Гренджа-Донський : [творчий портр. письменника, в т. ч. про повість «Ілько Липей – карпатський розбійник»] / О. Мишанич // Мишанич, О. // Карпати нас не розлучать: літ.-крит. ст. і дослідж. – Ужгород, 1997. – С. 67-91.

* * *

9. Вархол, Надія. Ілько Липей – останній карпатський опришок / Н. Вархол // Дукля. – 2018. – № 3. – С. 52-53.

10. Дідус, Іван. Доля сильніша від волі : [повернення І. Липея] / І. Дідус // Верховина. – 2017. – 23 лют. – С. 1 : фот. ; Новини Закарпаття. – 2017. – 18 лют. – С. 11 : фот.

11. Курин, Марина. Хто він – ще один Робін Гуд чи розбійник? : [опришок, розбійник Ілько Липей] / М. Курин // Міжгір'я онлайн. – 2016. – 7 квіт. – С. 3 : фот.

* * *

12. Барчан, Олеся. Історична тематика у творчості В. Гренджі-Донського [Електронний ресурс] : [у т. ч. про повість «Ілько Липей. Карпатський розбійник»] / О. Барчан. – Режим доступу : <https://surl.li/hwgruu>. – Назва з екрана.

13. Маркович, Михайло. Історія, варта «Голлівуду»: життя та смерть останнього опришка Закарпаття [Електронний ресурс] / М. Маркович. – Режим доступу : <https://surl.li/sdsjbl>. – Назва з екрана.

ЮВІЛЕЇ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ – 2026 РІК

МАРІЯ МИХАЙЛІВНА БАЙВЕЛЬМАН

90-річчя від дня народження (1936–2010)

Марія Михайлівна Байвельман народилася 1 лютого 1936 року в м. Ужгород в сім'ї столяра, робітника артілі Мігалья Лізака. Навчалася в Ужгородській школі № 2.

З 1954 по 1959 здобувала вищу освіту на філологічному факультеті Ужгородського державного університету, одночасно заочно навчаючись на факультеті романо-германської філології. Після закінчення навчання тимчасово займала посаду секретарки філологічного факультету. З вересня 1963 року почала працювати в Науковій бібліотеці УжДУ, спочатку у відділі комплектування фондів бібліотеки, згодом на посаді головного бібліографа, надалі очолила відділ літератури іноземними мовами. Величезним плюсом при упорядкуванні, систематизації та каталогізації цього багатомовного фонду стало знання мов, адже окрім української та російської, Марія Байвельман вільно володіла угорською, чеською, англійською та німецькою мовами.

Присвятивши університетській бібліотеці 45 років сумлінної праці, Марія Байвельман неодноразово отримувала почесні грамоти та подяки, зокрема «Почесну грамоту переможця соціалістичного змагання за підсумками 1985 року», «За досягнуті успіхи в роботі по підготовці і вихованню кваліфікованих кадрів та активну участь у наукових дослідженнях», остання з яких датована 18 жовтня 1990 р. тощо.

Марія Михайлівна була знана в наукових колах як Ужгородського університету, так і багатьох вітчизняних та іноземних навчальних закладах.

На початку 2008 року Марія Байвельман вийшла на пенсію. Але відпрацювавши майже пів століття з книжковими фондами,

вона навіть заслужений відпочинок не уявляла без книг, тому допомагала з упорядкуванням бібліотеки у єврейській благодійній організації «Хесед Шпіра», а також готувала для них тематичні виставки та презентації книг.

Земний шлях Марії Михайлівни Байвельман завершився 27 липня 2010 року.

Крістіна Сабо

ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА БАРЕНБЛАТ

120-річчя з дня народження (1906–1998)

Тетяна Миколаївна Баренблат (в дівочтві Гвоздік) народилась 23 травня 1906 року в м. Київ в родині зубного лікаря Миколи Миколайовича Гвоздіка. Зі спогадів її онука, теперішнього доцента Ужгородського університету, Ігоря Олександровича Баренблата, її мати мала польське походження. Родина проживала у приватному будинку в центрі Києва, перший поверх якого слугував клінікою батька. До слова, цікавим біографічним штрихом є такий факт, що в їхньому будинку винаймав кімнату відомий український композитор Микола Лисенко. Тепер цей дім є музеєм Миколи Лисенка. В родині Миколи Гвоздіка було три доньки. Про сестер Тетяни відомо лише те, що одна з них померла замолоду, інша – дожила до поважного віку в місті Прага. Освіту Тетяна спочатку здобувала вдома, а далі в гімназії. У 1920 р. підлітком разом з батьками переїхала до Чехословаччини, продовжила там навчання в середній школі, яку успішно закінчила у 1925 р.

У 1928 році вона вийшла заміж за Михайла Олександровича Баренблата (1897 року народження), з яким до 1929 проживали в Празі. Михайло Баренблат мав фах інженера-гідроархітектора, закінчивши один з вузів у Празі. У 1929 р. у подружжя народилась донька Галина, в цьому ж році переїхали в місто Братиславу. У 1930 р. народився син Олександр. Саме факт проживання за кордоном стане в майбутньому проблемою для родини Баренблатів і

відіграє свою негативну роль у їхніх долях. У 1932 році Баренблати приїждять на Закарпаття, яке з 4 червня 1920 року, відповідно до Сент-Жерменської угоди, є частиною Чехословаччини. Мета переїзду родини – інженерна робота чоловіка на «постройці» (будівниче завдання), а саме в селі Оноківці, неподалік Ужгорода, для будівництва ГЕС та дамби каналу. Саме для роботи на ГЕС приїждить талановитий гідроархітектор, чим залишив пам'ять про себе до сьогодні. З 1933 р. родина проживає в Ужгороді, в якому протягом деяких років Тетяна займається вихованням дітей (1938–1944 р).

Політичне становище тогочасного Закарпаття неоднозначно вплинуло на долю Баренблатів. Після ліквідації незалежності Чехословаччини 15 березня 1939 року на Закарпатті було проголошено незалежну державу – Карпатську Україну. Вже з 18 березня 1939 року незалежність було ліквідовано, територія була анексована Угорщиною, а з жовтня 1944 року, за сприяння радянської військової адміністрації, було створено перехідну державну територію Закарпатської України. Спочатку вона формально існувала як частина Чехословацької Республіки, а 1945 року, за мирним договором між ЧСР та СРСР, увійшла до складу Радянської України. Баренблати приймають поворот долі, і Тетяна Миколаївна, маючи хорошу освіту, починає працювати в Закарпатській обласній бібліотеці, з 10 червня по жовтень 1945 р. на посаді бібліотекаря читальної зали. Вже з жовтня 1945 р. до 25 жовтня 1946 р. вона працює на посаді бібліотекаря відділу комплектування цієї ж бібліотеки. Шлях Тетяни Баренблат до бібліотеки Ужгородського державного університету розпочинається з 28 жовтня 1946 р. – з посади старшого бібліотекаря. В університетській особовій справі Т. Баренблат зустрічаються записи: з 14 квітня 1949 р. переведена на посаду бібліотекаря УЖДУ (наказ № 32-к від 14 квітня 1949 р. за підписом ректора А. М. Курішко) та вже з 09.12.1952 є запис про повідомлення їй про звільнення у зв'язку зі скороченням штату. Дивним видається рішення про скорочення працівниці, яка вільно володіла чеською, польською та російською мовами, адже в цей час університетська бібліотека активно формується літературою іноземними мовами, а каталоги потребують грамотних описів каталожних карток. Здогади пов'язуються з ім'ям її чоловіка, Михайла Олександровича Баренблата, який потрапив під прискіпливу підозру радянської влади і був заарештований, незважаючи на те, що як гідроархітектор зробив велику справу для закарпатського краю, долучився до побудови ГЕС, знаної тепер як Оноківський

канал, та його дамби, яка успішно діє й дотепер. Причина арешту в родині замовчувалася, як і термін арешту та вирок. Родина і досі підозрює, що саме цей факт став причиною звільнення «за скороченням» Тетяни Миколаївни з бібліотеки УЖДУ.

Доля подарувала Тетяні Миколаївні довге життя, вона прожила 92 роки, її земний шлях завершився у 1998 році.

Марія Медведь

ОЛЬГА ДАВИДІВНА КУЦЕКОНЬ

100-річчя з дня народження (1926–1996)

У 2026 році виповнюється 100 років з дня народження Ольги Давидівни Куцеконь – людини, яка майже 30 років присвятила роботі у бібліотеці Ужгородського університету.

Ольга Давидівна Куцеконь народилася 5 березня 1926 року в селі Пилипче на Київщині. В 1946 році закінчила 10 класів Войківської середньої школи і в цьому ж році вступила до Київського педінституту. Через рік вона вийшла заміж і переїхала до чоловіка, який служив в Болгарії.

В травні 1947 року чоловіка переводять на Закарпаття, все подальше життя Ольги Давидівни було пов'язане з місцем його роботи в містах: Хуст, Берегове, Мукачево та Ужгород. В 1949 році О. Куцеконь закінчила навчання в Хустському культурно-просвітницькому технікумі і в подальшому працювала в Хустській окружній бібліотеці на посаді завідувачки читальної зали, де згодом стала завідувачкою цієї бібліотеки. В 1951 році з родиною переїздить до м. Мукачева, де продовжує свою бібліотечну трудову діяльність на посаді завідувачки читальної зали Мукачівської міської бібліотеки. Вищу бібліотечну освіту здобула в 1963 році закінчивши Харківський бібліотечний інститут за спеціальністю «Бібліотекознавство».

Згодом родина Куцеконь переїздить до обласного центру Закарпаття і вже з січня 1966 року О. Д. Куцеконь пов'язує своє життя

з бібліотекою Ужгородського державного університету, спочатку займаючи посаду бібліографа.

З 1968 року, за наказом ректора УжДУ Ользі Куцеконь була виявлена особлива довіра, на неї були покладені обов'язки завідувачки відділу спеціального зберігання (структурного підрозділу з обмеженим доступом, що існували в радянських бібліотеках, який призначався для концентрування частини видань, заборонених із ідеологічних та політичних міркувань для вільного використання читачами (згідно з офіційними розпорядженнями органів цензури (переважно таємними))).

Спецвідділ бібліотеки УжДУ О. Куцеконь очолювала майже тридцять років, з 1968 по 1996 рр. Маючи особливі повноваження, протягом багатьох років Ольга Давидівна працювала над упорядкуванням фонду, систематизувала книги, документи, періодичні видання. Відповідальність була великою, бо деякі видання за рішенням представників комісії доводилось втрачати, як «ідейно ворожі» для того часу. Та все ж основа фонду була збережена для нащадків. Донині бібліотека УжНУ зберегла книги, часописи, альманахи, календарі, мапи, підручники, пов'язані з історією Закарпаття, книги по науці, релігії, освіті, культурі, сільському господарстві, економіці, медицині та інше. Характеристику спецфонду розширює їх мовна специфіка, адже донині це видання одинадцятьма мовами, серед яких: українська, угорська, чеська, словацька, латина, російська, німецька та ін. Цікавою є і хронологічні рамки спецфонду, основою яких є 20-30 роки ХХ століття. Завдяки вмілому професіоналізму Ольги Куцеконь в цьому фонді була збережена література, яка вважалась забороненою в ті часи.

Основною рисою Ольги Давидівни Куцеконь була особлива відповідальність та вимогливість в роботі, а допомагали їй в цьому її інтелектуальність та широке коло знань. Особливою заслугою О. Куцеконь для університетської бібліотеки і донині залишається створений нею деталізований каталог спецфонду. В пам'яті багатьох тодішніх студентів та науковців вона залишилась як високопрофесійний працівник і досвідчений помічник в наукових дослідженнях. Ось як про неї писала відома закарпатська поетеса, колега-бібліотекар Софія Сорока:

«Пані Ольга в фонді працювала,
Книги вивчала і зберігала,
Тут література про Закарпаття
Світло історичного багаття...»

Ольга Давидівна Куцеконь відійшла в засвіти в 1996 році, похована на одному з кладовищ міста Ужгород.

Людмила Санько, Світлана Кривова

ОЛЕНА ІВАНІВНА ЛАВРИШИНЕЦЬ

90-річчя від дня народження (1936–2022)

Олена Іванівна Лавришинець народилася 25 липня 1936 року в с. Новоселиця Тячівського р-ну Закарпатської області. Закінчила Новоселицьку восьмирічну школу.

Здобула середню спеціальну освіту в Хустському технікумі культпросвітпрацівників за спеціальністю «бібліотечна справа, бібліотекар масової бібліотеки». Навчання закінчила у 1955 році.

Свою діяльність у бібліотеці Ужгородського державного університету Олена Іванівна розпочала 18 серпня 1977 року бібліотекарем, уже маючи за плечима великий досвід роботи: працювала більше 17-ти років на посаді директора у Парку культури і відпочинку м. Ужгород. Спочатку працювала бібліотекарем, потім – головним бібліотекарем.

З 1980 року Олена Іванівна керувала відділенням громадських бібліотекарів при бібліотеці закладу вищої освіти. Досвічена та компетентна керівниця докладала всі свої організаторські здібності, щоб заняття відбувалися вчасно, були максимально ефективними, приносили користь та задоволення майбутнім громадським бібліотекарям. За час річного курсу занять, з періодичністю два рази на місяць, найбільш активна студентська молодь опановувала базові тонкощі бібліотечної роботи: загальні знання з бібліотечної справи, практичні навички в роботі з книгою у відділі комплектування, з картотекою авторефератів у довідково-бібліографічному відділі, з бібліографічним описом книг в іноземному відділі, на абонементі тощо. Вагоме значення підготовки громадських бібліотекарів полягало в тому, що вони полюбили працю з книгою, стали ак-

тивніше читати художні твори, пропагувати цікаві книжки серед своїх друзів та знайомих.

По закінченні зазначених курсів, слухачі курсів здавали іспит та отримували відповідне посвідчення. Якість цих курсів неодноразово була відзначена керівництвом бібліотеки УжДУ, ректоратом, що підтверджувало високий професійний рівень їх проведення Оленою Іванівною Лавришинець. Вона згадувала, що студенти завжди брали активну участь у проведенні бібліотечних масових заходів.

У 1981 році отримує посаду завідувачки сектором бібліотеки, а в 1991 році починає працювати у читальній залі періодичних видань. Олену Іванівну по праву можемо віднести до категорії людей, яка своєю сумлінною працею продовжувала формувати книгозбірню, впроваджувала передові бібліотечні методи роботи на той час.

1970–80-ті роки виявилися надзвичайно сприятливими для поповнення фондів бібліотеки періодичними виданнями. Читальна зала періодичних видань володіла великою колекцією газетної періодики, в якій знайшли відображення всі важливі питання громадсько-політичного, соціально-економічного, культурного життя України та закарпатського краю.

Олена Іванівна чудово справлялася з роботою, отримуючи сотні газет і журналів, систематизуючи їх і упорядковуючи. Дбала і вболівала за якісне поповнення фонду в книгозбірні, його збереження і використання, робила все для того, щоб фонд був максимально доступним для всіх користувачів бібліотеки.

Будучи на пенсії, продовжувала працювати в бібліотеці у відділі центрального книгосховища та у відділі комплектування документів. Навіть зараз, відкривши інвентарні книги відділу комплектування, можна переконатись в акуратності, точності Олени Іванівни та відповідальності у роботі з важливими документами.

В колективі Олену Іванівну запам'ятали як досвідчену працівницю, життєрадісну людину, цікаву співрозмовницю.

15 жовтня 2018 року Олена Іванівна Лавришинець у віці 82 років залишила бібліотеку і пішла на заслужений відпочинок.

Серце Олени Іванівни перестало битися 4 жовтня 2022 року. Але світла пам'ять про неї залишається в серцях колег.

Марія Комарницька

ГАННА ЙОСИПІВНА ЛІЗУНОВА

100-річчя від дня народження (1926–2021)

Ганна Йосипівна Лізунова (дів. прізвище – Сиротюк) народилася 18 грудня 1926 року в с. Новомисто Старокостянтинівського р-ну Хмельницької області в багатодітній сім'ї. В 1941 році закінчила семирічну школу. Мирне життя, навчання перекреслила Друга світова війна. У липні 1942 р. дівчинка була вивезена разом із іншими молодими людьми на примусові роботи до Німеччини (м. Зонненбург). Працювала на вокзалах, виконуючи вантажно-розвантажувальні роботи, працювала в лісі, в полі, на фабриці. Через два з половиною роки, у лютому 1945, була визволена Радянською армією. По визволенні працювала у військово-польовому госпіталі, після розформування якого повернулася на Батьківщину.

Заміж вийшла за військовослужбовця Михайла Лізунова, з яким у грудні 1947 року переїхала в Закарпатську область за місцем служби чоловіка. Закінчила Берегівську вечірню школу робітничої молоді. У 1954 р. без іспитів її прийняли в Ужгородський державний університет на філологічний факультет, який успішно закінчила в 1959 році. Її наставниками були М. С. Воскресенський, В. І. Ариповський, Л. Й. Голдовський, В. І. Добош, П. В. Лінтур, М. В. Симулик, Б. І. Співак – педагоги, які вплинули на її потяг до знань, зацікавлення художньою літературою.

У 1962 році вся сім'я (чоловік, син і дві дочки) переїжджає до Ужгорода. Із 1964 до 2001 року працює в бібліотеці Ужгородського університету на різних посадах – досконало вивчає роботу читальної зали природничих дисциплін, абонементів, відділу наукової обробки книги і каталогізації та ін. За сумлінну працю у 1970 році переведена на посаду старшого бібліотекаря. Рішенням атестаційної комісії при кафедрі німецької мови у 1981 р. отримала підтвердження відмінного знання німецької мови, яку щоденно використовувала в роботі відділу. Із 1972 до 1986 року – вона завідувачка відділу комплектування.

У цей період до бібліотеки надходить велика кількість літератури – за рік близько 30-40 тис. примірників книг – із різних джерел, які необхідно було вчасно прийняти і опрацювати. Щиро раділа усім книжковим пакункам, які надходили з магазинів,

бібліотек, наукових закладів, приватних осіб, пишалася і тішилася тим, що першою тримає в руках нові книжкові цікавинки.

Публікувала статті в університетській газеті «Радянський студент», брала активну участь у підготовці бібліотечної стінної газети «Бібліотекар та читач», надавала матеріали щодо проблем в комплектуванні необхідною літературою, популяризувала нові надходження. Не залишалася осторонь громадського життя книгозбірні, раділа усім позитивним змінам у структурі бібліотеки.

Ганна Йосипівна Лізунова у свої 94 роки була залюблена в книги, активно читала, цікавилася подіями в країні і світі, пам'ятала усіх своїх колег, щиро розпитувала їх про нові напрями роботи в бібліотеці. Була сповнена життєвою енергією та зацікавленістю всесвітом.

Пішла із життя 28 квітня 2021 р. Похована на кладовищі Барвінок в Ужгороді.

Лариса Мельник

ВАЛЕНТИНА ПИЛИПІВНА МОСКАЛЕНКО

90-річчя з дня народження (1936–2010)

Валентина Пилипівна Москаленко народилася 3 травня 1936 року у м. Єнакієво Донецької області в родині службовців. Після народження родина Валентини переїхала у м. Донецьк, а з початком війни у 1941 році, була евакуйована в Узбекистан. Після закінчення війни повернулися (разом із батьками, бабусею і братом) у звільнений від загарбників Донецьк. В 1944 р пішла до школи в м. Донецьк. У зв'язку з направленням батька на роботу до Ужгорода, родина Москаленків у 1947 році переїжджає на Закарпаття і Валентина продовжує навчання в Ужгородській середній школі № 4, яку вона закінчує у 1954 р.

Свою трудову діяльність В. Москаленко розпочинає у березні 1955 році ученицею бібліотекаря в Закарпатській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва. Отримання практичних бібліотечних навичок приносять свій результат і згодом здібній працівниці

пропонують очолити бібліотеку села Баранинці Ужгородського району. Задля отримання вищої бібліотечної освіти Валентина Москаленко в 1957 р. вирушає до м. Харкова, обравши для навчання Харківський державний бібліотечний інститут, де навчається на факультеті бібліотекознавства. Поєднуючи роботу із заочним навчанням, В. Москаленко працює бібліотекарем наукової частини в Ужгородському науково-дослідному інституті епідеміології, мікробіології та гігієни МЗ УРСР. Вже у січні 1960 року їй пропонують посаду завідувачки бібліотеки згаданої установи.

Навчання у Харківському державному бібліотечному інституті закінчила у 1962 році, отримавши кваліфікацію «Бібліотекар і бібліограф вищої кваліфікації». Свою трудову діяльність в бібліотеці Ужгородського державного університету В. Москаленко розпочала у 1965 році з посади бібліотекаря, маючи понад 5 років бібліотечного стажу в інших установах. У 1969 році переведена на посаду старшого бібліотекаря. З 1983 року очолює сектор навчальної літератури природничих наук, який спеціалізується на фізичній, хімічній, біологічній навчальній літературі. Завдяки своїй відповідальності і працелюбності з 1 червня 1986 р. керівництвом бібліотеки рекомендована на посаду заступника директора книгозбірні. На цій посаді проявила себе як принципова, вимоглива, ерудована у бібліотечній справі. Маючи лідерські здібності, вміло організовувала різноманітні заходи, залучаючи до них як науковців, так і студентство. Валентина Пилипівна була прекрасним аналітиком, що відображалось в аналізі щорічних звітів роботи бібліотеки. Вона була добрим помічником керівника книгозбірні. У своєму принциповому баченні розвитку бібліотеки вбачала ефективну організацію її кадрової політики.

Валентина Пилипівна сама виховала і стала рідною матір'ю для Олександри Москаленко (в заміжжі Берилла), яку виховала з немовляти як рідну дочку. Олександра, як і Валентина Пилипівна, теж пов'язала свою долю з бібліотекою Ужгородського університету, працюючи у відділі комплектування фондів книгозбірні.

Багаторічну сумлінну роботу В. Москаленко засвідчують записи її трудової книжки, в якій присутні відмітки про неодноразові подяки і грамоти від керівництва університету та бібліотеки. У червня 2007 році Валентина Пилипівна Москаленко полишає роботу в бібліотеці у зв'язку з виходом на пенсію.

У 2010 році життєвий шлях Валентини Пилипівни завершився. Похована на цвинтарі с. Барвінок.

Марія Чорній

ОКСАНА МИКОЛАЇВНА ПЕЦА

80-річчя з дня народження (нар. 1946)

Пеца Оксана (Софія) Миколаївна народилася 15 грудня 1946 року в селі Дубрівка Ужгородського району Закарпатської області у сім'ї робітників. Після закінчення середньої школи вступила до Ужгородського державного університету, навчалась на вечірньому відділенні історичного факультету, який успішно закінчила в 1977 році, отримавши спеціальність «Викладач історії та суспільствознавства». Паралельно з навчанням працювала на взуттєвій фабриці.

З березня 1976 року розпочала свою трудову діяльність в бібліотеці УжДУ з посади бібліотекаря. В 1978 році переведена на посаду завідувачки одного із найбільших відділів книгозбірні – центрального книгосховища, яке вже на той час було значним, включало в себе різноманітні вітчизняні та зарубіжні наукові видання, художню, довідкову та навчальну літературу. На посаді завідувачки книгосховища Оксана Миколаївна проявила себе як висококваліфікований, досвідчений та сумлінний працівник, знавець бібліотечної справи. За її керування відділом продовжується упорядкуванням фонду книгосховища, що мало особливе значення щодо пошуку і якісного обслуговування користувачів бібліотеки. Також О. Пеца проявила себе і як вмілий наставник, навчаючи молоде покоління бібліотекарів практичних фахових навичок.

З лютого 1986 року О. Пеці довелось деякий час пропрацювати у студентському відділі на посаді методиста, а за сумісництвом секретарем-машиністом. Фах історика, поєднаний з любов'ю до книги, зіграли вирішальну роль у її професійному виборі, і Оксана Миколаївна повернулась до університетської бібліотеки на посаду завідувачки сектором. В тому ж році знову очолила відділ центрального книгосховища.

Професійні якості та практичні навички в роботі Оксани Пеци завжди мали високу оцінку керівництвом книгозбірні, тому їй було запропоновано очолити особливо важливий підрозділ бібліотеки – відділ комплектування фондів книгозбірні. Свою роботу на одній із найважливіших ланок книгозбірні вона розпоча-

ла з вересня 1991 року і очолювала відділ впродовж 13-ти років. Формування фонду потребувало ґрунтовних знань та умінь, враховуючи профіль університету, специфіку навчальних дисциплін кожного факультету, різноманітність запитів тематики наукових досліджень. Професіоналізм завідувачки відділу сприяли якісному комплектуванню фондів, зростанню іміджу та авторитету найбільшої книгозбірні Закарпаття.

З березня 2003 року О. Пеца повернулася до роботи в центральному книгосховищі. За багаторічну сумлінну працю в бібліотеці УжНУ Оксана Пеца неодноразово нагороджувалася грамотами і відзнаками від керівництва бібліотеки, університету та профспілок. В лютому 2013 року О. Пеца полишила роботу в університетській бібліотеці, вийшовши на заслужений відпочинок.

Оксана Люта

ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА ШУРУБОР

70-річчя з дня народження (нар. 1956)

Ольга Анатоліївна Шурубор (дів. прізвище – Десятникова) народилася 1 квітня 1956 року в селі Свинарки Христинівського району Черкаської області. Батько, Анатолій Петрович Десятников, був військовим льотчиком, а мати, Ганна Герасимівна Чумака, – вчителем історії, яка у 1953 році закінчила історичний факультет Ужгородського університету з відзнакою. Через специфіку роботи батька все дитинство Ольги пройшло у роз'їздах: Грузії, Новгороді, Далекому Сході, Україні. У перший клас в 1963 р. вона пішла

в м. Новгород, а закінчила школу в 1973 р. у м. Пирятин Полтавської області.

У 1973 році Ольга Анатоліївна їде до м. Ужгород і вступає на історичний факультет Ужгородського державного університету. Під час навчання в університеті Ольга зустрічає свого чоловіка – Володимира Шурубора, тоді студента-хіміка, а в подальшому житті інженера СКТБ «Квант» Ужгородського університету. У шлюбі

народився син Олексій. Після закінчення університету у 1978 р. Ольга із сином їде до м. Бердянськ Запорізької області, де викладає історію у середній школі. Ользі Анатоліївні завжди подобалося працювати з дітьми, молоддю, тому після повернення до Ужгорода вона йде працювати до обласної юнацької бібліотеки, спочатку бібліотекаркою, а через рік завідувачкою відділу обслуговування (абонемент та читальний зал). У бібліотеці була хороша апаратура та великий фонд аудіо- та фотоматеріалів, що допомагало робити заходи яскравими та більш привабливими для молоді. Велика увага приділялася військово-патріотичному вихованню молоді.

З 1987 по 1991 рік Ольга Анатоліївна працювала в міжспілковій централізованій бібліотеці профспілок у відділі мистецтв. У бібліотеці була своя студія звукозапису та відеосалон, і Ольга Анатоліївна освоїла майстерність звукозапису та відеомонтажу, щоб створювати ілюстрації до заходів. Цікавим фактом є те, що у книгозбірні організували клуб любителів рок-музики, а у вихідні влаштовувалися перегляди відеофільмів для мешканців міста. На жаль, 1991 року міжспілкову централізовану бібліотеку профспілки закрили.

3 червня 1991 року Ольга Шурубор розпочала трудову діяльність в університетській бібліотеці у відділі підручників гуманітарної літератури, в якому пропрацювала понад 30 років. Цей підрозділ бібліотеки обслуговував близько трьох тисяч студентів п'яти факультетів: філологічного, історичного, іноземної філології, суспільних наук, факультет міжнародних відносин. На початку навчального року комплекти книг, в які входили підручники, збірники вправ, книжок для домашнього читання тощо, готували для видачі. Всі ці стоси позначали за курсами, за групами, за мовами – і вони тягнулися довкола стелажів, очікуючи 1 вересня. Робота в кінці навчального року була ще важчою, адже усі користувачі повинні були здати підручники. Книги займали увесь простір відділу, але за час канікул вони займали належне місце і чекали нового навчального року. Сучасним студентам усе це уже важко уявити, адже на допомогу зараз прийшов інтернет та штучний інтелект.

Нині абонемент № 4 гуманітарної літератури забезпечує якісне і оперативне бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування читачів. Ольга Анатоліївна приділяє увагу таким пріоритетним напрямам роботи, як обслуговування читачів (традиційне та електронне), комплектування, облік та збереження книжкового фонду, надання бібліографічних довідок, редагуван-

ня книжкового фонду у бібліотечній програмі «УФД/Бібліотека», популяризація книг з колекцій: «Бібліотека Олени Рудловчак» та «Бібліотека професора Василя Німчука», участь у науково-практичних інтернет-конференціях. Ольга Анатоліївна ерудована і цікава особистість, яку знають і поважають викладачі різних факультетів УжНУ. Вона велика шанувальниця поезії, якою активно ділиться зі сторінки соціальної мережі «Фейсбук». Створює змістовні віртуальні виставки, однією з таких є виставка, присвячена творчій пам'яті талановитої поетеси Людмили Десятникової – сестри Ольги Шурубор.

За сумлінну роботу у Науковій бібліотеці УжНУ Ольга Анатоліївна Шурубор неодноразово нагороджувалася подяками та грамотами від керівництва університету та бібліотеки.

Вікторія Воробець

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ І ПОДІЙ УКРАЇНИ ТА СВІТУ на 2026 РІК

Організацією Об'єднаних Націй 2026 рік оголошено

Міжнародним роком волонтерів заради сталого розвитку (A/RES/78/127)

Міжнародним роком жінки-фермера (A/RES/78/279)

Міжнародним роком пасовищ і скотарів (A/RES/78/175)

Генеральна Асамблея ООН оголосила:

2024–2033 роки Міжнародним десятиліттям науки для сталого розвитку (A/RES/77/326)

2022–2032 роки Міжнародним десятиріччям мов корінних народів (A/RES/74/135 п.24)

2021–2030 роки другим Десятиріччям дій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху (A/RES/74/299)

2021–2030 роки Десятиріччям ООН по відновленню екосистем (A/RES/73/284)

2021–2030 роки Десятиріччям науки про океан в інтересах сталого розвитку (A/RES/72/73)

2021–2030 роки Десятиріччям здорового старіння ООН (A/RES/75/131)

2019–2028 роки Десятиріччям сімейних фермерських господарств (A/RES/72/239)

2019–2028 роки Десятиріччям миру в пам'ять Нельсона Мандели (A/RES/73/1)

2018–2028 роки Міжнародним десятиріччям дій «Вода для сталого розвитку» (A/RES/71/222)

2018–2027 роки третім Десятиріччям ООН по боротьбі з бідністю (A/RES/72/233)

В Україні

- **2011–2030 роки** оголошені Верховною Радою України періодом розвитку Загальнодержавної програми мінерально-сировинної бази України (Постанова № 3268-VI від 21.04.2011 р.)

- Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» №156/2018 від 31.05.2018 р. оголошено, що з 2018 року в Україні починається

десятиліття української мови, та затверджено **Державну цільову програму на 2018–2028 роки.**

ЮНЕСКО оголосила місто Рабат, столицю Марокко, Всесвітньою столицею книги 2026 року. Книжковою столицею місто офіційно стане 23 квітня 2026 року, у Всесвітній день книги та авторського права.

Міста, названі книжковою столицею світу, зобов'язані популяризувати книжки і читання та організовувати відповідні заходи протягом року. Рабат стане 26-ою Книжковою столицею світу.

Перед ним цей статус отримували: Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2025), Страсбург, Франція (2024), Аккра, Гана (2023), Гвадалахара, Мексика (2022), Тбілісі, Грузія (2021), Куала-Лумпур, Малайзія (2020), Шарджа, ОАЕ (2019), Афіни, Греція (2018), Конакрі, Гвінея (2017), Вроцлав, Польща (2016), Інчхон, Південна Корея (2015), Порт-Гаркорт, Нігерія (2014), Бангкок, Таїланд (2013), Єреван, Вірменія (2012), Буенос-Айрес, Аргентина (2011), Любляна, Словенія (2010), Бейрут, Ліван (2009), Амстердам, Нідерланди (2008), Богота, Колумбія (2007), Турин, Італія (2006), Монреаль, Канада (2005), Антверпен, Бельгія (2004), Нью-Делі, Індія (2003), Александрія, Єгипет (2002) та Мадрид, Іспанія (2001).

Знаменні дати 2026 року:

1055 років тому підписано договір між князем Святославом і візантійським імператором Цимісієм, що підняв престиж Київської держави як європейської монархії (971);

975 років із часу заснування Києво-Печерської лаври (1051);

955 років тому народилася Євпраксія Всеволодівна, князівна Київської Русі, королева Франції (1071–1109);

950 років з часу виходу рукопису «Ізборник Святослава» (1076);

920 років тому князь Володимир Мономах уклав перший дидактично-художній твір княжої Русі «Повчання» (1106);

910 років тому за наказом Володимира Мономаха ігумен Видубицького монастиря в Києві Сильвестр уклав 2-гу редакцію літопису «Повість временних літ» (1116);

535 років з часу виходу у світ перших друкованих староукраїнською мовою книжок у Кракові Ш. Фіолем («Осьмогласник», «Часословець», «Тріодь цвітна» для церковного вжитку) (1491);

470 років з часу створення Пересопницького Євангелія, визначної рукописної пам'ятки православної церкви, староукраїнської мови, літератури та мистецтва XVI ст. (1556–1561);

460 років з часу укладення Другого Литовського статуту (1566);

450 років з часу заснування першого вищого навчального закладу України та Східної Європи – Острозької слов'яно-греко-латинської академії (нині – Національний університет «Острозька академія») (1576);

445 років із часу виходу Острозької Біблії (1581);

435 років з часу початку повстання Криштофа Косинського (1591–1593);

430 років від часу укладення Берестейської унії (1596);

410 років з часу першої писемної згадки про місто Умань (1616);

410 років з часу заснування міста Суботова (1616);

410 років з часу виходу першої книги у Києво-Печерській лаврській друкарні (20.12.1616);

375 років від дня підписання Білоцерківської угоди між Богданом Хмельницьким і польським гетьманом М. Потоцьким (1651);

365 років тому у Львові засновано університет. Тепер – Львівський національний університет імені Івана Франка (1661);

210 років з часу виходу в місті Харкові «Українського вісника», першого в Україні літературно-художнього журналу (01.1816);

205 років з часу заснування Миколаївської астрономічної обсерваторії, однієї з найстаріших обсерваторій Східної Європи (1821);

180 років з часу виникнення в Києві таємної політичної антикріпосницької організації «Кирило-Мефодіївське товариство» (1846);

165 років тому в Петербурзі видано «Букварь южнорусский» Тараса Шевченка (1861);

160 років з часу заснування Київської публічної бібліотеки (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) (03.03.1866);

160 років з часу заснування Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича (22.04.1866);

150 років тому російський імператор Олександр II у німецькому містечку Емс підписав таємне розпорядження про повну заборону українського письменства (30.05.1876);

145 років з часу заснування Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки (11.11.1881);

135 років з часу утворення Братства тарасівців (1891);

135 років з часу перших поселень українців у Канаді (1891).

125 років з часу заснування Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (1901);

120 років тому в Києві вийшов перший номер української щоденної газети «Рада» (1906);

115 років із часу заснування в Західній Україні організації «Пласт» (1911);

110 років з часу заснування Дослідної станції лікарських рослин Інституту агроєкології і природокористування Національної академії аграрних наук України (1916);

110 років з часу створення Панфільської дослідної станції Національного наукового центру «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук України» (1916);

110 років з часу заснування у місті Києві «Молодого театру» під керівництвом Леся Курбаса (1916);

110 років з часу боїв за гору Лисоня за участю легіону Українських січових стрільців (1916);

110 років з часу заснування Вищих жіночих курсів у місті Катеринославі (нині – Дніпропетровська медична академія) (1916);

110 років з часу відкриття Чернігівського учительського інституту (нині – Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка) (1916);

105-ті роковини Голодомору 1921–1923 років в Україні;

105 років з часу заснування Миколаївської обласної бібліотеки для дітей (1921);

105 років з часу заснування Сумської обласної бібліотеки для дітей (20.02.1921);

105 років тому у Львові засновано видавництво «Червона калина» (1921);

105 років тому створено Інститут української мови (з 1930 р. – Інститут мовознавства) (1921);

105 років з часу заснування Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (1921);

105 років з часу відкриття Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (06.02.1921);

90 років з часу заснування Інституту історії України Національної академії наук України (1936);

85-річчя проголошення у Львові Акта відновлення Української Держави (30.06.1941);

85 років тому створено кіностудію науково-популярних фільмів (з 1954 р. «Київнаукфільм») (1941);

85 років тому почав виходити журнал «Україна» (1941);

85-ті роковини трагедії у Бабиному Яру (м. Київ, 1941–1943);

80-ті роковини Голодомору 1946–1947 років в Україні;

80 років тому було створено ЮНЕСКО – Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури та набув чинності її статут (04.11.1946);

80 років тому було засновано Фонд ООН допомоги дітям (UNICEF–ЮНІСЕФ) (1946);

80 років з часу заснування Союзу українців у Великій Британії (19.01.1946);

80 років з часу заснування Конструкторського бюро під керівництвом О. Антонова (нині – державне підприємство «Антонов») (1946);

80 років з часу заснування Київського національного торговельно-економічного університету (1946);

75 років з часу заснування Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки (04.12.1951);

75 років з початку створення Українського телебачення (1951);

65 років з часу заснування Національної премії України імені Тараса Шевченка (20.05.1961);

55 років з часу віднайдення Б. Мозолевським скіфської пекторалі, яка засвідчила світу, що в українських земель давня історія, яка ставить її в один ряд зі стародавніми Грецією, Єгиптом, Вавилоном (1971);

50 років з часу створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська група) – першої в СРСР правозахисної організації (09.11.1976).

40-ві роковини з дня аварії на Чорнобильській АЕС – наймасштабнішої техногенної катастрофи у світі (26.04.1986);

35 років з дня ухвалення Верховною Радою України Акта проголошення незалежності України (24.08.1991);

35 років тому над будинком Верховної Ради України було піднято синьо-жовтий прапор (04.09.1991);

30 років з дня прийняття Конституції України (28.06.1996).

***Ювілеї видатних історичних постатей,
діячів культури, мистецтва, освіти, науки:***

990 років тому народився Феодосій Печерський, давньоруський церковний письменник-полеміст, один із засновників Києво-Печерського монастиря (1036–1074);

970 років тому народився Нестор Літописець, давньоруський ченець, автор «Повісті временних літ» (1056 – після 1113);

875 років тому народився Ігор Святославич, державний та військовий діяч, герой епічної поеми «Слово о полку Ігоревім» (1151–1202);

825 років тому народився Данило Романович, політичний та державний діяч, дипломат, перший король Русі (1201–1264);

500 років тому народився Костянтин-Василь Острозький, український політичний та культурний діяч, засновник Острозької академії (1526–1608);

380 років тому народився Іван Ілліч Скоропадський (бл.1646–1722), гетьман Лівобережної України (1708–1722);

340 років тому народився Атанасій Шептицький (світське ім'я – Антоній), предстоятель Української греко-католицької церкви, митрополит Київський (1686–1746);

335 років тому народився Петро Іванович Калнишевський (Калниш), український державний, політичний і військовий діяч, останній кошовий отаман Запорозької Січі (1691–1803);

310 років тому народився Матвій Значко-Яворський, православний церковний діяч, архімандрит (бл.1716–1809);

140 років тому народився Валентин Васильович Садовський (1886–1947), вчений, економіст, журналіст, громадський діяч, член Центральної Ради.

СІЧЕНЬ

- 1** – Новий рік. Вважається святковим неробочим днем згідно з ст. 73 Кодексу законів про працю
- 1** – Всесвітній день Миру. Проголошено папою Павлом VI. Відзначається з 1968 р.
- 1** – 80 років від дня відкриття першої сесії Генеральної Асамблеї ООН (1946)
- 1** – 160 років тому народився Петро Федорович Залозний, український письменник, мовознавець, педагог (1866–1921)
- 1** – 130 років тому народився Василь Ілліч Касіян, український художник, графік, педагог, лауреат премії ім. Т. Шевченка (1896–1976)
- 2** – 185 років тому народився Тадей Розеславович Рильський, український культурно-освітній і громадський діяч, етнограф (1841–1902)
- 2** – 100 років тому народилася Віра Вовк (справжнє ім'я та прізвище – Віра Остапівна Селянська), українська письменниця, перекладачка, літературознавець (Бразилія) (1926–2022)
- 2** – 90 років тому народився Андрій Степанович Крижанівський, український письменник, гуморист, сатирик (1936–1989)
- 2** – 85 років тому народилася Оксана Павлівна Сенатович, українська поетеса, дитяча письменниця, перекладачка, редакторка (1941–1997)
- 4** – Всесвітній день азбуки Брайля. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/73/161) від 17.12.2018 р.
- 4** – 210 років тому народився Осип Шухевич, український письменник, перекладач, громадський діяч (1816–1870)
- 5** – 180 років тому народився Рудольф Ойкен, німецький філософ і письменник, лауреат Нобелівської премії (1908) (1846–1926)
- 5** – 105 років тому народився Фрідріх Дюрренматт, швейцарський письменник, драматург, критик (1921–1990)
- 6** – 430 років тому народився Богдан (Зиновій-Богдан) Михайлович Хмельницький, український військовий, політичний та державний діяч, засновник і перший гетьман Української козацької держави – Гетьманщини (1596–1657)
- 6** – 180 років тому Тарас Григорович Шевченко написав «Заповіт» (1846)

- 6** – 140 років тому народився Олексій Дмитрович Алмазів (Алмазов), український військовий і громадський діяч, генерал-хорунжий Армії УНР (1886–1936)
- 6** – 85 років тому народилася Ганна Танасівна Чубач, українська поетеса (1941–2019)
- 8** – 90 років тому народився Анатолій Якович Янченко, український прозаїк, поет, критик (1936–2014)
- 8** – 115 років тому народився Степан Андрійович Крижанівський, український поет, літературознавець, критик, перекладач (1911–2002)
- 9** – 105 років тому народився Степан Андрійович Горlach, український письменник, публіцист (1921–2018)
- 9** – 90 років тому народився Вадим Іванович Пепа, український прозаїк, дитячий поет, кіносценарист (1936)
- 12** – День українського політв'язня. Ініціатором запровадження цього дня з 1975 року був В'ячеслав Чорновіл
- 12** – 280 років тому народився Йоганн Генріх Песталоцці, швейцарський педагог, який розробив систему початкової освіти (1746–1827)
- 12** – 150 років тому народився Джек Лондон (справжнє ім'я та прізвище – Джон Гріффіт Чейні), американський письменник, публіцист (1876–1916)
- 13** – 180 років тому народився Василь Петрович Милорадович, фольклорист і етнограф (1846–1911)
- 13** – 145 років тому народився Антон Львович Лотоцький, український письменник, педагог (1881–1949)
- 13** – 90 років тому народився Василь Іванович Захарченко, український письменник, публіцист, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, дисидент (1936–2018)
- 14** – Всесвітній день логіки. Відзначається щорічно згідно з рішенням 40-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО від 13.11.2019 р.
- 14** – 100 років тому народився Василь Петрович Самойлов, український прозаїк (1926–2007)
- 14** – 90 років тому народився Анатолій Панасович Гарматюк, український поет (1936–2006)
- 14** – 85 років тому народилася Віра Михайлівна Гальчинська-Куліш, українська письменниця, поетеса (1941)
- 15** – День Управління державної охорони України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 31/2025 від 15.01.2025 р.

- 15** – 34 роки тому Президія Верховної Ради України ухвалила Указ про Державний гімн України (затверджено музичну редакцію, автором якої є М. М. Вербицький) (1992)
- 15** – 155 років тому народився Агатангел Юхимович Кримський, український письменник, літературознавець, фольклорист, історик, сходознавець і перекладач (1871–1942)
- 15** – 110 років тому народився Ісаак Григорович Тельман, український письменник (1916–1982)
- 17** – 125 років тому народився Григорій Данилович Епик, український письменник, перекладач і публіцист (1901–1937)
- 18** – 205 років тому народився Антоній Степанович Петрушевич, український поет, публіцист, громадський діяч, історик (1821–1913)
- 18** – 160 років тому народився Юрій (Георгій) Михайлович Міхновський, український церковний діяч, архієпископ УАПЦ (1866–1937)
- 18** – 90 років тому народився Ігор Юрійович Малишевський, український письменник, драматург, журналіст (1936–2015)
- 20** – День вшанування захисників Донецького аеропорту
- 21** – 145 років тому народився Мелетій Омелянович Кічура, український правник, письменник, літературний критик, перекладач (1881–1938)
- 21** – 115 років тому народився Ілля Ісакович Стебун, український літературознавець, критик (1911–2005)
- 21** – 100 років тому народилася Нінель Федорівна Королевич, українська бібліографиня (1926–2013)
- 22** – День Соборності України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 871/2014 від 13.11.2014 р.
- 22** – 106 років тому Директорія Української Народної Республіки проголосила на Софіївській площі в Києві злуку всіх українських земель (західних і східних) в єдину Українську Державу (1919)
- 22-23** – 34 роки тому в Києві відбувся Перший Світовий конгрес українців (1992)
- 22** – 110 років тому народився Данило Георгійович Нарбут, український художник театру, живописець, лауреат Шевченківської премії (1916–1998)
- 24** – Міжнародний день освіти. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/73/25) від 03.12.2018 р.
- 24** – День зовнішньої розвідки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 381/18 від 22.11.2018 р.

- 24** – 250 років тому народився Ернст Теодор Амадей Гофман, німецький письменник, композитор, драматург, художник (1776–1822)
- 24** – 65 років тому народився Олександр Васильович Ірванець, український поет, прозаїк, драматург і перекладач (1961)
- 25** – 80 років тому народився Гейза Бешеньєї, угорський письменник, режисер (1946)
- 26** – Всесвітній день митниці (митника). Відзначається щорічно з 1983 року
- 26** – День працівника контрольно-ревізійної служби України. Відзначається відповідно до Закону «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» № 2939–XII від 26.01.1993 р.
- 27** – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/7) від 21.11.2005 р.
- 27** – 190 років тому народився Леопольд фон Захер-Мазох, австрійський письменник (1836–1895)
- 27** – 155 років тому народився Іван Филипчак, український педагог, письменник, громадський діяч і краєзнавець (1871–1945)
- 27** (за іншими свідченнями – **23**) – 135 років тому народився Павло Григорович Тичина, український поет, державний і громадський діяч (1891–1967)
- 27** – 115 років тому народився Іван Макарович Гончар, український скульптор, живописець, графік, народний художник (1911–1993)
- 28** – 34 роки тому Верховна Рада України ухвалила постанову № 2067-XII від 28.01.1992 р. «Про Державний прапор України»
- 28** – 75 років тому народився Леонід Костянтинович Каденюк, український льотчик-випробувач, перший космонавт незалежної України, Герой України (1951–2018)
- 29** – День пам'яті Героїв Крут. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 15/07 від 15.01.2007 р.
- 29** – 160 років тому народився Ромен Роллан, французький письменник, громадський діяч, лауреат Нобелівської премії (1915) (1866–1944)
- 29** – 170 років тому народився Александер Брюкнер, польський славіст та історик культури (1856–1939)
- 30** – Всесвітній день допомоги хворим на проказу. Відзначається щорічно з 1954 року

- 30** – 85 років тому народився Василь Іванович Фольварочний, український поет, прозаїк, драматург (1941–2022)
- 31** – 100 років тому народилася Ніна Антонівна Караванська (Строката), українська мікробіолог, правозахисниця, одна з засновників Української Гельсінської групи (1926–1998)

ЛЮТИЙ

- 1–7** – Всесвітній тиждень гармонійних міжконфесійних відносин. Відзначається протягом першого тижня лютого (A/RES/65/5)
- 2** – Всесвітній день водно-болотних угідь. Відзначається в день підписання «Конвенції про охорону водно-болотних угідь» у місті Рамсар (Іран) (1971)
- 2** – Міжнародний день захисту Дунайського біосферного заповідника
- 2** – 130 років тому народився Шандор Гергей, угорський письменник (1896–1966)
- 2** – 125 років тому народився Валер'ян Петрович Підмогильний, український письменник і перекладач (1901–1937)
- 3** – День безпечного Інтернету. Відзначається щорічно з 2004 р. у другий день другого тижня лютого з ініціативи європейських некомерційних організацій
- 4** – 81 рік тому в Ялті відкрилась Кримська конференція глав держав Великої трійки СРСР, США і Великобританії, – рішення якої визначили геополітичну ситуацію в Європі на багато років уперед (1945)
- 4** – Всесвітній день боротьби з раком. Відзначається щорічно з ініціативи ВООЗ
- 4** – Міжнародний день людського братства. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/75/200)
- 4** – 100 років тому народилася Галина Никифоровна Кальченко, українська скульпторка (1926–1975)
- 4** – 90 років тому народився Борис Миколайович Мозолєвський, український поет, історик, археолог (1936–1993)
- 5** – День Державної спеціальної служби транспорту. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 14/2025 від 06.01.2025 р.

- 5** – 100 років тому народилася Віра Ворскло (справжнє ім'я та прізвище – Юлія Триріг), українська поетеса, перекладачка, літературний критик (1926–2013)
- 8** – 165 років тому народився Євген Олександрович Кивлицький, український історик, бібліотекознавець, педагог, публіцист (1861–1921)
- 10** – 90 років тому народився Богдан Миколайович Горинь, політичний та громадський діяч, журналіст, мистецтвознавець, дисидент (1936)
- 11** – Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року Папою Іваном Павлом II
- 11** – Міжнародний день жінок і дівчаток в науці. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/70/212)
- 11** – 90 років тому народився Євген Григорович Куртяк, український письменник (1936–1996)
- 12** – 155 років тому народився Лесь (Олекса Семенович) Мартович, український письменник, правник і громадський діяч (1871–1916)
- 12** – 125 років тому народився Іван Юхимович Сенченко, український письменник (1901–1975)
- 12** – 110 років тому народився Валентин Остапович Речмедін, український письменник (1916–1986)
- 13** – Всесвітній день радіо. Відзначається щорічно з ініціативи ЮНЕСКО з 2011 року.
- 14** – Міжнародний день дарування книг
- 14** – 160 років тому народився Микола Прокопович Василенко, український історик, громадський, державний діяч (1866–1935)
- 15** – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 180/04 від 11.02.2004 р.
- 15** – Всесвітній день онкохворої дитини. Основна мета цього дня – покращити інформування суспільства про проблеми дитячих онкологічних хвороб. З 2003 року цей день відзначається і в Україні
- 15** – День комп'ютерника. Саме в цей день у 1946 році був запущений перший реально працюючий електронний комп'ютер ENIAC
- 15** – 160 років тому народився Гнат Павлович Житецький, український історик, діяч культури (1866–1927)

- 15** – 80 років тому народився Павло Сергійович Стороженко, український прозаїк, поет, журналіст, критик, перекладач (1946)
- 16** – День військового журналіста
- 16** – 110 років тому народився Василь Миколайович Баженов, український прозаїк (1916–1995)
- 18** – 170 років тому народилася Софія Федорівна Русова, українська громадська і культурно-освітня діячка, педагог (1856–1940)
- 18** – 95 років тому народилася Тоні Моррісон, американська письменниця, лауреатка Нобелівської премії (1993) (1931–2019)
- 19** – 34 роки тому Верховна Рада України затвердила Тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого Державного герба України (1992)
- 20** – Всесвітній день соціальної справедливості. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/10 від 18.12.2007 р.). В Україні відзначається згідно з Указом Президента України № 1021 від 04.11.2011 р.
- 20** – День Героїв Небесної Сотні. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 69/15 від 11.02.2015 р.
- 21** – Міжнародний день рідної мови. Проголошено Генеральною конференцією ЮНЕСКО 17.11.1999 р., відзначається щорічно з 2000 р.
- 21** – Всесвітній день екскурсовода
- 21** – 105 років тому народився Володимир Кирилович Малик (справжнє прізвище – Сиченко), український письменник (1921–1998)
- 22** – Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував «Хартію жертв злочинів»
- 22** – 220 років тому народився Левко Іванович Боровиковський, український поет, фольклорист, етнограф, перекладач (1806–1889)
- 22** – 190 років тому народився Порфирій Іванович Бажанський, український фольклорист, музикознавець (1836–1920)
- 22** – 125 років тому народився Вільям Клеман Метьюз, англійський філолог, балтист і славіст, перекладач, дослідник творчості Т. Шевченка (1901–1958)
- 22** – 110 років тому народився Аркадій Семенович Школьник, український драматург (1916–1986)
- 23** – 75 років тому народився В'ячеслав Григорович Медвідь, український письменник-прозаїк, есеїст (1951)

- 23** – 120 років тому народився Богдан Романенчук, український літературний критик, бібліограф, історик української літератури (США) (1906–1989)
- 24** – Національний день молитви. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України №12412 від 12.02.2025 р.
- 24** – 240 років тому народився Вільгельм Карл Грімм, німецький письменник, казкар (1786–1859)
- 25** – 155 років тому народилася Леся Українка (справжнє ім'я та прізвище – Лариса Петрівна Косач-Квітка), українська письменниця, перекладачка, культурна діячка (1871–1913)
- 25** – 105 років тому народився Олександр Іванович Саєнко, український поет, прозаїк (1921–1995)
- 26** – День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України №58/2020 від 26.02.2020 р.
- 26** – 90 років тому народився Роберт Степанович Третяков, український поет (1936–1996)
- 28** – 200 років тому народився Памфіл Данилович Юркевич, український філософ і педагог (1826–1874)
- 29** – 130 років тому народився Кость Котко (справжнє ім'я та прізвище – Микола Петрович Любченко), український письменник, сатирик, журналіст (1896–1937)

БЕРЕЗЕНЬ

- 1** – Всесвітній день цивільної оборони. Саме в цей день 1972 р. набрав чинності статут МОЦО, який схвалили 18 держав
- 1** – Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом. Відзначається за рішенням ООН
- 1** – День «Нуль дискримінації». Відзначається 1 березня за рішенням ООН з 2014 року
- 1** – Міжнародний день дитячого телебачення і радіомовлення. Проголошений на Міжнародному ринку телепрограм представниками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у квітні 1994 р., відзначається в першу неділю березня
- 1** – 125 років тому народився Павло Андрійович Байдебура, український прозаїк, журналіст (1901–1985)
- 3** – Всесвітній день письменника. Відзначається за рішенням 48-го конгресу Міжнародного ПЕН-клубу, який відбувся 18 січня 1986 р.

- 3** – Всесвітній день дикої природи. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/68/205)
- 3** – 270 років тому народився Вільям Годвін, англійський філософ, історик і письменник-просвітитель (1756–1836)
- 3** – 215 років тому народився Антін Любич Могильницький, український поет-романтик, греко-католицький священник та громадський діяч (1811–1873)
- 3** – 95 років тому народився Леонід Михайлович Тендюк, український поет, прозаїк, мариніст, фантаст (1931–2012)
- 4** – 175 років тому народився Александрос Пападиамандис, грецький письменник, прозаїк, один із засновників новітньої грецької прози (1851–1911)
- 4** – 110 років тому народився Ганс Юрген Айзенк, німецько-британський вчений-психолог, автор знаменитого тесту інтелекту (1916–1997)
- 6** – 95 років тому народився Олександр Іванович Білаш, український композитор, Герой України (1931–2003)
- 7** – 95 років тому народився Федір Михайлович Ковач, український і словацький письменник, літературознавець, громадський діяч та перекладач (1931–2009)
- 7** – 90 років тому народився Ярослав Дмитрович Ісаєвич, український вчений, історик, громадський діяч (1936–2010)
- 8** – Міжнародний день боротьби за права жінок і міжнародний мир. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/32/142) від 16.12.1977 р.
- 8** – Міжнародний жіночий день. Святковий неробочий день в Україні згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 8** – 265 років тому народився Ян Потоцький, польський історик, письменник, автор численних праць про минуле України (1761–1815)
- 9** – 140 років тому народився Георгій Іванович Нарбут, український художник-графік, автор перших українських банкнот і поштових марок (1886–1920)
- 9** – 212 років тому народився Тарас Григорович Шевченко, український поет, художник, мислитель (1814–1861)
- 10** – 165 років від дня смерті Тараса Григорович Шевченка, українського поета, художника, мислителя (1814–1861)
- 11** – 210 років тому народився Олександр Афанасьєв-Чужбинський (справжнє прізвище Афанасьєв), письменник, історик, фольклорист (1816–1875)

- 14** – Міжнародний день математики. Відзначається щорічно з ініціативи ЮНЕСКО з 2019 р.
- 14** – День українського добровольця. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 1822-VIII від 17.01.2017 р.
- 14** – День землевпорядника. Відзначається щорічно у другу суботу березня згідно з Указом Президента України № 1556/99 від 11.12.1999 р.
- 15** – Міжнародний день боротьби з ісламофобією. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/76/254)
- 15** – Всесвітній день захисту прав споживачів
- 15** – День працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№46/94 від 15.05.1994 р.) в редакції Указу Президента №385/95 19.05.1995 р. у третю неділю березня як професійне свято
- 15** – 115 років тому народився Богдан Ількович Стебельський, український художник, мистецтвознавець, громадський діяч (1911–1994)
- 16** – День планетаріїв. Найближча неділя до весняного рівнодення. Це свято вперше було проведено в Італії в 1990 році з ініціативи Асоціації італійських планетаріїв
- 17** – День мобілізаційного працівника
- 17** – 105 років тому народився Григорій Драбат, український журналіст, громадсько-політичний діяч (1921–1977)
- 18** – 130 років тому народилася Надія Віталіївна Суровцева, українська громадська діячка, політв'язень, журналістка (1896–1985)
- 18** – 115 років тому народився Любомир Дмитрович Дмитерко, український письменник, драматург, критик (1911–1985)
- 19** – 305 років тому народився Тобіас Джордж Смоллет, англійський письменник (1721–1771)
- 19** – 110 років тому народилася Олена Станіславівна Компан, українська вчена, історик (1916–1986)
- 19** – 95 років тому народилася Емма Іванівна Андіївська, українська письменниця, поетеса та художниця (1931)
- 20** – Міжнародний день щастя. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/281) від 12.07.2012 р.

- 20** – Міжнародний день Франкофонії. Відзначається у 47 країнах світу
- 20** – Всесвітній день Землі. Відзначається щорічно у день весняного сонцестояння. Проголошено Генеральним секретарем ООН у березні 1971 р.
- 21** – Всесвітній день поезії. Відзначається щорічно згідно з резолюцією 30-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО 15.11.1999 р.
- 21** – Всесвітній день людей з синдромом Дауна. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/149) від 29.02.2012 р.
- 21** – Міжнародний день лісів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/67/200) від 14.02.2013 р.
- 21** – Міжнародний день лялькаря
- 21** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію расової дискримінації. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2142 (XXI))
- 21-27** – Тиждень солідарності з народами, які борються проти расизму і расової дискримінації. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/34/24)
- 22** – Всесвітній день водних ресурсів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/193)
- 22** – 90 років тому народився Михайло Григорович Осадчий, український журналіст і письменник, громадський діяч, дисидент (1936–1994)
- 22** – 60 років тому народився Юрій Олександрович Коваленко, український вчений, історик, археолог, учасник російсько-української війни (1966–2023)
- 23** – Всесвітній метеорологічний день. Відзначається щорічно з 1950 р. від дня набуття чинності Конвенції Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО)
- 23** – 145 років тому народився Роже Мартен дю Гар, французький письменник-романіст, лауреат Нобелівської премії з літератури (1937) (1881–1958)
- 24** – Міжнародний день права на встановлення істини щодо грубих порушень прав людини та гідності жертв. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/196) від 03.03.2011 р.

- 24** – Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Відзначається щорічно з 1882 р. від дня, коли доктор Р. Кох оголосив, що виявив туберкульозну бацилу
- 24** – Всеукраїнський день боротьби із захворюванням на туберкульоз. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 290/2002 від 22.03.2002 р.
- 24** – 75 років тому народився Юрій Григорович Буряк, український поет, перекладач, мистецтвознавець і видавець (1951)
- 25** – Міжнародний день солідарності із жертвами рабства та трансатлантичної работоргівлі. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/122) від 17.12.2007 р.
- 25** – День Служби безпеки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 193/01 від 22.03.2001 р.
- 25** – 130 років тому народився Борис Григорович Монкевич, сотник Армії УНР, військовий історик (1896–1971)
- 26** – День Національної гвардії України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 148/15 від 18.03.2015 р.
- 27** – Міжнародний день театру. Відзначається щорічно з 1962 р. згідно з рішенням IX конгресу Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО
- 27** – 155 років тому народився Генріх Манн, німецький письменник (1871–1950)
- 27** – 115 років тому народився Михайло Михайлович Сорока, український громадський та військовий діяч (1911–1971)
- 27** – 95 років тому народився Петро Іванович Ковальчук, український письменник (1931–1995)
- 28** – 135 років тому народився Олексій Андрійович Слісаренко, український письменник (1891–1937)
- 29** – 185 років тому народилася Маруся Вольвачівна (справжнє ім'я та прізвище – Марія Степанівна Вольвач), українська поетеса, громадсько-культурна діячка (1841–1910)
- 30** – 135 років народився Борис Васильович Романицький, український режисер і актор (1891–1988)
- 30** – 105 років тому народився Олексій Іванович Дей, український літературознавець, фольклорист, книгознавець (1921–1986)
- 30** – 95 років тому народився Олексій Олексійович Пахучий, український письменник (1931–1996)

КВІТЕНЬ

- 1** – Міжнародний день птахів. Відзначається щорічно з 1906 р. з дня підписання Міжнародної Конвенції про охорону птахів
- 1** – 105 років тому народився Андре Стіль, французький письменник, публіцист (1921–2004)
- 2** – Всесвітній день поширення інформації про аутизм. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/139) від 18.12.2007 р.
- 2** – Міжнародний день дитячої книги. Відзначається у день народження казкаря Ганса Крістіана Андерсена
- 2** – 105 років тому народився Олексій Стратонович Романець, український критик, літературознавець, перекладач (1921–2006)
- 4** – Міжнародний день Інтернету
- 4** – День створення НАТО
- 4** – Міжнародний день просвіти з питань мінної загрози і допомоги в діяльності, пов'язаній з розмінуванням. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/97) від 08.12.2005 р.
- 4** – 85 років тому народився Леонід Никифорович Горлач, український письменник (1941)
- 4** – 50 років тому народився Олександр Остапович Осадко (позивний – «Танго»; літ. псевдонім – Стах), український письменник, учасник російсько-української війни (1976–2022)
- 5** – День геолога. Відзначається щорічно у першу неділю квітня згідно з Указом Президента України № 110/95 від 07.02.1995 р.
- 5** – 145 років тому народився Дмитро Миколайович Ревуцький, український музикознавець, фольклорист, літературознавець (1881–1941)
- 6** – Міжнародний день спорту на благо розвитку та миру
- 6** – День працівників слідчих органів України
- 7** – Всесвітній день здоров'я. Відзначається щорічно в день набуття чинності Статуту ВООЗWHA/A.2/Res.35, 1948 р.
- 7** – 150 років тому народився Іларіон Семенович Свенціцький, український вчений, філолог, музейний діяч, мистецтвознавець (1876–1956)
- 8** – Міжнародний день ромів
- 8** – 405 років тому народився Жан де Лафонтен, французький письменник (1621–1695)

- 9** – 205 років тому народився Шарль Бодлер, французький поет, літературний критик та перекладач (1821–1867)
- 10** – 105 років тому народився Володимир Михайлович Ковалик, український поет (1921–2017)
- 11** – Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів. Відзначається щорічно з ініціативи ООН в день, коли в'язні концтабору Бухенвальд почали інтернаціональне повстання проти гітлерівців
- 11** – Всесвітній день боротьби з хворобою Паркінсона
- 12** – Великдень. Вважається святковим неробочим днем згідно з ст. 73 Кодексу законів про працю
- 12** – Міжнародний день польоту людини в космос. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/271) від 07.04.2011 р.
- 12** – Всесвітній день авіації та космонавтики. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної авіаційної федерації (ФАІ)
- 12** – День працівників ракетно-космічної галузі України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 230/97 від 13.03.1997 р.
- 13** – День працівника оборонно-промислового комплексу України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України №214/2023 від 13.04.2023 р.
- 13** – 120 років тому народилася Оксана Дмитрівна Іваненко, українська письменниця (1906–1997)
- 13** – 120 років тому народився Семюел Беккет, письменник-романіст ірландського походження, драматург, поет, лауреат Нобелівської премії (1969) (1906–1989)
- 14** – 120 років тому народився Айзик Шмульович Губерман, єврейський письменник (1906–1966)
- 15** – День працівників карного розшуку України
- 15** – Міжнародний день культури
- 15** – 90 років тому народився Олег Федорович Черногуз, український письменник, журналіст, автор численних книжок гумору та сатири (1936–2022)
- 16** – 185 років тому народилася Христина Данилівна Алчевська, українська педагог, організаторка народної освіти (1841–1920)
- 16** – 100 років тому народився Борис Григорович Возницький, український вчений, музейний діяч, мистецтвознавець, Герой України (1926–2012)

- 16** – 95 років тому народився Вацлав Жидлицький, чеський літературознавець, перекладач (1931–2002)
- 17** – Міжнародний день гемофілії. Відзначається щорічно за рішенням Всесвітньої федерації гемофілії та Всесвітньої організації охорони здоров'я
- 17** – День пожежної охорони. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 555/13 від 11.10.2013 р.
- 18** – Міжнародний день пам'яток та визначних місць
- 18** – День пам'яток історії та культури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1062/99 від 23.08.1999 р. у Міжнародний день пам'яток і визначних місць
- 18** – День довкілля. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента №855/98, від 06.08. 1998 р. щорічно у третю суботу квітня
- 18** – 125 років тому народився Ласло Немет, угорський письменник, есеїст, перекладач (1901–1975)
- 19** – 95 років тому народився Ростислав Іванович Доценко, український письменник, перекладач (1931–2012)
- 21** – Всесвітній день творчості та інноваційної діяльності
- 21** – 105 років тому народилася Лариса Григорівна Скрипник, українська мовознавчиня (1921–2004)
- 22** – Міжнародний день Матері-Землі. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/63/278) від 22.04.2009 р.
- 22** – 70 років тому народилася Наталія В'ячеславівна Сумська, українська акторка та телеведуча, громадська діячка, лауреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка (1956)
- 23** – Всесвітній день книги і авторського права. Відзначається щорічно згідно з рішенням 28-ої сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО від 15.11.1995 р.
- 23** – Всеукраїнський день психолога
- 23** – 115 років тому народився Олександр Якимович Гаврилюк, український письменник, публіцист (1911–1941)
- 23** – 100 років тому народилася Єва Яніковські, угорська дитяча письменниця, редакторка, сценаристка (1926–2003)
- 23** – 65 років тому народився Андрій Юрійович Курков, український письменник сценарист, педагог, громадський діяч (1961)
- 24** – Міжнародний день солідарності молоді

- 24** – 180 років тому народився Іван Григорович Верхратський, український мовознавець, фольклорист, письменник (1846–1919)
- 24** – 155 років тому народилася Любов Борисівна Хавкіна, бібліотекознавиця і бібліографиня (1871–1949)
- 24** – 125 років тому народився Сава Захарович Божко, український письменник, журналіст, педагог (1901–1947)
- 24** – 85 років тому народився Микола Васильович Хижняк, український письменник (1941–2009)
- 25** – Всесвітній день боротьби проти малярії. Заснований державами-членами ВООЗ на сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в 2007 році.
- 25** – Міжнародний день ДНК
- 26** – Міжнародний день інтелектуальної власності. Відзначається щорічно в день народження Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) – організації, що сприяє охороні та розвитку інтелектуальної власності в усьому світі
- 26** – День Чорнобильської трагедії (1986)
- 26** – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій.
- 26** – Міжнародний день пам'яті про Чорнобильську трагедію. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/71/125)
- 26** – Всесвітній день поріднених міст. Відзначається щорічно в останню неділю квітня за рішенням Всесвітньої федерації поріднених міст
- 27** – 120 років тому народився Євген Степанович Шаблійовський, український вчений-шевченкознавець, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка (1906–1983)
- 28** – Всесвітній день охорони праці. Відзначається щорічно з 2003 р. з ініціативи Міжнародної організації праці (МОП). В Україні День охорони праці відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 685/06 від 18.08.2006 р.
- 28** – 85 років тому народилася Ірина Володимирівна Жиленко, українська поетеса, прозаїк (1941–2013)
- 28** – 85 років тому народився Володимир Антонович Луценко, український прозаїк-гуморист (1941–2020)
- 29** – Міжнародний день танцю. Відзначається з 1982 р. за рішенням ЮНЕСКО в день народження Ж. Ж. Новера, французького балетмейстера
- 29** – День пам'яті жертв застосування хімічної зброї. Відзначається щорічно згідно з рішенням 10-ї сесії Конференції дер-

жав-учасниць Організації заборони хімічної зброї C-10/5 від 11.11.2005 р.

- 29** – 60 років тому народився Ігор Гуденко, український фотограф, журналіст, відеоблогер, активіст, який загинув, фіксуючи злочини російської армії в Харкові (1966–2022)
- 30** – Міжнародний день джазу. День був проголошений на Генеральній конференції ЮНЕСКО в листопаді 2011 р.
- 30** – День прикордонника України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 111/2018 від 27.04.2018 р.

ТРАВЕНЬ

- 1** – День міжнародної солідарності трудящих. Відзначається щорічно згідно з рішенням конгресу II Інтернаціоналу 14-21 липня 1889 р. (Париж)
- 1** – День праці. Відзначається в Україні щорічно та вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 1** – 125 років тому народився Антал Серб, угорський письменник, літературознавець (1901–1945)
- 2** – 125 років тому народився Віллі Бредель, німецький письменник, громадський діяч (1901–1964)
- 2** – 95 років тому народився Ярослав Іванович Дзира, український літературознавець, критик, перекладач (1931–2009)
- 3** – Всесвітній день свободи преси. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/48/432) від 20.12.1993 р.
- 3** – Міжнародний день Сонця. Відзначається щорічно з 1994 р. з ініціативи Міжнародного товариства сонячної енергії (MTCE)
- 3** – 85 років тому народився Валерій Петрович Бойченко, український поет, перекладач, публіцист (1941–2011)
- 4** – Міжнародний день пожежників
- 4** – 85 років тому народився Роман Михайлович Кудлик, український поет, критик (1941–2019)
- 4** – 75 років тому народився Юрій Михайлович Дмитренко (Думич), український письменник (1951)
- 5** – Міжнародний день акушерства. Відзначати цей день запропоновано у 1987 р. Міжнародною конфедерацією акушерок

- 5** – 190 років тому народився Сидір Іванович Воробкевич, український письменник, священник, композитор, педагог, редактор часописів (1836–1903)
- 5** – 180 років тому народився Генрік Сенкевич, польський письменник, лауреат Нобелівської премії (1905) (1846–1916)
- 6** – Міжнародний день астрономії – професійне свято людей, чия діяльність безпосередньо пов'язана з астрономією
- 6** – День піхоти. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 152/2019 від 19.04.2019 р.
- 6** – 170 років тому народився Зигмунд Фрейд, австрійський психолог і невролог, засновник школи психоаналізу (1856–1939)
- 6** – 85 років тому народився Микола Андрійович Горбаль, український поет, дисидент, член Української Гельсінської групи (1941)
- 7** – 165 років тому народився Рабіндранат Тагор, індійський і бенгальський поет, письменник, лауреат Нобелівської премії (1913) (1861–1941)
- 8** – Міжнародний день Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Відзначається щорічно у день народження Анрі Дюнан, засновника Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця
- 8** – День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років. Державне свято в Україні відзначається щороку згідно з Указом Президента України № 3107-IX від 29.05.2023 р. та вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 9** – День Європи. Відзначається щорічно за рішенням, ухваленим лідерами країн-членів ЄС на зустрічі у Мілані у 1985 р. В Україні День Європи відзначається спільно з державами Європейського Союзу щорічно згідно з Указом Президента України № 266/2023 від 08.05.2023 р.
- 9** – 90 років тому народився Юрій Герасимович Ілленко, український кінорежисер, оператор, сценарист, педагог, народний артист України (1936–2010)
- 9** – 65 років тому народився Віктор Володимирович Неборак, український поет, есеїст, літературознавець (1961)
- 10** – Міжнародний день мігруючих птахів (ЮНЕП). Відзначається з 2006 р.
- 10** – День матері. Відзначається щорічно в другу неділю травня згідно з Указом Президента України № 489/99 від 10.05.1999 р.

- 10** – 110 років тому народилася Алла Борисівна Лисянська, українська художниця-графік (1916–1943)
- 11** – 110 років тому народився Каміло Хосе Села, іспанський письменник, публіцист, лауреат Нобелівської премії (1989) (1916–2002)
- 12** – День екологічної освіти. Цю дату святкують із 1992 р. У цей день заходи проводять у навчальних закладах усіх рівнів
- 12** – Міжнародний день медичної сестри. Започатковано в 1974 році та відзначається на честь англійської медсестри Флоренс Найтінгейл у день її народження (12 травня 1820 р.) за рішенням Міжнародної федерації Червоного Хреста
- 12** – 72 роки тому Україна стала членом ЮНЕСКО (1954)
- 14** – День пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 1178-IX від 02.02.2021 р.
- 14** – 155 років тому народився Василь Семенович Стефаник, український письменник-новеліст, громадський діяч (1871–1936)
- 15** – Міжнародний день сім'ї. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/237) від 20.09.1993 р., в Україні – відповідно до Указу Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 15** – Міжнародний день захисту клімату. Міжнародне співтовариство відзначає цей день із 1992 р.
- 16** – День науки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 145/97 від 14.02.1997 р. у третю суботу травня
- 17** – Всесвітній день електрозв'язку та інформаційного суспільства. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/252) від 27.03.2006 р. у день підписання першої Міжнародної телеграфної конвенції і створення Міжнародного союзу електрозв'язку
- 17** – День пам'яті жертв політичних репресій. Відзначається щорічно в третю неділю травня відповідно до Указу Президента України № 431/2007 від 21.05.2007 р.
- 17** – День пам'яті померлих від СНІДу. Відзначається щорічно з 1983 р. в третю неділю травня
- 18** – Міжнародний день музеїв. Відзначається щорічно згідно з рішенням XI Генеральної конференції Міжнародної ради музеїв, яка відбулась у травні 1977 р.
- 18** – Міжнародний день рослин. Відбувається під егідою Європейської організації біології рослин (Брюссель) та відзначається з 2012 р. в понад 50 країнах світу

- 18** – День боротьби за права кримськотатарського народу. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом в. о. Президента України № 472/2014 від 16.05.2014 р.
- 18** – День резервіста України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 154/2019 від 19.04.2019 р.
- 20** – Всесвітній день метеорології. Відзначається щорічно з 1999 р. відповідно до пропозиції Міжнародного комітету мір та ваг (МКМВ)
- 20** – День банківських працівників. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 316/04 від 06.03.2004 р.
- 20** – День перекладача жестової мови
- 21** – Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/249) від 20.12.2002 р.
- 21** – День міжнаціональної злагоди і культурного розмаїття. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України №883/2024 від 27.12.2024 р.
- 21** – День вишиванки – всеукраїнське свято, яке відзначають щороку в третій четвер травня
- 22** – Міжнародний день біологічного різноманіття. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/201) від 08.02.2001 р.
- 22** – 165 років тому відбулось перепоховання праху Тараса Григоровича Шевченка на Чернечій горі поблизу Канева (1861)
- 22** – 135 років тому народився Йоганнес-Роберт Бехер, німецький письменник, теоретик мистецтва і громадський діяч (1891–1958)
- 23** – День морської піхоти України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 145/2018 від 23.05.2018 р.
- 23** – День Героїв, щорічне свято, встановлене на честь українських вояків-борців за волю України
- 23** – 135 років тому народився Пар Фабіан Лагерквіст, шведський письменник, лауреат Нобелівської премії (1951) (1891–1974)
- 24** – День слов'янської писемності й культури. Відзначається щорічно в день вшанування пам'яті святих рівноапостольних Кирила і Мефодія згідно з Указом Президента України № 1096/04 від 17.09.2004 р.
- 24** – Європейський день парків, організований Федерацією «Європарк», святкується щорічно. Саме 24 травня 1909 у Швеції було створено перший з дев'яти європейських національних парків

- 24** – 115 років тому народився Юрій Володимирович Корецький, український поет, літературознавець і перекладач (1911–1941)
- 25** – Всесвітній день щитовидної залози
- 25** – День філолога
- 25** – День зниклих безвісти дітей. Відзначається з 2002 р. з ініціативи Європейського центру зниклих і таких, що зазнали сексуального насильства, дітей
- 25** – День Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 181/2021 від 29.04.2021 р.
- 25-31** – Тиждень солідарності з народами несамоврядних територій. Проводиться щорічно з 1972 р. під егідою Спеціального комітету по деколонізації з ініціативи Генеральної Асамблеї ООН
- 26** – 125 років тому народився Борис Павлович Грабовський, український винахідник (1901–1966)
- 27** – День Сил спеціальних операцій Збройних сил України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 346/2025 від 26.05.2025 р.
- 29** – Міжнародний день миротворців ООН. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/129) від 11.12.2002 р. В Україні Міжнародний день миротворців ООН відзначається щороку згідно з Указом Президента України № 374/03 від 30.04.2003 р.
- 30** – День працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження. Відзначається щорічно в останню суботу травня згідно з Указом Президента України № 563/99 від 25.05.1999 р.
- 31** – Всесвітній день проти тютюну. Проводиться з ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я
- 31** – День хіміка. Відзначається щорічно в останню неділю травня згідно з Указом Президента України № 219/94 від 07.05.1994 р.
- 31** – 95 років тому народився Петро Петрович Кононенко, український вчений, літературознавець, письменник (1931–2024)
- 31** – День Святої Трійці. П'ятидесятниця. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю

ЧЕРВЕНЬ

- 1** – Всесвітній день батьків. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/292) від 15.10.2012 р.
- 1** – Міжнародний день захисту дітей. Проводиться щорічно з 1949 р. згідно з ухвали Ради Міжнародної демократичної федерації жінок
- 1** – 95 років тому народився Володимир Якович Бровченко, український поет, громадський діяч (1931–2013)
- 2** – 105 років тому народився Ференц Карінті, угорський письменник, драматург (1921–1992)
- 4** – Міжнародний день безневинних дітей-жертв агресії. Відзначається щорічно згідно з рішенням Надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/ES-7/8) від 19.08.1982 р.
- 4** – День господарських судів України
- 4** – 85 років тому народився Володимир Олександрович Мельник, український літературознавець, критик (1941–1997)
- 5** – Всесвітній день навколишнього середовища. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2994 (XXVII)) від 15.12.1972 р.
- 5** – Міжнародний день боротьби з незаконним, непідзвітним, неконтрольованим рибальством
- 5** – 115 років тому народився Іван Іванович Гриць-Дуда, український письменник, актор, фольклорист, педагог (Словаччина) (1911–1999)
- 6** – День журналіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 251/94 від 25.05.1994 р. як професійне свято працівників засобів масової інформації
- 6** – 185 років тому народилася Еліза Ожешко, польська письменниця (1841–1910)
- 7** – День працівників водного господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 226/03 від 18.03.2003 р. щорічно у першу неділю червня
- 7** – День працівників місцевої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 726/02 від 20.08.02 р. щорічно в першу неділю червня
- 7** – 110 років тому народився Петро Атанасійович Дужий, український письменник, політичний діяч, член ОУН, публіцист (1916–1997)

- 7** – 100 років тому народився Анатолій Дмитрович Базилевич, український художник, графік (1926–2005)
- 8** – Всесвітній день океанів. Всесвітній день боротьби за збереження біорізноманіття мешканців морських глибин і стабільну екологічну ситуацію в океанах
- 8** – 100 років тому народилася Ірина Михайлівна Сенік, українська поетеса, дисидент, член Української Гельсінської групи (1926–2009)
- 8** – 55 років тому народилася Неда Неждана (справжнє ім'я та прізвище – Надія Леонідівна Мірошніченко), українська драматургиня, поетеса, журналістка, перекладачка, сценаристка кіно і телебачення, культурно-мистецька діячка (1971)
- 9** – Міжнародний день друзів
- 10** – 95 років тому народився Степан Михайлович Литвин, український поет, перекладач (1931–2019)
- 10** – 75 років тому народився Василь Миколайович Шкляр, український письменник, політичний діяч (1951)
- 12** – Всесвітній день боротьби з дитячою працею, встановлений Міжнародною організацією праці (МОП), відзначається щорічно
- 12** – День працівника фондового ринку. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 202/2008 від 11.03.2008 р.
- 12** – 95 років тому народилася Євгенія Семенівна Мірошніченко, українська оперна співачка, педагог, Герой України (1931–2009)
- 14** – День працівників легкої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 285/94 від 09.06.1994 р. у другу неділю червня
- 14** – Всесвітній день донора крові. Відзначається щорічно згідно з рішенням Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ВНА 58.13 від 23.05.2005 р. У цей день 1868 р. народився австрійський лікар К. Ландштейнер, який відкрив існування груп крові людини
- 14** – 215 років тому народилася Гаррієт Бічер-Стоу, американська письменниця (1811–1896)
- 14** – 135 років тому народився Євген Олексійович Коновалець, український військовий і політичний діяч, голова проводу ОУН (1891–1938)
- 15** – День захисту людей похилого віку. Всесвітній день поширення інформації про зловживання стосовно літніх людей від-

- значається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/66/127) від 09.03.2012 р.
- 15** – 85 років тому народився Іван Васильович Миколайчук, український кіноактор, кінорежисер, сценарист (1941–1987)
- 17** – Всесвітній день боротьби з опустелюванням і засухою. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/115) від 19.12.1994 р.
- 17** – 110 років тому народився Віктор Платонович Некрасов, український письменник, громадський діяч, дисидент (1911–1987)
- 18** – 345 років тому народився Феофан Прокопович, український богослов, науковець, філософ, письменник (1681–1736)
- 19** – День фермера. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 234/2020 від 18.06.2020 р.
- 20** – Всесвітній день біженців. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/76) від 04.12.2000 р.
- 21** – Міжнародний день батька. В Україні це свято відзначається щорічно у третю неділю червня згідно з Указом Президента України № 274/2019 від 18.05.2019 р.
- 21** – Міжнародний день йоги. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/69/131) від 11.12.2014 р.
- 21** – Всесвітній день гідрографії. Відзначається з 2006 р. з ініціативи Міжнародної географічної організації за підтримки Генеральної Асамблеї ООН
- 22** – День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1245/2000 від 17.11.2000 р.
- 22** – 135 років тому народився Петро Андрійович Лісовий (справжнє прізвище – Свашенко), український письменник, журналіст (1891–1943)
- 23** – Міжнародний день вдів. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/189) від 23.02.2011 р.
- 23** – Міжнародний Олімпійський день. Святкується за рішенням Міжнародного олімпійського комітету щорічно
- 23** – День державної служби ООН. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/277) від 20.12.2002 р.

- 23** – День державної служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 291/03 від 04.04.2003 р.
- 23** – 135 років тому народився Владислав Ванчура, чеський письменник (1891–1942)
- 23** – 185 років тому народився Бенуа Малон, французький письменник, історик, автор розвідок про життя Т. Г. Шевченка (1841–1893)
- 24** – 65 років тому народився Максим Віталійович Стріха, український науковець, перекладач, критик (1961)
- 25** – День митника України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 251/2020 від 25.06.2020 р.
- 25** – Міжнародний день моряка або мореплавця. Був започаткований у 2010 році на підставі рішення членів Міжнародної морської організації ООН
- 25** – 140 років тому народився Іван Петрович Крип'якевич, український історик, вчений (1886–1967)
- 25** – 95 років тому народився Віталій Макарович Русанівський, український науковець, мовознавець (1931–2007)
- 26** – Міжнародний день ООН у підтримку жертв катувань. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/52/149) від 12.12.1997 р.
- 26** – Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотиками і їх незаконним обігом. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/42/112) від 07.12.1987 р.
- 26** – День кримськотатарського прапора – національного прапора кримських татар, корінного народу Криму. Відзначається з 2010 р.
- 26** – 155 років тому народився Андрій Митрофанович Лобода, український фольклорист, літературознавець і етнограф (1871–1931)
- 27** – Всесвітній день рибальства. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної конференції з урегулювання та розвитку рибальства, яка відбулась у липні 1984 р.
- 28** – День Конституції України. Відзначається щорічно в день ухвалення Верховною Радою України Основного Закону України. Святковий неробочий день в Україні згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 28** – День молодіжних та дитячих громадських організацій. Відзначається щорічно в останню неділю червня згідно з Указом

Президента України № 599/2008 від 27.06.2008 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 600/2011 від 24.05.2011 р.

- 29** – День Дунаю. Відзначається з 2004 р. з ініціативи Міжнародної комісії ООН з охорони басейну ріки Дунай
- 30** – 115 років тому народився Чеслав Мілош, польський поет, письменник, перекладач, лауреат Нобелівської премії з літератури (1980) (1911–2004)
- 30** – 85 років тому народилася Світлана Григорівна Барабаш, українська поетеса, літературознавиця (1941–2007)

ЛИПЕНЬ

- 1** – День архітектури України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 456/95 від 17.06.1995 р.
- 1** – 70 років тому народився Юрій Петрович Гудзь, український поет, прозаїк, драматург, есеїст, публіцист, художник, філософ (1956–2002)
- 2** – Міжнародний день спортивного журналіста. З ініціативи Міжнародної асоціації спортивної преси відзначається щорічно з 1995 р.
- 2** – День податківця України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 252/2020 від 25.06.2020 р.
- 3** – День армійської авіації Сухопутних військ Збройних сил України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 17/2025 від 08.01.2025 р.
- 3** – День зенітних ракетних військ Повітряних сил Збройних сил України. Це свято, що відзначається щорічно, своїм наказом встановив міністр оборони України у 2011 році.
- 3** – 85 років тому народився Богодар Антонович Которович, український скрипаль, диригент, педагог (1941–2009)
- 4** – День Національної поліції України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 97/2018 від 04.04.2018 р.
- 4** – День судового експерта. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 424/09 від 10.06.2009 р.
- 4** – Міжнародний день Дніпра. Свято третьої по величині (після Волги та Дунаю) річки Європи відзначається щорічно в першу суботу липня

- 4** – Міжнародний день кооперативів. Відзначається щорічно в першу суботу липня відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/90) від 16.12.1992 р.
- 4** – 160 років тому народився Сергій Миколайович Дельвіг, військовий діяч, генерал-полковник Армії УНР, військовий історик (1866–1944)
- 4** – 135 років тому народився Петро Йосипович Панч (справжнє прізвище – Панченко), український письменник (1891–1978)
- 4** – 85 років тому народився Володимир Іванович Заремба, український письменник (1941–2010)
- 5** – День Військово-морських сил Збройних сил України, відзначається щорічно у першу неділю липня згідно з Указом Президента України № 331/2015 від 12.06.2015 р.
- 5** – День працівників морського та річкового флоту, відзначається щорічно у першу неділю липня згідно з Указом Президента України № 332/15 від 12.06.2015 р.
- 6** – 175 років тому народився Іван Іванович Левинський, український архітектор, підприємець, громадський діяч (1851–2010)
- 6** – 115 років тому народився Петро Ілліч Кравчук, український письменник, літературознавець, громадський діяч і журналіст (Канада) (1911–1997)
- 7** – День працівника природно-заповідної справи. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 629/09 від 18.08.2009 р.
- 7** – 38 років тому заснована українська громадсько-політична і правозахисна організація Українська Гельсінська спілка (1988 р.)
- 7** – 105 років тому народився Петро Дмитрович Яцик, канадський підприємець українського походження, меценат і філантроп (1921–2001)
- 8** – День родини. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1209/11 від 30.12.2011 р.
- 9** – 85 років тому народився Віктор Терен (справжнє ім'я та прізвище – Віктор Васильович Таран), український письменник, поет, політик (1941)
- 10** – День вшанування загиблого медика. Відзначається з ініціативи команди Відзнаки «Орден Святого Пантелеймона». Започаткований в Україні у 2025 році аби вшанувати пам'ять медичних працівників, які загинули під час повномасштабної війни

- 10** – 170 років тому народився Нікола Тесла, сербський та американський фізик, інженер, винахідник (1856–1943)
- 10** – 155 років тому народився Марсель Пруст, французький письменник, есеїст та критик (1871–1922)
- 11** – Всесвітній день народонаселення. Відзначається щорічно згідно з рекомендаціями Керівної ради Фонду ООН в галузі народонаселення, поданих у рішенні № 89/46 від 1989 р.
- 12** – День рибалки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 464/95 від 22.06.1995 р. у другу неділю липня як професійне свято працівників рибного господарства
- 14** – 165 років тому народився Август Гарамбашич, хорватський поет, перекладач творів Т. Г. Шевченка (1861–1911)
- 15** – День Української Державності. Відзначається щорічно у День хрещення Київської Руси-України згідно з Указом Президента України № 423/2021 від 24.08.2021 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 15** – День пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира – хрестителя Київської Руси
- 15** – День українських миротворців. Відзначається щорічно згідно з Постановою Верховної Ради України № 292-VII від 21.05.2013 р.
- 16** – 36 років тому Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України (1990)
- 16** – День бухгалтера та аудитора. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 662/2004 від 18.06.2004 р.
- 16** – 95 років тому народився Володимир Гаврилович Ковтун, український письменник, перекладач (1931–2021)
- 17** – 180 років тому народився Микола Миклухо-Маклай, етнограф, географ та мандрівник (1846–1888)
- 17** – 155 років тому народився Філарет Михайлович Колесса, український композитор, етнограф, музикознавець і літературознавець (1871–1947)
- 17** – День етнографа
- 18** – Міжнародний день Нельсона Мандели. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/13) від 10.11.2009 р.
- 18** – 215 років тому народився Вільям Мейкпіс Теккереї, англійський письменник-сатирик, майстер реалістичного роману (1811–1863)
- 19** – День тренера. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 263/2021 від 24.06. 2021 р.

- 19** – День працівників металургійної та гірничодобувної промисловості. Відзначається щорічно в третю неділю липня відповідно до Указу Президента України № 187/93 від 03.06.1993 р.
- 19** – 150 років тому народився Володимир Мусійович Чехівський, громадський та політичний державний діяч (1876–1937)
- 19** – 130 років тому народився Арчібальд Джозеф Кронін, англійський письменник (1896–1981)
- 20** – Міжнародний день шахів
- 20** – День шахів в Україні. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 3985-VI від 01.11.2011 р.
- 20** – 115 років тому народився Василь Степанович Кучер, український письменник (1911–1967)
- 20** – 105 років тому народилася Оксана Миколаївна Вікул, українська балерина (1921–2001)
- 21** – 120 років тому народилася Олена Іванівна Теліга, українська поетеса, публіцистка, громадська та політична діячка (1906–1942)
- 21** – 105 років тому народився Борис Олександрів (справжнє прізвище – Олександр Грибінський), український письменник, перекладач, журналіст (Канада) (1921–1979)
- 22** – 135 років тому народився Сергій Володимирович Пилипенко, український письменник і публіцист (1891–1943)
- 25** – 160 років тому народився Модест Пилипович Левицький, український письменник, публіцист, політичний діяч (1866–1932)
- 26** – День працівників торгівлі. Відзначається щорічно в останню неділю липня відповідно до Указу Президента України № 427/95 від 05.06.1995 р.
- 26** – 170 років тому народився Джордж Бернард Шоу, англійський драматург, романіст, критик, лауреат Нобелівської премії (1925) (1856–1950)
- 26** – 100 років тому народилася Ана Марія Матуте, іспанська письменниця, критик, перша перекладачка поезії Т. Г. Шевченка в Іспанії (1926–2014)
- 26** – 95 років тому народився Іван Михайлович Дзюба, український літературознавець, критик, громадський діяч (1931–2022)
- 27** – День медичних працівників. Відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України № 327/2023 від 13.06.2023 р.
- 28** – День вшанування пам'яті захисників та захисниць України, учасників добровольчих формувань та цивільних осіб, які

були страчені, закатовані або загинули у полоні. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 4558-IX від 22.06.2025 р.

- 30** – Всесвітній день протидії торгівлі людьми. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/68/192)
- 30** – Міжнародний день дружби. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/275) від 27.04.2011 р.
- 30** – 165 років тому народилася Любов Олександрівна Яновська, українська письменниця (1861–1933)
- 31** – Міжнародний день системного адміністратора. Відзначається з 2000 року в останню п'ятницю липня
- 31** – 80 років тому народився Володимир Дмитрович Шевченко, український артист цирку, дресирувальник хижаків (1946–2012)

СЕРПЕНЬ

- 1** – День інкасатора. Професійне свято працівників служби інкасації
- 1** – 95 років тому народився Ілля Галайда, український письменник, педагог (Словаччина) (1931–2017)
- 1** – 85 років тому народився Василь Манолійович Довгий, український письменник, журналіст (1941–2018)
- 2** – Міжнародний день Голокосту ромів. В цей день 1944 р. у концтаборі Аушвіц-Біркенау гітлерівські фашисти влаштували «циганську ніч». Відзначається в Україні згідно з постановою Верховної Ради № 2085-IV від 08.10.2004 р.
- 2** – День Повітряних сил Збройних сил України. Відзначається щорічно у першу неділю серпня відповідно до Указу Президента України № 579/2007 від 27.06.2007 р.
- 3** – 195 років тому народився Герман-Ігнатій Бідерман, австрійський вчений (1831–1892)
- 4** – 165 років тому народився Трохим Аврамович Зіньківський, український письменник фольклорист і публіцист (1861–1891)
- 4** – 85 років тому народився Іван Петрович Головченко, український письменник, поет і журналіст (1941)

- 5** – 160 років тому народився Володимир Миколайович Леонтович, український письменник, громадський та політичний діяч (1866–1933)
- 6** – Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї (День Хіросіми). В цей день американська авіація здійснила атомне бомбардування японського міста Хіросіма (1945)
- 6** – Міжнародний день «Лікарі світу за мир». Відзначається за рішенням виконкому Міжнародного руху «Лікарі світу за запобігання ядерній війні»
- 8** – День військ зв'язку. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 154/2000 від 01.02.2000 р.
- 9** – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/214) від 17.02.1995 р.
- 9** – День будівельника. Відзначається в другу неділю серпня згідно з Указом Президента України № 273/93 від 22.07.1993 р. як професійне свято працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів
- 9** – День працівників ветеринарної медицини. Відзначається щорічно в другу неділю серпня згідно з Указом Президента України № 1035/01 від 01.11.2001 р.
- 9** – 140 років тому народився Олександр Тисовський, український вчений, педагог, основоположник і організатор Пласту (1886–1968)
- 9** – 115 років тому народився Орест Масикевич, український письменник, перекладач (Румунія) (1911–1980)
- 10** – 95 років тому народився Юрій Якович Барабаш, український літературознавець, критик (1931–2024)
- 10** – 85 років тому народився Роман Мар'янович Лубківський, український поет, перекладач, літературознавець (1941–2015)
- 12** – Міжнародний день молоді. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/120) від 20.01.2000 р.
- 12** – День молоді. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 333/2021 від 28.07.2021 р.
- 12** – 195 років тому народилася Олена Петрівна Блаватська, письменниця, мандрівниця, філософ, теософ (1831–1891)
- 12** – 160 років тому народився Хасінто Бенаvente-і-Мартінес, іспанський драматург, лауреат Нобелівської премії (1922) (1866–1954)

- 12** – 65 років тому народилася Марія Василівна Дзюба, українська письменниця, поетеса і художниця (1961)
- 15** – День археолога. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 694/08 від 06.08.2008 р.
- 15** – 255 років тому народився Вальтер Скотт, англійський письменник (1771–1832)
- 15** – 160 років тому народився Олександр Васильович Дедюлін, український вчений, засновник вітчизняної імунобіології, організатор української ветеринарної служби (1866–1924)
- 18** – 190 років тому народився Олександр Якович Кониський, український письменник, публіцист, перекладач, громадський діяч, автор духовного гімну «Молитва за Україну» (1836–1900)
- 19** – Всесвітній день гуманітарної допомоги. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/63/139) від 05.03.2009 р.
- 19** – День пасічника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 815/97 від 15.08.1997 р.
- 20** – 125 років тому народився Сальваторе Квазімодо, італійський поет, перекладач, критик, лауреат Нобелівської премії (1959) (1901–1968)
- 20** – 105 років тому народився Микола Якович Зарудний, український письменник, драматург (1921–1991)
- 23** – Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації. День був проголошений на 150-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО за підтримки ООН в 1998 році
- 23** – День Державного прапора України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 987/04 від 23.08.2004 р.
- 23** – 115 років тому народився Володимир Тимофійович Конвісар, український письменник (1911–1990)
- 23** – 55 років тому народилася Римма Анатоліївна Зюбіна, українська акторка театру і кіно, телеведуча, громадська діячка, волонтерка (1971)
- 24** – День Незалежності України. Відзначається щорічно як державне загальнонародне свято згідно з постановою Верховної Ради України № 2143-XII від 20.02.1992 р. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 25** – 125 років тому народився К'єлль Абелль, данський драматург та театральний художник (1901–1961)

- 27** – 170 років тому народився Іван Якович Франко, український письменник, перекладач, науковець, громадський і політичний діяч (1856–1916)
- 27** – 155 років тому народився Теодор Драйзер, американський письменник і громадський діяч (1871–1945)
- 29** – День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 621/2019 від 23.08.2019 р.
- 29** – Міжнародний день дій проти ядерних випробувань. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/35)
- 29** – День авіації. Відзначається щорічно в останню суботу серпня згідно з Указом Президента України № 305/93 від 16.08.1993 р. як професійне свято військових і цивільних авіаторів та працівників авіаційної промисловості і транспорту
- 29** – 105 років тому народився Микола Захарович Романченко, український письменник (1921–1991)
- 30** – Міжнародний день жертв насильницьких зникнень. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/65/209)
- 30** – День шахтаря. Відзначається щорічно в останню неділю серпня згідно з Указом Президента України № 304/93 від 16.08.1993 р.

ВЕРЕСЕНЬ

- 1** – День знань. Відзначається з 1984 р.
- 1** – 87 років від дня нападу фашистської Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни (1939)
- 2** – День закінчення Другої світової війни (1945)
- 2** – День нотаріату. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 211/10 від 22.02.2010 р.
- 2** – 215 років тому народився Іван Миколайович Вагилевич, український поет, мовознавець, етнограф, громадський діяч (1811–1866)
- 2** – 135 років тому народився Павло Петрович Филипович, український поет та літературознавець (1891–1937)
- 3** – 165 років тому народився Михайло Андрійович Беркос, український художник-імпресіоніст (1861–1919)

- 4** – 185 років тому народився Данило Костянтинович Мороз, український письменник (1841–1894)
- 5** – Міжнародний день благодійництва. Встановлений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/67/105) від 07.03.2013 р. Відзначається щорічно. Співпадає й приурочений до Дня пам'яті Терези Калькутської
- 6** – День адміністратора центру надання адміністративних послуг
- 6** – День читання книг
- 6** – День підприємця. Відзначається щорічно в першу неділю вересня згідно з Указом Президента України № 1110/98 від 05.10.1998 р.
- 7** – День знищення військової іграшки. Відзначається з 1998 р. з ініціативи Всесвітньої асоціації допомоги сиротам та дітям, які не мають батьківської опіки
- 7** – День воєнної розвідки України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 629/2022 від 07.09.2022 р.
- 8** – Міжнародний день грамотності. Відзначається в системі Організації Об'єднаних Націй щорічно згідно з рішенням 14-ї сесії ЮНЕСКО № 1.141 від 1966 р.
- 8** – Міжнародний день солідарності журналістів. Відзначається щорічно з 1958 р. згідно з рішенням IV конгресу Міжнародної організації журналістів. Приурочений до дня пам'яті Ю. Фучика
- 8** – 130 років тому народився Олександр Олександрович Соколовський, український письменник-романіст (1896–1938)
- 9** – Всесвітній день краси. Проводиться з ініціативи Міжнародного комітету естетики та косметології
- 9** – Всесвітній день надання першої медичної допомоги
- 11** – 80 років тому народився Анатолій Дмитрович Криволап, український художник, майстер нефігуративного малярства та пейзажу (1946)
- 12** – Всесвітній день надання першої медичної допомоги (World First Aid Day). З 2000 року цей день відзначають щорічно в другу суботу вересня з ініціативи національних організацій – Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця
- 12** – День фізичної культури і спорту. Відзначається щорічно в другу суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 340/94 від 29.06.1994 р.
- 12** – День українського кіно. Відзначається щорічно в другу суботу вересня згідно з Указом Президента України № 52/96 від 12.01.1996 р. як професійне свято працівників кінематографії

- 12** – 105 років тому народився Станіслав Лем, польський письменник (1921–2006)
- 13** – Міжнародний день пам'яті жертв фашизму. Відзначається щорічно у другу неділю вересня
- 13** – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Відзначається щорічно в другу неділю вересня відповідно до Указу Президента України № 302/93 від 12.08.1993 р.
- 13** – 365 років тому народився Даніель Дефо, англійський письменник і публіцист, один із основоположників європейського реалістичного роману (1661–1731)
- 13** – 95 років тому народився Борис Микитович Харчук, український письменник (1931–1988)
- 14** – День танкових військ. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 574/2023 від 9.09.2023 р.
- 15** – Міжнародний день демократії. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/7) від 13.12.1997 р.
- 15** – День створення міжнародної екологічної організації «Грінпіс»
- 15** – 135 років тому народилася Агата Крісті, англійська письменниця (1891–1976)
- 16** – Міжнародний день збереження озонового шару. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/114) від 23.01.1995 р.
- 16** – 105 років тому народився Михайло Семенович Логвиненко, український критик, літературознавець (1921–2002)
- 17** – День усиновлення. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1088/08 від 27.11.2008 р.; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 17** – День рятівника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 830/08 від 12.09.2008 р.
- 17** – День безпеки пацієнтів. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента № 648/2019 від 04.09.2019 р.
- 17** – 125 років тому народився Микола Петрович Глушенко, український художник (1901–1977)
- 18** – День пам'яті українських журналістів. Відзначається в Україні щороку в третю п'ятницю вересня. День встановлений у 2007 р. з ініціативи Національної спілки журналістів України

- 19** – День фармацевтичного працівника. Відзначається щорічно в третю суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 1128/99 від 07.09.1999 р.
- 19** – День винахідника і раціоналізатора. Відзначається щорічно в третю суботу вересня відповідно до Указу Президента України № 443/94 від 16.08.1994 р.
- 19** – 115 років тому народився Вільям Джеральд Голдінг, англійський письменник-романіст, лауреат Нобелівської премії (1983) (1911–1993)
- 20** – День працівників лісу. Відзначається щорічно в третю неділю вересня згідно з Указом Президента України № 356/93 від 28.08.1993 р.
- 20** – 115 років тому народився Микола Львович Нагнибіда, український поет (1911–1985)
- 20** – 85 років тому народився Степан Гостиняк, український поет, літературознавець, перекладач (Словаччина) (1941)
- 21** – Міжнародний день миру. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/282) від 07.09.2001 р.
- 21** – День миру. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 100/02 від 05.02.2002 р.
- 21** – 235 років тому народився Іштван Сечені, угорський письменник, політичний діяч, засновник Академії наук Угорщини (1791–1860)
- 21** – 140 років тому народився Герберт Джордж Веллс, англійський письменник-фантаст (1886–1946)
- 22** – День партизанської слави. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1020/2001 від 30.10.2001 р.
- 22** – 135 років тому народився Павло Варламович Носач, український кобзар, композитор (1890–1966)
- 23** – Міжнародний день жестових мов. Проголошено резолюцією Генасамблеї ООН (A/RES/72/161) від 19.12. 2017 р.
- 24** – 205 років тому народився Ціпріан Каміл Норвід, польський поет-романтик, філософ, художник, скульптор (1821–1883)
- 24** – 130 років тому народився Френсіс Скотт Фіцджеральд, американський письменник (1896–1940)
- 25** – 135 років тому народився Іван Васильович Ткачук, український письменник, журналіст (1891–1948)
- 26** – Європейський день мов
- 26** – Міжнародний день за повну ліквідацію ядерної зброї

- 26** – 125 років тому народився Семен Дмитрович Скляренко, український письменник (1901–1962)
- 27** – Всесвітній день туризму. Відзначається щорічно в день затвердження статуту Всесвітньої туристичної організації
- 27** – День туризму. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 1047/98 від 21.09.1998 р.
- 27** – День машинобудівника. Відзначається щорічно в четверту неділю вересня згідно з Указом Президента України № 361/93 від 08.09.1993 р. як професійне свято працівників машинобудування і приладобудування
- 27** – Міжнародний день глухонімих. Встановлено в пам'ять про створення Міжнародної Федерації глухонімих (1951 рік). Відзначається в останню неділю вересня
- 27** – Всеукраїнський день дошкілля. Відзначається щорічно в останню неділю вересня
- 27** – 155 років тому народилася Грація Деледда, італійська письменниця, лауреат Нобелівської премії (1926) (1871–1936)
- 28** – Міжнародний день права знати. Започаткований у 2002 році на конференції, де зібралися різні громадські організації та ініціативи, що діють в галузі свободи інформації
- 28** – Міжнародний день загального доступу до інформації. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/74/5) від 15.10. 2019 р.
- 28** – 105 років тому народився Василь Федорович Лисенко, український письменник, літературознавець, редактор (1921–1993)
- 29** – Всесвітній день моря. Відзначається за рішенням X сесії Асамблеї Міжурядової морської консультативної організації, яка відбулася у листопаді 1977 року. У різних країнах День моря святкується в найбільш доречний день останнього тижня вересня
- 29** – День пам'яті жертв Бабиного Яру
- 29** – Всесвітній день серця
- 29** – 160 років тому народився Михайло Сергійович Грушевський, український державний та політичний діяч, письменник, історик і організатор української науки (1866–1934)
- 30** – Всеукраїнський день бібліотек. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 471/98 від 14.05.1998 р.
- 30** – Міжнародний день перекладача, відзначають щорічно. Його проголосили члени Міжнародної федерації перекладачів, ви-

бравши для свята саме 30 вересня, оскільки цього дня в 420 році помер перекладач, історик і письменник Ієронім Стридонський

- 30** – 185 років тому народився Михайло Петрович Драгоманов, український філософ, публіцист, фольклорист, громадський діяч (1841–1895)

ЖОВТЕНЬ

- 1** – Міжнародний день музики. Відзначається за рішенням Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО, ініціатором відзначення цього дня був Д. Шостакович
- 1** – Міжнародний день громадян похилого віку. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/45/106) від 14.12.1990 р.
- 1** – День захисників і захисниць України. Відзначається згідно з Указом Президента України № 806/14 від 14.10.2014 р. Святковий неробочий день згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 1** – День ветерана. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1135/04 від 24.09.2004 р.
- 1** – День українського козацтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 966/99 від 07.08.1999 р. в день свята Покрови Пресвятої Богородиці; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 2** – Міжнародний день боротьби проти насилля. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/61271) від 15.06.2007 р.
- 2** – 120 років тому народився Іван Багряний (справжнє ім'я та прізвище – Іван Павлович Лозов'яга), український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч (1906–1963)
- 3** – 145 років тому народився Михайло Степанович Возняк, український літературознавець (1881–1954)
- 4** – Всесвітній день тварин
- 4** – День працівників освіти. Відзначається щорічно в першу неділю жовтня відповідно до Указу Президента України № 513/94 від 11.09.1994 р.

- 4** – День територіальної оборони. Відзначається щорічно в першу неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 417/2020 від 30.09.2020 р.
- 4-10** – Всесвітній тиждень космосу. Проголошено Міжнародною федерацією астронавтики на честь запуску першого у світі штучного супутника Землі (А/54/68)
- 5** – Всесвітній день учителя. Відзначається щорічно в ознаменування річниці підписання рекомендації ЮНЕСКО та Міжнародної організації праці щодо становища вчителів
- 5** – Всесвітній день архітектури. Ініціатором його створення був Міжнародний союз архітекторів. Відзначається щорічно у перший понеділок жовтня
- 5** – Всесвітній день середовища проживання. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (1985 р.) у перший понеділок жовтня
- 5** – 90 років тому народився Вацлав Гавел, чеський політик та громадський діяч, дисидент, драматург та есеїст (1936–2011)
- 5** – 85 років тому народився Вадим Леонтійович Скуратівський, український мистецтвознавець, історик, літературознавець, публіцист (1941)
- 6** – 145 років тому народився Іван Антонович Кочерга, український письменник, драматург (1881–1952)
- 8** – День юриста. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1022/97 від 16.09.1997 р.
- 8** – 105 років тому народився Іван Антонович Маценко, український письменник (1921–2011)
- 8** – 155 років тому народився Іван Максимович Піддубний, український спортсмен-борець, шестиразовий чемпіон світу з боротьби (1871–1949)
- 9** – Міжнародний день поштової служби. Відзначається щорічно в річницю заснування Всесвітнього поштового союзу (1874 р., м. Берн, Швейцарія). В усьому світі з 9 жовтня проводять Міжнародний тиждень листа
- 10** – Всесвітній день охорони психічного здоров'я. Відзначається щорічно з 1992 р. з ініціативи Всесвітньої федерації психічного здоров'я ВООЗ
- 10** – День працівників стандартизації та метрології. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 910/02 від 08.10.2002 р.

- 10** – 95 років тому народилася Алена-Святомира Василівна Пашко, українська поетеса, громадська діячка (1931–2012)
- 11** – Міжнародний день дівчаток
- 11** – День художника. Відзначається згідно з Указом Президента України № 1132/98 від 09.10.1998 р. у другу неділю жовтня
- 11** – День працівників санітарно-епідеміологічної служби. Відзначається щорічно в другу неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 1178/04 від 05.10.2004 р.
- 11** – День професійних спілок України. Святування проходить у другу неділю жовтня
- 12** – 130 років тому народився Еудженіо Монтале, італійський поет, прозаїк, літературний критик, лауреат Нобелівської премії (1975) (1896–1981)
- 13** – Міжнародний день зменшення ризику природних катастроф. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/64/200) від 25.02.2010 р.
- 13-19** – Європейський тиждень місцевої демократії. Держави-члени Ради Європи, які підписали Хартію (15 жовтня 1985 р.), зобов'язуються втілювати принципи місцевого самоврядування у своєму національному законодавстві. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 922/07 від 27.09.2007 р. щорічно в тиждень, що включає 15 жовтня
- 13-19** – Всесвітній тиждень роману був проголошений на 41-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у 2021 році та проходить щороку протягом тижня з 13 жовтня
- 14** – 84 роки тому утворено Українську повстанську армію (УПА) (1942)
- 14** – Міжнародний день стандартизації. Відзначається в день створення Міжнародної організації зі стандартизації
- 15** – Міжнародний день сільських жінок. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/62/136) від 18.12.2007 р. Ініціатором відзначення цього свята в Україні стало Всеукраїнське громадське об'єднання «Рада жінок-фермерів України», яке створено в 1998 р.
- 15** – 105 років тому народився Дмитро Омелянович Луценко, український поет (1921–1989)
- 16** – Всесвітній день продовольства. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/35/70) від 05.12.1980 р.

- 16** – 105 років тому народився Степан Гапак, український педагог, художник, скульптор, публіцист і громадський діяч (Словаччина) (1921–1997)
- 17** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію бідності. Відзначається згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/196) від 22.12.1992 р.
- 17** – День працівників целюлозно-паперової промисловості. Відзначається щорічно у третю суботу жовтня згідно з Указом Президента України № 885/2008 від 01.10.2008 р.
- 18** – День працівників харчової промисловості. Відзначається в третю неділю жовтня згідно з Указом Президента України № 714/95 від 08.08.1995 р.
- 18** – 150 років тому народився Сергій Олександрович Єфремов, український громадсько-політичний і державний діяч, літературний критик, історик літератури (1876–1939)
- 19** – Всеукраїнський день відповідальності людини. Відзначається щорічно згідно з постановою Верховної Ради України № 1705-IX від 16.07.2021 р.
- 19** – 100 років тому народився Богдан-Володимир Дмитрович Гаврилишин, український, канадський, швейцарський економіст, громадський діяч, меценат (1926–2016)
- 20** – Міжнародний день авіадиспетчера. Міжнародна федерація асоціацій авіаційних диспетчерів, створена в Амстердамі 20 жовтня 1961 р. Федерація представляє інтереси більше сорока тисяч авіадиспетчерів 127 країн світу
- 20** – Всеукраїнський день боротьби із захворюванням на рак молочної залози. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 42/05 від 17.01.2005 р.
- 22** – 215 років тому народився Ференц Ліст, угорський композитор, піаніст, диригент (1811–1886)
- 24** – День Організації Об'єднаних Націй. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/168 (III)) від 31.10.1947 р.
- 24-30** – Тиждень роззброєння. Проводиться щорічно за закликом спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1978) і починається у день річниці заснування ООН (A/RES/S-10/2, п.102)
- 24** – Всесвітній день інформації щодо розвитку. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/3038 (XXVII)) від 19.12.1972 р.

- 24** – 115 років тому народилася Оксана Керч (справжнє ім'я та прізвище – Ярослава-Оксана Гаращак), українська письменниця, літературознавець, публіцистка і громадська діячка (США) (1911–1991)
- 25** – Міжнародний день боротьби жінок за мир
- 25** – День автомобіліста і дорожника. Відзначається в Україні в останню неділю жовтня як професійне свято працівників автомобільного транспорту і дорожнього господарства згідно з Указом Президента України № 452/93 від 13.10.1993 р. в редакції Указу Президента України № 1173/97 від 22.10.1997 р.
- 26** – Міжнародний день шкільних бібліотек. З 1999 р. з ініціативи ЮНЕСКО відзначається щорічно четвертого понеділка жовтня
- 27** – День української писемності та мови. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1241/97 від 6.11.1997 р. в день вшанування пам'яті преподобного Нестора Літописця; із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 455/2023 від 28.07.2023 р.
- 27** – 290 років тому народився Джеймс Макферсон, шотландський письменник (1736–1796)
- 27** – 95 років тому народився Юрій Тимофійович Кочерга, український письменник (1931–2002)
- 28** – 36 років тому Верховна Рада УРСР затвердила Закон про державний статус української мови № 8312/XI від 28.10.1989 р.
- 28** – День визволення України від фашистських загарбників. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 836/09 від 20.10.2009 р.
- 28** – 275 років тому народився Дмитро Степанович Бортнянський, український композитор, співак і диригент (1751–1825)
- 30** – 270 років тому народився Річард Брінслі Шерідан, англійський письменник, драматург епохи Просвітництва (1751–1816)
- 31** – Міжнародний день Чорного моря. Ініційовано громадськістю та владними структурами причорноморських країн
- 31** – Всесвітній день заощаджень. Цей день відзначають у багатьох країнах Європи, де громадяни користуються послугами банків і зберігають там свої заощадження

ЛИСТОПАД

- 1** – 35 років тому Верховна Рада України ухвалила «Декларацію прав національностей України» (1991)
- 1** – 165 років тому народилася Дніпрова Чайка (справжнє ім'я та прізвище – Людмила Олексіївна Василевська-Березіна), українська письменниця та поетеса (1861–1927)
- 1** – День працівника соціальної сфери. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента №374/99 від 13.04.1999 р. в першу неділю листопада
- 2** – 145 років тому народився Остап Грицай, український письменник, перекладач літературознавець, журналіст та педагог (1881–1954)
- 3** – День інженерних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1390/99 від 27.10.1999 р.
- 4** – 80 років тому в Парижі створено Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (1946)
- 4** – День залізничника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1140/02 від 11.12.2002 р. Саме в цей день у 1861 р. з Відня через Перемишль до залізничного вокзалу Львова прибув перший поїзд на територію сучасної України. Цей день вважається початком історії залізниць в Україні
- 6** – Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів
- 6** – 215 років тому народився Маркіян Семенович Шашкевич, український письменник, культурно-громадський діяч (1811–1843)
- 6** – 100 років тому народився Михайло Данилович Клименко, український поет-лірик, журналіст, громадський діяч (1926–1998)
- 7** – Всесвітній день чоловіків. Цей день було встановлено в 2000 році з ініціативи магістрату Відня (Австрія) і керівництва відділення ООН у Відні. Його святкують у першу суботу листопада
- 7** – 90 років тому народився Микола Степанович Вінграновський, український письменник та поет, режисер, актор, сценарист (1936–2004)
- 8** – День Десантно-штурмових військ Збройних сил України. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 817/2025 від 04.11.2025 р.

- 8** – День виноградаря і винороба. Відзначається щороку у другу неділю листопада згідно з Указом Президента України № 403/2020 від 22.09.2020 р.
- 8** – 90 років тому народилася Надія Олексіївна Світлична, журналістка, правозахисниця, публіцистка, мемуаристка (1936–2006)
- 8** – 135 років народився Олесь Досвітній (справжнє ім'я та прізвище – Олександр Федорович Скрипаль-Мищенко), український політик та письменник (1891–1934)
- 9** – Всесвітній день якості. Відзначається з ініціативи міжнародних організацій зі стандартизації та якості за підтримки ООН
- 9** – Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва. Відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України від 30.12.2013 р. № 717/13 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні»
- 10** – Всесвітній день молоді. Відзначається у день створення Всесвітньої федерації демократичної молоді
- 10** – Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку
- 11** – 85 років тому народився Леонід Миколайович Талалай, український поет (1941–2012)
- 12** – День Державного бюро розслідувань. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента № 763/2024 від 12.11.2024 р.
- 12** – 375 років тому народилася Хуана Інес де ла Крус, мексиканська поетеса (1651–1695)
- 12** – 90 років тому народився Микола Федорович Сингаївський, український поет (1936–2013)
- 13** – Всесвітній день незрячих. Відзначається у день народження Валентина Гаюї, французького педагога, який у 1784 році заснував у Парижі перший у світі інтернат для незрячих
- 14** – Всесвітній день боротьби із захворюванням на діабет. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/61/225) від 18.01.2007 р.
- 15** – День працівників сільського господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 428/93 від 07.10.1993 р. у третю неділю листопада як професійне свято
- 16** – Міжнародний день толерантності. Відзначається в усьому світі з 1995 р. за рішенням ЮНЕСКО. Саме цього дня ухвалили Декларацію принципів терпимості

- 16** – День працівників радіо, телебачення та зв'язку. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 667/94 від 11.11.1994 р.
- 17** – Міжнародний день студентів. Встановлений 17 листопада 1946 р. на Всесвітньому конгресі студентів, що відбувся в Празі, в пам'ять чеських студентів-патріотів. В Україні День студента відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 659/99 від 16.07.1999 р.
- 18** – День сержанта Збройних сил України. Відзначається в Україні щороку згідно з Указом Президента України № 153/2019 від 19.04.2019 р.
- 18** – 105 років тому народився Дмитро Олексійович Міщенко, український письменник (1921–2016)
- 19** – Всесвітній день філософії. Свято відзначається в третій четвер листопада, починаючи з 2002 р., за регламентом ЮНЕСКО
- 19** – Міжнародний день відмови від паління. Відзначається щорічно в третій четвер листопада в більшості країн світу. Встановлений Американським онкологічним товариством в 1977 р.
- 19** – Всесвітній день книги рекордів Гіннеса. Відзначається щорічно в третій четвер листопада
- 19** – День працівників гідрометеорологічної служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 208/03 від 11.03.2003 р.
- 19** – День скловиробника. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1417/03 від 09.12.2003 р.
- 20** – Всесвітній день дітей. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/836 (1X) від 14.12.1954 р. Саме у цей день 20 листопада 1959 року Генеральна Асамблея ухвалила Декларацію прав дитини, а 20 листопада 1989 року – Конвенцію про права дитини.
- 20** – День захисту дітей. Відзначається в Україні щорічно згідно з Указом Президента України № 355/2025 від 30.05.2025 р.
- 21** – Всесвітній день телебачення. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/51/205) від 17.12.1996 р.
- 21** – День гідності та свободи. Відзначається щорічно в Україні згідно з Указом Президента України № 872/2014 від 13.11.2014 р. на честь початку Помаранчевої революції (2004 р.) та Революції гідності (2013 р.)

- 21** – 115 років тому народився Василь Лозовий (справжнє ім'я та прізвище – Михайло Миколайович Ходаківський), український письменник, журналіст (1911–1995)
- 24** – 220 років тому народився Олекса Петрович Стороженко, український письменник, етнограф, драматург (1806–1874)
- 24** – 200 років тому народився Карло Коллоді (справжнє ім'я та прізвище – Карло Лоренціні), італійський письменник та журналіст (1826–1890)
- 25** – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок. Відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/134) від 17.12.1999 р.
- 25** – 135 років тому народився Клим Лаврентійович Поліщук, український письменник, публіцист, автор історичних романів (1891–1937)
- 26** – Всесвітній день інформації. Це свято проводиться щорічно з 1994 року з ініціативи Міжнародної академії інформатизації
- 26** – 220 років тому народився Пилип Семенович Морачевський, український письменник, педагог, поет-романтик, філолог, перекладач (1806–1879)
- 27** – 125 років тому народився Михайло Орест, український поет, перекладач, педагог (1901–1963)
- 28** – День пам'яті жертв голодоморів. Відзначається щорічно у четверту суботу листопада згідно з Указом Президента України № 1310/98 від 26.11.1998 р.
- 28** – День працівника системи фінансового моніторингу. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 523/2020 від 28.11.2020 р.
- 28** – 150 років тому народився Франтішек Главачек, чеський публіцист, перекладач (1876–1974)
- 28** – 145 років тому народився Стефан Цвейг, австрійський письменник критик (1881–1942)
- 29** – Міжнародний день солідарності з палестинським народом. Відзначається щорічно за закликм резолюції Генеральної Асамблеї ООН (1977 р.) у день, коли у 1947 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено резолюцію про розділ Палестини
- 29** – 245 років тому народився Андрес Бельо, венесуельський і чилійський філософ, державний діяч, письменник (1781–1865)
- 30** – Міжнародний день захисту інформації
- 30** – 55 років тому народився Володимир Іванович Рибак, український політик, патріот, Герой України (1971–2014)

- 30** – 75 років тому народився Назарій Назарович Яремчук, український естрадний співак (тенор) (1951–1995)
- 30** – 115 років тому народився Андрій Семенович Михайлюк, український поет (1911–1937)

ГРУДЕНЬ

- 1** – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Відзначається щорічно з ініціативи ВООЗ згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/43/15) від 27.10.1988 р.
- 1** – 35 років тому на всенародному референдумі підтверджено Акт проголошення незалежності України (1991)
- 1** – День працівників прокуратури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1190/00 від 02.11.2000 р.
- 1** – 65 років тому народився Олександр Богданович Гордон, український поет, прозаїк, науковець (1961)
- 2** – Міжнародний день боротьби за скасування рабства. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/317 (1V)) від 02.12.1949 р.
- 3** – Міжнародний день людей з інвалідністю. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/3) від 14.10.1992 р.
- 4** – День ракетних військ і артилерії. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 748/2024 від 02.11.2024 р.
- 5** – Міжнародний день волонтерів. Відзначається щорічно згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/40/212) від 17.12.1985 р.
- 5** – День працівників статистики. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1120/2002 від 02.12.2002 р.
- 5** – 95 років тому народився Григорій Михайлович Тютюнник український письменник-прозаїк, новеліст (1931–1980)
- 6** – День Збройних сил України. Відзначається відповідно до Постанови Верховної Ради України № 3528-XII від 19.10.1993 р.
- 7** – Міжнародний день цивільної авіації. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/51/33) від 06.12.1996 р.
- 7** – День місцевого самоврядування. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1250/2000 від 25.11.2000 р.

- 7** – Всесвітній день української хустки
- 7** – 215 років тому народився Микола Леонтійович Устиянович, український письменник і громадський діяч (1811–1885)
- 8-14** – Всеукраїнський тиждень права. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України № 1149/08 від 08.12.2008 р. щорічно в тиждень, що включає День прав людини, який відзначають (10 грудня) з нагоди проголошення Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р. «Загальної декларації прав людини»
- 8** – 150 років тому народилася Марія Степанівна Крушельницька, українська акторка і письменниця, громадська діячка (1876–1935)
- 8** – 125 років тому народився Дмитро Прокопович Гордієнко, український письменник, журналіст (1901–1974)
- 9** – Міжнародний день боротьби з корупцією. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/58/4) від 31.10.2003 р.
- 9** – Міжнародний день пам'яті жертв злочинів геноциду, вшанування їхньої людської гідності і попередження цих злочинів
- 10** – Міжнародний день прав людини. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/423 (V)) від 04.12.1950 р. В Україні День прав людини відзначається згідно з Указом Президента України № 854/2022 від 09.12.2022 р.
- 10** – 135 років тому народилася Неллі Закс, німецька поетеса, лауреат Нобелівської премії (1966) (1891–1970)
- 11** – Міжнародний день гір. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/57/245) від 20.12.2002 р.
- 12** – День Сухопутних військ України. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1167/97 від 18.10.1997 р.
- 12** – 205 років тому народився Гюстав Флобер, французький письменник (1821–1880)
- 12** – 85 років тому народився Борис Семенович Хижняк, український письменник (1941–2008)
- 13** – День благодійництва. Відзначається щорічно у другу неділю грудня відповідно до Указу Президента України № 1220/2007 від 13.12.2007 р.
- 13** – 170 років тому народився Микола Садовський (справжнє прізвище – Тобілевич), український актор, режисер (1856–1933)

- 13** – 125 років тому народився Микола Атанасійович Дужий, український громадський і політичний діяч, журналіст, редактор (1901–1955)
- 14** – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 945/2006 від 10.10.2006 р.
- 15** – День працівників суду. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1318/2000 від 08.12.2000 р.
- 16** – 105 років тому народився Віктор Дмитрович Вакуленко, український письменник, драматург (1921–2000)
- 17** – День працівника державної виконавчої служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 569/2009 від 22.07.2009 р.
- 18** – Міжнародний день мігрантів. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/55/93) від 04.12.2000 р.
- 18** – 120 років тому народився Золтан Зелк, угорський поет, письменник
- 18** – 95 років тому народилася Михайлина Хомівна Коцюбинська, українська літературознавиця, критик, перекладачка (1931–2011)
- 18** – 150 років тому народився Петро Іванович Холодний, український вчений, художник, громадський діяч, педагог (1876–1930)
- 19** – День адвокатури. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1121/02 від 02.12.2002 р.
- 19** – 155 років тому народився Микола Кіндратович Вороний, український поет, театрознавець, перекладач (1871–1942)
- 19** – 125 років тому народився Олександр Мусійович Сорока, український поет і перекладач (1901–1941)
- 20** – Міжнародний день солідарності людей. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/209)
- 21** – 185 років тому народився Володимир Степанович Іконников, український історик та педагог (1841–1923)
- 21** – 165 років тому народився Євген Харлампійович Чикаленко, український громадський і культурний діяч, фольклорист, мемуарист, журналіст, меценат (1861–1929)
- 22** – День працівника дипломатичної служби. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1639/05 від 21.11.2005 р.
- 22** – День енергетики. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 282/01 від 25.04.2001 р.

- 23** – 65 років тому народився Василь Дмитрович Слапчук, український поет, прозаїк, критик (1961)
- 24** – День працівників архівних установ. Відзначається щорічно згідно з Указом Президента України № 1200/98 від 30.10.1998 р.
- 24** – 145 років тому народився Хуан Рамон Хіменес, іспанський поет, лауреат Нобелівської премії (1956) (1881–1958)
- 25** – Різдво Христове. Вважається святковим неробочим днем згідно зі ст. 73 Кодексу законів про працю
- 27** – Міжнародний день протиепідемічної готовності. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/75/27)
- 28** – 160 років тому народився Данило Кирилович Заболотний, український вчений, мікробіолог, епідеміолог (1866–1929)
- 29** – 150 років тому народився Микола Дмитрович Стражеско, український вчений-медик, лікар-терапевт (1876–1952)
- 29** – 135 років тому народився Володимир Левкович Симиренко, український вчений-помолог і селекціонер (1891–1938)
- 30** – 120 років тому народився Святослав Ярославович Гординський, український художник, мистецтвознавець, поет та перекладач (1906–1993)
- 31** – 430 років тому народився Петро Могила, український політичний, церковний і освітній діяч (1596–1647)

ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ

А

Абелль К. **377**
Айзенк Г. Ю. **354**
Алексахін І. С. **41**
Алмазів (Алмазов) О. Д. **347**
Алчевська Х. Д. **359**
Андерсен Г. К. **358**
Андієвська Е. І. **355**
Андрюшів О. І. **27**
Аржевітін С. М. **35**
Арсирій А. Т. **66**
Афанасьєв О. *див.* Афанасьєв-Чужбинський О. **354**

Б

Багрянний Іван
(Лозов'яга І. П.) **383**
Бадзьо Ю. В. **28**
Баєр П. М. **40**
Бажанський П. І. **352**
Баженов В. М. **352**
Базель Я. Р. **25**
Базилевич А. Д. **368**
Байвельман М. М. **325**
Байдебура П. А. **353**
Баконій З. С. **8**
Балагурі Е. А. **50**
Балла Е. **3, 44, 283**
Балла Т. **68**
Бандровська І. К.
(Шпильова) **58**
Бандурина Л. О. **14**
Баник М. І. **53**
Барабаш С. Г. **371**
Барабаш Ю. Я. **376**
Баран Б. М. *див.* Салаї Б.
Баренблат Т. М. **326**
Барнич Я. В. **51**

Барток Б. **21**
Барчій І. Є. **60**
Басараб М. В. **26**
Баяновська М. Р. **26**
Бедзір П. Ю. **11**
Беккет С. **359**
Белень М. О. **31**
Белень-Пуглик М. І. **17**
Бельо А. **391**
Бенавенте-і-Мартінес Х. **376**
Бережанин
див. Фогорашій І.
Берец М. В. **21**
Беркос М. А. **378**
Бехер Й.-Р. **365**
Бешеньєї Г. **349**
Біба С. Ю. **60**
Бідерман Г.-І. **42, 375**
Бідзіля В. І. **20**
Біланіч Г. П. **34**
Білаш О. І. **354**
Бірчак В. І. **18**
Бічер-Стоу Г. **368**
Блаватська О. П. **376**
Блецкан Д. І. **58**
Блистів О. **12**
Бобак М. **24**
Бобоніч Г. В. **52**
Бодлер Ш. **359**
Божко С. З. **361**
Бойченко В. П. **362**
Бойчук Ю. І. **60**
Бокшай Й. Й. **52**
Бокшай О. П. **22**
Бора В. М. **29**
Боровиковський Л. І. **352**
Боролич Ю. Ю. **16**
Бортнянський Д. С. **387**
Боршош Ю. Ю. **25, 148**
Бочко М. Г. **10**
Бредель В. **362**

Бровченко В. Я. **367**
Брюкнер А. **349**
Бубряк І. І. **20**
Булеца Б.-М. А. **67**
Бунда С. П. **8**
Буряк Ю. Г. **357**

В

Вагилевич І. М. **378**
Вакула Н. С. **3, 125, 153, 160**
Вакулєнко В. Д. **394**
Вальо В. В. **28**
Ванат І. **43, 239**
Ванчура В. **370**
Варі Ф. Л. **19**
Василевська-
Березіна Л. О. *див.*
Дніпрова Чайка
Василєнко М. П. **351**
Вашаргелі Т. **3, 290**
Вашкеба І. М. **16**
Ващилина Н. М. **13**
Вегеш А. І. **7**
Веллс Г. Дж. **381**
Вереш В. **39**
Верхратський І. Г. **361**
Висіч Н. Д. **45**
Віднянський С. В. **22**
Вікул О. М. **374**
Вінграновський М. С. **388**
Вінтер Е. **49**
Вовк Віра (Селян-
ська В. О.) **346**
Вовк М. П. **61**
Вовканич І. І. **62**
Возницький Б. Г. **359**
Возняк М. С. **383**
Волонтир В. І. **39**
Волошин М. Г. **46**
Вольвач М. С. *див.*
Вольвачівна Маруся

Вольвачівна Маруся
(Вольвач М. С.) **357**
Воробець В. **3, 338**
Воробкевич С. І. **363**
Ворон А. М. **57**
Вороний М. К. **394**
Ворскло В. (Триріг Ю.) **351**
Врабель М. А. **60**

Г

Габда В. В. **16**
Габорець В. С. **10**
Габсбург Й. II,
імператор **18**
Гавел В. **384**
Гаврилишин Б.-В. Д. **386**
Гаврилюк О. Я. **360**
Гаврош О. Д. **4, 21, 88,**
229, 323
Гаврош О. І. **3, 49, 216**
Гайсак М. О. **4, 15, 122,**
160
Галайда І. **375**
Галас К. Й. **24**
Галас М. І. **64**
Гальчинська-Куліш В. М.
347
Гамор Ф. Д. **22, 140**
Ганинець П. П. **59**
Ганич М. М. **31**
Гапак С. **386**
Гар Р. М. дю **356**
Гарагонич Т. **7**
Гарамбашич А. **373**
Гарані Й. Й. **19**
Гаращак Я.-О.
див. Керч Оксана
Гарматюк А. П. **347**
Гафіяк М. І. **54**
Гвардіонов Б. О. **41**
Гвоздяк В. М. **41**
Геляс Я. Т. **61**
Гендера М. М. **53**
Гергей Ш. **350**
Герзанич В. І. **62**
Герц І. І. **50**
Герц Н. С. **54**

Герц Ю. Д. **16**
Гиря В. І. **65, 297**
Главачек Ф. **62, 391**
Глуханич А. **20**
Глущенко М. П. **380**
Гнатюк В. М. **30**
Годвін В. **354**
Головацький А. С. **61**
Головченко І. П. **375**
Голяна І. І. **31**
Гончар І. М. **349**
Гораль-Пономарен-
ко Н. М. **33**
Горбаль М. А. **363**
Горват В. В. **44, 245**
Гординський С. Я. **395**
Гордієнко Д. П. **393**
Гордон О. Б. **392**
Горзов І. П. **57**
Горинь Б. М. **351**
Горлач Л. Н. **358**
Горлач С. А. **347**
Гостиняк С. **381**
Гофман Е. Т-А. **349**
Грабар І. Е. **21**
Грабовський Б. П. **366**
Гранчак
див. Лемко О. І.
Грегешенне А.
див. Лукс А.
Грибінський О.
див. Олександрів Б.
Грицай О. **388**
Гриць-Дуда І. І. **34, 367**
Грім В. К. **353**
Грушевський М. С. **382**
Губаль І. І. **9**
Губерман А. Ш. **359**
Гуденко І. **362**
Гудивок П. М. **25**
Густі В. П. **20**

Г
Гаджега В. Ю. **18**
Голдінг В. Д. **381**
Гренджа-Донська А. *див.*
Гренджа-Донська З. В.

Гренджа-Донська З. В.
(Данилюк А.) **8**
Гудзь Ю. П. **371**

Д

Данилець О. **4, 94, 266**
Данило Романович **345**
Данилюк А. *див.* Гренджа-
Донська З. В.
Данилюк Д. Д. **50**
Данканич І. В. **62**
Данко Д. **4, 153, 210**
Дворцин В. П. **43**
Дедюлін О. В. **377**
Дей О. І. **357**
Декамеліс І. Й. **73**
Деледда Г. **382**
Дельвіг С. М. **372**
Дефо Д. **380**
Джумурат Р. Б. **30, 172**
Дзендзелівський Й. О. **14**
Дзира Я. І. **362**
Дзюба І. М. **374**
Дзюба М. В. **377**
Дідик І. М. **33**
Дмитерко Л. Д. **355**
Дмитренко Ю. М.
(Думич Ю. М.) **362**
Дніпрова Чайка (Васи-
левська-Березіна Л. О.)
388
Добош А. **57**
Добош А. А. **46**
Добра Л. П. **63**
Добра П. П. **33**
Довгий В. М. **375**
Долгош І. І. **41**
Долішній М. І. **29**
Домбровська
(Ленерт) М. О. *див.*
Підгірянк Марійка
Досвітній Олесь
(Скрипаль-Мищен-
ко О. Ф.) **389**
Доценко Р. І. **360**
Драбат Г. **355**
Дравої Г. **30**

Драгоманов М. П. **51, 383**
Драйзер Т. **378**
Друляк Ю. **24**
Дуда В. Ф. **17**
Дудич І. І. **35**
Дужий М. А. **394**
Дужий П. А. **367**
Думич Ю. М.
див. Дмитренко Ю. М.
Дурунда А. І. **57**
Дутка А. М. **54**
Дюрренматт Ф. **346**

Е

Еґан Е. **40**
Епiк Г. Д. **348**
Ердевді М. М. **64**
Ерделі А. М. **32**
Ефендієв Е. Б. **40**

Є

Єгорова-Рогова Ю. **34**
Ємець Г. С. **49**
Єршов Б. М. **24**
Єфремов С. О. **386**

Ж

Жаткович Г.-І. П. **63**
Желіцкі Б. Й. **53**
Желтвай В. Ю. **41**
Желтвай М. В. **58**
Жидлицький В. **360**
Жиленко І. В. **361**
Житецький Г. П. **351**
Жудер С. С. **50**
Жулканич Н. М.
(Лендел Н. М.) **52**
Жупан І. Й. **55**
Жупанин С. І. **9**

З

Заболотний Д. К. **395**
Завілопуло А. М. **45**
Задорожна Т. О. **7**
Закс Н. **393**
Залеський А. М. **43**
Залозний П. Ф. **346**

Заремба В. І. **372**
Зарудний М. Я. **377**
Захарченко В. І. **347**
Захер-Мазох Л. фон **349**
Заяць В. А. **61**
Звенигородський В. Б. **30**
Зимомря М. І. **63**
Зіньківський Т. А. **375**
Злоцький Ф. А. **53**
Значко-Яворський М. **345**
Зупко Й. В. **10**
Зюбіна Р. А. **45, 377**

І

Іваненко О. Д. **359**
Іванчо І. В. **38**
Іванчов Ф. В. **54**
Іваньо І. В. **36**
Іваняс В. М.
(ігумен Іоанн) **46**
Ігор Святославич **345**
Іконников В. С. **394**
Ілленко Ю. Г. **363**
Ільтьо І. І. **32**
Ірванець О. В. **349**
Ісавич Я. Д. **354**

К

Кабалюк-Тисян-ська М. М. **53**
Каденюк Л. К. **349**
Кадош К. **40**
Калитич Г. І. **27**
Калнишевський П. І. **345**
Кальченко Г. Н. **350**
Камінська О. А. **52, 286**
Канюка О. А. **64**
Капуш О. В. **41, 220**
Карабелеш А. В. **50**
Караванська
(Строката) Н. А. **350**
Карінті Ф. **367**
Карпатський Іван
див. Костевич І. А.
Касіян В. І. **346**
Качала Л. О. **15**
Каучур М. М. **18**
Кашшай А. М. **15**
Квазімодо С. **377**
Керекеш Ю. Ю. **37**
Керецман В. Ю. **9**
Керч Оксана
(Гаращак Я.-О.) **387**
Керча Ю. Ю. **7**
Кечкеш Б. **43**
Кешеля Д. М. **56**
Кивлицький Є. О. **351**
Кизак І. **66**
Кишко О. М. **32**
Кікінеші О. О. **56**
Кірей К. Я. **56**
Кічура М. О. **348**
Кіш Є. Б. **29**
Кіш П. П. **44**
Клименко М. Д. **388**
Климпотюк М. В. **62**
Климпущ В. І. **72, 77**
Климпущ О. Д. **14, 100**
Коваленко Ю. О. **356**
Ковалик В. М. **359**
Ковальчук П. І. **357**
Ковач Ф. М. **354**
Ковтун В. Г. **373**
Когутич-Гаврош І. **4, 184**
Козак І. Ю. **53**
Козак М. Ю. **51, 279**
Колесса Ф. М. **40, 373**
Коллоді К.
(Лоренціні К.) **391**
Коломацький В. В. (архі-мандрит Андрій) **13**
Колос І. В. (Кошан І. В.) **48**
Комарницька М. **4, 331**
Комаромі А. **60**
Комендар В. І. **16**
Компан О. С. **355**
Конвісар В. Т. **377**
Кондратович І. М.
(Контратович І. М.) **19**
Кониський О. Я. **377**
Коновалець Є. О. **368**
Кононенко П. П. **366**
Контратович І. М.
див. Кондратович І. М.

Контрош Є. Е. **56**
 Копинець А. М. **12**
 Коприва А. Т. **38**
 Корабельщикова Н. І. **54**
 Корецький Ю. В. **366**
 Корж-Радько Л. А. **30**
 Королевич Н. Ф. **348**
 Корсун О. М. **35**
 Косач-Квітка Л. П.
див. Українка Леся
 Костевич І. А.
 (Карпатський Іван) **62**
 Котко Кость
 (Любченко М. П.) **353**
 Котлар Л. **71**
 Которович Б. А. **371**
 Коцка А. А. **32**
 Коцюбинська М. Х. **394**
 Кочерга І. А. **384**
 Кочерга Ю. Т. **387**
 Кошан І. В. *див. Колос І. В.*
 Кравчук П. І. **372**
 Криванич Д. В. **55**
 Кривова С. **4, 330**
 Криволап А. Д. **379**
 Крижанівський А. С. **346**
 Крижанівський С. А. **347**
 Крижевський В. В. **34**
 Крилов М. М. **19**
 Кримський А. Ю. **348**
 Крип'якевич І. П. **370**
 Крісті А. **380**
 Кронін А. Дж. **374**
 Крус Х. Інес де ла **389**
 Крушельницька М. С. **393**
 Ксаверій М. О.
див. Гайсак М. О.
 Кудик В. Г. **24**
 Кудлик Р. М. **362**
 Кузка О. І. **63**
 Кузьма В. **41**
 Кукуруза П. **17**
 Курій Г. М. *див. Малик Г. М.*
 Курков А. Ю. **360**
 Куртяк Є. Г. **351**
 Кухта В. В. **4, 27, 144**
 Куцеконь О. Д. **328**

Куцов К. **4, 99, 194**
 Кучер В. С. **374**
 Кушніренко М. **59**

Л
 Лавришинець О. І. **330**
 Лагерквіст П. Ф. **365**
 Лалак Н. В. **68**
 Ландовський Е. Ф. **44**
 Лафонтен Ж. **358**
 Левдар М. П. **48**
 Левинський І. І. **372**
 Левицький М. П. **374**
 Леґеза І. Й.
 (Лоцуга Іван) **23**
 Лем С. **380**
 Лемко О. І.
 (Гранчак О. І.) **26, 157**
 Лендел Н. М.
див. Жулканич Н. М.
 Ленерт (Домбров-
 ська) М. О. *див.*
 Підгірянка М.
 Ленчур М. М. **36, 203**
 Леонтович В. М. **376**
 Лечига Й. Й. **17**
 Леснік І. В. **36**
 Липчей О. **57**
 Лисенко В. Ф. **382**
 Лисянська А. Б. **364**
 Литвин С. М. **368**
 Ліба О. М. **34**
 Лізунова Г. Й. **332**
 Лісовий П. А.
 (Свашенко П. А.) **369**
 Ліст Ф. **386**
 Лобода А. М. **370**
 Логвиненко М. С. **380**
 Лозовий В. (Ходаків-
 ський М. М.) **391**
 Лозов'яга І. П.
див. Багрянний Іван
 Лондон Дж.
 (Дж. Г. Чейні) **347**
 Лоренціні К.
див. Коллоді К.
 Лотоцький А. Л. **347**

Лоцуга Іван
див. Леґеза І. Й.
 Лоя В. Ю. **8**
 Лубківський Р. М. **376**
 Лукс А. (Грегершенне) **55**
 Луценко В. А. **361**
 Луценко Д. О. **385**
 Любченко М. П.
див. Котко Кость
 Люта О. **4, 336**
 Лях В. В. **46**

М
 Мадяр С.-А. **46**
 Мадяр-Новак В. В. **11**
 Маєрчик М. С. **54**
 Майданий В. Л. **38**
 Макферсон Дж. **387**
 Малець О. О. **59**
 Малик В. К. (Сичен-
 ко В. К.) **352**
 Малик Г. М. (Курій Г. М.) **43**
 Малильо С. М. **64**
 Малишевський І. Ю. **348**
 Малон Б. **370**
 Манн Г. **357**
 Маньо-Хрипак Н. П. **10**
 Маргітич І. А. **13**
 Марко В. П. **8**
 Маркуш І. І. **47**
 Маркуш К. Є. **30**
 Маркуш О. І. **56**
 Мартович Л. (О. С.) **351**
 Марусинець М. М. **67**
 Марфинець Н. В. **68**
 Масикевич О. **376**
 Масляник О. **4, 42, 80,**
104, 224
 Матуте А. М. **374**
 Маценко І. А. **384**
 Машкін М. В. **61**
 Мегела І. П. **32**
 Медведь М. **4, 328**
 Медвідь В. Г. **352**
 Меденцій Д. І. **58**
 Мейнек А. Е. **60**
 Мейсарош К. **41**

Мелець Я. А. **44**
 Мельник В. О. **367**
 Мельник Л. **4, 333**
 Мендлик О. **37**
 Метьюз В. К. **352**
 Микита В. В. **12**
 Миклухо-Маклай М. **373**
 Миколайчук І. В. **369**
 Милимко А. М. **55**
 Милорадович В. П. **347**
 Милославський П. П. **37**
 Михайлюк А. С. **392**
 Михалевич М. **42**
 Мишанич М. В. **60**
 Мишанич С. В. **43**
 Мікловда В. П. **65**
 Мілош Ч. **371**
 Мірошніченко Є. С. **368**
 Мірошніченко Н. Л.
див. Неждана Неда
 Місюра В. П. **57**
 Міхновський Ю. М. **348**
 Міщенко Д. О. **390**
 Могила П. **395**
 Могильницький А. Л.
354
 Мозолевський Б. М. **350**
 Мокану Л. М. **66**
 Монкевич Б. Г. **357**
 Монтале Е. **385**
 Морачевський П. С. **391**
 Мороз В. **4, 237**
 Мороз Д. К. **379**
 Моррісон Т. **352**
 Москаленко В. П. **333**
 Мотильчак М. А. **54**
 Моца А. І. **47**
 Мушинка М. І. **14, 105**

Н

Набиванець Б. Й. **63**
 Нагнибіда М. Л. **381**
 Нарбут Г. І. **354**
 Нарбут Д. Г. **348**
 Небола І. І. **45**
 Неборак В. В. **363**
 Невицька І. П. **65**

Неждана Неда (Мірошніченко Н. Л.) **368**
 Нейметі М. І. **34, 180**
 Некрасов В. П. **369**
 Немет Л. **360**
 Нестор Літописець **345**
 Неточаєв В. І. **37**
 Ніколайчук В. І. **38**
 Норвід Ц. К. **381**
 Носач П. В. **381**
 Няхай М. (Няхай Маруся) **35**

О

Огієнко В. М.
див. Чекотіло В. М.
 Ожешко Е. **367**
 Ойкен Р. **346**
 Олашин М. В. **4, 243, 302**
 Олександрів Б.
 (Грибінський О.) **374**
 Олексик І. **32**
 Олексик Х. М. **34**
 Опаленик Ю. М.
див. Янчик Ю. М.
 Опачко І. І. **18**
 Опіярі В. І. **52**
 Орендовська Л. В. **27**
 Орест М. **391**
 Орос В. О. (схиархімандрит Вікентій) **49**
 Орсаг Л. (Остеррайхер Л. Є.) **43**
 Ортутай Е. **33**
 Осадко О. О. (Стах) **358**
 Осадчий М. Г. **356**
 Остапець І. Ю. **45**
 Остапець Ю. О. **55**
 Остапчук А. Я. **26**
 Остеррайхер Л. Є.
див. Орсаг Л.
 Острозький К-В. **345**

П

Павленко Г. В. **26**
 Пал Л. С. **39**
 Палфій М. Ю. **55**

Панч П. Й. (Панченко) **372**
 Пападиамандис А. **354**
 Парканій І. Ф. **7**
 Пастелій І. **10**
 Пастеляк А. В. **11**
 Пахучий О. О. **357**
 Пацкан О. В. **29**
 Пашко А.-С. В. **385**
 Пепа В. І. **347**
 Переста Ю. Ю. **19**
 Песталоцці Й. Г. **347**
 Петрашко С. В. **13, 96**
 Петридез Я. **72**
 Петрінко В. С. **57**
 Петрушевич А. С. **348**
 Пеца О. М. **335**
 Печерський Ф. **345**
 Пилипенко С. В. **374**
 Підгірянкa Марійка
 (Домбровська М. О.,
 Ленерт) **23**
 Піддубний І. М. **384**
 Підмогильний В. П. **350**
 Пилхотнюк В. М. **67**
 Повх Л. П.
 (Ходанич Л. П.) **28**
 Погойда І. І. **15**
 Поливка І. А. **63**
 Поліщук К. Л. **391**
 Пономаренко Н. С. **24**
 Попович В. **48**
 Попович І. І. **35**
 Попович Н. М. **53**
 Попович П. П. **25**
 Потоцький Я. **354**
 Потушняк М. Ф. **13**
 Почекутова О. І. **19**
 Приходько Е. В. **39**
 Прокоп Ю. І. (схиігуменя
 Параскева) **28**
 Прокопович Ф. **369**
 Прохазько М. **49**
 Прохненко І. А. **48**
 Пруст М. **373**
 Пуґа П. П. **39**

Р

Ракоці Ф. II **22**
Рац В. Л. **21**
Ребрик І. М. **7**
Ребрик Н. Й. **5, 37, 117, 212, 255, 278**
Ревуцький Д. М. **358**
Рейсман Г. **49**
Ремета Є. Ю. **29**
Репкін Н. З. **11**
Речмедін В. О. **351**
Рибак В. І. **391**
Рибар І. Г. (ієромонах Іларіон) **42**
Рильський Т. Р. **346**
Різдорфер М. **64**
Річеї Д. **40**
Рішко В. В. **34**
Рішко М. В. **20**
Рішко М. І. **66**
Рогач І. М. **12**
Роглев Х. Й. **65**
Розенберг М. **68**
Роллан Р. **349**
Роман І. Ю. **48**
Роман С. І. **18**
Романенчук Б. **353**
Романець О. С. **358**
Романицький Б. В. **357**
Романова Л. Г. **42**
Романченко М. З. **378**
Ромжа Т. **25**
Росоха В. В. **30**
Росул В. В. **50**
Росул О. І. **50**
Росул Т. **5, 296**
Рошахівський М. А. **10**
Руденко Х. Ю. **52**
Русанівський В. М. **370**
Русова С. Ф. **352**

С

Сабо К. **5, 326**
Савіна О. Е. **55**
Садляк А. М. **17**
Садовський В. В. **345**
Садовський М. К.
(Тобілевич) **66, 393**

Саєнко О. І. **353**
Салаї Б. (Баран Б. М.) **37**
Самойлов В. П. **347**
Санько Л. **5, 330**
Сачко М. О. **45**
Свалявчик В. П. **53**
Свашенко П. А.
див. Лісовий П. А.
Свенціцький І. С. **25, 358**
Свида Я. В. **35**
Свистак В. В. **25**
Світлик П. М. **16**
Світлична Н. О. **389**
Секереш-Кеслер К. Ю. **34**
Села К. Х. **364**
Селянська В. О.
див. Вовк Віра
Семак Д. Г. **68**
Сенатович О. П. **346**
Сеник І. М. **368**
Сенкевич Г. **363**
Сенченко І. Ю. **351**
Серб А. **362**
Сечені І. **381**
Симиренко В. Л. **395**
Сингаївський М. Ф. **389**
Сирохман М. **5, 202**
Сиченко В. К.
див. Малик В. К.
Сігетій С. В. **17**
Сікора Д. І. **54**
Сільвай С. **11**
Сірка Й. **56**
Скакандій В. Ю. **17**
Скляренко С. Д. **382**
Скоропадський І. І. **345**
Скотт В. **377**
Скрипаль-Мищенко О. Ф.
див. Досвітній Олесь
Скрипка В. В. **52**
Скрипник Л. Г. **360**
Скуратівський В. Л. **384**
Слапчук В. Д. **395**
Слісаренко О. А. **357**
Слюсарчук П. В. **15**
Смоланка В. І. **24**
Смоллет Т. Д. **355**

Снігурський О. В. **50**
Сокач П. П. **33**
Соколовський О. О. **379**
Сопільняк Т. М. **39**
Сополига М. Д. **21, 130**
Сорока М. М. **357**
Сорока О. М. **394**
Софілканич В. І. **8**
Сочка В. В. **9**
Стадник П. М. **60**
Станинець Ю. І. **48**
Станкович В. В. **28**
Стебельський Б. І. **355**
Стебун І. І. **348**
Стегней С. Н. **43**
Степа С. **49, 268**
Стефанік В. С. **364**
Стіль А. **358**
Стороженко О. П. **391**
Стороженко П. С. **352**
Стражеско М. Д. **395**
Стріха М. В. **370**
Строката Н. А.
див. Караванська Н. А.
Сумська Н. В. **360**
Суровцева Н. В. **355**
Сухан В. В. **45**
Сухан В. С. **18**
Сухарева О. Ю. **23**
Суховій М.-І. І. **27**

Т

Тагор Р. **363**
Талалай Л. М. **389**
Талапканич М. І. **31**
Таран В. В. *див. Терен В.*
Терза В. В. **13**
Теккерей В. М. **373**
Теліга О. І. **374**
Тельман І. Г. **348**
Тендюк Л. М. **354**
Терен В. (Таран В. В.) **372**
Тесла Н. **373**
Тесовська Н. А. **10**
Тиводар М. П. **13**
Тисовський О. **376**
Тичина П. Г. **349**

Тищук Є. В. **44, 258**
Тіхий Ф. **32**
Ткачук І. В. **381**
Тобілевич М. К.

див. Садовський М. К.

Толочко Н. **5, 179**
Томашевська В. І. **38**
Томечек Я. **51**
Томчаній М. М. **58**
Торич З. **3, 28**
Трачук П. А. **64**
Третьяков Р. С. **353**
Триріг Ю.

див. Ворскло В.

Туниця Ю. Ю. **31**
Турянин І. І. **58**
Турянниця І. І. **32**
Турянчик М. І. **37**
Тютюнник Г. М. **392**

У

Українка Леся (Косач-
Квітка Л. П.) **353**
Устиянович М. Л. **393**

Ф

Фабіан М. П. **25**
Фаринич О. О. **36**
Федак В. В. **49**
Федака П. **5, 136**
Феделеш К. **42, 233**
Фединець А. О. **64**
Феєр В. І. **55**
Фенцик К. **40**
Ференц Н. С. **26**
Ференці Т. **62**
Филипович П. П. **378**
Филипчук І. **349**
Фізер С. В. **14**
Фірцак Ю. В. **45**
Фіцджеральд Ф. С. **381**
Флобер Г. **393**
Фогорашій І.

(Бережанин) **21**

Фольварочний В. І. **350**
Франко І. Я. **378**
Фрейд (Фройд) З. **363**
Фушич В. І. **67**

Х

Хавкіна Л. Б. **361**
Харабарук В. **36, 196**
Харчук Б. М. **380**
Хижняк Б. С. **393**
Хижняк М. В. **361**
Химинець Ю. **40**
Хіменес Х. Р. **395**
Хланта І. В. **26**
Хмельницький Б.

(З.-Б.) М. **346**

Ходаківський М. М.

див. Лозовий В.

Ходанич Л. П.

див. Повх Л. П.

Ходанич П. М. **5, 37, 169**
Холодний П. І. **394**
Хоролець В. І. **67**

Ц

Цвейг С. **391**
Цібере В. М. **67**
Цірікус К. І. **53, 292**

Ч

Чейні Дж. Г.

див. Лондон Дж.

Чейпеш С. І. **59**
Чекотіло В. М.

(Огієнко) **62**

Ченгері Д. Г. **20**
Чепинець В. **16**
Черкасенко С. Ф. **65**
Черленяк М. **5, 313**
Чехівський В. М. **374**
Чикаленко Є. Х. **394**
Чобей С. М. **30**
Чонка Я. В. **46**
Чопей Л. **51**
Чорній М. **5, 334**
Чорногуз О. Ф. **359**
Чубач Г. Т. **347**
Чургович І. І. **11**

Ш

Шабліовський Є. С. **361**
Шафраньош І. І. **65**
Шашкевич М. С. **388**

Шевченко В. Д. **375**
Шевченко Т. Г. **354**
Шелепець В. І. **39**
Шелепець К. І. **14**
Шепа В. В. **22**
Шептицький А. **345**
Шерідан Р. Б. **387**
Шершун В. В. **11, 89**
Шершун І. Г. **67**
Шкляр В. М. **368**
Школьник А. С. **352**
Шманько П. І. **59**
Шокіна К. **5, 222**
Шоу Дж. Б. **374**
Шпала Ф. **52**
Шпильова І. К.

див. Бандровська І. К.

Шпіцер М. Й. **41**
Шпонтан М. **31**
Шрамл Й. **9**
Шуаїбов О. К. **26**
Шульга І. Г. **42**
Шумицька Г. В. **20**
Шурубор О. А. **336**
Шухевич О. **346**
Шютєв М. М. **59**

Щ

Щербан Д. М. **36**

Ю

Югасевич-Склярський І.
 73
Юркевич П. Д. **353**
Юсип-Якимович Ю. В. **9**

Я

Яніковський Є. **360**
Яновська Л. О. **375**
Янченко А. Я. **347**
Янчик О. І. **66**
Янчик Ю. М. (Опале-
 ник Ю. М.) **38**
Яремчук Н. Н. **392**
Ячик П. Д. **372**
Яцко П. П. **35, 187**
Яшкіна Л. І. **56**

ЗМІСТ

ВІД УКЛАДАЧІВ	3
ЗНАМЕННІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ЗАКАРПАТТЯ 2026 РОКУ	7
ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ – 2026 РІК	69
КРАЄЗНАВЧІ ЮВІЛЕЙНІ ТА ЗНАМЕННІ ДАТИ	77
Василь Іванович Климпуш	77
«Альманах письменників Підкарпатської Русі „Трембіта”»	82
Василь Васильович Шершун	89
Семен Васильович Петрашко	96
Орест Дмитрович Климпуш	100
Микола Іванович Мушинка	105
Маргарита Олександрівна Гайсак	122
Мирослав Дмитрович Сополіга	130
Федір Дмитрович Гамор	140
Юлій Юлійович Боршош	148
Ольга Іванівна Лемко	157
Закарпатська організація Національної спілки письменників України	164
Ростислава Богданівна Джумурат	172
Мар'яна Іванівна Нейметі	180
Павло Яцко	187
Вадим Харабарук	196
Михайло Михайлович Ленчур	203
Наталія Йосифівна Ребрик	212
Олександр Васильович Капуш	220
Олександр Іванович Масляник	224
Кирило Іванович Феделеш	233
Іван Ванат	239
Василь Васильович Горват	245
Євген Віталійович Тищук	258
Сергій Степа	268
Марія Юріївна Козак	279
Олена Анатоліївна Камінська	286
Катерина Іванівна Цірікус	292

Володимир Іванович Гиря	297
Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН»	307
Повість Василя Ґренджі-Донського «Ілько Липей – Карпатський розбійник»	314
ЮВІЛЕЇ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ – 2026 РІК	325
Марія Михайлівна Байвельман	325
Тетяна Миколаївна Баренблат	326
Ольга Давидівна Куцеконь	328
Олена Іванівна Лавришинець	330
Ганна Йосипівна Лізунова	332
Валентина Пилипівна Москаленко	333
Оксана Миколаївна Пеца	335
Ольга Анатоліївна Шурубор	336
КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ І ПОДІЙ УКРАЇНИ ТА СВІТУ НА 2026 РІК	339
ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ	396

Довідкове видання

**КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ
ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЗАКАРПАТТЯ
НА 2026 РІК**

Рекомендаційний бібліографічний посібник

Укладачі: *О. О. Шелак, І. В. Козутич-Гаврош, М. Б. Бадида*
за участі *Є. Й. Слущкої*

Відповідальна за випуск *О. А. Канюка*
Бібліографічний редактор *Л. О. Падяк*
Коректор *Н. М. Бондаренко*

Комп'ютерна верстка *А. Дербак*
Дизайн обкладинки *Р. Кокіна*

Підписано до друку 26.09.2025. Формат 60х80/16. Гарнітура Myriad Pro.
Умов. друк. арк. 23,6. Папір офсетний. Наклад 160 прим. Замовлення № 305К.

Оригінал-макет виготовлено та видруковано:
ТОВ «РІК-У», 88006, м. Ужгород, вул. Карпатської України, 36.
Свідоцтво Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

К 17 **Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2026 рік** : рек. бібліогр. посіб. / Департамент культури Закарпат. облдержадмін. ; КЗ «Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка» Закарпат. облради ; уклад. : О. О. Шелак, І. В. Когутич-Гаврош, М. Б. Бадида ; бібліогр. ред. Л. О. Падяк ; відп. за вип. О. А. Канюка. – Ужгород : РІК-У, 2025. – 406 с.
ISBN 978-617-8596-26-2

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2026 році. Основу календаря складають ґрунтовні розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними науковцями з різних галузей знань. Окремим розділом подано календар знаменних дат і подій, які відзначатиме в 2026 році громадськість України та світу.

Представлені матеріали можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональних медіа, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

УДК 015(477.87)(059)«2026»